Chitpavan Gotra and Pravara

BY

Deepak Gore

Contact Information:

Email: deepak.gore@aol.in

Mobile: 0091-8698962370

Chitpavan Gotra and Pravara

Chapter-1 Introduction

1.0 Dr. Chandrashekhar Gore of Nagpur had brought out a small pamphlet to solicit information from various Gore Parivar members. In that pamphlet he has given five possible Gotras in Gore Parivar.

They are : 1. Kashyap 2. Gargya 3. Jamadagni-Vatsa 4. Vatsa 5. Shandilya.

This list immediately presents us with two problems.

1.1 Puzzle No. 1:-

Tilak Panchang mentions only four Gotras in Gore Parivar. They are: 1. Kaushik 2. Gargya 3. Vatsa 4.Shandilya. . *Kashyap is not mentioned in Tilak Panchang*

Datey Panchang of Solapur also gives the same four Gotras. I *Kashyap is not mentioned in Datey Panchang.*

In fact Tilak Panchang mentions that Gore surname is also found in Karhade Brahmins and they belong to Kashyap Gotra. So here is the first puzzle. Are there Chitpavan Gore's with Kashyap Gotra? Or is it that all Gore's with Kashyap Gotra are Karhade Brahmins only?

1.2 Puzzle No. 2:-

The second puzzle is concerning the Gotra called Jamadagni-Vatsa. While Dr. Gore of Nagpur has mentioned Jamadagni-Vatsa as a separate Gotra, Tilak Panchang and Datey Panchang make no such mention. But I have come across several Gore's, especially those who have over the past 2 to 3 centuries settled in North India, who claim that their Gotra is “Jamadagni-Vatsa”. To find out whether there is really a separate Gotra called Jamadagni-Vatsa one has to refer some original Sanskrit documents.

There is one famous book, entitled “Chitpavan” by Shri. N. G. Chaphekar which was first published in 1938 and then again in 1966. It is out of print now.

On page 21 of the book, the following information is given, Shri. Chaphekar has given the 14 Gotras found in Chitpavan families. On page 25 and 26, the 14 Gotras of Chitpavan families and their corresponding pravars are mentioned. It can be seen that there is one Jamadagni Gotra and one Vatsa Gotra but there is nothing like Jamadagni-Vatsa Gotra ! Incidentally even the Datey Panchang published from Sholapur and the famous Tilak Panchang do not mention a separate Jamadagni-Vatsa Gotra. In fact if

you go to the marriage Bureau run by Maharashtra Chitpavan Sangha, in Pune, there is a prominent board stating that Jamadagni Gotra does not match with Vatsa Gotra !

Kapi, Gargya, Bharadwaj
Kaushik, Babhrawya
Kashyap, Shandilya
Jamadagnya, Vatsa
Kaudinya, Vasishtha
Nityundan, Vishnuvruddha

Tilak Panchang also mentions that Jamadagni Gotra and Vatsa Gotra do not match for the purpose of settling marriages. It is therefore very interesting to find that while Jamadagni and Vatsa do not see eye-to-eye, there is a separate Gotra called Jamadagni-Vatsa, and that there are so many Gore's saying that their Gotra is “Jamadagni-Vatsa”

1.3 According to Shri. Chaphekar, both Vatsa and Jamadagni Gotra families are Pancha (5) Pravari. In fact the Pravars of Vatsa and Jamadagni are identical and the word Vatsa itself does not appear in the Pravara. Shri. Chaphekar has therefore, concluded on page 26 that Vatsa Gotra persons are also known as Jamadagni Gotra people. Further on page 34 he mentions that there is no difference between Vatsa and Jamadagni. Relevant extracts from the book by Shri. Chaphekar are given below:

Page 21:-

चित्पावनांत १४ गोत्रें आहेत. म्हणजे सर्व चित्पावन ब्राह्मण १४ गोत्रांत वांटले जातात. तीं गोत्रें येणेंप्रमाणें:– १ अत्रि, २ कपि, ३ काश्यप, ४ कौंडिण्य, ५ कौशिक, ६ गार्ग्य, ७ जामदग्न्य, ८ नित्युंदन, ९ बाभ्रव्य, १० भारद्वाज, ११ वत्स, १२ वासिष्ठ, १३ विष्णुवृद्ध, १४ शांडिल्य. शब्दकल्पद्रुमांत मनु व धर्मप्रदीपकार ह्यांनी सांगितलेलीं २४ गोत्रें दिलीं आहेत त्यांत वत्स, कपि, बाभ्रव्य, नित्युंदन, विष्णुवृद्ध, ह्या गोत्रांचा उल्लेख नाही. पूर्वी चोवीसच गोत्रें होतीं असें दिसतें. अत्रि, काश्यप, शांडिल्य, वासिष्ठ वगैरे कित्येक गोत्रें हिंदुस्थानांत सर्वत्र म्हणजे गोत्र असलेल्या प्रत्येक जातींत आढळतात. तसेंच दुसरें कोणतेंहि गोत्र इतरत्र कोठे तरी आढळतेंच. त्यामुळे एका गोत्राचीं सर्व माणसें एकाच रक्ताचीं आहेत असा आग्रह धर-ल्यास काय प्रसंग ओढवेल तें सांगवत नाहीं; चातुर्वर्ण्यच लुप्त होईल.

Page 25:-

चौदा गोत्रांचे प्रवर येणेंप्रमाणे :—

गोत्र	प्रवर
अत्रि	आत्रेय, आर्चनानस, श्यावाश्व
वासिष्ठ	वासिष्ठ, इन्द्रप्रमदा, भरद्वसु
कौंडिण्य	वासिष्ठ, मैत्रावरुण, कौंडिण्य
कौशिक[२]	वैश्वामित्र, अघमर्षण, कौशिक

Page 26:-

काश्यप[१]	काश्यप, आवत्सार, नैध्रुव
शांडिल्य	शांडिल, असित, दैवल
गार्ग्य[२]	आंगिरस, शैन्य, गार्ग्य
भारद्वाज	आंगिरस, बार्हस्पत्य, भारद्वाज
कपि	आंगिरस, आमैह्यव, औरुक्षस
जामदग्न्य	भार्गव, च्यावन, आप्नवान, और्व, जामदग्न्य
विष्णुवृद्ध[३],	आंगिरस, पौरुकुत्स, त्रासदस्यव
वत्स	भार्गव, च्यावन, आप्नवान, और्व, जामदग्न्य
नित्युंदन	आंगिरस, पौरुकुत्स, त्रासदस्यव
बाभ्रव्य[४]	विश्वामित्र, औदल, बाभ्रव्य

Page 26:-

ह्यांत विष्णुवृद्ध व नित्युंदन ह्या दोन गोत्रांचे प्रवर सारखे आहेत. तसेंच वत्स आणि जामदग्न्य ह्यांचा प्रवर एकच आहे. दोघेहि पंचप्रवरी आहेत. वत्सजामदग्न्यांच्या प्रवरांत वत्स ऋषि कोठेंच आढळत नाही हें विशेष आहे. नित्युंदन आणि कपि ह्यांमध्यें तर नित्युंदनहि नाही व कपिहि नाही. त्याचप्रमाणे विष्णुवृद्धालाहि त्याच्या प्रवरांत स्थान नाही. जमदग्नि आणि वत्स हे भृगुगणांपैकी आहेत. भृगूंचे एकंदर पांच गण आहेत ते---

जामदग्न्या वीतहव्यास्तथा गार्त्समदा अपि ।
वाध्र्यश्वाश्चैव वैन्याश्च भृगोः पञ्च गणाः स्मृताः ॥

ह्यावरून असें दिसतें की, वत्सांचा स्वतंत्र गण नाही; जमदग्निगणांत त्यांचा समावेश होतो. उ. वत्सा विदा आर्ष्टिषेणा इत्येते जामदग्नयः । वत्सांना जामदग्न्यवत्स असें म्हणतात. येथे जामदग्न्य हें वत्सांचें विशेषण आहे. ह्यावरून एका गोत्रांतून अनेक गोत्रें निघतात असें सिद्ध होतें. प्रथम

Page 34:-

चित्पावनांचीं गोत्रें

१ अत्रि	४ कौशिक	७ गार्ग्य	१० जामदग्न्य
२ वासिष्ठ	५ काश्यप	८ भारद्वाज	११ विष्णुवृद्ध
३ कौंडिण्य	६ शांडिल्य	९ कपि	१२ वत्स
	१३ नित्युंदन	१४ बाभ्रव्य	

ह्यांत सप्तर्षींची एकदम आठवण करून देणारीं गोत्रें म्हणजे १ अत्रि, २ जामदग्न्य, ३ वासिष्ठ, ४ काश्यप, ५ भारद्वाज हीं होत. बाकीचीं नऊ गोत्रें म्हणजे ह्या पांचांच्याच शाखा होत. वसिष्ठाचा मुलगा (कित्येकांच्या मतें नातू) कुण्डिन. ह्याने निराळें कौंडिन्य गोत्र स्थापलें. कुशिक हा विश्वामित्राचा आजा. त्याच्या नांवावर गोत्र चाललें. विश्वामित्राचा अर्थात् हा पूर्वज होय. विश्वामित्राच्या संततींत कौशिक ऋषि असल्याचें कोणी सांगत नाही. शांडिल्य हा लिंगपुराणाप्रमाणे आसिताचा मुलगा व कश्यपाचा नातू होय. म्हणून शांडिल्य आणि काश्यप एकच कुल. गर्ग हा भरद्वाजाचा पुत्र आणि कपि हा नातू. ह्यास्तव गार्ग्य, कपि व भारद्वाज ह्यांचें जमत नाही. मागे सांगितल्याप्रमाणे वत्स गोत्राचें गूढच आहे. एवढें मात्र खरें की जामदग्न्य आणि वत्स ह्यांच्यामध्ये सर्वजण अभिन्नत्व पाहतात. विष्णुवृद्ध हा त्रसदस्यूचा नातू असून बोलूनचालून क्षत्रिय होता. तो पुढे ब्राह्मण झाला. अर्थात् सप्तर्षींशीं त्याचा संबंध येत नाही. नित्युंदन हा विष्णुवृद्धांपैकी असावा असें मानलें तरच ह्या दोन गोत्रांचा एक गट पडूं शकेल. तेव्हा एकंदर गट पडतात ते—

१ भारद्वाज; गार्ग्य; कपि

२ जामदग्न्य; वत्स

३ कौशिक; बाभ्रव्य

४ विष्णुवृद्ध, नित्युंदन

५ वासिष्ठ; कौंडिण्य

६ काश्यप; शांडिल्य

७ अत्रि

.

And I also met one Gore who was told by his grand-parents that marriage between Jamadagni Gotra and Vatsa Gotra should be avoided because it will be “Sa-Gotra” or same gotra marriage!

1.4 Possible way out: The only possible way out is for us is to accept that the following Gotras are possible in Gore Parivar:

1. Kashyap 2. Gargya 3. Vatsa 4. Shandilya 5. Kaushik 6. Jamadagni-Vatsa

A large number of Chitpavan families have published their Kula Vrutantas. Gore family is yet to publish their Kula Vrutanta. The reasons can be many. One reason can be (and I believe it to be the prime reason) that Gore's as a rule are peculiar, to put it very mildly. The other reason can be that within the Gore Parivar, there are many gotras. Of course, this is not peculiar to Gore parivaar. There are more Gotras in Joshi Parivaar.

And I know of one Kula Vrutanta which is exclusively for one Gotra of Joshi Parivaar, and that runs into some hundred pages ! Be that as it may.

1.5 This only opens up one line of enquiry. Gore_s who write their Gotra as "Jamadagni-Vatsa" should do some research, talk to the elderly persons in their families or search old documents in their houses, or consult their family purohits, and find out under what circumstances they started writing their Gotra as "Jamadagni-Vatsa". We will also have to examine whether the Gotra "Jamadagni-Vatsa" has the sanction of any of the Shruti Granthas. **Prima facie at least, it appears that the Gotra lists as published in Datey and Tialk Panchang, for Chitpavan Brahmins can not be regarded as 100 per cent correct!**

Chapter-2 Gotras in Chitpavan Brahmins

2.1 Raosaheb Vishwanath Narain Mandlik, had published in the Journal of the Bombay Branch of Royal Asiatic Society (Volume-8, January 1865) the following essay:

ART. I.—*Preliminary observations on a Document giving an Account of the Establishment of a New Village named Murúḍa, in Southern Konkaṇa.* By RA'O SA'HEB VISHVANA'TH NA'RA'YA'N MANDLIK.

Read at a Meeting of the B. B. R. Asiatic Society on the 9th February, 1865.

In this essay on page 9, he has given the following footnote:

* The author of the *Dharmasindhu* states that :—[विश्वामित्रो जमदग्निर्भरद्वा-जोथगौतमः अत्रिर्वसिष्ठः कश्यप इत्येते सप्तर्षयः। सप्तानामृषीणामगस्त्याष्टमानां यद-पत्यं तद्गोत्रमित्युच्यते।] the descendants of the following eight *Rishis* are called *Gotras*, viz : (1) *Vis'vámitra*, (2) *Jamadagni*, (3) *Bharadvája*, (4) *Gautama*, (5) *Atri*, (6) *Kas'yapa*, (7) *Vasishṭha*, and (8) *Agasti*. *Gotra*, therefore means a clan. The *Chittapavana Bráhmaṇas* are descended from the following 14 *Gotras* :—

वत्स, भारद्वाज, गार्ग्य, कपि, अत्रि, कौशिक, काश्यप, शांडिल्य, वासिष्ठ, कौण्डिन्य, बाभ्रव्य, नित्युंदन, विष्णुवर्धन, and जामदग्न्य.

A person who does not belong to one of these 14 *Gotras* is not a *Çhittapávana*

It can be seen that he too has reproduced the same list, without giving the source from which he has obtained the same with a remark that anyone who does not belong to one of these 14 Gotras is not a Chitpavan.

2.2 Dr. Dattatraya Vishnu Jog has published in January 2007, **चित्पावन कोक्णस्थ ब्राह्मणाची कुळकथा**. In this book on page 110 and 111 he has reproduced the identical list of 14 Gotras and 60 surnames. He has however, added a footnote that this list was published in 1899 by a gentleman named Shri. Lakshman Ganesh Londhe. Shri. Jog has also indicated that he has published this list courtesy Shri. Shridhar Narayan Joshi of Borivali, Bombay.

2.3 Even the Shata Prasna Kalpa Latika, (which is so often quoted by various persons, to assign foreign origins to Chitpavan Brahmins) also contains the same list of 14 Gotras and 60 surnames. Here are the extracts from Shata Prasna Kalpa Latika:

निवै॥ तद्व्याकरणार्थं च सगोत्राणि मयोक्तवान्॥ ५७ इति श्रीमाधवकृत
शतप्रश्नकल्पलतायां चित्पावनज्ञातिषु गोत्रोपनामानिरूपणं सप्तम
स्तबकः॥ ग्रंथसंख्या १३८॥ अधुना संप्रवक्ष्यामि उपनामानि भूरिशः
चित्पावनज्ञातीनां हर्यं ते व्यवहारके॥ १॥ पुराण्यानि नवीनानि संगोत्रा
णि यथा तथा॥ तानि सर्वाणि संस्कृत्य पारंपर्यान्मयोच्यते॥ २ चित्ळे
आठवलेच विपोळनरकस्तथा॥ वांचोळकरनेरेच वाडदेकरएवच ३
गोगलेकरबापटैरनमाडभोकस्कविश्रुतः॥ मौनेच फडकेरुद्र ११ संख्या

गाळके २ गोखलेसुकाळेलेलेचकानेरेचलवाटके दामोदरमेठकरपट्टिंशाः
कुंटवाः स्मृताः ३ जोशीसोमणविद्वांसः कालेमाईलदामले॥ पर्चुरेभोग
लेबेनरवण्येवडालकः ४ मेहेंदळेकाणेचकानडेगाडसेतथा॥ भांडेनिज
सूरेचैव घेपाटणकारकाः॥ ५॥ भाभिणकरायकालेआपटेकरलुक्षुके
तथामणकरमाटेचसनिभिडेकरणेउगी। ६ गानुटकाकोडकरव्याससिंचंदे
गरे॥ सत्राणेकरपयेवघणावर्करवेहरे ७ मयेनाथरिसबडराजनेकरशी
देव। कोसेकरसंज्ञश्चउपाध्येवविधोरके ८ गणपुलेवत्सनासाविं॥ ४७॥

शांडिल्यगोत्रकाः॥ सकालेकरमांटेचनथान्यनारबोडसः ९ पेंडसेधारपुरेदां
परचल्पेवहागुल॥ भास्येकरभाजरवंडसेसांबरेकरमोडकः १० दांडेकरहोग
करसेकोपर्डेरवापट॥ विनोदवैद्यभावेवगावडेलुदिवेकर ११ विंसेधार
कुर्थेरभातान्तुबमहाबल॥ गोटेचमोटयेचैकोनिंबा ३० शाण्डिल्यगोत्रकाः
१२ ऋषिसंख्या ६० पुराणानिनानान्यपर्थकानिच॥ नदीनान्नियथेआ
निस्तन्नाम्यव्यवहारके १३ इति श्रीमाध्यंदिनग्रान्मभक्तकल्पलतायां
चित्पावनज्ञातिनांगोत्रोपनामनिरूपणग्रंथान्तर्गमः ग्रंथ ३८९

2.4 I have come across one book called **"Brahmanotpatti Martand" written by one Hari Krishna Sharma,** in which the author has devoted some 15 pages to origin of Chitpavan Brahmins. It is quite obvious that although largely written in Sanskrit (with tika or commentary in Hindi), the Shlokas have been composed by the author himself. This is because Shlokas 32 to 48 are written in old style Marathi. The author himself states in Shloka 30 that the information about surnames and Gotras is in Maharashtra Bhasha. Pages 316 to 318 from this book are reproduced below. From this it appears that the author had seen some document listing out the Gotras and Pravars of Chitpavans, in old-style Marathi language:

पूर्वोक्तस्य च कारणात् ॥२५॥ तत्रैव दृश्यते कृत्यं कोधितः स जगद्गुरुः ॥ शापितास्तेन ये विप्रा निंद्याश्चैव च कुत्सिताः २६ शापप्रभावान्मे सर्वे कुत्सिताश्च दरिद्रिणः ॥ सेवां सर्वत्र कर्तार इदं निश्चयभाषणम् ॥२७॥ इतिहासमिमं देवि तवाग्रेऽहं समूचिवान् ॥ चित्पावनस्य चोत्पत्तेरिदं निश्चयकारणम् ॥ २८ ॥ सह्याद्रेश्च तले ग्रामं चित्तपोलननामतः ॥ तत्रैव स्थापिता विप्रा यावच्चंद्रदिवाकरौ ॥ २९ ॥ अतः परं प्रवक्ष्यामि गोत्रप्रवरनिर्णयम् ॥ उपनामादिभेदं च महाराष्ट्राख्यभाषया ॥ ३० ॥ भारद्वाजाश्च गार्ग्याः कपिकुलमिलिता जामदग्न्याश्च वत्सा बाभ्रव्याः कौशिकाः स्युः प्रवरसमयुता विष्णुवृद्धा नितुंदाः ॥वासिष्ठाः कौंडिनेयाः पुनरपि मिलिताः शांडिल्याः काश्यपाः स्युर्ज्ञेया विद्वद्भिरेते प्रणयनसमये वर्जनीयाः प्रयत्नात् ॥ ३१ ॥ जाणाते आठवले चिपळुण करही चितळे आणि मोने चांफे वा चोळ ऐसे करसह वसुता शुक्ल जे याभिधाने ॥ फडकहि मांडमोके परिमित असती वाडवेकर कांहीं या गोत्र अत्रि बृहसहपरिजा जोगळेकर ते हि ॥ ॥ ३२ ॥ कुंटे आणि पेंडसे भागवत वहिसंख्या जामदग्नी सुगोत्र ॥ बाभ्राव्यचे बहिरे चाळ जाणा दोहीं गोत्रीं जाणिजे मान वाणा ॥ ३३ ॥ वैशंपायन भोकाभोंका हि भिडे साठ्य-

स्वरूप करते ब्राह्मण पहले कल्याण दिया था इस वास्ते आपके सबेरे ॥ २५ ॥ यहां निष्कारण कर्म देखके परशुरामने शाप दिया कि तुम सब निंद्य ॥ २६ ॥ कुत्सित दरिद्री होजावो दूसरेकी सेवा करके निर्वाह करो यह मेरा भाषण सत्य है ॥ २७ ॥ शिव कहनेलगे हे पार्वती ! तेरे सामने यह चित्पावन ब्राह्मणोंकी उत्पत्ति कथा कही ॥ २८ ॥ फिर सह्याद्रि पर्वतके नीचे चिपळोण नाम करके एक ग्राम है वहां उन ब्राह्मणोंका स्थापन करके महोत्साहक पर्वतके ऊपर आते भये ॥ २९ ॥ अब उन ब्राह्मणोंका गोत्र प्रवर उपनामका भेद वर्णन करतेहैं ॥ ३० ॥ भारद्वाज आदि लेके चौदह गोत्रके नाम स्पष्ट हैं ॥३१॥ और प्रत्येक गोत्रमें जो भेद

अबुद्धे तथा जाणा पांच संयुक्त पिंपळखरे नेतुंदिनी सर्वथा॥ आचारी पटवर्धनाविकमशे हे वह्निसंख्या पुरे ॥ जाणानिश्चय चित्तपावन असे कौंडिन्य गोत्री धरे ॥ ३४ ॥ उकीडे तथा गांगले काळे कातसे माळशे आणि जोशि हि ऐका॥ गोरे सोहनि युक्त काळे सुजाणा ऋषिभेद हे वत्सगोत्राशि जाणा ॥ ३५ ॥ नेने आणिक मंडळीक परिसा परांजपे हि तथा तैसे मेहंदळे तथा किणमिडे हे देव हि सर्वथा ॥ तैसे ओलकरा सहीत अवघे हे सप्तसंख्या पुरे जाणा निश्चयरूप सर्व सम तें विष्णुवृद्धि धरे ॥ ३६ ॥ काळे विद्वांस कर्दिकर आणि लिमये आणि जे कां मराठे खांबिटे मायदेवांसह परिशिजे आणि साम्ये रराटे ॥ बटि जाईल कां तदुपरि परिसा भागवताभिधाने संख्या जाणा दळाची सह रविसम ते युक्त गोत्रा कपीनें ॥ ३७ ॥ गोळे वैद्य मनोहरादिक तथा घांचाळ वेचास ही दर्वे सोवनि रानडये तदुपरि टेंपे कण्याचे सहि ॥ जोशी बांधुरडे एक आचवल हि जे आखवे हो तथा भारद्वाजकुलांत राहलकरां संख्या तिथी सर्वथा ॥ ३८ ॥ जोशी थोरात घाणेकर सहकिरवे खंगले केतार गोरे लेंढे पझे हि सहित सुसकुटे आणि माटे सुतार ॥ ऐसे वैद्य वेडेकर बट परिसा दाव के भागवत ऐसे युक्त गाडगिळहा सकर हि यांशि गार्ग्य गोत्र ॥ ३९ ॥ गद्रे बर्वे बापये च आगाश हि गोडबोले तथा च ॥ तैसे हे कीं पाळंदे वाडसाचे जाणा ऐसे भेद हे कौशिकांचे ॥ ४० ॥ जाणा देवधरी तथा मटकरां कानीटकारा सहितैसे देवळ वैसकां सह खरे जे आपटे वामहि शेंडये कोल्टकर फाटक सुळे दोलवणे कारजे ऐसे कौशिकेगोत्रि तेनिस मधूश्लोकद्वयीं जाणिजे ॥४१॥ दातार

कमकरां सह भट्ट शित्रं जोशी हि पेलण्करां सह भानु छेत्रे ॥
खाडीकरां सह कातरणें हि साचे पाळीकरांदिक तथा
अजि काश्यपाचें ॥ ४२ ॥ गानू ठोंसर गोखले सह तथा
जे ओगले जोग हि तैसे चिवलकर आणि पडवे लेले लवाटे
सहि॥कान्हेरे सह मेटकार सुंकले दामोदरां फाळक्यांजाणा
पंचवीस काश्यपि परिशिष्ठे श्लोकद्वयी संख्यका ॥ ४३ ॥
साठे बोडस कारलेकर तथा दातार दांडेकर पेठे बापुरे तसे
परवत्ये बागुल अभ्यंकर ॥ दांत्ये मोडक सांवरेकर तथा
जे भातखंडये तथा जाणा दोणकरां व कोपरकरां वासिष्ठः
गोत्रि असे ॥ ४४ ॥ -मामे वैद्य विनोद् बापट तथा जे
गोंवडये ओक हि बाकू आणि विवेकरां सह खरे निबंध
नातू सहि ॥ तैसे पोकशिन महाबल तथा जे गोगटे साठ्ये
वासिष्ठां मति भेद तीस परिसा श्लोकद्वयें निश्चयें ॥ ४५ ॥
थत्ते वाम्हनकर आणि टकले कां आंबेकार जे तैसे
घामणकार हो तुळपुळे तीमंकरा आणि जे ॥ मटि पाडक
डोंमरे तंडुपरी जे केळकारां तसे जाणा निश्चय भेद हे
दामले परचुरे आणीक पिंडास ही काइल माइल भोगळे
सह तथा साहसबुद्ध्यांसहि काळे टीळक कानडे निज
सुरे जे कां तसे गोंडसे ऐसे पाटणकार शुक्र परिसा शां-
डिल्यगोत्री असे ॥ ४७ ॥ जाणा जे व्यास शिंत्रे घन-
वटकर हि लावणेकार पंधे मर्ये या पेहरे जे रिसबुड
शिधये आणि जे कां उपाध्ये तैसे हो कां राजवडकर
शिधोरे सहित गणपुले कोंझरेकार साचे तीश्लोकी सर्व
संख्या तिसनवद्वितियो भेद हे शांडिल्ये ॥ ४८ ॥
उपनाम हैं उनका अर्थ आगे चलमें स्पष्ट किजायगा है ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५॥
॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥

2.5 A somewhat similar list of Gotras and surnames has also been given by Shri. Chaphekar in his book. Here is that list:

प्राचीन व नवीन उपनामांचे प्राकृत
श्लोक व आर्या

श्रीमद्विघ्नेशातें प्रथमारंभीं नमूनियां भावें ॥
रचितों यथामतीनें चित्पावनगोत्रमालिका नांवें ॥ १ ॥

गोत्र काश्यप (आर्या)

करमकर भट शिंत्रे जोशी दातार ठोंसरा लिहिणें ॥
खाडिलकर पालीकर बिवलकर मेठकराहि कातरणें ॥ १ ॥
छत्रे वेलणकरही भानू पणदेव गानु कान्हेरे ॥
रास्ते गोखले ओग्ले दामोदर फाळके ल्वाटे रे ॥ २ ॥
लेले सुकुले मेंडे बळिये जे किणकिणे तथा जोग ॥
आर्या त्रितयीं संख्या काश्यपगोत्रांत तीसही सांग ॥ ३ ॥

गोत्र शांडिल्य (श्लोक)

थत्ते ताम्हनकार आणि टकले आम्डेकरादीक जे ॥
तैसे धामणकारही तुळपुळे तिव्रेकरा जाणिजे ॥
माटे पावगि डोंगरे तदुपरी भाटे कुटुंब्ळे तथा ॥
शेंब्ये गांगल पांवशे नरवणे पळणिट्कस जाणिजे ॥ १ ॥
जोशी सोमण दामले परचुरे पांगूळ विध्वंसही ॥
काळे माइल भोगले सह तथा साहस्त्रबुध्येसही ॥

काळे टीळक कानडे निदसुरे दातारही गोडसे ।।
तैसे पाटणकार केळकरही कर्वे दुगुल् गानुही ।। २ ।।
जाणा ते व्यास शिंत्रे घनवटकरही लावणेकार पथे ।।
मर्थे बाम् बेहरे जे रिसबुड सिवये आणि जे कां उपाध्ये ।।
तैसे ते राजवाडे गणपुले शिधुरे कोंझरेकार साचे ।।
त्रिश्लोकांत द्विपंचाशत मणि गणि जे भेद हे शांडिलाचे ।। ३ ।।

गोत्र वासिष्ठ (श्लोक)

साठे बोडस कारलेकर तथा दातार दांडेकर ।।
पेठ्ये घारपुरे तसे परवल्ये वागूल अभ्यंकर ।।
दात्ये मोडक सावरेकर तथा जे भातखडे तसे ।।
जाणा दोणकरांसि कोपरकरां वर्तक धारे तसे ।। १ ।।
भाभे वैद्य विनोद बापट तथा जे गोंवळ्ये ओकही ।।
धारू आणि दिवेकरासहि तथा विंझे व नातूसही ।।
तैसे पोंगशिये महाबळ तथा जे गोगटे साठये ।।
वासिष्ठांतिल भेद बत्तिस पहा श्लोकद्वयीं निश्चयें ।। २ ।।

गोत्र कौंडिण्य (श्लोक)

आचारी पटवर्धनादि फणशे हे वन्हि संख्या पुरे ।।
जाणा निश्चय चित्तपावन असे कौंडिण्यगोत्रीं बरे ।।

गोत्र विष्णुवर्धन (आर्या)

वाकळकर ओळकरहि नेने मंडलिक परांजपे देव ।।
किडमिडे किंकिणे तैसे मेहदळे विष्णुवृद्धि जाण नव ।। १ ।।

गोत्र नित्युंदन (श्लोक)

वैशंपायन भाडभोकहि भिडे साहस्रबुद्धे तथा ।।
जाणा पंचसयुक्त पिंपळखरे नित्युंदनी सर्वथा ।।१।।

गोत्र भारद्वाज (श्लोक)

गोळे वैद्य मनोहरादिक तथा गंगाळ घैसासही ।।
दर्वे सोवनि रानड्ये तदुपरी टेणे कण्याचेसही ।।

जोशी धांगुरडे व आचवलही जे आकवे हो तथा ॥
भारद्वाजकुळीं रहाळकर ही संख्या तिथी सर्वथा ॥ १ ॥

गोत्र गार्ग्य (श्लोक)

जोशी थोरात घाणेकर पिटकरही खंग्ले केतकार गोरे ।
लेंढे वझेही सहीत भुसकुटे आणि माटे सुतार ॥
ऐसे जे वैद्य बेडेकर भट करवे दाबके भागवत ॥
तैसे गाड्गीळ टोळे म्हसकर खजणे गार्ग्यगोत्रीद्विविंशत् ॥ १ ॥

कपि गोत्र (श्लोक)

काळे विध्वंस कर्दीकर सह लिमये आणि जे का मराठे ॥
खांबेटे मायदेवासहित परिशिजे आणि साल्ये रटाटे ॥
माटे जाईल जे कां तदुपरि परिता भागवत्ताभिधानें ॥
संख्या जाणा दलालासह दिनकरही युक्त गोत्रीं कपीने ॥ १ ॥

गोत्र जामदग्नी (श्लोक)

कुंटे आणि पेंडसे भागवत । गोत्रहि जाणा जामदग्नी तिघांस ॥ १ ॥

गोत्र वत्स (श्लोक)

गोरे काळे मालसे घांगरेकर जोशी सोहनी उकिड्वे आणि गांगल ॥
होळे भैरव शेवडे मायलेही द्वादश ऐसे वत्स गोत्रांश पाहीं ॥ १ ॥

गोत्र बाभ्रव्य

बेंदरे वेहरे सांपळे बाळ जाणा या चौघांतें गोत्र बाभ्रव्य माना ॥ १ ॥

गोत्र कौशिक (आर्या)

शेंडे रास्ते देवल आगाशे शेवडे फफे भावे ॥
सटकर कानिटकरही कोलटकर बापये खरे बरवे ॥ १ ॥
गडबोले पाळंदे शारङ्गपाणी खुळेहि दमदेरे ॥
वर्तक फाटक शौचे स्वैपाकी देवधर तिरुक गोरे ॥ २ ॥
आपटे बामही गद्रे वाढे हुबे तसेच पेटकर ॥
कौशिकगोत्रामाजी संख्या द्वात्रिंशताख्य पूर्ण कर ॥ ३ ॥

गोत्र अत्रि (आर्या)

मोने चिपळुनकरही चांपेकर अटवले हसमूर्तीस ॥
चितळे भाड्भोळेहि फडके बहुसंख्य अत्रिगोत्रास ॥

आर्या

चौदा गोत्रांमाजीं साठ कुळें पूर्वी होतीं जीं पूर्ण ॥
त्यांचेचि भेद सांप्रत झाले नव वन्हि युग्महे जाण ॥ १ ॥

2.6 **John Wilson**, in his book **"Indian Caste – Vol-2"**, page 19 has given in the form a foot-note the list of 14 original Gotras of Chitpavan Brahmins and the original 60 surnames. He has also indicated that the source for this information is a book called Gotrimalika, (page-2) lithographed in Bombay.

(2.) *The Konkaṇasthas.*

The *Konkaṇasthás* belong to the British Konkaṇa. They are otherwise designated *Chittapávanas*, or the "pure-in-heart." In the Sahyádri Khaṇḍa, of the Skanda Puráṇa,—which bears marks of the composition or interpolation of some Déshastha of Kolápur, (which city is much bepraised in it,)† they are absurdly enough said to have been made by the Avatára Parashuráma, (in want of Bráhmans to perform for him a shráddha) from the *chitá*, or funeral pile, of sixty men, whom he consecrated and endowed with the Bráhmanhood, bestowing on them learning and beauty, and conferring on them fourteen *gotras*, and sixty *upanámas* (surnames).‡ Their allotted residence (*kshétra*) is called the Surpáraka, extending from the Vaitaraní river on the north to the Subrahmaṇya on the south, and from the sea on the west to the Sahya range on the east, its capital being Chittapolana or Chiplun.§ Like the Déshasthas, however, they proceed for employment to many of the distant provinces of India. They are greatly distinguished for

* Sahyádri Khaṇḍa, ch. 82.

† Sahyádri Khaṇḍa, adh. 81.

‡ The fourteen Gotras of the Konkaṇasthas are those of Káshyapa, Shánḍilya, Vásishṭha, Vishṇuvardhana, Kauṇḍinya, Nittundana, Bháradvája, Gárgya, Kapi, Jámdagnya, Vatsa, Bábhravya, Kaushika, Atri.

Their sixty ancient surnames are the following. Of the *Káshyapas*—Lélé, Gánu, Joga, Laváṭhé, Gokhalé; of the *Shánḍilyas*—Somaṇa, Gángala, Bháṭé, Gaṇapulé, Dámalé, Joshí, Parachuré; of the *Vásishṭhas*—Sáṭhé, Boḍasa, Voka, Bápaṭa, Bágula, Dháru, Gogaṭé, Bhábhé, Pongashé, Vinjhé, Sáthayé, Goñvaḍyé; of the *Vishṇuvardhanas*—Kiḍamiḍé, Néné, Paránjapyé, Menhadaḷé; of the *Kaundinyas*, Paṭavardhana, Phaṇashé; of the *Nittundanas*—Vaishampáyana, Bháḍabhoké; of the *Bháradvájas*—A'chavala, Ṭéṇé, Darvé, Gándháré, Ghánghuraḍé, Ránaḍyé; of the *Gárgyas*—Karvé, Gaḍagíḷa, Londhé, Máṭé, Dábaké; of the *Kapis*—Limayé, Khámbéṭé, Jáíla, Máíla; of the *Jámadagnyas*—Phéndasé, Kunṭé; of the *Vatsas*—Málashé; of the *Bábhravyas*—Báḷa, Béhéré; of the *Kaushikas*—Gadré, Báma, Bhávyé, Váḍa, A'paṭé; of the *Atris*—Chitaḷé, A'ṭhavélé, Bháḍabhoké.—Gotrimáliká (lithographed in Bombay), p. 2

§ Sahyádri Khaṇḍa, adh. 81.

2.7 The following information is taken from the book: The Castes and Tribes of the Nizam's dominion by Syed Siraj Ul Hasan, published by the Times Press, 1920

sub-caste, with the families belonging to each, are given below :—

1.	Káshypa	*Gotra* ...	Lele, Ganu, Gokhale, Jog, Lavate.
2.	Shándilya	,, ...	Soman, Gangal, Bhate, Ganpule, Damle, Joshi, Parchure.
3.	Vashistha	,, ...	Sathe, Bodas, Oke, Bapat, Bagul, Dharu, Gogte, Waze, Bhambe, Pongshe, Sathye, Govandye.
4.	Kaundinya	,, ...	Patwardhan, Phanse.
5.	Vishnu-vardhan	,, ...	Kidmide, Nene, Paranjape, Mehendale.
6.	Nittundan	,, ...	Vaishampayan Bhide, Bhadbhoke.
7.	Bháradwaj	,, ...	Achawal, Lone, Darve, Gandhare, Gungurde, Ranade.
8.	Gárgya	,, ...	Karve, Gadgil, Londhe, Mule, Daslike.
9.	Kapi	,, ...	Limaye, Khambete, Jaeel. Maeel.
10.	Jámadagnya	,, ...	Pendse, Kunte.
11.	Vatsa	,, ...	Malse.
12.	Bábhravya	,, ...	Bal and Behere.
13.	Koushika	,, ...	Gadre, Bam, Bhave, Wad, Apte.
14.	Atri	,, ...	Chitale, Athawle, Bhadbhole.

These 60 ancient families have now developed into 352, some deriving their names from the occupations they subsequently adopted, such as Vaidya (physician), Kapse (cotton-dealer), Jamdar (treasurer), Desh-mukh and Bhasame (sacred-ash dealer), and others from the localities they resided in, such as Kelkar Kashiker, Shivnekar. A few of the family surnames were probably based upon the personal characteristics of the founders, such as Mahabale (mighty), Vinode (funny fellow), Manohar (charming), also Khule, Aglawe, Vidwánsa, Khare, &c., &c.

The following table compares the present and past number of families belonging to each *gotra* or family stock :—

No.	*Gotras.*	No. of past surnames.	Subsequent additions.	Total.
1.	Káshypa	5	40	45
2.	Shándilya	7	58	65
3.	Vashistha	12	50	62
4.	Kaundinya	2	3	5
5.	Vishnu-vardhan ...	4	6	10
6.	Nittundan	2	6	8
7.	Bháradwaj	6	15	21
8.	Gárgya	5	26	31
9.	Kapi...	4	21	25
10.	Jámadagnya	2	2	4
11.	Vatsa	1	18	19
12.	Bábhravya	2	2	4
13.	Koushika	5	34	39
14.	Atri	3	11	14
	Total	60	292	352

The Kokanasthas have no endogamous subdivisions. They belong to two *shákhás*—Shákal of Rigveda, of which the *sutra* is composed by the seer Ashwaláyan, and Taitirya of Black Yajurveda, with the seer Hiranya-keshi as its *sutra* composer. Members belonging to these two *shákhás* intermarry. Intermarriage is forbidden between families who have the same *gotra* and the same *prawara* (founder's name). Each *gotra* (family stock) is subdivided into a number of *prawarás*. The following table shows the *gotrás* having the same *prawara* :—

No.		*Gotra* sections.	*Prawaras.*
I.	(i)	Bháradwaj ...	...Angirasa, Bráhasptya, Bháradwaj.
	(ii)	Gárgya ...	...Angirasa*, Sainya, Gargya.
	(iii)	Kapi ...	...Angirasa, Amaihya, Vouruksha.

* Atri has no kin and consequently its members can intermarry with the members of all the other thirteen *gotras*. This Angirasa is a different personage from the one who is akin to the first group.

No.		Gotra sections.	Prawaras.
II.	(i)	Jamadagnya ...	... Bhûrgawa, Chyawana, Atmawana.
	(ii)	Vatsa ...	... Aurwa, Jámadagnya.
III.	(i)	Bábhrwya ...	... Vishwámitra, Awadala, Babhrawaya.
	(ii)	Kowshika ...	... Vishwámitra, Aghmarshana.
IV.	(i)	Vishnu-vardhan	... Angirasa, Pauru, Kutsu.
	(ii)	Nittundan ...	... Trisadasya.
V.	(i)	Vashistha ...	... Vashistha, Indra, Pramada, Bharadwaja.
	(ii)	Koundinya ...	... Vashistha, Koundinya, Maitrávaruna.
VI.	(i)	Káshyapa ...	... Asita, Káshyapa, Avasar, Naidhruva.
	(ii)	Shándilya ...	... Asita, Shándilya, Daiwal.

2.8 I have come across a book titled **"A catalogue of Marathi and Gujrathi Printed Books in the Library of British Museum**" by J.F.Blumhardt. In this book we find the following entry:

> SADASIVA BAJYABA SASTRI. कोकणस्थ ब्राह्मणाची गोत्रमालिका [Konkanastha Brahmananchi gotramalika. A treatise on the family names of the fourteen tribes of Konkani Brahmans. Fourth edition.] pp. 32, lith. gtf {Poona, 1880.] 12°. 14137. c. 17.

2.9 I have also come across a book titled "**A Catalogue of the Library of India Office"** in London, prepared by J.F.Blumhardt. Volume2 Part-5 of the catalogue contains a list of Marathi and Gujrathi books. Here on page 25 we find the following entries:

> Gotramalika. A List of the gotras and family Names of Brahmans of the Konkan. By Vamana Krishna Josi Gadre and Sadasiva Bajaba Sastri Amarapurkar. 2nd edition, pp. 64. 16mo. Poona, 1868.
>
> Gotramaalika. By Naro Apaji Godbole. 5th edition, pp. 32. 12mo. Poona, 1888.

Gotravali. A List of gotras of the Chittapavana Brahmans. By Ganesa Vinayaka, called Aba Josi Moghe Vasaikar. pp. 40. Bombay, 1872.

From paragraphs 2.8 and 2.9 it is clear that some books about the Gotras in Chitpavan Brahmins were published from Bombay and Pune, the earliest being in 1868. My suspicion is that when John Wilson refers to a lithographed edition of Gotramalika, he may perhaps be referring to one of the four books mentioned above. Copies of the above four books are available, as far as I can make out, only in England!

2.10 From the seven references quoted above the following conclusions can be drawn: (1) They are all unanimous in assigning 14 Gotras and 60 original surnames to Chitpavan Brahmins. (2) Nobody is mentioning Jamadagni-Vatsa as a separate Gotra. (3) This list of 14 Gotras and 60 surnames seems to have originated not more than 200 years back (4) Nobody is citing any Smruti Granthas as authorities for arriving at the above list 14 Gotras.(5) At the same time fact remains that a large number of Gore families, settled in North India write their Gotra as Jamadagni-Vatsa. Anecdotal evidence from these Gore families seems to indicate that they all migrated to North, when Mastani had to leave Pune, following death of Bajirao Peshwa the First. This has taken place around 300 years back. (6) We therefore have to see, whether Jamadagni-Vatsa exists as an independent Gotra among other Brahmin communities, and what our Smruti Granthas and Shashtras have to say about Jamadagni, Vatsa and Jamadagni-Vatsa Gotra.

Chapter-3 Gotras in Various Brahmin Communities

3.1. Shri.Chaphekar in his book has given on page 37 the following table:

गोत्रें

	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६	१७	१८	१९	
१ चित्पावन	अत्रि	गार्ग्य	कौण्डिन्य	भारद्वाज	वत्स	जामदग्न्य	कौशिक	वासिष्ठ	काश्यप	बाभ्रव्य	कपि	शाण्डिल्य	विष्णुवृद्ध	नित्युंदन						
२ कऱ्हाडे	अत्रि	गार्ग्य	कौण्डिन्य	भारद्वाज	वत्स	जामदग्न्य	कौशिक	वासिष्ठ	काश्यप			शाण्डिल्य			कुत्स	गौतम	[illegible]			उपमन्यु; भार्गव; [illegible]; वैश्वामित्र; शालाक्ष; लोहिताक्ष; मुद्गल; बादरायण; [illegible]; अंगिरस
३ कुडाळदेशकर	अत्रि	गार्ग्य	कौण्डिन्य	भारद्वाज	वत्स	जामदग्न्य वत्स	कौशिक	वासिष्ठ	काश्यप						कुत्स	गौतम	[illegible]	[illegible]	[illegible]	
४ देवरुखे	अत्रि	गार्ग्य		भारद्वाज		जामदग्न्य	कौशिक	वासिष्ठ	काश्यप			शाण्डिल्य								पराशर; अंगिरस; शौनक; मुद्गल
५ सारस्वत	अत्रि		कौण्डिन्य	भारद्वाज	वत्स	जामदग्न्य	कौशिक	वासिष्ठ	काश्यप							गौतम				विश्वामित्र

It can be seen that only the Kudaldeshkar Brahmin community mentions Jamadagni-Vatsa as a separate Gotra. Let us examine this issue in depth.

Gaud Saraswat Brahmins

3.2 **Goud** (also written as Gowd or Gaud) **Saraswat Brahmins** are a Hindu Brahmin community in India and a part of the larger Saraswat Brahmin community. They are popularly referred to as GSBs. They are Konkani people and primarily speak Konkani as their mother tongue.They claim their origin to the Brahmins who lived on the banks of the now extinct river Saraswati of upper Punjab or Kashmir. They derived their name from either the river Saraswati or from their spiritual leader Great Sage Saraswat Muni who lived on the banks of Saraswati. These Brahmins were one of the Pancha Gowda Brahmin groups who lived north of the Vindhyas. They belonged to Smarta tradition and primarily worshiped the five deities: Shiva, Vishnu, Devi, Surya and Ganesha. Throughout the course of history, the Saraswat Brahmins have migrated to a variety of locations and are found mostly in Western coast of India.

2.2.1 The sub-sects of the Goud Saraswats

- Bardeshkars (Kamat,Vengsarkar,Asgaonkar,Shirodkar,Dhond,Gavaskar,Punalekar,etc)
- Bhalavalikars/Rajapur Saraswat Brahmin [Gauda Saraswat Brahmins from Rajapur] (Sakhalkar, Kamat ,Tendulkar,...etc)

- Shenavi/Karbhari (Shenvi,Wagle,Rajadhyaksha,Ginde,Satoskar,etc)
- Sashtikars (Sinkar etc.)
- Bhanap/Chitrapur Saraswat Brahmin (Chandavarkar, Benegal, Karnad, Haldipur, Padukone, Nadkarni etc.)

http://tripatlas.com/Goud_Saraswat_Brahmins

The sub-sects of the Goud Saraswats

Shenavi and Sasashtikars
Shenavi Paiki
Bardeshkars
Pednekars
Lotlikars
Kudaldeshkar Adya Gaud Brahmins(Khanolkars,Samants,Desais,dabholkars....etc.)
Rajapur Saraswat Brahmins/Bhalavalikar Gauda Saraswat Brahmins
Rajapur-Bhalavalikars call themselves RSB's.
Kudaldeshkars call themselves Kudaldeshkar Brahmins.

The point of interest to us is that there is is some doubt as to whether Kudaldeshkar_s can be called Gaud Saraswat Brahmins. Kudaldeshkars call themselves as Adya Gaudas. As can be seen later on, Kudaldeshkars seem to have an independent Gotra list.

Some information about how these sub-sects were formed:

2.2.3 http://www.srikumar.com/tdtemplecochin/gowda-saraswath-history.htm

> The first group of Saraswats who came to Goa were called Sashtikars because they settled down in eight villages of Sashti taluk and Sashtikars means people from eight villages says B.D.Satoskar in Bharatiya Samskritikosh [marathi Vol. IX p.753]. Those who came later settled at Keloshi and Kuthal and were named after those villages. These two latter groups came to be known after those villages as Keloshikars and Kutthalkars. From here they spread to other villages. New agraharas were founded and new settlers came. As all Vedic scholars could not find gainful employment in course of several generations, they naturally concentrated on agriculture, trade and other professions, mainly government jobs.
>
> They were later identified as Shenvis. The word Shenvi is interpreted variously. But as most of the Saraswats were working as village accountants or clerks, the word Shenoy stuck, derived from Sanskrit Shanbhaga and is used even now as surname, has various forms such as Shanbhag, Shanubhoga, Shenoy and Shenvi. The Chitrapur Saraswats who came to be appointed as village accountants in almost all villages in South and North Canara during British rule are known as Shenaipanche or Shenapanche by other Saraswats. Noted scholar Gunjikar has said that the word Shenvi is derived from Sharman, Raobahadur Talmakki and Prof. Malshe felt that it is from 'Shane' or the wise and Rajwade, Bhandarkar, Shenoy Goybab etc. feel that it

must from Senapati or Shrenipathi. Ganesh Sharma feels that it is derived from the 96 villages "shannavi" from the total number of villages in Teesvadi and Sashti (interpreted as sashasti or 66). But the word is definitely derived from the word shanbhag or Shenoy which literally means a writer, teacher or scholar, a word equal to Pandit or Sharma, as used by brahmins elsewhere. Here I am accepting the view expressed by Satoskar (in Bharateeya Samskriti Kosh,p. 735). Another word used for Shanbhag was karana or karani and the word Nadkarni found among many Saraswats stands for accountant of a nadu or desha (a group of villages) and Deshpande is a word similiar to Nadkarni.

I must specify here that all the Saraswats are Rigvedis and they follow Ashwalayana Sutra and are of Shakala Shaka. they were originally Smartas, following the Smartha Bhagavatha Sampradaya. The Smarta traditions strenthened by Adi Shankara was the religion followed by them by the time of their migration. Shiva, Vishnu, Ganapathi, Suryanarayana and Shakti are the gods called as Panchayatana, being worshipped by this system. The Kavale Matha, supposed to have been founded originally at Kutthali orKaushasthali was the matha of the whole community. Swami Vivarananda of the Gaudapada tradition from Kashmir is believed to have founded the Matha originally. Gaudapada was the teacher of Govinda Bhagavatpada, who in turn had initiated Acharya Shankara. The matha was founded in about 740 A.D at Kuttali or Kaushasthali and later shifted to Kavale. From the 13th century onwards many Saraswats accepted the Dwaita Vaishnava school propounded by Acharya Madhwa, but they did not discard their attachment to the Panchayatana, and the Shaiva gods. Many of their Kuladevatas are Shaivate (Nagesh, Ramanath) and also connected with Shakti {Shanteri Kamakshi, Mahalasa etc}. Though they were initially attatched to the mathas at Udupi and Kumbhakonam, later two separate Vaishnava Mathas, the Gokarna-Partagali and the Kashi Matha were founded. During the early part of the 18th century, some of the Smartas from the canara region established the Chitrapur or Shirali Matha, and another group of Smartas in Konkan founded the Dabholi Matha near Vengurla in the Sindhudurg district. A brief history of each of the major mathas will be discussed later. We shall now survey the achievements of the Saraswat communities in various areas.

2.2.4 Here is an interesting article on Gotras in GSB community. I am reproducing it because it has some interesting information in particular about Vatsa Gotra. Note in particular the reference which tells us that even in GSB community, Vatsa and Jamadagni are considered equivalent. Also please note that the article is written by a prominent GSB author.

http://konkani.savemylanguage.org/2008/05/gaudd-sraswat-brhmins-in-goa-dr-s-m.html

GAUDD SÀRASWAT BRÀHMINS IN GOA - DR. S M Tadkodkar

4. GOTRAS OF THE GAUDD SARASWAT BRAHMINS:

4.1. WHAT IS GOTRA?

[[[Gotra]]] means kinship among the Saraswat Brahmins. Scriptures say that children of a Brahmin mean 'Gotra'. The first two letters in the word i. e. 'go' means a cow and land; and the last three letters i.e. 'tra' means 'a protector'. Hence the term 'gotra' means the protectors of the Saraswat Brahmin-kinship from all tyrants and impurity on a land full of cowherds. This scheme tells the story of the Saraswat Brahmins, who were farmers and cow-herdsman as well. Besides, the Saraswat Brahmins would perform all functions. Viz. the shatt or six karmas enjoined on the Brahmins are as follows The gotra system was instituted for the purposes of identifying one's ancestors and pay respects during various invocations and other rituals to honor their fathers, fore-fathers and so on, up to their respective Rushi. This was later extended to other aspects of the Brahmin life, such as marriage and temple worship. Marriage is not allowed within the same gotra in order to avoid impure matrimony. This thinking is in tune with the modern day genetic paradigms of hybrid vigor. This scheme of gotra forbids of having sexual alliance within the kinship for genetic reasons. It also encompasses a vast genetic upbringing among the Saraswat Brahmins. The term of GOTRA has been bane of existence of the SARASWAT BRAHMINS. Their presence in Goa is itself based on this concept. The gotra system is part of a system of classification or identification of various Brahmin families in ancient times. The gotra classification took form probably sometime during the Yajurveda period, after the Rig Veda period. It is believed that the gotras (now account to a total of 49) started to consolidate sometime around 10-8 Century B.C.

4.2. GOTRAS OF GAUD SARASWAT BRAHMINS:

Herein, glimpses can be seen about the structure of the GOTRAS OF GAUD SARASWAT BRAHMINS.The present day gotra classification is created from a core of 8 rushis (The Sapta rushis + Agastya). The Seven rushis are Atri, Kaashyap, Gautama, Bharadwaaj, Jamadagni (Vatsa), Vasishtth (Kaundinya), Vishwamitra (Kaushik); Seven Rushis (Saptarshi) are recognized as the mind born sons of the creator Brahma. If any Saraswat Brahmin fails to recollect the name of his gotra, then the tradition allows him to embrace a 'Bharadwaaj' gotra. All present day Brahmin communities are said to be descendants of these eight Rushis. The gotras of GSBs is believed to be originated from the ten Rushis viz. ATRI, KAASHYAP, KAUNDINYA, KAUSHIK, GAUTAMA, JAMADAGNYA, BHARADWAAJ, VATSA, VASISHTTH, and VISHWAMITRA (KAMSHI)

Importance of Gotras The lines of descent from the major rushis are originally divided into Gannas [sub divisions] and each Ganna is further divided into families. However, subsequently the term gotra is frequently applied to the Gannas and to the families within the Gannas interchangeably. These Rushis belonged to different sects like Shakta, Shaiva and Vaishnnav and had different deities for worship. Such deities came to be known as the Kul-devata (tutelary deities). GOTRAS, SURNAMES AND KUL-DEVATA The gotra is also interlinked with the surnames and the Kul-devata. An illustrative list is given below: Bhargava Parashuram brought sixty-six families from ten scholarly kinsmen (DASHA-GOTRI SARASWAT BRAHMINS) from the then holy place namely TRIHOTRA for purification of this reclaimed land.

They were Atri, Kaashyap, Kaundinnya, Kaushik (Kaunsa), Gautama, Jamadagnya, Bharadwaaj, Vatsa, Vasishtth, and Vishwamitra. Bhargava Parashuram also chose thirty Saraswat Brahmins from SHRAAWASTI NAGAR of north Koshal Pradesh (South Bengal), which was also known as GAUD. Hence the Brahmins from that region were also known as the Gaud Saraswat Brahmins. Gaud was known for rich heritage. The Saraswat Brahmins, who have passion for literature. They are also well known for their sharp memory. They are non-violent too. The families belonging to various gotras settled down in Goa as follows: Vatsa, Kaundinnya and Kautsa at Kushsthali (Cortali) and Kelloshi (Cavelossim), twelve families of Kirvants (families performing dignified rites) spread throughout out Salcete, ten families at Chorao (Chuddamanni), eight families at Divar (Dipavati), six families each at Lotulim and Madgaon. Except Kirvants, all others performed normal religious rituals. A second batch of thirty Saraswat Brahmins followed. They belonged to Angirasa, Garghya, Dhananjaya, Nairdhruva, Mudgala, Vainnya, Shandilya, Samkhyana, Sankha-Pingala-Kausta (Kaunsa), and Harsha and Hariha gotras. They were absorbed as per their nearness to their tutelary deities. The families belonging to various gotras settled down in Goa as follows: Vatsa, Kaundinnya and Kautsa at Kushsthali (Cortali), twelve families of Kirvants (families performing dignified rites) spread throughout out Salcete, ten families at Chorao (Chuddamanni), eight families at Divar (Dipavati), six families each at Lotulim and Madgaon. Except Kirvants, all others performed religious rituals.

4.3. TUTELARY DEITIES' (KUL-DEVATA) AND GOTRA:

Every Gaudd Saraswat Brahmin worships his TUTELARY DEITIES' (KUL-DEVATA). Those have been worshipped in well structured temples. Following is a list of such TUTELARY DEITIES' (KUL-DEVATA) in view of their respective Gotra:

SHRI. MAANGUIRISH GAUD SARASWAT BRAHMINS: The Mangesh Linga is said to have been consecrated on the mountain of Mangireesh (Mongir) on the banks of river Bhagirathi by Lord Brahma , from where the Saraswat Brahmins brought it to Trihotrapuri in Bihar. They carried the linga to Gomantaka and settled at Mathagrama, the present-day Madgoa, establishing their most sacred and ancient temple of Mangesh on the banks of the river Gomati or Zuari as it is called today. Lord Mangesh is worshipped here in the shape of a Shiva linga. According to the legends Lord Shiva had manifested in to a tiger to scare Parvati. Paravati who was paranoid at the sight of the tiger went in search of Lord Shiva. Parvati was supposed to say "Trahiman Gireesh" but instead out of nervousness she said: "Trahimangeesh"VATSA GOTRA: - Borkaar (They are 'Waangadd'* of Shri. Maanguirish but Mahajans of Shri Devi Shanta-Durga), Kavyalapur), Walawalkar, Dhumay, Kanttack (Ttaanckee, Sallkar, Ussagaonkaar, Kaakoddkaar), Kenddaary, Kenckaray (Laawannis, Aagashikar, Addwalpaalkaar, Toarsekaar Priollkar, Koanekaar, Kawade, Gunjikaar, Khoat, Phaddnis, Ambiye, Tinaikaar, Telang (Dewan-halli), Dalvi, Naik-Hingatay, Naik-Sanzguiri Netraawallikaar, Brahmay (Shirpurkaar), Bhissay (Aatthawannkaar, Boanddasay, Pattkaar, Bhaatikaar), Naik-

Kollambay (Karandday), Laad (Dubhaashee, Saangaddekaar), Shinganna

GAUD SARASWAT BRAHMINS : KAUNDINYA GOTRA: - Bhaandaary (Pataawarkaar, Satyawant Bhaandaary), Dalvi, (Aarass, Shinganna Dalvi, Shingabaall, Raajaadhyaksha Dalvi, Dhaayamoadde, Gaddnnees, Mannerkaar, Naaddkarnnee, Raangannekaar, Mayenkaar, Gudde-Manddurkaar, Nagarcenkar, Saalelkaar, Pillagaonkaar, Paawasay, Deshapaande, Ussgaokaar, Mullagaonkaar, Karnnick, Deshakullakarnni), Paalekaar, Paalekaar (Aambaye, Koallmulle, Nerlikaar, Kaayasulakar, Bastoaddkaar), Kaissaray (Kesari), Waagalle (Waagh, Vaishnnav, Majaallkar, Aursekaar, Aajagaonkaar), Bhendde (Paaganis),

SHRI DEVI SHANTA-DURGA (Kavyalapur) GAUD SARASWAT BRAHMINS : KAUSHIK GOTRA: - Bhaandaary (Bhandarkar, Chinnarkaar), Rege (Mantri, Bakshi, Kulkarni, Assolddekaar, Kuddchaddkaar, Kotthambkaar, Talwaddkaar, Malkarnekaar, Shirwaikaar, Shelddekaar, Hoddaarkaar, Balldikaar, Saanvorddekaar, Saallaawalikaar, Surlakaar,, Saankorddekar, Kholkaar, Zhannkaar), Saakhardaandday (Naaringakaar), Dhounday, Raamaanni (Raamaayanni, Dessai), Mahaale (Shirodkar), Harapati (Pissurlenkaar), Vaidya (Hawaaldaar-Sthallekaar, Koppikkaar), Sukhatthankaar (Ghanttkar, Surlakaar, Saankhallee, Kuvelkaar, Kaaraapurkaar, Kaansaarkoddkaar, Nilkundkaar), Shridharpai (Punerkar), Shinsaannee (Kunddaikaar), Gaayatondday

VATSA GOTRA: Borkaar (Varde, Shennavi), Waalaawalikaar, Bharanne, Jaakhee, Sabanis, Aachamani, Khaasanis, Ballanawallikaar). They are 'Waangadd'* of Shri. Maanguirish but Mahajans of Shri Devi Shanta-Durga.

GAUD SARASWAT BRAHMINS: BHARADWAAJ GOTRA: Pai Paanandikaar, Gangollikaar, Kalyaannkaar

SHRI. MAHALASA NARAYANI: Bharadwaaj Gotra - Pai, Atri Gotra - Pai, Kaushik Gotra - Pai, Gaargya Gotra - Shenoy, Gaargya Gotra - Kamat, Gaargya Gotra - Bhat, Kaushik Gotra - Bhakta, Atri Gotra – Bhat

SHRI. RAMNATH-SANTERI-KAMAKSHI: Vatsa Gotra - Shenoy, Vatsa Gotra - Baliga, Kaundinnya Gotra - Shenoy, Kaundinnya Gotra - Nayak, Kaundinnya Gotra - Pai, Kaundinnya Gotra - Bhat, Vatsa Gotra - Bhat, Kaundinnya Gotra - Kini

SHRI. DAMODAR MAHA-LAKSHMI and SHRI. DAMODAR ARYAADURGA: Kaushik Gotra - Prabhu, Kaushik Gotra - Kamat, Kaashyap Gotra - Hegde, Kaashyap Gotra – Baliga

SHRI. NAGESH MAHA-LAKSHMI: Bharadwaaj Gotra - Prabhu, Vatsa Gotra - Mallya, Kaushik Gotra – Nayak

SHRI. KATTYAANI BANNESHWAR: Kaushik Gotra – Shenoy

SHRI. DEVAKI-KRISHNA RAVALNATH: Atri Gotra - Prabhu, Kashyapa Gotra - Prabhu

SHRI. NARSIMHA SHANTADURGA-VIJAYADURGA: Shankha Pingala Kounsa Gotra - Nayak, Shankha Pingala Kounsa Gotra - Padiyar, Shankha Pingala Kounsa Gotra – Bhandarakar

SHRI. MAHAAMAAYA: Kondinya Gotra – Kamath

'Waangadd' means the kinsmen of the GAUD SARASWAT BRAHMINS, who shouldered their tutelary deities to safe places at the time of religious onslaught by the Catholic Orders during the 16th century Portuguese regime in Goa. An eminent historian late Vinayak Narayan Shennavi Dhumay has done in depth research on the kinship and their nearness to their tutelary deities.

4.4. VATSA GOTRIANS AMONG THE SARASWAT BRAHMINS IN GOA:

It has already been mentioned that the term SARASWAT has been synonymous with the title 'Brahmin'. Goddess Saraswati is the tutelary mother of Saraswats, Lord Brahma being their tutelary father. Lord Brahma approved all the Saraswat Brahmins to adopt their kinship based on the lineage with great sages. Accordingly, the gotras of GSBs is believed to be originated from the Rushis viz. ATRI, KAASHYAP, KAUNDINYA, KAUSHIK, GAUTAMA, JAMADAGNYA, BHARADWAAJ, VASISHTTH, and VISHWAMITRA (KAMSHI). But, Lord Brahma adopted some among them and called them as VATSA. Vatsa means a babe/ babes. **Traditionally, it is also believed that the Vatsa Gotra is belongs to Jamadagni Rishi lineage.** Bhargava Parashuram was the fifth son of Jamadagni Rushi (other four being Rumnnwaan, Sushenn, Vasu and Vishwaavasu). So, it is possible that because of their in borne virtues, Sage Jamadagni might have adopted Saraswat Brahmins belonging to the Vatsa Gotra. Bhargava Parashuram brought sixty-six families from ten scholarly kinsmen (DASHA-GOTRI SARASWAT BRAHMINS) from the then holy place namely TRIHOTRA for purification of the reclaimed land of Konkan. They were Atri, Kaashyap, Kaundinya, Kaushik (Kaunsa), Gautama, Jamadagnya, Bharadwaaj, Vatsa, Vasishtth, and Vishwamitra. So, Vatsa gotra was already therein as one among the ten gotras.

No wonder, in course of time, these babes were more and more pampered. Pampering by the tutelary mother Saraswati and tutelary father Lord Brahma made them snob. By nature all the Vatsa gotrians are stinking snob. They are in-borne egocentric and would prefer a fire-test to prove own self-respect. But their snobbish attitude and ego has been positive and constructive. So also, they are known for their sense of superiority in comprehending ability and liberal (rather non-conservative) in approach. They are bold, modern in their approach. Since at core they are human beings, they believe in welfare of all, irrespective of any reservations. In course of time, all of them were collectively known as of a gotra namely Vatsa. All of them followed 'Paurohitya' (acts of sacerdots, priesthood). Vatsa-Kaannva, Vatsapri-

Bhaalndan and Vatsa-Agneya are known as contributors of Rig-Veda. Vatsa-Kaannva was the son of Kaannva. He was abused by Medhyaatithee, which brought shame to the Vatsas. He underwent a fire-test and proved purity of his soul. He contributed to the eighth 'manddal' out of 10 'manddal' of Rig-Veda.

The sixth 'sukta' (incitation no. 8.6.46-48) mentions of Tirinder, who was also known as Parshwya, the king of Parshu-desh (Persia i. e. Iran). Hemadri has also made his mention. Coincidently, Hemadri belonged to Vatsa gotra. Hemadd Pandit, one of the celebrated personalities from the twelfth century and prime minister of the Deogiri Empire belonged to the Vatsa gotra. Vatsapri-Bhaalndan contributed to the ninth and tenth 'manddal' out of 10 'manddal' of Rig-Veda. The 68th sukta of the ninth and 45th and 46th sukta of the tenth 'manddal' make a mention of Pawamaan Soam and Agni. His name also surfaces in 'Panchvinsha Brahman (12.11.25) as a contributor to Sam Veda. It is known as 'Vaatspra'. His name is also referred in Taittariya Samhita (5.2.1.6), Kaatthak Samhita (19.12), Maitraayanni Samhita (3.2.2), and Shatapath Brahman (6.4.4.1). Vatsa-Agneya had contributed to the tenth 'manddal' of 10 of Rig-Veda, (incitation no. 10.187) eulogizing Agni. One is reminded of Vatsa-Kaannva, who too had lauded Agni.

While the 96 families of Saraswat Brahmins had already left for Konkan under the leadership of Bhargava Parashuram, others were engrossed in for several centuries, in creating own domain for farming and rearing cows so as to concentrate on their normal religious activities. This lineage was so mighty that, later on, Vatsa gotrians formed one of the sixteen powerful provinces ('Janpada') in the north India on the bank of Yamuna, during the 6th century. This land was known as Vatsabhumi. Its capital city was Kaushambi. Today it is known as Kossam, which is about thirty miles away from Prayaag. Vatsa province was very fertile one and was known for fine cotton/muslin. This province fought Kauravas, while supporting the Pandavas. After the war was over, the people of Hastinapur preferred Vatsabhumi, for asylum, considering the benevolent nature of the Vatsas. Udayan has been the well known legend of this province. Unfortunately, this province, later on, was conquered by Shishunag of Magadha Empire. Jain KALPASUTRA also has mentioned 24 teerthankar and gotras viz. Kaashyap, Gautama, Vatsa, Kautsa, Kaushik, Mandap and Vasishtth. Therein seven more sub-groups have been mentioned among the Vats in the Jain Kalpasutra viz. Vatsa, Angiya, Bhittiya, Saamlinn, Selveaa, Asthisen and Vayukrushnna. This background exhibits the salient history of Vatsa Gotrians. But, for conspicuous reasons our so called historians do not mention this chronology. They take so many references at a time, mostly, which are not so relevant to each other, and make all confusing statements without arriving at certain conclusions, if at all they are annoying their godfathers, who have been feeding borrowed viewpoints.

While N. B. Nayak mentions that all the Saraswats, who came in the Konkan land, were Vaishnnav, Anant Ramakrishna Shennavi Dhumay stresses that until the 15th century, Vaishnnavism was not known to the Saraswats. These historians also deny people their own rights. Nambudri Brahmins follow Parashuram Shaka, and these historians call it as Kollam Shaka. N. G. Chapekar denies the right of Chitpavan

Brahmins of maintaining their belief of having affiliations with Parashuram. These historians will not hesitate to prove that Buddhism was the state religion of Andhra Pradesh, on the ground that a huge statue has been erected in water tank at Hyderabad during the late twentieth century, which was brought from outside India. They will also emphatically make a statement after one thousand years that the Shri Mahalasa temple at Mardol near Mangesh temple (Priol) was indeed a Buddha temple, because small idols were found on the roof top of the temple. They even do not attempt to go to the roots. Some of the students of history pass on remarks that Gaud Saraswat Brahmins do not worship Bhargava Parashuram, who had brought them down the Konkan. Some of them also mention that there are temples dedicated to Bhrugu and Bhargava Parashuram viz. Bhrugu temple (6th century) at Barouche (Bhrugu+Kutcch) and Parashuram temples at Luhaaraa and Travancore; but Saraswats have not built even one. They forgot the fact that the Saraswat Brahmins, traditionally, do not construct a temple of their own ancestors and worship them, unless he happens to be the KUL-PURUSH. None of them are God and they would consider it blasphemous to say so. That is the main reason for which the Saraswat Brahmins do not worship Bhargava Parashuram. Bhargava Parashuram brought sixty-six families from ten scholarly kinsmen (DASHA-GOTRI SARASWAT BRAHMINS) from the then holy place namely TRIHOTRA for purification of this reclaimed land. They were Atri, Kaashyap, Kaundinnya, Kaushik (Kaunsa), Gautama, Jamadagnya, Bharadwaaj, Vatsa, Vasishtth, and Vishwamitra. Bhargava Parashuram also chose thirty Saraswat Brahmins from SHRAAWASTI NAGAR of north Koshal Pradesh (South Bengal), which was also known as GAUD. Hence the Brahmins from that region were also known as the Gaud Saraswat Brahmins.

Gaud (the north Bengal) was known for rich heritage. The Saraswat Brahmins, who have passion for literature. They are also well known for their sharp memory. They are non-violent too. The families belonging to various gotras settled down in Goa as follows: Vatsa, Kaundinya and Kautsa at Kushsthali (Cortali) and Kelloshi (Cavelossim), twelve families of Kirvants (families performing dignified rites) spread throughout out Salcete, ten families at Chorao (Chuddamanni), eight families at Divar (Dipavati), six families each at Lotulim and Madgaon. Except Kirvants, all others performed normal religious rituals. It appears that the temples of Shri. Mangesh and Shri. Devi Shanta-Durga, the tutelary deities of Smaarta Gaud Saraswat Brahmins, was not constructed at Kushsthali (Cortali) and Kelloshi (Cavelossim), until then. All the Gaud Saraswat Brahmins were worshipping their tutelary deity viz. Shri. Mangesh, Shri. Shanta-Durga and others with full decorum in own residences, every day. For various reasons, the Brahmins traveled out for days together and the daily worship hampered. While they were facing such a precarious position, to their rescue came another Gaud Saraswat Brahmin, namely 'Dwija-Shreshtth' (meaning a sacerdotalist) Devasharma belonging to Vatsa gotra from Kanauj! Dwija-Shreshtth Devasharma was on pilgrimage. While returning from Rameshwar to Varanasi, he halted for a while at Aghanashini River at Kushsthali. Most probably, he must have been staying with another Vatsa Gaud Saraswat Brahmin. Other GSBs also might have expressed to Dwija-Shreshtth Devasharma, their woes about the intolerable break in their daily worshipping ritual for obvious

reasons. Every day Dwija-Shreshtth Devasharma bathed in the Aghanashini River, with all religious fervour.

While Dwija-Shreshtth Devasharma had gone in the waters of the River, he saw a cow entering into the waters. She dipped in for some time and returned. Indeed, it was an amazing view! This continued for three days. On the fourth day, Dwija-Shreshtth Devasharma caught the tail of the cow and followed her. After she went in the deep waters, she began flowing milk on a Shiva-lingam. Dwija-Shreshtth Devasharma started eulogizing Mangesh (Shiva-Shankar) and Shanta-Durga and requested them to explain the entire incident. They told him that the name of the cow was Kapila from the heaven. He requested Shri. Mangesh (Shiva-Shankar) and Shri. Devi Shanta-Durga to remain in the vicinity. Shri. Mangesh (Shiva-Shankar) and Shri. Devi Shanta-Durga blessed him and agreed accordingly. The religious predicament of the GSBs was instantly over. Their tutelary deity was consecrated inside sanctum. In stead of worshipping in the residences, all the Saraswats began to worship Shiva and Parvati, in various appearances, with full religious decorum at one place i. e. temple. Shri. Mangesh was considered as the patron of Kushsthali and Shri. Devi Shanta-Durga of Keloshi. Thus Dwija-Shreshtth Devasharma from the Vatsa gotra fulfilled the duties of a benevolent Brahmin. The GSB Mahajans (worshippers) of Shri. Mangesh belonged to two gotras, viz. Kaundinya and Vatsa. But, the GSB Mahajans (worshippers) of Shri. Devi Shanta-Durga belonged to only one gotra, viz. Kaushik. Both of them had arrived at certain understanding, since all of them belonged to the Smaarta sect. Marriages and all prominent festivals would take place in connivance between the two groups of Mahajans. . In the sixteenth century, during the Portuguese atrocities in Goa, all the GSBs had exodus to safer locations. At that critical moment, again all the Gaud Saraswat Brahmin of Vatsa Gotra came to the rescue of tutelary deity. They carried away the tutelary deity of Mangesh in a palakhi. It was a hazardous task and consecrated the deity at present location at Priol. Since then, in token, the honour of shouldering the palakhi of Shri. Mangesh and Shri. Vitthal-Rakhumaai is being offered only to the Mahajans belonging to the Gaud Saraswat Brahmins of Vatsa Gotra. The Mahajans of Shri. Mangesh, apparently due to certain misunderstanding, broke away from the Mahajans of Shri. Shanta-Durga. The Mahajans of Shri. Devi Shanta-Durga would not see a bridegroom from another sect of Vaishnnav for obvious reasons to get their daughters wedded. They remained unwedded for pretty long span of time. The Mahajans of Shri. Mangesh were not in a mood of budging. At these tense hours, came forward, none other than the Gaud Saraswat Brahmins of Vatsa Gotra. Some of them were annoyed for this uncanny situation created by their fellowmen. They revolted. They rejected the honour of being a Mahajans of their tutelary deity en masse. The Mahajans of Shri. Devi Shanta-Durga gave a sigh of relief and offered them the honour of being the Mahajans of Shri. Devi Shanta-Durga. They were blessed with another title viz. 'Varde' and approved Shri. Devi Shanta-Durga as their tutelary deity. As such they are 'Waangadd'* of Shri. Mangesh and Mahajans of Shri. Shanta-Durga simultaneously. In course of time, the Mahajans of Shri. Mangesh repented, for they were in the some piquant situation. On the advice of Vatsa gotrians, the Mahajans of Shri. Devi Shanta-Durga adopted one more gotra namely

Bharadwaaj for their fold. Thus, the Gaud Saraswat Brahmins of Vatsa Gotra have always been on the forefronts for the well being of the oppressed. Today we find a number of them are well respected members at local as well as international level. Many of them have been honoured by the contemporary rulers with awards considering their commitment, dedication and sincerity.

The following are some of the names belonging to the Vatsa gotra of the Gaud Saraswat Brahmins fold: Borkaar (Varde, Shennavi), Waalaawalikaar, Bharanne, Jaakhee, Sabanis, Aachamani, Khaasanis, Ballanawallikaar), Varde-Borkaar-Tadkodkaar. (They are 'Waangadd'* of Shri. Maanguirish but Mahajans of Shri Devi Shanta-Durga), Kavyalapur), Walawalkar, Dhumay, Kanttack (Ttaanckee, Sallkar, Ussagaonkaar, Kaakoddkaar), Kenddaary, Kenckaray (Laawannis, Aagashikar, Addwalpaalkaar, Toarsekaar Priollkar, Koanekaar, Kawade, Gunjikaar, Khoat, Phaddnis, Ambiye, Tinaikaar, Telang (Dewan-halli), Dalvi, Naik-Hingatay, Naik-Sanzguiri Netraawallikaar, Brahmay (Shirpurkaar), Bhissay (Aatthawannkaar, Boanddasay, Pattkaar, Bhaatikaar), Naik-Kollambay (Karandday), Laad (Dubhaashee, Saangaddekaar), Shinganna, Shenoy, Baliga, Mallya Bhat.

'Waangadd' means the kinsmen of the GAUD SARASWAT BRAHMINS, who shouldered their tutelary deities to safe places at the time of religious onslaught by the Catholic Orders during the 16th century Portuguese regime in Goa One need not forget that, India has never written (re-written) her history since ages, in the sense, that is being considered today. In fact, the entire concept of history writing in India is a borrowed viewpoint. In reality, history can be traceable through the scriptures and other relevant literature. Historicity has to be accepted on the basis of this literature. Today, unfortunately, the entire history of India, which can be viewed through literature, is considered as a myth, for various reasons and vested interests. But, curiously enough, while most of the so called historians are bent upon the rejecting the history of Saraswat Brahmins, and propounding own theories, for some or other vested interests, most of the Saraswat Brahmin historians have been apologetic for the entire historical background. They, clandestinely, appear to be killers of their own species, just as a wooden handle of an axe cuts off a tree! It is understandable, when, all the envious, lazy, hater of virtues, stand against an upright and progressive society by spreading various rumours. But, it is unfortunate, when ignorance and changing criterion reject the reality. All the Christians stick to their Bible (specifically to the 'The New Testament') and Mohammedans do not even imagine getting away from Quran. All the Saraswat Brahmins should make determination of sticking to their own history, and need not make an attempt to join hands with those people, who are bent on rejecting the history of Saraswat Brahmins. Earlier they were skeptic about the very existence of Saraswati River. Fortunately, the existence of Saraswati River has been proved by the Americans in the late nineties of the twentieth century. We must believe in the historicity based on the literature, which is available since thousands of years. This concept is not new for us. This has been the practice among all the religious communities in the world. So far we have come to know about Saraswati River, Ram Setu, and Dwaaraka. More and more instances will come on the fore, which will substantiate the real appearance of the so called

myths. Shri. Shankar Pandurang Pandit and Sir Ramakrishna Bhandarkar the great scholars of eighteenth and nineteenth century approved this historical fact. It is an obvious fact that when a civilized and cultured society settles down in a particular locality, then people, the transgressors, who are desirous of employment, also start pouring into the rich settlements from remote places. They are migrants but transgressors. Initially, these transgressors exhibit their virtues with all humbleness, modesty, honesty etc. because they are in need of bread and butter. In course of time, a few among these people, mostly offspring and their spouses, intentionally grow a tendency of obstinacy, arrogance and later on they wait for quarrels. People, who are despised by own society among the settlers, for their unwarranted opposition for opposition sake attitude or for their 'attention-seeker' behavior, also begin joining hands with the people brewing nuisance. They engage in various theories and make successful or unsuccessful attempts in infusing violence and confusing history.

The point of interest to us is that even among the GSB Community, there is no difference between the Vatsa and Jamadagni gotras, although they are shown separately.

2.2.5 http://wapedia.mobi/en/Goud_Saraswat_Brahmin?t=8.

10.0 Selected Gotravali of Gaud saraswat Brahmins and their Kual Devatas.

Surname	Gotra	Kuldevta
Ambey	Vatsa	Shri Mangesh Maharudra
Bavdekar	Kaushik	Shree Shantadurga Prasanna
Gadiyar	Bharadwaj	Shri Devaki Krishna Lakshmi Ravalnath Bhoomikadevi
Bhat	Vatsa	Shree Ramnath Shanteri Kamakshi or Shri Shantadurga Vijayadurga or Nagve Mahamaya
Bhise	Vatsa	Shree Mangesh Mahalakshmi
Baliga	Vatsa & Koundinya	Shree Ramnath Shanteri Kamakshi
Kini	Shankha Pingala Kaunsa(Kamsa)	Shree Ramnath Shanteri Kamakshi
Shetye-Ajgaonkar	Kaundinya	Shree Rawalnath
Baliga	Kashyap	Shree Damodar Aryadurga
Bhaktha	Kaushika	Shree Mahalsa Narayani
Bhandarkar	Kaunsha	Shree Narasimha Shantadurga Vijayadurga
Bhandarkar	Kaushika	Shree Shantadurga Prasanna
Bhandary	Atri, Gargeya	Shree Mahalsa Narayani
Bhandary	Vatsa, Kaundinya	Shree Ramnath Shanteri Kamakshi
Bokade	Vatsa	Shree Nagesh Mahalakshmi
Dalvi	Kaundinya	Shri Mangesh Maharudra
Deshpande	Kaundinya	Shree Mangesh Mahalakshmi

Gunaji	Vatsa	Shree Khandola Ganapati
Hegde	Kashyap	Shree Damodar Aryadurga
Kamat	Kashyap	Shree Ravalnath Shantadurga Panchayasthan (Mulgaon, Goa)
Kamat/h	Gargeya	Shree Mahalsa Narayani
Kamat/h	Kaushika	Shree Damodar Mahalakshmi
Kamat/h, Gavaskar, Kamat Dalal, Kamat Tarkar	Atri	Shree Navadurga
kamat/h	Kaushika	Shree Asnoti Ganapati Ravalnath Mahamaya
Kamat/h	Vatsa	Shree Shantadurga Vijayadurga, Kamat kulpurush - Anant Vitthal (Akaar - Goa)
Kamat/h	Kaundinya	Shree Maha Ganapati Mahamaya
Kamat Satoskar	Kaushik	Shree Devaki Krishna Laxmi Ravalnath
Keshkamat	Vatsa	Shree Shantadurga Vijayadurga, Kamat kulpurush - Anant Vitthal (Aakar - Goa)
Keni, Keny	Vatsa	Shree Ramnath Shanteri Kamakshi
Khatkhate / Shenai-Khatkhate	Vatsa	Shree Devi Sharvani Vetalaeshwar Maharudra
Kudchadkar	Kaushik	Shree Shantadurga Prasanna
Mallya	Vatsa	Shree Nagesh Mahalskhmi
Mallya	Kaunsha	Shree Mahalsa Narayani
Mallya	Kaundinya	Shree Ramnath Shanteri Kamakshi
Mallya	Kashyap	Shree Devaki Krishna Ravalnath
Manage	Kaushik	Shree Shantadurga
Nayak	Kaundinya	Shree Ramnath Shanteri Kamakshi
Nayak	Bharadwaja	Shree Kundodari Mahamaya Chamundeshwari
Nayak	Kaushika	Shree Nagesh Mahalskhmi
Nayak	Kaunsha	Shree Narasimha Shantadurga Vijayadurga
Nayak	Kashyapa	Shree Narasimha Shantadurga Vijayadurga
Padiyar	Kaunsha	Shree Narasimha Shantadurga Vijayadurga
Pai	Atri, Bharadwaja, Kaushika	Shree Mahalsa Narayani
Pai	Kaundinya	Shree Ramnath Shanteri Kamakshi
Prabhu	Vatsa	Shree Shantadurga Vijayadurga,or Shree Katayinini

		Baneshwara at Avarsa
Prabhu	Vashisht	Shri Mangesh Maharudra
Prabhu	Kaushika	Shree Damodar Mahalakshmi
Prabhu	Bharadwaja	Shree Nagesh Mahalskhmi or Shri Damodar Aryadurga
Prabhu	Atri, Kashyap	Shree Devaki Krishna Ravalnath
Rege	Kaushik	Shree Shantadurga Mangeshi
Saraf	Vatsa	Shree Ramnath Shanteri Kamakshi
Shenoy	Gargeya	Shree Mahalsa Narayani
Shenoy	Vatsa, Kaundinya	Shree Ramnath Shanteri Kamakshi
Shenoy	Kaushika	Shree Kathyayini Baneshwar
Tadkodkar	Vatsa	Shree Shantadurga, Kavale-Goa Kulpurush: Shree Shivim, Borim-Goa
Varde-Borkar	Vatsa	Shree Shantadurga, Kavale-Goa Kulpurush: Shree Shivim, Borim-Goa

11. They belong to the following family stocks: (1) Bharadvaja (2) Vatsa (3) Kaushika (4|) Kaudinya (5) Kashyapa (6) Atri (7) Vasishtha (8) Jamadagni (9) Gautama (10) Vishvamitra (Kamshi) (11) Shankha Pingala (Kamsa) (12) Dhananjaya (13) Bhargava (14) Naidhruva (15) Kutsa (16) Harita (17) G gargeya (18) Shandilya

Rajapur Saraswat Brahmins

3.3 Rajapur Saraswat Brahmins of Kavle/Kaivalya Math [RSB]

Rajapur/Balawalikar Gaud Saraswat Brahmans, as they are known, belong to the "Pancha (five) Gauda Brahmana" groups or "Gaudadi Panchakas". Rajapur Saraswath Brahmins got their name from their place of origin - Rajapur in Ratnagiri district of Maharashtra, India. Originally, they migrated to these Maharashtrian places from Goa, so they still speak Konkani Language mixed with Marathi words due to local influence of Marathi Language. Originally, the people of this community were GSBs, before they started calling themselves as Rajapur Saraswat Brahmins after migrating to coastal Karnataka,Kodagu district in Karnataka and Ksaragod in Kerala. The Konkani spoken by them is a mixture of kannada and Goan Konkani. They consider the Swamiji of Kavle Mutt of Goa as their spiritual Guru.

Saraswats prospered for many centuries in Gomantak region. In 13th, 14th and 15th centuries, Saraswats migrated to different places for many reasons. In 1328, army of Tughalaks (Delhi Sultan) captured the Kadamba capital Chandrapur which included Gomantak region and looted it. Gomantak province was also under Khilji (Muslim ruler) rule from 1352 to 1472 AD, and in 1472 Bahamani Muslims attacked and destroyed many temples and forced people to convert to Islam. In 1510 Portuguese established their rule in Gomantak after capturing it from Adil Shah of Bijapur dynasty.

The subsequent entry of Christian missionories made the matter worse for Hindus and Saraswat Brahmins. The Hindu temples were destroyed, Hindus were forced to convert to Christianity, Hindu religious functions were banned, people were also forced to eat beef. In 1559 AD, King Joao III of Portugal issued a decree threatening expulsion or execution of non-believers in Christianity. In about 1560 AD, beautiful temple at Keloshi, Kushasthali (Mangesh, Shanta durga) and Gauda Padacharya Mutt, about 280 temples were destroyed in Berdez and 300 temples in Salcette, and many churches were built.
This was perhaps worst and humiliating time for the Saraswat Brahmins. To avoid this humiliation and religious persecution, several Saraswat families fled to different directions such as Mangalore, north Canara in Karnataka, Cochin in Kerala, Ratnagiri District in Maharashtra to name few, some families who could not afford to flee or resist the persecution converted to Christianity, some who could resist but were not willing to abandon their farms and business stayed on and rebuilt their lives.
The families who fled and settled in Rajapur Taluk of Ratnagiri District came to be known as Rajapur Saraswat Brahmins, and who settled down in Bhalavali came to be known as Bhalavalikar Saraswat Brahmins.

Below given table provides details of Gotras and their Kula devatas, prevalent surnames, Upanamas etc. of Rajapur/Bhalavalikar gauda saraswat brahmins)[7]. Most of the Upanamas are original Gomantak village names where they used to stay. People use either 'Upanama' or 'Janmanama' as their surname.

Gotra	Pravara	Upanama	Janmanama	Kuladevta (Family Deity)
Bharadwaja	Angirasa, Barhaspathya, Bharadhwaja.	Madkaikar, Salvankar, Shivaji, Thakur, Wagle.	Nayak, Nayak, Shenoy, Nayak, Shanbhag, Sharma.	Shantadurga, Mahalakshmi, LakshmiRavalanath, LakshmiNarayana.

Gautama	Angirasa, Ayushya, Gautama.	Kamat/Kamath, Mahajan, Mokoshi.	Kamath/Kamat	SaptaKoteshwar, LakshmiNarayana, Ganapathi.
Atri	Atreya, Archananasa, Shyavashya.	Shendre, Bokde/Bokade, Bandre, Budukule, Goorke, Burake.	Nayak, Marathe, Nayak, Prabhu, Shenoy.	Mangesh, MahadevaMaharudra, Mahalakshmi, Kamakshi,LakshmiRavalanath.
Kashyapa	Avatsara, Kashyapa, Asike.	Sankolkar, Kinare, Mahajan, Bhagav, Dhonde, Manjrekar.	Nayak, Juvale, Nayak, Shembekar, Nayak, Nayak, Manjrekar.	Narasimha, Nagesha, Mahalakshmi, Shri Mahalsa Narayani, Shanteri, Mangesh.
Vashishta	Vashishta, Indrapramada, Bharadwasu.	Haldonkar, Potkar, Ambelkar, Khandolkar, Lanjol, Lanjekar, Nidod, Sankalkar, Shevde.	Nayak, ,Kamath, Prabhu, Nayak, Prabhu, Nayak, Prabhu, Nayak.	Bhagavati, LakshmiRavalanatha, Narasimha, Mahalakshmi, Mahalakshmi, Mahalakshmi, SaptaKoteshvara, Mahalakshmi, Mahalakshmi.
Vatsa	Bhargava, Chyavana, Apnavan, Cherva, Jamadagni.	Kini,Navelkar, Aslekar, Khandolkar, Kadavanekar, Kamat/Kamath, Valavalkar.	Kini,Prabhu, Nayak, Mallya, Prabhu, Nayak, Kamat/Kamath, Nayak.	Ganapati Khandola, GanapatiKhandola, Ravalanatha, Nagesha, Mahalakshmi, Narasimha, Shantadurga.
Kaundinya	Vashishta, Maitra, Varuna, Kaundinya.	Shinkar, Lotalikar, Kini, Wakade, Shembekar, Kanchikar, Borkar.	Pai, Prabhu, Prabhu, Nayak, Juvale, Sharma, Nayak, Nayak, Nayak.	Ramanath, Mangesh, Ramanath, Ravalanath, Ganapati, Mahalakshmi, Mangesh, Shantadurga.

Dhananjaya	Atreya, Archananasa, Dhananjaya,	Tendulkar, Patkar, Kalwari, Kavatkar/bhute, Raykar, Mede, Bhagavat, Brahme, Gavalkar, Gudkar, Godbole, Jharame.	Prabhu, Prabhu, Nayak, Nayak, Nayak, Nayak, Prabhu, Nayak, Nayak, Nayak.	LakshmiRavalanath, LakshmiRavalanath, , Mahalakshmi, Ravalanath, Mahalakshmi, Mahalakshmi, Mahalakshmi, Mahalakshmi.
Kaushika	Vishwamitra, Aghamarpana, Kaushika.	Kelkar, Bandodkar, Bandelkar, Pandit, Chimbalkar, Juvalosahukar, Kapur.	Prabhu, Pai, Nayak, Nayak, Nayak.	Nagesha, Nagesha, Mahalakshmi, Nagesha, Shantadurga, Nagesha.
Jamadagni	Bhargava, Chyavana, Apnavan.	Marathe, Karlekar.	Nayak, Prabhu.	Somanatheshwara, Lakshmiravalanatha.

Comments: (1) Vatsa and Jamadagni Gotras are found in Rajapur Saraswat Brahmins also. (2) The Pravara of Vatsa Gotra contains the name of Jamadagni but not of Vatsa. (3) Jamadagni Gotra is shown as having tri-pravara, as against "pancha-pravara" in the case of Chitpavan and Daivajna Brahmins. (3) There is no separate Gotra called Jamadagni-Vatsa.

Chitrapur Saraswat Brahmin

3.4 http://en.wikipedia.org/wiki/Chitrapur_Saraswat_Brahmin

The Bhanaps and Chitrapur Math

The group of Smartha Gowda Saraswats (mainly Kushasthalikar and Keloshikar families) who migrated to Karnataka at the time of the Muslim invasion in the 15th century were mostly the educators and administrators. This migrant group moved a little inland to North and South Kanara. Their intelligence and generations-old experience as administrators, allowed some of them to secure prominent positions as accountants in the courts of the Hindu rulers of the time. One such Hindu king of the Keladi Nayaka kingdom, was so impressed by the diligence and skills of his Saraswat accountant, that he decreed that each village in his kingdom, be administered by a Saraswat. Eventually these Saraswats took on the name of the village as their

last name. Once they had migrated to the Kanara district, the Shenvis were not able to sustain their unity with the Saraswat Brahmins they had left behind in Goa. Even though they continued to believe in Smarta tradition, their connection with the Kavale mutth was cut off since the Kavale mutth at Kushathali was destroyed in 1564 AD and the swamis shifted to Varanasi and were not available locally.

Although the Saraswats were respected as accountants, they were not recognized as true Brahmins by the local Brahmins because of their lack of a spiritual guru. The Shenvis felt that it was necessary to seek a spiritual preceptor for their community. They pleaded with a Saraswat Sanyasi, Parijananasharma Swami, visiting from North India, to become their Guru. He consented to guide the community and established a new Mutth for them in Gokarn in 1708 AD. The people of Gokarn sent letters to the members residing in Mangalore and Vithal to notify them about the guru who would be touring around the south to give sermons and grant blessings. Sringeri Shankaracharya mutth in the Kanara district was asked for their consent of the new guru which was granted. This established Parijnanashram Swami as the guru of the community. In 1739 AD, the ruler Basavappa Nayaka II donated land in Gokarn to build a mutth in reverence to their primary deity, Shri Bhavanishankar.

His successor Shankarashram Swami attained Samadhi at Chitrapur, on his way towards Gokarn, in 1757 AD. Another Mutth establishment was built in Chitrapur near Shirali in Uttara Kannada and it became headquarters of the Mutth. This group considered themselves as superior in intellect and cut off the connection with other groups in Goa claiming that they are the descendants of Kashmiri Brahmins and eventually formed their own sub-sect, called the Chitrapur Saraswat Brahmins (also referred as Bhanaps after one of their popular caste members) and continued their Smarta tradition.

I have not come across any separate Gotra list for Chitrapur Saraswat Brahmins

Kudaldeshkar Brahmins

3.5 This is a community hailing from the western coast of India, residing in the Konkan division of Maharashtra, Goa and some parts of coastal and central Karnataka. This community is also known as **Kudaldeshkar Aadya Gaud Brahman.** It is believed that this group of Brahmans crossed *Vindhyachal Parvat* and descended down the *Sahyadri Parvat* in early 7th century BC till 12th BC,and settled in *Dakshin Konkan* created by *Parashuram*. It is believed they were a group of 8000 clansmen, and settled in 14 *Agraharas*, donated to them by the *Chalukya* kings.

These 14 Agraharas are as follow: *Valavali, Dhamapur, Nerur, Paat, Parule, Mhapan, Khanoli, Ajgaon, Golvan, Kelus, Vetore, Dadholi, Tendoli* and *Tirvade*. History says that these people have exceptional leadership skills,and hence *Kadamba* king donated four more Agraharas to a learned priest from the community named *Devsharma* in the year 1020 AD.The names of these four Agraharas are as follows: *Kochare, Masade, Chendvan* and *Malgaon*. These 18 Agraharas came to be known as *Kudal Desh*, and hence its patrons were called as *Kudaldeshkar*s.

Deshastha Brahmin

3.6 http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_Deshastha_Brahmin_surnames

Table of Deshastha Surnames

Surname	Shakha (Sub-sect)	Gotra (Rishi Lineage)	Kuladevata (Family Deity - Goddess) / Kuladaivat (Family Deity - God)	Village of Origin
Acharya	Rigvedi	Vishwamitra	Balaji	Unknown
Acharya	Yajurvedi	Vishwamitra	Sri Subrahmanya of Kukshi, South Canara, Karnataka	Nira Narsinghpur Pune District
Airani	Rigvedi	Mounabhargava	Ranebennur, Hubli, Dharwad, Karnataka	Airani is a place between Ranebennur & Harihar, Karnataka
Agavekar	Rigvedi	Vainya-Bhargav	Bhairavnath Jogeshwari, Sonari, Tal.paranda, Dist: Osmanabad	Unknown
Agnihotri	Rigvedi	Unknown	Mhalsa Devi of Trimbakeshwar Nasik	
Ambadkar	Rigvedi	Kashyap	Khandoba Of Jejuri	Ambad, Jalna District, Maharashtra
Ambekar	Yajurvedi	Paing	Renukadevi of Mahur, District Nanded. Maharashtra	Adilabad, Andhra Pradesh
Ambekar	Rigvedi	Bharadwaj	Narsinha of Karanja, District Amravati. Maharashtra	Unknown

Ambekar	Rigvedi	Gautama Maharishi	Bhavani of Tuljapur	Unknown
Anaspure	Yajurvedi	Lohit	Bhavani of Tuljapur	Unknown
Adawadkar	Rigvedi	Kashyapa	Renukadevi of Mahur, District Nanded Maharashtra	Unknown
Alekar	Yajurvedi	Prachinas	Khandoba, Alegao	Unknown
Alekar	Rigvedi	Gautama Maharishi	Shiva, Ale	Pune
Ambike	Yajurvedi	Kashyap	Khandoba, Sidhanath & Bhavanimata of Tuljapur	Unknown
Ane	Unknown	Unknown	Unknown	Unknown
Anagare	Rigvedi	Kashyap	Mahalaxmi of Kolhapur	Puntambe
Annachhatre	Unknown	Unknown	Unknown	Unknown
Aparajit	unknown	Unknown	Shree Renuka Mata Devi of Mahur, District Yavatmal	Unknown
Aphale	Rigvedi	Bharadwaj	Shree Yamai Devi of Aundh, District Satara, Jyotiba of Kolhapur	Masur and mahuli Dist Satara
Apsingekar	Rigvedi	Jaamadagni	Laxmi Narsimha Swamy, District Dharmapuri, Andhra Pradesh	
Argade	Rigvedi	Gautam	Narsimha Temple(Narsimha) of	Unknown

			Neera - Narsimhapur	
Arankalle	Yajurvedi			
Aranke	Rigvedi	Shandilaya	Mahalakshmi Temple(Ambabai) of Kolhapur	Mahuli, Satara Dist.
Arcot	Rigvedi	Kashyapa	Shree Venkateshwara Swamy/Balaji of Tirupati, Bhavani of Tuljapur	Unknown
Ashtekar	Unknown	Unknown	Shree Yamai Devi of Aundh, District Satara	Unknown
Atale	Yajurvedi	Angiras	Mahalakshmi of Ganoja, Bhatkuli, (Amravati)	Unknown
Atre	Rigvedi	Atri	Shakambari-Banshankari Badami Karnataka	
Atre	Rigvedi	Atri	Panduranga of Pandharpur, Maharashtra	Ratnagiri, Maharashtra
Aurangabadkar	Yajurvedi	Kashyap	Bhavanimata of Tuljapur	Tuljapur, Maharashtra
Avachat	Yajurvedi	Bharadwaj	Tukai Devi, Yevat,	Kedgaon Taluka Daund, district Pune
Avachat	Yajurvedi	Kashyap	Mahalakshmi of Kolhapur	
Ayachit	Unknown	Kaundinya	Mahalakshmi of Kolhapur	Unknown

Babre	Atri	Yajurvedi	Saptashrungi of Vani (Nashik)	Chinchani
Badve	Unknown	Renuka Mata of Mahur	Unknown	
Bag	Rigvedi	Gautama Maharishi	Saptashrungi of Vani (Nashik)	Unknown
Bajikar	Rigvedi	Kashyap	Subrahmanya	Unknown
Bakore	Rigvedi	Kaushik	Renukadevi of Mahur, District Nanded. Maharashtra	Babhulgaon in District Ahmednagar, Maharashtra
Bakshi	Rigvedi	Gautama Maharishi	Balaji	Unknown
Bakshi	Rigvedi	Atri	Khandoba (Malhari Martand) of Jejuri, Bhavani of Tuljapur	Gwalior & Dahi Gaon Maharashtra
Ballal	Rigvedi	Atri	Renukadevi of Mahur, District Nanded. Maharashtra	Pahur, Yavatmal Maharashtra
Bansod	Yajurvedi	Gautama Maharishi	Balaji	
Banavadikar	Rigvedi	Kashyap	Bhavani of Tuljapur	Tuljapur
Barde	Rigvedi	Vasishtha	Bhavani of Tuljapur	
Bavare	Rigvedi	Vasishtha	Bhavani of Tuljapur	
Bavikar	Rigvedi	Bharadwaj	Narsimha of Nira Narsingpur	Bavi, Barshi, Solapur

Belapure	Rigvedi	Haritasya	Shree Venkateshwara Swamy/Balaji of Tirupati, Jejuri Khandoba & Bhavani of Tuljapur	Belapure(Shrirampur), Diat.Nagar settled at Karad, Dist.Satara Maharashtra
Belsare	Rigvedi	Bharadwaj	Bhavani of Tuljapur, Khandoba of Jejuri and Shirsai of Shirsufal	Belsar near Jejuri or Konkan
Bhadang	Yajurvedi	Atri	Renuka of Mahur	
Bildikar	Rigvedi	Koushik	Renuka Mata of Mahur	Unknown
Bhalerao	Rigvedi	Kashyapa	Bhavani of Tuljapur, Renuka of Mahur	Unknown
Bhalerao	Yajurvedi	Kashyap	Saptashrungi of Vani near Nashik	Unknown
Bhoraskar	Rigvedi	Shandilya	Padmavati	Unknown
Borkar	Yajurvedi	Bhardwaj	Bhavani of Tuljapur	Unknown
Bhandare	Yajurvedi	Krushnatri	Bhavani of Tuljapur and Khandoba of Jejuri	Vita (Sangli District)
Bhargav	Rigvedi	Bhargav	Bhavani of Tuljapur, Khandoba of Jejuri	Unknown
Bhargave	Yajurvedi Shukla - Madhyandin	Bhargav	Renuka of Mahur, Balaji of Tirupati, Khandoba of Jejuri	Nashik, Kasbe Sukene, Ojhar (MIG)
Berde	Yajurvedi	Bharadwaj	Saptashrungi of Vani (Nashik)	Nashik
Bhave	Yajurvedi Shukla,	Bhargav	Mohiniraj of Nevasa	Jalgaon district

	Madhyandin			
Bhawalkar	Yajurvedi Shukla, Madhyandin	Unknown	Unknown	
Bhise		Haritasya		Satara Thorale Khatav, district Satara
Bhome	Rigvedi	Jamadagn i	Khandoba of Jejuri, Mahalakshmi of Kolhapur	Bhimashankar [Pune]
Bhonde	Rigvedi	Kashyapa	Mahalaxmi of Kolhapur	Unknown
Bhopale	Unknown	Unknown	Unknown	
Bidkar	Yajurvedi	Bhardwaj	Balaji of Tirupati	District Bid, Maharashtra
Bidwai	Yajurvedi	Shandilya	Bhavani of Tuljapur	District Akola, Maharashtra
Badve	Rigvedi	Kashyapa	Khandoba of Jejuri Maharashtra	Unknown
Badave	Yajurvedi	Parashar	Khandoba of Bale District Solapur & Tuljabhavani	Ratanjan taluka Barshi, District Solapur
Bhatta	Rigvedi	Gautama Maharishi	Malhari Martanda	Devara Gudda of Ranibennur, Karnataka
Bobde	Rigvedi	Vasishtha	Gopalkrishna of ?????	
Bobade	Rigvedi	Kaushik	Shri Ram of Ayodhya	
Bodhni	Yajurvedi	Kashyap	Renuka of Mahur, Balaji of Tirupati, Khandoba of Jejuri	Kadus, Pune

Bokil	Rigvedi	Jamadagni	Jejuri Khandoba & Kolhapur Bhavani	Hivre, Saswad, District Pune
Borate	Unknown	Unknown	Unknown	
Borawar	RigVedi	Shrivatsa	RajRajeshwar	
Borgaonkar	RigVedi	Jamadagni	Narsai Devi, Mangala Devi	Amravati, Nagpur
Brahme	Rigvedi	Kashyapa	Krishna of ?????	
Buddhisagar	Rigvedi	Kashyap	Renuka of Mahur, District Nanded. Maharashtra	
Buddhiwant	Rigvedi	Mudgal	Balaji (Tirupati)	
Burange	Yajurvedi	Kashyapa	Shree Venkateshwara Swamy/Balaji of Tirupati	Nachangaon.Maharashtra
Burkule	Yajurvedi	Upamanyu	Renuka of Chandwad, District Nashik. Maharashtra	
Cavale	Rigvedi	Atreyasya	Unknown	Indore, (Madhya Pradesh, Malwa) & Nagpur, (Maharashtra)
Chande	Rigvedi	Kashyap	Ramtek, Near Nagpur	
Chandratreya or Chandratre	Yajurvedi	Chandratreya or Chandratre	Mohiniraj of Newasa, District Ahmed Nagar. Maharashtra	Tilwan, Satana Taluka, Nasik district & Maharashtra
Chaskar	Unknown	Unknown	Unknown	

Chati	Rigvedi	Vasishstha	Narsinha of Neera Narsingpur, Tulja Bhawani of Tuljapur	Solapur, District Solapur, Maharashtra
Chati	Yajurvedi	Gargya	Akkabai of Thanegaon Dist:Wardha	MOWAD, District Nagpur, Maharashtra
Chapalgaonkar	rigvedi	Bhardwaj	Bhavanimata of Tuljapur, Shri Balaji(Venkateshwara) of Tirupati Gud, Bhavani of Chapalgaon	
Chaudhari	Unknown	Vasishtha	Unknown	
Chaware	Yajurvedi-Shukla Madhyandin	Kaushik	Yamai Devi of Aundh, District Satara, Khandoba of Jejuri	Bagalkot, Karnataka, Other Districts bordring Maharashtra and Karnataka
Chaware	Rigvedi-Shakal	Bharadwaj	Yamai Devi of Aundh, District Satara, Narsimh of Narsingpur	
Chikhalikar	Yajurvedi	Bharadwaj	Renukadevi of Mahur	Chikhli
Chitgopekar	Rigvedi	Bharadwaj	Sangameshwar Lord Shankar of Zarasangam	Unknown
Chinchore	Rigvedi	Bharadwaj	Shree Venkateshwara Swamy/Balaji of Tirupati, Jejuri Khandoba & Bhavani of Tuljapur	erstwhile Chinchor, North Karnataka
Chindhade	Unknown	Unknown	Unknown	Unknown
Chitrav	Unknown	Unknown	Unknown	

Chitnis	Rigvedi	Kashyapa	Jejuri Khandoba	
Chivate	Yajurvedi	Vatsa	Tulaja bhavani of Tulajapur, District:-Usmanabad, State:-Maharashtra	Kuroli (Siddheshwar) Taluka Khatav, Satara
Choudhari	Rigvedi	Unknown	Renuka of Mahur	
Chouthai	Yajurvedi	Vasishtha	Chandrala Parmeshwari of Sannati, District:-Gulbarga, State:-Karnataka	
Chouthai	Rigvedi	Vasishtha	Ekvira devi	Miraj
Chaudhary	Rigvedi	Kashyapa	Bhavani of Tuljapur, Shri Balaji(Venkateshwara) of Tirupati	
Chumbhale	Yajurvedi	Mounas	Renuka Devi	
Dabade	Yajurvedi	Garg	Yogeshwari devi of AmbejogaiDistrict Beed, Maharashtra	Karnataka/Bagalkot/ Taluka Guletgudda
Dabadge	Rigvedi	Kashyapa	Balaji	Maharashtra/Pune/Mumbai /Wai/Bhor
Dabir	Rigvedi	Shandilya	Bhavani devi of TuljapurKhandoba of Jejuri	
Dabir	Yajurvedi	Vatsa	Renuka devi of Mahur Khandoba of Jejuri	
Dabhikar	Rigvedi	Atri	Bhavani devi of Tuljapur	

Dadegaonkar	Rigvedi	Kashyapa	Bhavani devi of Tuljapur	
Dagaonkar	Rigvedi	Bharadwaj	Raj Rajeshwar of Vemulwada	
Dahale	Yajurvedi	Rathitar	Renuka of Mahur, or Jagdamba of Matapur	
Dahigaonkar	Yajurvedi	Vatsa	Shri Mohiniraj, Newasa. Ahmednagar	Dahigaon, Ahmednagar
Dahigaonkar	Rigvedi	Haritasa	Renuka of Mahur, District Nanded. Maharashtra	Dahigaon in district Buldhana, Maharashtra
Dalal	Rigvedi	Bharadwaj	Khandoba of Jejuri & Bhavanimata of Tuljapur	Unknown
Dandwate	Rigvedi	Vashishta	Narsinha of Nira Narsinhapur(Dist-pune)	
Dande	Yajurvedi	Atri	Renuka of Mahur, District Nanded	
Dande	Yajurvedi	Kaushik	Renuka of Mulawa, District Yavatmal	Washim
Dandge	Rigvedi	Muni Bhargawa	Shree Bhavani of Tuljapur, Khandoba of (Mangsuli)Maharashtra -Karnataka Border}	Barshi (Near Solapur), Maharashtra
Dange	Yajurvedi	Gargya	Shri Balaji(Venkateshwara) of Tirupati	
Dahanukar	Yajurvedi	Unknown	Unknown	Dahanu

Dahasahasra	Rigvedi	Vatsa	Renukadevi of Mahur, District Nanded. Maharashtra	Nagpur
Dani	Yajurvedi/Rigvedi	Kashyapa	ShriMohiniraj of Newasa, Mhalsadevi Of Ahmednagar & Shri Venkateshwara Of Tirupati	Ahmednagar, Bagalkot, Dharwad, Karnataka, Other Border districts of Dakshin-South Maharashtra and Uttara-Northern Karnataka
Dani	Rigvedi	Vasishtha	Khandoba Of Jejuri & Bhavani Of Tuljapur	Mahur District Nanded
Dani	Rigvedi	Vishwamitra	Bhavani Of Tuljapur	Darwha, District Yavatmal
Dane	Rigvedi	Vasishtha	Khandoba Of Jejuri & Bhavani Of Tuljapur	
Danke	Rigvedi	Bharadwaj	Tirupati Balaji	
Darbhe	Rigvedi	Bharadwaj	Unknown	
Darvekar	Yajurvedi	Unknown	Unknown	
Dashputre	Rigvedi	Gautama Maharishi	Saptashrungi of Vani (Nashik)	Unknown
Dashputre(Suratkar)	Yajurvedi (Krishna Yajurvedi)	Gautama Maharishi	Laxminarsimh Renukadevi-Mahur & Khandoba	Puntamba, District Ahmadnagar, Maharashtra
Dastane	Yajurvedi	Udhalaka	Renukadevi-Mahur & Khandoba-Jejuri, Pune	Bhusaval
Davalbhakta	Rigvedi	Gautam	Ambabai(Mahalaxmi),Jotiba(Kolhapur)	Kolhapur(Ajara-Kolindre)

Dawalbhakta	Yajurvedi	Gautam	Renuka Devi(Mahur),Balaji(Tirupati)	Pune(Talegaon Dhamdhere)
Degalurakar	Unknown	Unknown	Unknown	
Dehadrai	Rigvedi	Kashyap	(Mahadev) of Tryambakeshwar or ??	??
Dengale	Rigvedi	Kashyap	(Bhavani) of Tuljapur, Renukadevi-Mahur & Khandoba	Nashik
Deo	Yajurvedi	Shounak	Shri Mohiniraj, Newasa. Ahmednagar	Nashik
Deo	Rigvedi	Kaundinya	Renukadevi of Mahur	Nagpur
Deo	Rigvedi	Vasishtha	Narsihna	Unknown
Deo	Rigvedi	Kaushik	Bhavani of Tuljapur	Unknown
Deodhar	Yajurvedi-Shukla Madhyandin	Pautam	Renuka/Ekveera of Mahur, District Nanded	Saikheda, District Nasik, Maharashtra
Deolankar	Yajurvedi-Shukla Madhyandin	Kashyapa	Renuka of Mahur, District Nanded, Maharashtra	Deolana, District Aurangabad, Maharashtra
DeoLe/Devale	Yajurvedi/Rigvedi	Atri/Muni bhargav	shreekrishan	
Deolalikar	Rigvedi	Kaundinya	Balaji	Deolali, District Nasik, Maharashtra
Deoras	Rigvedi	Bharadwaj	Mahalakshmi of Ganoja, Bhatkuli,	

			District Amaravati	
Desai (Tenny)	Yajurvedi	Bharadwaj	SaptashringiMata of Vani	
Deshmukh	Rigvedi	Kapi	Saptashrungi of Vani (Nashik)	
Deshmukh	Rigvedi	Atri	Mahalakshmi Temple (Bhavani) of Tuljapur,	Vidul - Taluka Umarkhed, District Yavatmal, Maharashtra
Deshmukh	Rigvedi	Vasishtha	Mahalakshmi Temple(Ambabai) of Kolhapur, Khandoba of Pali	Morgaon(Pune),Angapur (Satara)
Deshmukh	Rigvedi	Vasishtha	Tulaja Bhavani (Tulajapur), Khandoba of Pal(Satara), Ganapati of Angapur (Satara)	Morgaon(Pune),Angapur(Stara)
Deshmukh-Wable	Yajurvedi	Unknown	Unknown	Ahmadnagar
Deshpande	Yajurvedi	Bharadwaj	Bhavani of Tuljapur, Khandoba of Pali	
Deshpande	Yajurvedi	Vatsa	Renuka of Chandwad, Khandoba of Jejuri, RenukaMata of Mahur	
Deshpande	Rigvedi	Vishwamitra or Bharadwaja	Venkateshwara of Tirupati	Vijayanagara, Karnataka
Deshpande	Rigvedi	Kashyap	Banashankari of Badami	Vijayanagara, Karnataka

Deshpande	Rigvedi	Kashyap	Bhavani of Tuljapur, Khandoba of Jejuri, RenukaMata of Mahur	
Deshpande	Rigvedi	Atri	RenukaMata of Mahur	
Deshpande	Rigvedi	Vasishtha	RenukaMata of Mahur	
Deshpande	Rigvedi	Shainyaga rgya	RenukaMata of Mahur	
Deshpande	Rigvedi	muni bhargav	mahadev of Kondeshwar	
Deshpande (Papalkar)	Rigvedi	Haritas	Bhavani of Tuljapur, Shree Lakshmi Vyankatesh Tirupati, Washim	Papal(Amravati), Yavatmal, Darvha(Yavatmal), Nagpur
Deshpande (Chikhalikar)	Rigvedi	Kapi	RenukaMata of Mahur	Chikhali (Buldana)
Dhanwantari	Rigvedi	Kashyap	Bhavani of Tuljapur, Balaji of Tirupati	
Dhavse	Yajurvedi	Shandilya	Renuka Mata of Mahur	Nashirabad, District Jalgaon, Maharashtra
Dharane	Yajurvedi	Gautama Maharishi	Bhavani ofTuljapur	
Dharmadhikari	rigvedi	jamadagn i	Mahalakshmi (Ambabai) of Kolhapur	Kolhapur, Maharashtra
Dharwadkar	Rigvedi	Haritasya	Balaji of Tirupati, Yellamma of Soundatti	Dharwad, Karnataka.
Dhavalikar	Rigvedi	Bharadwa j	Banashankari devi of Badami, Karnataka,	Dhavali, Near Karad, Satara District

			LaxmiNarasinha	
Dhavalikar	Rigvedi	Unknown	Unknown	Dhavali, Near Sawantwadi, Ratnagiri Dist
Dhawlikar	Rigvedi	Unknown	Unknown	Unknown
Dhaygude	rigvedi	Bharadwaj	Bhavani of Tuljapur	Unknown
Dhekne (ढेकणे)	Rigvedi	Atri	Shree Yamai Devi of Aundh, District Satara	Pune
Dhepe	Yajurvedi	Bharadwaj	Renuka Mata of Jevur (Dist. Ahmadnagar)	Sonai Ahmadnagar Dist.
Dhobley	Rigvedi	Vashishta	Tuljapur Bhawani	Ramtek Nagpur
Dhodapkar	Unknown	Jamadagni	Saptashrungi of Vani (Nashik)	Unknown
Dhotre	Yajurvedi	Unknown	unknown	Unknown
Dhongde	Yajurvedi	Atri, Chandratre	Renuka devi of Mahur Khandoba of Jejuri	Ahmadnagar, Pune
Dhondse	Rigvedi	Kanva	Tulja Bhavani	Unknown
Dhulekar	Rigvedi	ShriVatsa	Unknown	
Digde	Unknown	Unknown	Unknown	
Dingre	Rigvedi	Vasishtha	Sri Narsimha Swamy of Narsingpur, Maharashtra	
Diwan	Rigvedi	Shrivatsa	Yellamma of Soundatti, dharwad & Vitthala of	

			Pandharpur	
Diwakar	Yejurvedi	Gautama Maharishi	Tulja BhavaniTuljapur	Chimangaon, satara
Diwanji	Rigvedi	Gautama Maharishi	Mahalakshmi Temple (Amba-bai) of Kolhapur , Gokul Basveshwar	Unknown
Dixit (दीक्षित)	Yajurvedi	Krushnatr eya	Unknown	Unknown
Dixit (दीक्षित)	Yajurvedi	Vasishtha	Matambadevi of Trimbakeshwar	Unknown
Dixit (दीक्षित)	Rigvedi	Kashyapa	Bhavani of Tuljapur and Jyotiba of Kolhapur	Battis Shirala
Dokhale	Rigvedi	Gautam	Khandoba of Jejuri	Raver
Dolas	Yajurvedi	Kashyapa	Khandoba of Jejuri	Belgaum
Dole	Rigvedi	Bhargav	Mahalakshmi Temple (Amba-bai) of Kolhapur and Jyotiba of Kolhapur	Unknown
Dravid	Rigvedi	Bharadvaj a	Margasaheshvara near Vellore, Tamilnadu, Ambabai of Kolhapur	
Dudhmande	Rigvedi	Haritas	Shri Renuka Devi Mahur	Unknown
Dushi	Yajurvedi	Bhardwaj	Shri Khandoba Of Jejuri, Renuka devi of Mahur	Kharda
Edki	Rigvedi	unknown	unknown	unknown

Ekbote	Rigvedi	Vasishtha	Balaji	
Erande	Rigvedi	Atri	Bhavani Of Tuljapur	
Gaat	Yajurvedi	Chandratreya or Chandratre	Ashwattha Narayan Of Nimgaon	Nimgaon, Yewle, Shreerampur Ahmednagar district
Gabale	Yajurvedi	Bharadwaj	Renuka Of Mahur	
Gadakari	Unknown	Unknown	Unknown	
Gade	Yajurvedi	Vatsa	Balaji, Renuka Devi (Mahur)	Nagpur, Vidarbha (vedshi)
Galgale	Rigvedi	Bharadwaj	Balaji	
Galgali	Unknown	Unknown	Unknown	
Gandhe	Rigvedi	Bhardwaj	Morgaon Ganpati Mayureshwar, Yamai Devi Rashin, District Ahamadnagar, Jejuri Cha Khandoba	
Ganorkar	Yajurvedi	Kaundinya	Mahalakshmi Ganoja Devi, Bhatkuli, (Amravati)	
Gangathade	Yajurvedi	Bharadwaj	Renuka mata, Mahur	Gangapur
Gaopande	Rigvedi	Bharadwaj	Renuka mata, Mahur	Akola Maharashtra
Garge	Yajurvedi	Gargeya	Renuka of Mahur,	

			District Nanded. Maharashtra	
Garkhedkar	Rigvedi	Vishwamitra	Saptashrungi of Vani (Nashik) Jejuri Cha Khandoba	A.P. Garkheda Tal. Jamner, Dist. Jalgaon
Garud	Yajurvedi	Kaundinya	Renuka of Mahur, District Nanded. Maharashtra	
Garware	Yajurvedi	Gautama Maharishi	Balaji of Tirupati	
Gavai	Rigvedi	Kutsa	Raja Rajeshwara of Vemulawada	Harda (M.P.)
Gaydhani	Yajurvedi	Sankrut	Khandoba and Mahishasur at Newasa	
Ghate	Yajurvedi	Unknown	Sri Renuka mata of Mahur, District Nanded	
Ghatpande	Unknown	Unknown	Unknown	
Ghayal	Rigvedi	Bharadwaj	Khandoba of Jejuri, Bhavanimata of Tuljapur	
Gawfale	Yajurvedi	Bharadwaj	Sri Balaji of Vashim, Maharashtra	
Ghan	Rigvedi	Unknown	Sri Renuka mata of Mahur, District Nanded	
Ghirnikar	Rigvedi	Bharadwaj	Sri Venkateshwara Swamy of Tirupati	Ghirnikar Yajurvedi Angirasa Renuka Devi Mahur near Nanded

Gholap	Yajurvedi	Kaundiny a	Sri Renuka mata of Mahur, District Nanded	
Ghodke	Yajurvedi	Shandilya	Khandoba of Jejuri, Mahalakshmi of Kolhapur	
Ghotkar	Rigvedi	Kashyapa	Shree Renuka of Mahur, District Nanded	
Ghungarde	Yajurvedi	Gargya	Shree Renuka of Mahur, District Nanded	Kharola , Taluka Renapur, Dist Latur
Ghushe	Yajurvedi	Kaundiny a		Hinganghat, Dist Wardha
Girgaonkar	Rigvedi	Bharadwa j	Shree Renuka of Mahur, District Nanded	
Godse	Yajurvedi	Vatsa	Balaji of Tirupati	Unknown
Gohad	Rigvedi	Atri	Bhavani of Tuljapur, Khandoba of Jejuri	Unknown
Gore	Atharvavedi	Atri		chinchalner distict Satara
Gorhe	Rigvedi		Shree Renuka	
Gorwadkar	Yajurvedi	Kaushik	Shree Renuka Mata Of Mahur & Dhondalgaon, Tal. Vaijapur	Ranjangaon, Tal Chalisgaon, Dist. Jalgaon
Gosavi	Yajurvedi	Vasishtha	Shree Khandoba, Bala Tulaja Bhavani, Tlq Phaltan, Satara	Unknown
Gosavi	Rigvedi	Vasishtha	Unknown	
Gramjoshi	Yajurvedi	Bhargava	Shri Saptashrungi	Nagpur since 12TH century

			Niwasini of Vani (Nashik)	
Gumaste	Rigvedi	Vasishtha	Shree Malhari-Mhalsakant of Mangasoli, nr. Miraj, Ekvira of Kolhapur	
Gunthe	Rigvedi	Vatsa	Aai Bhavani of Tuljapur, Dist. Osmanabad, Khandoba of Jejuri	Probably Sutala (near Khamgaon), District: Buldhana, otherwise unknown
Hamine	Rigvedi	Kashyapa	Manur Devi of Near Mazalgaon, District Beed. Maharashtra	
Hasabnis	Rigvedi	Koundiny a	Balaji of Tirupati, Mahalakshmi Temple (Ambabai) of Kolhapur	Battis Shirala, Sangli
Hatekar(Joshi)	Yajurvedi	Gargeya	Mahur Renuka Mata	Nagpur, Amravati, Akola, Buldhana, Manmad
Hardas	Yajurvedi	Atri	Unknown	Nagpur
Haridas	Yajurvedi	Shandilya	Tuljapur Bhavani mata	Pandharpur
Hatvalne	Rigvedi	Shandilya	Jejuri khandoba	
Hedgewar	Unknown	Unknown	Unknown	
Hinge	Yajurvedi	Bharadwa j	Mohiniraj near Newasa	
Hingane	Rigvedi	Atri	Mahalaxmi of Kolhapur	Haveli near Pune
Hirwe	Rigvedi	Unknown	Unknown	

Inamdar	Rigvedi	Vishwami tra	Mahalaxmi of Kolhapur	
Inamdar	Yajurvedi	Kashyap, Vashistha	Khandoba, Jyotiba of Pal - Satara, Kolahapur	Unknown
Ingale	Unknown	Gargya	NIRA NARSHIMAPUR INDAPUR	
Indurkar	Rigvedi	Gautama Maharishi	Mahalakshmi Temple	
Itkikar	Rigvedi	Kashyap	Shree Renuka (Shree Kshetra Mahur)Dist-Nanded	Itki Village near Daryapur, Dist-Amravati
Jatkar	Unknown	Vishwami tra	Shree Bhavani Mata of Tuljapur	
Jere	Rigvedi	Bharadwa j	Unknown	
Jambekar	Rigvedi	kaushik	Bhavani of Tuljapur. Khandoba of Jejuri Mahalsa Narayani of Mardol, Goa	
Jamkhedkar	Rigvedi	Bhargava	Mahalaxmi of Kolhapur, Ganpati, Khandoba of Jejuri	Jamkhed, district of Ahmednagar
Janorkar	Yajurvedi	Kaushik, Vatsa	Renuka Mata of Mahur.	Janori, Tal: Dandori, Dist: Nashik
Jape	Yajurvedi	Vatsya	Balaji of Tirupati	Bhokhardhan, Aurangabad
Javalgekar	Rigvedi	Vasishtha	Devi Tulja Bhavani, Tuljapur, Maharashtra	Javalgi, District Solapur, Maharashtra.

Javle (जावळे)	Yajurvedi	Bharadwaj	Ekveera Devi of Lonavala	Javli, District Satara, Mahabaleshwar, Maharashtra
Jinasiwale	Unknown	Unknown	Unknown	Unknown
Joshi Rigvedi Aatrigotra	Joshi	Yajurvedi	Kashyap	Saptashrungi Devi of Vani, Nashik
Joshi	Yajurvedi	Vatsa	shriMohiniraj of Newasa	Unknown
Joshi	Yajurvedi	Bhargav	ShriMohiniraj of Newasa	
Joshi	Yajurvedi	vashishtha	shriBhavani of Tuljapur	
Joshi	Unknown	Unknown	Shree Yamai Devi of Aundh	
Joshi	Yajurvedi	Bharadwaj	Patna devi Chalisgaon, Jalegaon and Khandoba Jejuri, Pune	
Joshi	Yajurvedi	Gautama Maharishi	Shri Ekaveera Devi of Lonavala	Vasai, Maharashtra
Joshi	Rigvedi	Kashyapa	Yogeshwari devi of Ambejogai, Shree Manudevi Satpuda, dist.Chopda Jalgaon	Dondaiche dist.Dhule
Joshi	Rigvedi	Aatri	Unknown	Unknown
Joshi	Rigvedi	Jamadagni	Shree Renuka of Mahur, District Nanded	
Joshi	Rigvedi	Bharadwa	shriBhavani of Tuljapur,	

		j	Khandoba Jejuri, Pune	
Joshi	Rigvedi	Vishwamitra	Shree Yamai Devi - Aundh, Satara and Shri Jyotiba - Kolhapur	Yelavi, Dist. Sangli
Junnarkar	Yajurvedi	Vatsa	Venkateshwara of Tirupati	
Joshi	Yajurvedi	Angiras	jagdamba devi (Wankhed)	Wankhed dist -Buldana (maharashtra)
Jugoolkar	Rigvedi	Shandilya	Laxmi-Narsihma of Neera-Narsihnapur	
Kalamkar	Rigvedi	Atri	Shree Mahalakshmi of Kolhapur, Maharashtra Shree Khandoba of Jejuri, Maharashtra	Kalamb of Pune, Maharashtra
Kadegaonkar	Rigvedi	Vasistha	Bansahankari of Badami, Karnataka	
Kadhi	Rigvedi	Unknown	Unknown	Unknown
Kagde	Unknown	Unknown	Unknown	Unknown
Kale	Yajurvedi	Parashar	Saptashrungi of Vani (Nashik), Keshav Govind	
Kale	Rigvedi	Parashar	Saptashrungi of Vani (Nashik), Keshav Govind	
Kale	Rigvedi	Gautama Maharishi	Shri Khandoba of Jejuri, Shri Mahalaxmi of Kolhapur and Shri Bhavani of Tuljapur,	

			Maharashtra	
Kalwint	Rigvedi	gargya	Panchling, Kedgao devi	
Kajale	Yajurvedi	Maunas/Kashyapa	Renukadevi of Mahur, District Nanded Maharashtra	Pravara-Sangam, Padhegaon, Shrirampur
Kakade	Rigvedi	Atri	Nrisimha of Neera Narsimhapur	Neera Narsimhapur, Dist. Pune
Kamble	Rigvedi	Vasishtha	Khandoba of Korthan	Sangamner
Kanade	Rigvedi	Gautama Maharishi	Shri Bhavani of Tuljapur, Maharashtra	
Kand	Yajurvedi	Jatukarna	Balkrishna & Kandai Devi of Otur district Ahmadnagar	
Kandharkar	Rigvedi	Haritasya	Sri Venkateshwara Swamy of Tirupati	
Kandlikar	Rigvedi	Bharadwaj	Sri Venkateshwara Swamy of Tirupati	
Kanhegaonkar	Rigvedi	Vasishtha	Sri Venkateshwara Swamy of Tirupati	
Kanthe	Yajurvedi	Kashyap	Sri Renuka of Mahur	
Kapre	Rigvedi	Vasishtha	Sri Wagheshwari of Satara	
Karanjikar	Rigvedi	Jamadagnivatsa	Sri Amba of Saptashrungi OR Saptashrungi Nivasini and Khandoba of Jejuri	Karanji - Nashik district

Karhade	Unknown	Vasishtha	Unknown	
Karkhane	Rigvedi	Gautam	Khanndoba of Pali OR Vitthal of Pandharpur and Tuljabhavani of Tuljapur	
Karpate	Unknown	Unknown	Unknown	Unknown
Karmalkar	Rigvdei	Gautam	Ambabai / Mahalaxmi Kolhapur	Unknown
Karyakarte	Yajurvedi	Atri	Venkatesh	Solapur
Kasarekar	Rigvedi	Bharadwaj	Saptashrungi of Vani Nashik,Shri Satguru kasarekar maharaj panchavati nashik	Nashik
Kashikar	Yajurvedi	Kaushika	Harihareshwara of Harihar	Unknown
Kasture	Yajurvedi	Unknown	Renuka of Mahur	Unknown
Kaujalgikar	Unknown	Vashishtha	Khandoba of Jejuri	
Kavathekar	Rigvedi	Gautama Maharishi	Bhavanimata of Tuljapur	Unknown
Kavimandan	Rigvedi	Kaundinya	Bhavanimata of Tuljapur	Unknown
Kavishwar	Rigvedi	Vishwamitra	Renuka devi of Mahur, district Nanded	Unknown
Kaviskar	Unknown	Unknown	Kedarnath dev of Khed, district Ratnagiri	Unknown

Kavle (कावळे)	Rigvedi	Bharadwaj	Yamai Devi of Rashin-Ahmednagar District, Khandoba of Jejuri	Nashik District
Kekatpure	Yajurvedi	Vashishtha	Shri Ram Mandir, Pandhurna, Chhindwara District, Madhya Pradesh & Mahalaxmi of Ganoja, Amravati District, Maharashtra	Kekatpur, Amravati District of Maharashtra
Kenge	Yajurvedi	Kaushik	Renuka Chandwad, Dist Nashik, Khanderao Jejuri Pune	
Kerhalkar	Rigvedi	Kashyap	Renuka Mata	Jalgaon Jamod (Now in Akola)
Keskar	Rigvedi	Vishwamitra	Shree Yamai Devi of Aundh, Shree Siddhanath of Mhaswad, Satara	
Kevale	Unknown	Unknown	Unknown	
Khaladkar	Rigvedi	Vishwamitra	Jejuri Khandoba & Tuljapur Bhavani	13.5 Villages Near Saswad, Pune
Khankhoje	Rigvedi	vashistha	Renuka of Mahur	
Khair	Unknown	Unknown	Shree Siddhanath of Mhaswad, Satara	Unknown
Kapde	Yajurvedi	Shandilya	Saptashrungi, Vani	Unknown
Khati	Yajurvedi	Vatsa	Balaji, Tirupati	Varora
Khaparde	Yajurvedi	Maunas	Renuka of Mahur,	Amravati, Maharashtra

			District Nanded. Maharashtra	
Khapre	Rigvedi	VishnuVridhha	Balaji, Tirupati	Wardha
Khedkar	Rigvedi	Shandilya	Sri Narasimha Swamy	Unknown
Kemkar	Rigvedi	Vasishtha	RenukaMahur and Narsimha	Kem near Kolhapur
Khinikar	Rigvedi	Renuka of Mahur, District Nanded. Maharashtra	Kashap	Unknown
Khire	Rigvedi	Vashishtha	Shri Malhari Martand(Khandoba), Revdi, Satara	Revdi, Satara
Khodade	Rigvedi	Renuka of Mahur, District Nanded. Maharashtra	Kashap	Unknown
Khole	Unknown	Unknown		
Khond	Yajurvedi	Kashyapa	Balaji of Tirupati	
Kholkute	Rigvedi	Vasishtha	Shree Renuka of Mahur, District Nanded	
Khoche	Yajurvedi	Parashar	Balaji of Tirupati, Renuka of mahur	

Khisti	Yajurvedi	Kashyapa	Balaji of Tirupati, Bhavani of Tuljapur	
Kinhikar	Rigvedi	Shandilya	Renuka Devi, Mahur, Dist. Nanded	
Kinhekar	Rigvedi	Kashyapa	Shri Ram of Ayodhya	
Kittur	Rigvedi	Vasishtha	Renuka Devi of Saundatti , Dist. Belgaum	
Kolarkar	Rigvedi	Vasishtha	Bhavani of Tuljapur	
Kolhekar	Rigvedi	Bharadwaj	Ekvira Devi of Amravati	
Koranne	Rigvedi	Harith/Vasishtha	Mahalaxmi /Ambabai Kolhapur/Shree Malhari Mhalsakant Khandoba	
Koralkar	Yajurvedi, Shuklapakshi	upamanyu	Khandobaraya, Jejuri/ Tulja Bhavani, Tuljapur / MahalaxmiKolhapur	
Kothalkar	Yajurvedi	Vatsa	Shri Mohaniraj Maharaj / Nevase, near Ahmednagar	
Kotwal	Rigvedi	Vasishtha	Shree Malhari Mhalsakant/Khandoba, Nimgaon Dawadi near Pune	
Kshirsagar	Rigvedi	Vasishtha	Shree Narsimha/Narasimha Laxmi, Neera Narsinghpur, district	

			Pune	
Kshirsagar	Unknown	Vasishtha	Bhavani of Tuljapur	Unknown
Kshirsagar	Rigvedi	Bharadwaj	Bhavani of Tuljapur	Unknown
Kuber	Rigvedi	Vashistha	Shakmbhari, Balaji, Tirupati, Andhra Pradesh	
Kudrimoti	Yajurvedi	Bharadwaj	Venkateshwara, Balaji, Tirupati, Andhra Pradesh	
Kulkarni	Rigvedi	Vashishtha	Bhavanidevi of Tuljapur	Presently Madamageri, Shivapur, Yarazarvi, Bailahongal (Dt: Belgaum, Karnataka state)
Kulkarni	Rigvedi	Bharadwaj	Renukadevi of Mahur (Mahur Ambabai), District Nanded. Maharashtra	Presently Harugeri (Dt: Belgaum, Karnataka state)
Kulkarni	Rigvedi	Agasthi	Bhavanidevi of Tuljapur, Khandoba(Malhari Martand) of Jejuri	Ashti, Bid, Maharashtra
Kulkarni	Yajurvedi	Kaushik	Yamaidevi of Aundh, Khandoba(Malhari Martand) of Jejuri	Tasgaon, Sangli, Maharashtra
Kulkarni	Rigvedi	Vasishta	Lakshmi OF Havalgi and Tirupati Venkateshwara	Kakkameli, Sindagi, Vijapur, Karnataka
Kulkarni	Rigvedi	Kashyap	Renuka of Chandwad, Nashik District and Khandoba of Jejuri	Nashik, Maharashtra

			Pune district in Maharashtra	
Kulkarni	Yajurvedi	Bharadwaj	Ekveera	
Kulkarni	Rigvedi	Haritasa	SaundattiYellamma devi of Saundatti, Venkateshwara of Tirupati	Belgaum, Shahpur
Kulkarni	Yajurvedi	Bharadwaj	[Renuka.]Chandwad Dist. Nashik, Khaderao Jejuri Pune	
Kulkarni	Rigvedi	Vasishta	Shakhambari of Karnataka	
Kulkarni	Rigvedi	Bharadwaj	Laxmi-Narasimha of Islampur, Bhavani Devi of Tuljapur	
Kulkarni	Rigvedi	Mudgal	Bhavani Mata of Tuljapur, Khandoba of Anadur Near Naldurg	Tuljapur, Osmanabad
Kulkarni	Rigvedi	Shandilya	Bhavani Mata of Tuljapur, Trimbakeshwar of Nasik (10th Jyotirlingam])	Talegaon Dhamdhere, Pune
Kulkarni	Rigvedi	Vishwamitra	Dongarai of Kadegaon	Birhadsiddha of Kavathe akand
Kulkarni	Rigvedi	Bharadwaj	Shakambari devi of Badami	Venkatesh Tirumala
Kulkarni	Rigvedi	Bharadwa	Bhavani Devi of	Unknown

		i	Tuljapur	
Kulkarni	Yajurvedi	Kashyap	Yogeshwari Devi of Ambejogai	
Kulkarni	Rigvedi	Atri	Durga/Amba/Harinai of Bhushangad	
Kulkarni	Rigvedi	Gautama Maharishi	[Shakambhari Devi of badami]	[Unknown]
Kulkarni	Rigvedi	Kashyap	Yamai of Aundh	
Kulkarni	Rigvedi	Kashyap	Renuka of Mahur, District Nanded. Maharashtra	
Kulkarni	Rigvedi	Jamadagn i	Renuka of Mahur, District Nanded. Maharashtra	
Kulkarni	Yajurvedi	Vasishta	Saptashrungi of Vani (Nashik)	
Kulkarni	Rigvedi	Mudgalya	Renuka (Yellamma) of Saudatti, Karnataka	
Kulkarni	Yajurvedi	Gargya	Bhavani of Tuljapur	
Kulkarni	Rigvedi	Unknown	Saptashrungi of Vani (Nashik)	
Kulkarni	Yajurvedi	Gautama Maharishi	TuljapurBhavani & Khandoba	Unknown
Kulkarni	Rigvedi	Bhardwaj	Tuljapur Bhavani & Khandoba	Unknown
Kulkarni	Yajurvedi	Kaudinya	Renuka of Chandwad,	Manegaon, Dist.

			District Nashik. Maharashtra	Aurangabad, Maharashtra
Kumbhojkar	Unknown	Unknown	Unknown	Unknown
Kurhekar	Rigvedi	Bhardwaj	Unknown	Unknown
Laddu	Unknown	Vasishta	Renukadevi	Paithan
Lahankar	Rigvedi	Bharadwaj	Narasimha, District Parbhani	Unknown
Lakras	Rigvedi	Kashyap	Bhavani of Tuljapur	Unknown
Lale (लाळे)	Yajurvedi	Vatsa	Unknown	Unknown
Lasane	Yajurvedi	Bharadwaj	Bhavani of Tuljapur AND **Yemai of Rakhel**	Khandoba of Anadur website mahapooja.blogspot.com
Laulkar	Yajurvedi	Bharadwaj	Mahalaxmi and Jyotiba of Kolhapur	Laul, Pandharpur, Sangola, of Solapur District of Maharashtra
Likhite	Unknown	Unknown	Unknown	unknown
Lokapur	Rigvedi Vaishnav	unknown	unknown	Unknown
Lomate	Yajurvedi	Bharadwaj	Bhavani of Tuljapur, kHANDOBA OF Jejuri	unknown
Lotangane	Yajurvedi	Parashar	Laxmi-Venkatesh of Tirupati, Tirumala and Kolhapur	unknown
Luley	unknown	kaushik	Renuka devi of Mahur	Unknown

Madhavi	Yajurvedi	Bharadwaj	Renuka devi of Mahur, Khandoba of Jejuri	Unknown
Mahajan	Rigvedi	Bharadwaj	Shakhambari Devii, Vijapur	Solapur
Mahajan	Rigvedi	Kashyap	Mahalaxmi of Kolhapur	Parbhani
Mahajan	Yajurvedi shukla madhayandin	Unknown	Renuka Mata, Mahur	Unknown
Mahashabde	Rigvedi	Shandilya	Renuka devi of Mahur	Unknown
Mahulikar	Yajurvedi	Shandilya	Narsimha	Unknown
Mallikar	Rigvedi	Kashyap	Chandralaparmeshwari Sannati	Malli Dharwad
Malode	Yajurvedi	Kashyap	Bhavani of Tuljapur , Shri Vitthal Pandharpur	Unknown
Manbhekar	Rigvedi	Kaundanya	Mahalakshmi of Ganoja (Amravati)	Unknown
Mandke	Rigvedi	Atri	Tulja Bhavani , Lakshmi-Narsinha	Unknown
Mandlik	Yajurvedi	Shrivatsa	Renuka mata of Ranisavargoan	Unknown
Mandviker	Yajurvedi	Lohit	Renuka devi of Mahur	Unknown
Mangalvedhekar	Rigvedi	Vishwamitra	Bhavani of Tuljapur , Venkatesh of Tirupati	Mangalwedha, Solapur, Maharashtra
Mangrulkar	Yajurvedi	Shounak	Renuka devi of Mahur	Mangrul, Yavatmal, Maharashtra

Manjure/Manjire	Rigvedi	Kaushik	Renuka of Mahur, Khandoba of Jejuri	Junnar
Mashalkar	Rigvedi	Gautama Maharishi	Bhavani of Tuljapur	Unknown
Matekar	Rigvedi	Gargeya	Renuka of Mahur, District Nanded. Maharashtra	Unknown
Maybhate	Rigvedi	Atri	Narsimha Temple(Narsimha) of Neera - Narsimhapur	Unknown
Mayee	Rigvedi	Muni Bhargav	Mahadev of Trimbakeshwar	Unknown
Medhi	Yajurvedi	Bharadwaj	ShriGanesh	Talegaon Dabhade
Melgiri	Rigvedi	Unknown	Sri Venkateshwara Swamy of Tirupati	
Meru	Yajurvedi	Gargya	[[Jyotiba of Kolhapur	Latur', Maharashtra
Mhalagi	Unknown	Unknown	Unknown	
Mitragotri	Rigvedi	Mitrayu	Narsinha	Unknown
Modgi	Yajurvedi	Unknown	Wakadmani of Chaul	
Moghe	Unknown	Unknown	Unknown	
Mogre	Yajurvedi	Vashisth	Mahalakshmi Temple (Amba-bai) of Kolhapur	
Moharikar	Rigvedi	Kaushik	Narsimha of Nira-Narsinhpur Near (Pune)	

Moharir	Rigvedi	Jamadagni	Saptashrungi of Vani (Nashik)	
Moholkar	Rigvedi	Putimashtandi	Bhavani of Tuljapur, Venkateshwara of Tirupati	
Mokashi	Yajurvedi	Dharanya	Saptashrungi mata of Vani (Nashik)	
Mokashi	Rigvedi	Bharadwaj	Bhavani of Tuljapur, Venkateshwara of Tirupati	
Morankar	Yajurvedi	Kashyapa	Mahalaxmi Kolhapur	
Moro	Rigvedi	Gautama Maharishi	Shree Chamundeshwari of Mysore	Bangalore, Mysore
Mulay	Yajurvedi	Kashyapa	Narsimha	
Mulay	Yajurvedi	Vatsa	Renuka of Mahur, District Nanded. Maharashtra, Khandoba of Jejuri	Bhingar, Amhednagar
Muley	Yajurvedi	Kaushik	Shree Bhavani of Tuljapur	
Munje	Unknown	Unknown	Unknown	Unknown
Mushrif	Rigvedi	Shandilya	Bhavani of Tuljapur, Khanderao Jejuri Pune	Unknown
Musalgaonkar (Vaidya)	Yajurvedi	Kaundinya	Mahalaxmi of Kolhapur	Musalgaon (District Nashik)
Murhekar	Rigvedi	Vishwamitra	Shri Ekvira Devi Of Murha(Bk), Taluka:	

			Anjangaon, District:Amravati	
Mujumdar	Rigvedi	Vishwamitra	Saptashrungi mata of Vani (Nashik), Khandoba of Jejuri	
Mujumdar	Rigvedi	Vasishtha	Ekvira devi	Miraj
Mujumdar	Rigvedi	Bharadwaj	Bhawani of Tuljapur(Tuljapur), Khandoba of Jejuri	
Mungale	Yajurvedi	Kutsa	Bhawani of Tuljapur(Tuljapur), Khandoba of Jejuri	
Mungee	Yajurvedi	Parashar	Renuka mata of Salwan Shrigonda	
Murar	Yajurvedi	Lohitaksha	Khandoba	near Bidar, Karnataka
Nadagouda	Unknown	Unknown	Unknown	
Nadgir	Yajurvedi	Kashyapa	Narsimha	
Nadgir	Rigvedi	Gautama Maharishi	Mahamaya Devi Kuknoor Karnatka	
Nadpurohit	Rigvedi	Kashyap	Laxmi Narasimha, Shurpali, Karnataka	Terdal, Karnataka
Naik	Yajurvedi	Parashar	TuljapurBhavani	Unknown
Naik	Yajurvedi	Gautama Maharishi	Renuka Devi of Mahur, Khandoba of Jejuri	Mangalur, Nagpur
Nanajkar	Rigvedi	Vishwami	Mahalaxmi Ambabai of	Nanaj of Maharashtra

		tra	Kolhapur	
Nanilam	Rigvedi Madhwa	Harithasa	Shree Venkateswara Swamy of Tirupati	Nanilam, Tamil Nadu
Nandedkar	Rigvedi	Vasishtha	Ambabai of Icchapur Madhya Pradesh, Balaji of Tirupati	
Nandedkar	Rigvedi	Jamadagni Vatsa	Balaji of Tirupati & Malhari Martanda of Jejuri	Originally from South, But known records from Nanded in Jalgaon District-Khandesh
Nanoti	Yajurvedi	Parashar	Bhavani of Tuljapur Near Solapur, Maharashtra	Vidharbh(Akola)
Navalgund	Unknown	Unknown	Unknown	
Nerlekar	Yajurvedi	Bharadwaj	Shri Chandrala Parmesheshwari of Sanathi Near Gulbarga, Karnataka	
Nimbargi	Yajurvedi	Shrivatsa	Tuljapur Bhavani Near Solapur, Maharashtra	DevarNimbargi - Holy place of Rambhau Ranade Maharaj's teacher - Nimbargi Maharaj
Nimbhorkar	Rigvedi	Kaundinya	Khandoba (Jejuri), Girija Mata (Mhaismal, Aurangabad)	Nimbhora, Debhegaon Near Verul(Famous for Ellora caves), Aurangabad
Nisal	Unknown	Unknown	Unknown	
Nivargi	Rigvedi	Vasishtha	Tuljapur Bhavani	Nivargi of Indi Near Solapur, Karnataka

Odhekar	Rigvedi	Bharadwaj	Renuka of Mahur, Nanded Maharashtra	
Padalkar	Rigvedi	Gargya	Narasimha of Nira-Narasimhapur Solapur Maharashtra	
Pade	yajurvedi	vatsa	Renuka Devi of Mahur, Jejuri Khandoba	Unknown
Pagadi	Unknown	Unknown	Unknown	
Pagedar	Rigvedi	Vasishtha	Khandoba{Jejuri}	Baroda
Pagnis	Rigvedi	Vasishtha	Ambabai of Kolhapur, Lord Balaji of Tirupati	Indore, Dewas, Madhya Pradesh
Paithankar	Rigvedi	Vishwamitra	Renuka Devi of Mahur	Paithan
Paithankar-Joshi	Rigvedi	Vishwamitra	Renuka Devi of Mahur	Paithan
Palkar	Rigvedi	Vishwamitra	Renuka of Mahur, District Nanded. Maharashtra	Turjapur, Maharashtra
Palkhe	Yajurvedi	Kashyap	Renuka of Mahur, District Nanded. Maharashtra	Jalgaon, Maharashtra
Panat	Yajurvedi	Bhardwaj	Jogeshwari of Sillod	Parola, Taluka Amalner, District Jalgaon, Maharashtra
Pande	Rigvedi	[[Bhardwaj, [Jamadagni]]	Tirupati BalajiRenukaDevi of Mahur, District Akola. Maharashtra	

Panchakshari	Yajurvedi	Kashyap	Renuka Devi Mahur	Nashik
Pande	Rigvedi	Unknown	Renuka Devi Mahur	Aurangabad
Panchpor	Rigvedi	Vishwamitra	Padmavati, Mahalsakant of Pali	Venegaon Dist.Satara, Maharashtra
Panse	Rigvedi	Mudgal	Bhavanimata of Tuljapur, Khandoba of Jejuri	Sonori, Pasarni, Pangaon, Vathar
Pandit	Yajurvedi	Bhargav	Saptashrungi of Vani(Nashik) /Chandika Chamundi of Mysore	
Pande	Rigvedi	Jamadagni	Renukamata of Mahur, District Nanded. Maharashtra	
Pandharkar	Rigvedi	Dhananjay	Renukamata of Mahur	Deulghat, Dist. Buldhana
Pandharkar	Rigvedi	Gargya	Renukamata of Mahur	Dharangaon, Dist. Jalgaon
Pandharkar	Yajurvedi	Vatsa	Ambamata of Malkhed	Trimurtinagar, Nagpur
Pangarkar	Rigvedi	Haritas	Shree Balaji of Tirupati, Aai Bhavani of Tuljapur	
Pangaonkar	Rigvedi	Bharadwaj	Tulaja-Bhavani of Tuljapur. Khanderao of Bale, Sholapur	
Pant	Unknown	Unknown	Shree Yamai Devi of Aundh	
Parasnis	Rigvedi	Kaushik	Bhavani of Tuljapur	
Paralkar	Unknown	Unknown	Unknown	

Parakhi	Rigvedi	Bharadwaj	venkateshwara of tirupathi	
Parandekar	Rigvedi	Bhardwaj	Tulaja Bhavani, Tuljapur. Nrusinh, Sangawade	
Parkhe	Rigvedi	Vasishta	Saptashrungi of Vani (Nashik), Khandoba - Jejuri, Tulja Bhavani	
Parkhi	Rigvedi	Vasishta	Khandoba of Jejuri, Bhavani of Tuljapur	
Parnaik	Yajurvedi	Vatsa	Renuka of Mahur, District Nanded. Maharashtra	
Paropkari	Yajurvedi	Bhargav	Saptashrungi of Vani(Nashik) /Chandika Chamundi of Mysore	
Pasarkar	YajurvediMadhyandin	Gautama Maharishi	Shri. Renuka devi of Mahur, District Nanded	
Pathak	Yajurvedi/Rigvedi	Kashyapa	Mhalsadevi Of Ahmednagar & Venkatesh Of Tirupati & Yamai Devi of Aundh, District Satara, Khandoba Of Jejuri & Kapadnyachi Devi Pachora	Interior as well as border districts of Maharashtra (Kadus, Pune) and northern Karnataka
Pathak	Yajurvedi	Bhardwaj	Vyankatesh	Miraj, Sangli, Pune
Pathak	Yajurvedi	Vatsa	Renuka of Mahur, District Nanded. Maharashtra	

Patil	Rigvedi	Bharadwaj	Tuljabhavani of Tuljapur, Maharashtra	Nanded
Patil	Rigvedi	Bharadwaj	Renuka of Mahur, District Nanded. Maharashtra	
Patil	Rigvedi	Agastya	Veeranarayana of Gadag, Karnataka	
Patil	Rigvedi	Kaundinya	Mahalakshmi of Kolhapur, Maharashtra.	Warud of Amravati District, Paithan of Aurangabad District
Patharkar	Yajurvedi	Kaundinya	Renuka of Mahur, District Nanded. Maharashtra	Chopda, Jalgaon District
Patki	Rigvedi	Kashyapa	Narsimha of Wadi	
Patki	Rigvedi	Bharadwaj	Bhavani of Tuljapur, Rajrajeshwar of Vemulwada, A.P.	
Patki	Rigvedi	Atri	LaxmiNarsimh, Tuljabhavani, Shakambhari, Khandoba	
Patodekar	Unknown	Unknown	Unknown	
Pattarkine	Rigvedi	Shandilya	Venkateshwara of Tirupati	
Pattekar	Rigvedi	Vashishta	PatteDevi of Patte	
Pattankar	Rigvedi	Haritasya	Khandoba of Jejuri	
Pedgaonkar	Yajurvedi	Kaudanya	Khandoba(Malhari-	

			MhalsaKant) Jejuri	
Pedgaonkar	Rigvedi	Kashyap	Tulja Bhavani(Tuljapur) Khandoba(Mailhar)Dist -Bidar.	Pedgaon Dist Parbhani, (Maharashtra)
Peshwe	Rigvedi	Bharadwaj	Khandoba of Jejuri	
Petare	Rigvedi	Kaushik	Khandoba of Jejuri and Devi Renuka of Mahur	Burhanpur
Petkar	Rigvedi	Bharadwaj	Venkateshwara of Tirupati Ambabai of Kolhapur or Bhavani of Tuljapur	
Phadnavis	Rigvedi	Bharadwaj	Balaji of Tirupati, Andhra Pradesh	
Phadnis	Yajurvedi	Vatsa		
Pimplikar	Rigvedi	Bharadwaj	Renuka of Mahur, District Nanded. Maharashtra	Pimpli
Pimple	Yajurvedi	krishnatray	Renuka of Mahur, District Nanded. Maharashtra	
Pimpalgaonkar[Kulkarni]	Rigvedi	kashyap	Narsinha-Nira narsingpur, Devi-Tuljapur, khandoba-Malegaon.	[pimpalgaon-Tonga]-now pashim lohta, tq.kallam, dist.osmanabad.
Pingale, Pingle	Rigvedi	Koushik, Kashyap	Khandoba of Jejuri, Saptashrungi Niwasini of Vani (Nashik), Mahalaxmi of Kolhapur	

			Maharashtra	
Pingle	Rigvedi	Kaundanya	Renuka devi of Mahur	Puntambe Presently from Pimpalgaon Kale (Buldana)
Pohnerkar	Yajurvedi	Maunas	Bhavani of Tuljapur	Pohner on Godavari River in Beed District, Maharashtra
Pol	Rigvedi	Kashyapa	Bhavani of Tuljapur	Unknown
Pophale	Rigvedi	Jamadagni	Vittal Dalimb village near Dound dist Pune, Bhavani of Tuljapur	Dalimb,near Daund dist. Pune
Potdar	Rigvedi	Kaundinya	Bhavani of Tuljapur	Unknown
Potdar	Rigvedi	Haritasya	Bhavani of Tuljapur	Unknown
Potnis	Rigvedi	Kashyapa	Renuka of Mahur, District Nanded, Maharashtra	Unknown
Prabhune	Rigvedi	Gargya	Unknown	Unknown
Pramanik	Rigvedi	Vasistha	Mahalaxmi-Ambabai of Kolhapur	Unknown
Prasad	Rigvedi	Jamadagni	Unknown	Unknown
Prasade	Unknown	Unknown	Unknown	Unknown
Pratham	Rigvedi	Kshalaksha	Bhagwati of Chaul, Alibag, District Raigad, Maharashtra	Unknown
Pujar	Rigvedi	Gautama Maharishi	Malhari Martanda	

Pujari	Rigvedi	Bharadwaj	Ekvira (Ekvira devi) of Kolhapur	Unknown
Pund	Rigvedi	Kashyap	Venkateshwara of Tirupati, Bhavani of Tuljapur	Tisgaon Near Ahmednagar, Pune
Punde	Rigvedi	Jamadagni	Bhavani of Tuljapur, Shri Sidhivinayak of Sidhhatek, Karjat, District Ahmadnagar	Rashin, Bhamurde
Punde	Rigvedi	Vishwamitra	Bhavani of Tuljapur	
Punith	Rigvedi	Bhargava, Kashyap	Shri Sidhivinayak, Balaji of tirupati	Panchgani, District mahabaleshwar, Maharashtra
Puntamkar	Rigvedi	Bhardwaj	Shree Bhavani of Tuljapur Solapur	Puntamba, District Ahmadnagar, Maharashtra
Puntambekar	Rigvedi	Vasishta	Shree Yamai Devi of Aundh, District Satara	Puntamba, District Ahmadnagar, Maharashtra
Purandare	Rigvedi	Bharadwaj	Mahalakshmi (Amba-bai) of Kolhapur, Khandoba	Unknown
Puranik	Rigvedi	Shrivatsa	Chandrala Parmeshwari of Sannati, District Gulbarga	Unknown
Purkar	Yajurvedi	Katyayan	Saptashrungi of Vani(Nashik)	
Purohit/Vadhyayar/Vadhyar	Yajurvedi	Bhargav	Saptashrungi of Vani(Nashik) /Chandika Chamundi of Mysore	

Rajadnya	Rigvedi	Bharadwaj	Jyotiba, Ekveera Devi, Kolhapur, Maharashtra	Kolhapur
Rajankar	Yajurvedi	Kashyap	Shri Balaji Of Tirupati, Rudrayani devi of Rajankhed Akola	Washim
Rajurkar	Yajurvedi	Bandhul	Balaji	Washim
Railkar	Rigvedi	Mudgal	Ambabai	Chowl, near Alibaug
Rajpathak	Yajurvedi	Katyayan	Renuka Devi, Mahur, Nanded, Maharashtra	
Rajguru	Yajurvedi	Unknown	Unknown	
Rajopadhyay	Unknown	Unknown	Unknown	
Rakshe	Yajurvedi	Gautama Maharishi	Renuka of Mahur, District Nanded. Maharashtra	Unknown
Rao	Rigvedi	Athreyasya	Kamakshi, Mahalakshmi	Unknown
Rasal	Yajurvedi	Gautama Maharishi	Renuka of Mahur, District Nanded. Maharashtra	Unknown
Ratanjankar	Kulakarni	Bharatvaaj	Tulja Bhavani of Ratanjan Village, DistrictBarshi, Solapur]. Maharashtra	
Ratnaparkhi	Rigvedi	Agasti, Gargeya	Renuka of Mahur, District Nanded. Maharashtra	
Ravetkar	Rigvedi	Viswamitr	Saptashrungi of Vani	

		a	(Nashik)Ravet	
Rayrikar	Rigvedi	Atri	Khandoba of Jejuri, Mahalakshmi Temple (Ambabai) of Kolhapur	
Rekhi	Yajurvedi	Vatsa	Renuka of Mahur, District Nanded. Maharashtra	
Relkar	Yajurvedi	Kashyapa	Renuka of Mahur, District Nanded. Maharashtra	Rel/Kutasa, Tal Akot, Dist Akola
Renapurkar	Rigvedi	Kashyap	Khandoba(Jejuri)	Renapur
Renavikar	Rigvedi	Atri, Haritasya	Renuka of Mahur, District Nanded. Maharashtra	Renavi, Tal Viya, Dist Sangli
Ron	Rigvedi Madhava	Kashyapa	Bhavani of Tuljapur	Unknown
Ronghe	Yajurvedi	Gargeya	Renuka of Mahur, District Nanded. Maharashtra	Unknown
Rotkar	Rigvedi	Shandilya	Venkateshwara of Tirupati	Unknown
Rotwadkar	Yajurvedi	Kashyapa	Saptashrungi of Vani (Nashik)	Unknown
Sabnis	Yajurvedi	Bharadwa j	Yamai of Aundh	Unknown
Sakalkale	Rigvedi	Bhardwaj	Renukadevi at Mahurgad	Jalgaon, Khandesh, Vidarbha

Sakurikar	Yajurvedi	Parashar	Renukadevi at Mahurgad	Sakuri
Salgarkar	Rigvedi	Atri	Unknown	Unknown
Salkade	Rigvedi	Lohit	Bhavani of Tuljapur, Khandoba of Jejuri	Vinchur (District Nashik), Wai (Satara district)
Salodkar	Rigvedi	Bharadwa j	Balaji of Washim	Nagpur, Amravati
Samag	Rigvedi	Haritasya	Mahalakshmi	
Samak	Rigvedi	Atri	Balaji	Tirupati, Andhra Pradesh
Sambre	Rigvedi	Bhardwaj	Saptashrungi of Vani (Nashik)	Unknown
Sambhus	Rigvedi	Paingas	Saptashrungi of Vani (Nashik)	Unknown
Samudra	Yajurvedi	Vatsa	Renuka of Mahur, Khandoba of Jejuri	Unknown
Samvatsar	Rigvedi	Atri	Renuka of Mahur	Samvatsar of Kopargaon Maharasthra
Sant	Rigvedi	Kashyapa or Mudgal	Saptashrungi of Nanduri Nashik, Khandoba, Renuka devi- Mahur	Nashik
Saptarshi	Yajurvedi	Upmanyu	Renuka of Mahur, Mohaniraj, Narasimha	Unknown
Saraf	Yajurvedi	Bhardwaj	Balaji of Tirupati	
Saraph	Rigvedi	Bhardwaj	Renuka of Mahur	Manvat in Marathwada and Central Maharashtra

Sardeshpande	Rigvedi	Haritas	Mahalakshmi of Kolhapur, Maharashtra	Hubli, Karnataka
Sarnobat	Rigvedi	Kaundinya	Bhavani of Tuljapur, Khandoba of Jejuri	Jamkhandi
Sarpatwari	Rigvedi	Jamadagni	Renuka Devi of Mahur	
Saswadkar	Unknown	Unknown	Banashankari of Badami, Karnataka	Saswad, District Pune, Maharashtra
Sastikar	Unknown	Bhardwaj	Shri Ram	Unknown
Satalkar	Yajurvedi	Bhardwaj	LakshmiNrusinh	Satral Pathre, Rahuri, Sangamner, Ahmednagar
Satbhai	Rigvedi	Kapil	Unknown	Unknown
Sevekari	Unknown	Unknown	Unknown	Unknown
Shaligram	Rigvedi	Haritasa	Khandoba of Jejuri	Unknown
Shamji	Rigvedi	Bhardwaja	Tirupati Sreenivasa	Unknown
Shangarpawar	Rigvedi	Bharadwaj	Balaji of Tirupati	
Shastri	Rigvedi	Kaushik	Tuljapur Bhavani	
Shelgikar	Rigvedi	Jamadagni	Ambabai of Kolhapur, Maharashtra	Shelgi, Solapur District
Shembekar	Rigvedi	Haritas	Renukadevi of Mahur, Nanded District Maharashtra	Shemb, Buldhana District

Shende	Rigvedi	Koushik	Banashankari of Badami, Karnataka, Renukamata of Kolhapur, Maharashtra	Unknown
Shende	Unknown	Kashyapa	Mahalakshmi Temple (Ambabai) of Kolhapur	Unknown
Shende	Yajurvedi	Bharadwaj	Balaji of Chimur	Unknown
Shirolikar	Rigvedi	Haritas	Dattatreya of Narsobawadi, Tulja Bhavani Mata of Tuljapur - District: Osmanabad - Maharashtra, Khandoba Malhari Mhalasakant of Jejuri - District: Pune - Maharashtra	Narsoba Chi Wadi
Shirvalkar	Rigvedi	Atri	Khandoba of Jejuri, Tulja Bhawani Mata of Tuljapur - District: Osmanabad	
Shivde	Yajurvedi	Kashyap	Ambabai of Vani, Khandoba of Jejuri	Nashik
Shivnekar	Rugvedi	Kashyap	Khandoba of Jejuri, Tulja Bhawani Mata of Tuljapur	Bajarwadi, Bhor, district Pune
Shobhane	Rigvedi	Kaushika	Mahalakshmi of Kolhapur	Unknown
Shouche	Yajurvedi	Vasishtha	Matambadevi of Trimbakeshwar	Nasik

Shrivatsa	Unknown	Unknown	Unknown	Unknown
Shukla	Rigvedi	Vishwamitra	Khandoba of Pali, Banashankari of Badami	Unknown
Shukla	Rigvedi	Haritas	Mahalaxmi of Kolhapur & Rama	Trimbakeshwar
Shukla	Yajurvedi	Atri	Rama, Saptashrungidevi of Vani (Nashik)	Unknown
Shukla	Yajurvedi	Shandilya	Renukadeviof Mahur, Nanded District Maharashtra	Akola
Siddhapathaki	Yajurvedi	Atri	Renuka devi of Mahur, Nanded District Maharashtra	Otur-Junnar, Pune
Sirdeshmukh	Rigvedi	Jamadagni	Khandoba of Pali	Unknown
Sulekar	Rigvedi	Gautama Maharishi	Bhavani Mata of Tuljapur	Unknown
Sukalikar	Rigvedi	Vashishtha	Renuka Mata of Mahur, Maharashtra	Sukli, Nagpur
Supanekar	Rigvedi	Kaushik	Khandoba of Pali	Unknown
Supnekar	Rigvedi	Gargya	Khandoba of Pali, Shree Yamai Devi of Aundh, District Satara	Tarale, District Satara
Sutone	Rigvedi	Parashar	Renuka Devi of Mahur, Balaji of Tirupati	Nagpur

Tabib	Yajurvedi	Shandilya	Khandoba of Jejuri,Goddess of Mardi	Hubli, Pune
Tadphale	Rigvedi	Bharadwaj	Yamai Aundh	Pargaon, Pratapgad, Satara, Maharashtra
Tadwalkar	Rigvedi	Bharadwaj	Bhawani of Tuljapur	Unknown
Tagat	Unknown	Unknown	Unknown	Unknown
Tagare	Rigvedi	Vardhshwa	Banashankari Devi of Badami	Tagar Village near Osmanabad
Tak	Rigvedi	Kashyap	Renukamata of Mahur	Vidharbha, Nagpur
Takalkar	Rigvedi	Haritas	Venkatesh of Tirupati	Unknown
Takalkar	Rigvedi	Bharadwaj	RenukaDevi of Mahur	Takali bhan
Talegaonkar	Rigvedi	Shandilya	Khandoba of Jejuri, Phirangai OF Kurkhumb	Unknown
Talpallikar	Unknown	Kaundinya	Tulja Bhavani, Tuljapur	Unknown
Tamane	Rigvedi	Haritasya	Renuka of Mahur, District Nanded. Maharashtra	Unknown
Tapaswi	Rigvedi	Kashyapa	Shree Mohiniraj Nevase	Ghodegaon
Tare	Rigvedi	Atri	Renukamata Of Mahur	Unknown
Tarkunde	Yajurvedi	ShriVatsa	Bhavanimata Of Tuljapur, Balaji Of Tirupati	Unknown

Tasgaonkar	Unknown	Unknown	Unknown	Unknown
Tayade, Tayde	Yajurvedi	Kashyapa	Mahalakshmi Temple (Ambabai) of Kolhapur, Ambabai of Ganoja	Nagpur, yeotmal, khamgaon, miraj, ghatanji, Umari(kapeshwar)
Tekale	Yajurvedi	Bhargav	RenukaMata of Mahur	Unknown
(Tenny) Desai	Yajurvedi	Bharadwaj	SaptashringiMata of Vani	
Thakar	Rigvedi	Kashyapa	Mahalakshmi Temple (Ambabai) of Kolhapur	Unknown
Thosar	Rigvedi	Unknown	Unknown	Unknown
Thengdi	Rigvedi	Agasti	RenukaMata of Mahur	Unknown
Thite	Rigvedi	Kashyapa	Tuljapur ambabhavani	Thite village, Ratnagiri district, Maharashtra
Tipre	Unknown	Unknown	Unknown	
Tongaonkar	Unknown	Unknown	Unknown	
Todkar	Yajurvedi	Kaundinya	Balaji of Tirupati	
Tope	Unknown	Unknown	Unknown	
Tumne	Yajurvedi	Shandilya	Unknown	Unknown
Turki	Unknown	Unknown	Unknown	
Udgir	Rigvedi	Gautama Maharishi	Bhavani of Tuljapur, Balaji of Tirupati	
Upadhye	Rigvedi	????	Yogeshwari of	Maharashtra

			Ambejogai	
Upadhye	Rigvedi	Vishwamitra	Mahalaxmi of kolhapur	Maharashtra
Upasani	Yajurvedi	Saindhavayan	Mahalakshmi Temple (Amba-bai) of Kolhapur, Khandoba of Jejuri	
Utpat	Rigvedi	Vasishtha	Bhavani of Tuljapur	Unknown
Vadhyayar/Vadhyar	Yajurvedi	Bhargav	Saptashrungi of Vani(Nashik) /Chandika Chamundi of Mysore	Unknown
Vadhyar				
Vaidya	Rigvedi	Shrivatsa	Bhavani of Tuljapur, Narasimha of Parbhani	Unknown
Vaidya	Yajurvedi	Gautama Maharishi	Kakmasha Mata of Karnataka	Unknown
Vaidya	Yajurvedi	Kaundinya	Mahalaxmi (Ambabai) of Kolhapur	Unknown
Vaidya	Rigvedi	Bhardwaj	Nrisimha	Unknown
Vaidya	Rigvedi	Kaundinya	Unknown	Unknown
Vajurkar	Yajurvedi	Maunas	Bhavani of Tuljapur	Unknown
Valunjkar	Rigvedi	Koshik	Shree Yamai of Aundh	Rashin
Varhadpande	Rigvedi	Bhardwaj	Renuka Devi	Amaravati

Varkhedi (वरखेड़ी)	Rigvedi	Vishwamitra	Shree Bhavani of Rattihalli, Haveri District. Karnataka	Varkhedi, Panchora Taluk, Nashik District, Maharashtra
Varudkar	Rigvedi	Vashishtha	Renuka of Mahur, District Nanded. Maharashtra	Unknown
Vatsaraj	Rigvedi	Jamadagni	Unknown	Unknown
Vidyasagar	Rigvedi	Goutama	Renuka-devi of Mahur, Maharashtra, Rashin-devi, Bhavani-aai of Tuljapur as well as Chirka-devi,Bidsawangi village	Bidsawangi, Dist. Ahmednagar
Visal	Yajurvedi	Katyayan	Khandoba of Jejuri, Shri Saptashrungi Niwasini of Vani (Nashik), Maharashtra	Unknown
Vyavahare	Rigvedi	Kaushik	Shri Saptashrungi Niwasini of Vani (Nashik), Maharashtra	Unknown
Vyawahare	Rigvedi	Bharadwaj,	Shri Saptashrungi Niwasini of Vani (Nashik), Maharashtra, Renuka of Mahur, District Nanded. Maharashtra	Unknown
Vyawahare	Rigvedi	Shandilya	Shri Saptashrungi Niwasini of Vani (Nashik), Maharashtra	Nashik
Vyawahare	Unknown	Shandilya	Unknown	Unknown

Vyawahare	Rigvedi	Kutsa	Shri Saptashrungi Niwasini of Vani (Nashik), Maharashtra, Renuka of Mahur, District Nanded. Maharashtra	Unknown
Wadegaonkar	Rigvedi	Mudgal	Renuka of Mahur, District Nanded. Maharashtra	Unknown
Watharkar	Rigvedi	Vishwamitra	Mahalakshmi of Kolhapur	District Belgaum, Karnataka
Wadekar	Unknown	Unknown	Unknown	Unknown
Wadikar	Rigvedi	Unknown	Unknown	Unknown
Wakhare	Rigvedi	Shandilya	Renuka of Mahur, District Nanded. Maharashtra	Unknown
Wagh	Rigvedi	Bharadwaj	Mahalakshmi] of Kolhapur	Sasvad-Shirval-Vai region
Waikar	Unknown	Unknown	Unknown	Unknown
Waknis	Rigvedi	Kashyapa	UBhavani of Tuljapur	Bhor, district Pune
Wavade	Yajurvedi	Unknown	Jakhai Pimpali of Nandurbar	Unknown
Walimbe	Rigvedi	Vasishta	Khandoba of Nimgaon	Unknown
Wate	Rigvedi	Vasishtha	Yogeshwari of ambejogai	Ner, Yeotmal
Wyawahare	Yajurvedi	Parashar	Ganpati	Bhandara, Nagpur, Pune

Yadkikar	Rigvedi	Munibhar gava	Tirupati Balaji & Ambabai of Kolhapur	Unknown
Yedurkar	Unknown	Unknown	Unknown	Unknown
Zadgaonkar	Rigvedi	Kashyapa	Shri Datta Guru of Karanja	Unknown
Zare	Rigvedi	Kaundiny a	Mata- Ekveera Devi	Dhule, Chopda(Maharashtra, India)
Zanpure	Yajurvedi	Bharadwa j	Venkateshwara of Tirupati	Zanpur (Barshi) Dist. Solapur, Maharashtra
Zend	Yajurvedi	Katyayan	TuljaBhavani of Tuljapur	Kotharban,(Kej) Dist. Beed, Maharashtra
Sole	Yajurvedi	Gautam	Renuka Devi of Mahur, Nanded, Maharashtra	Ghodegao, Jamkhed, Admednagar, Maharashtra
Sontakke	Rigvedi	Kashyap	Renuka Devi of Mahur, Nanded, Maharashtra	Bodwad, Nhusaval, Maharashtra, Dombivali

Comments: Among Deshashtha Brahmins, (1) These families write their Gotra as Vatsa: Borawar, Dabir, Dahigaokar, Dasasahasra, Diwan, Gade, Gunthe, Jape, Joshi, Junnarkar, Khati, Kothalkar, Mandlik, Mulay, Pade, Pandharkar, Parnaik, Pathak, Phadnis, Puranik, Rekhi, Samudra, Vaidya. (2) These families write their Gotra as Jamadagni: Bhome, Dharmadhikari, Dhodapkar, Joshi, Kulkarni, Moharir, Pande, Prasad, Punde, Sarpatwari, Shelgikar, Sirdeshmukh, Vatsaraj. (3) There are only two families, Karanjikar (from Karanji of Nashik Distirct), Nandedkar, who write their Gotra as Jamadagni-Vatsa. (4) Gore surname is found among Deshashtha Brahmins also.

Karhade Brahmins

3.7 Karhade Surnames:

2.7.1 http://www.thekarhaadaa.org/

There are 545 surnames and 24 Gotras in Karhade community. Many of them are listed here along with their Gotra. They are in marathi alphabetical order.

While the surnames below are commonly found in Karhade community, all people with these surnames however, are not always Karhade. Also, there are many other Karhade folk whose names are not listed here simply because we do not know.

If you are one of them, please let us know and we will add it here immediately.

The first column is the surname in romanised marathi for phonetic accuracy. See the **romanised / ITRANS marathi barakhadi** at the bottom. The second column gives the Gotra to which people of this surname belong. The **Gotra reference table** is below the surnames table. The third column gives the different english spellings commonly used.

Romanised Marathi	**Gotra**	**English versions**
adye / aadye	4, 10	Adye / Adhye
adhikari	10, 20	Adhikari
adhyapak	1	Adhyapak
abhishhekii		Abhisheki
amrutye	10	Amrute
ayaachit	16	Ayachit
asavaDekar / aasavadekar	4	Asavadekar
aagaTye	8, 16	Agatye
aagavekar	10, 20	Agavekar
aagaLe	3, 12	Agale
aadhavalekar	20	Adhavalekar
aarDe.n	4, 16	Aarde, Arde
aaDarpe	4	Adarpe
aaDhe	4, 16	Adhe
aaravakar	9, 16	Aravakar
aaraavakar	6	Aravakar
aaLavaNii	10	Alavani
aaLiikar	4	Alikar

aa.nkhakar	16	Ankhakar
aa.ntavaLakar	20	Antavalakar
aa.nbarDekar	4	Ambardekar
aa.nbekar	1, 4, 7, 20	Ambekar
aa.nberakar	1	Amberakar
aa.nvaTekar / aamaTekar	10	Anvatekar, Amtekar
a.ntarakar	9	Antarkar
aachaarya	10, 16	Acharya
aachaarye	6, 20	Acharye
aajye	4	Ajye
aaTale	4	Atale
aaThalye	4, 6	Athalye
aaThalekar	7	Athalekar
aamoNakar	1	Amonkar
aayanekar	11, 16	Ayanekar
aacharekar	12	Acharekar
aavaLakar	16	Avalkar
aaDivarekar	7	Adivarekar
upaadhye	1, 4, 10, 20	Upadhye
u.nbraNiikar	20	Umbranikar
u.nbrye	10, 20	Umbrye, Umbre
ekaa.nDye	20	Ekandye, Ekande
okhare / Okhade	9	Okhare, Okhade
ojharakar	4, 18	Ojharkar
ojhaye	18, 24	Ojhye, Ojhe

orape	1	Orpe
olatiikar	20	Oltikar
obiDekar / oviDekar	4	Obidekar / Ovidekar
oLakar	8, 10	Olakar, Olkar
karpe	7, 11	Karpe
karamalekar (aaraDye)	16	Karmalekar
karamaLakar	17	Karmalkar
karameLakar	16	Karamelkar
kara.nbeLakar	16	Karambelkar
kalaava.nt	16	Kalavant
karve	7	Karve
kasheLakar / kasheLiikar	4, 6, 7, 16	Kashelkar / Kashelikar
kaLakye	1	Kalkye, Kalke
kamaLaakar	16	Kamalakar
kayaaL	4, 16	Kayal
karakare	1	Karkare
kaLakye	1	Kalkye / Kalke
kaajarekar	1, 16, 19	Kajrekar
katre / kaatre	4	Katre
kaaraye	4	Karaye
kaanaDe	4	Kanade
kaaneTaker	16, 21	Kanetkar
kaanekar / kaamekar	16	Kanekar / Kamekar
kaaLe	1, 10, 11, 20, 22	Kale
kaa.nbaLe	7	Kamble

kaarakhaanis	1	Karkhanis
kaavale	7	Kavale, Kavle
kaapaDii	10	Kapadi
kaa.ndalye	4	Kandalye, Kandale
kaamatekar	1, 4	Kamatekar
kaaLe gurjar	11	Kale Gurjar
kaaLelakar, kaalelakar	4	Kalelkar
kaaLele	10, 11, 16	Kalele
kaakirDe	7	Kakirde
kaa.njale	7	Kanjale
kaa.nTye / kaaTale	23	Katye / Katle
kaaTadare	10	Katdare
kirakire	16	Kirkire
kibe	11	Kibe
kiraaNe	20	Kirane
kirloskar	16	Kirloskar
ki.njavaDekar	4	Kinjavadekar, Kinjavdekar
kirtane	4	Kirtane
kuDakye	20	Kudakye, Kudake
kuraNe		Kurane
kuLakarNii / kulakarNii	1, 4, 7	Kulkarni
kuu.nbaLekar / kuvaLekar	4	Kumblekar / Kuvalekar
keLakar	1, 17	Kelkar
koTibhaaskar	10, 12, 20	Kotibhaskar
konakar	16, 24	Konkar

kolathekar / koladhekar	16	Kolathekar / Koladhekar
kole	16	Kole
kovaaii	9	Kovai
koTakar	20	Kotakar
koLa.nbakar	15, 16	Kolambkar
koLa.nbekar	1, 5	Kolambekar
kha.nDakar	20	Khandkar
khanavalakar	1, 21	Khanvalkar, Khanwalkar
khanaviilakar	1	Khanvilkar
khaarliikar	20	Kharlikar
khaaliikar	10	Khalikar
khaa.nDekar	4, 8, 16, 20	Khandekar
kher	9	Kher
gaganagraas	16	Gagangras
gaNapatye	16	Ganapatye, Ganapate
garde	10, 16, 20	Garde
galagalye	7	Galgale
galaa.nDye	16	Galande
gaagaLakar	7	Gagalkar
gurjar	4, 11	Gurjar, Gurzer
gurjar paadhye	11	Gurjar Padhye
guNye	1	Gunye, Gune
goThaNakar	10, 20	Gothankar
goDe	3, 4	Gode
gore	4	Gore

gosamii	16	Gosami
goLavalakar	1, 4	Golwalkar
govilakar	20	Govilkar
govaarikar	23	Govarikar
ghagave	11, 23	Ghagave
gharaghare	16	Gharghare
ghaa.nTye	1	Ghantye
ghoTaNekar	16	Ghotnekar
ghaaTe, ghaaTye	1, 7	Ghate
ghu.ngare / ghugaRye	10	Ghungre, Ghugare, Ghugre
chaNekar	4	Chanekar
chaa.ndorkar	10, 16	Chandorkar
chaa.ndor	10	Chandor
chikaNye	16	Chiknye
chiramulye, chiramule	4	Chirmule
chirapuTakar	16	Chirputkar
chi.nchaaLakar	1, 11, 20	Chinchalkar
chi.nchure	7	Chinchure
chi.ndre	5	Chindre
chunekar	7	Chunekar
chokkar / chaukar / chaukakar	4	Chaukar
jaThaar	11	Jathar
jaDye	16	Jadye
janye	9	Janye
janhavekar	16	Janhvekar

jamenis		Jamenis
jaayade	10, 16	Jayde
jaavaDekar	7, 10	Javdekar
jaa.nbhekar	7, 22	Jambhekar
juvekar		Juvekar
joshii	8, 17	Joshi
jha.njiile	9	Jhanjile
jhaa.nshiivaale	9	Jhanshivale
TaNakar	1	Tankar
Tikekar	10, 20	Tikekar
Ti.nbe	10, 20	Timbe
Te.ngashe	1	Tengshe
Te.nbye	1	Tembye, Tembe
ToLye / ToL	10	Tolye, Tole, Tol
Tokakar / Tokekar	1	Tokakar / Tokekar
Thakaar	4	Thakar
Thaakur	1, 4, 7, 10, 11, 16, 20	Thakur
Thaakuradesaaii		Thakurdesai
DagLye	16	Daglye, Dagle
Daa.ngye / Daa.nge	4	Dange
Dike / Dikaye	3, 20	Dike / Dikaye
Dikekar	20	Dikekar
Dipake	20	Dipake
Di.ngaNakar	1	Dingankar
De.ngwekar / Degawekar	4	Dengwekar / Degwekar

De.ngashe	1	Dengshe
Do.ngrye, Do.ngre	1, 11, 20	Dongre
DhawaLe	20	Dhawle
Dhepye	1	Dhepye, Dhepe
Dhe.nRye	1	Dherye, Dhere
DhekRye	1	Dhekrye
Dhore / DhoRye	1, 10, 20	Dhore, Dhorye
Dholye	10, 20	Dholye, Dhole
Dhokar / Dho.nkar	10	Dhokar, Dhonkar
taLawalakar	7, 20	Talwalkar
taLekar	1, 20	Talekar
tulakar	4, 10	Tulkar
taaTakar	16	Tatkar
taaTage / taaTake	4, 10	Tatke, Tatake
taa.nbe	8, 9, 17, 23	Tambe
tulashulakar	7	Tulshulkar
tuLasule	7	Tulsule
titaDe	20	Titde
totaaDe	20	Totade
tophakhaane	4	Tophkhane
daphe	1	Daphe
datte	1	Datte
dakshiNadaas	20	Dakshindas
daaNe	20	Dane, Daane
damaale	7, 21	Damale

daabhaaDe	7, 21	Dabhade
daabhoLe	7, 21	Dabhole
divaaN	4	Divan
diikshit	11	Dikshit, Dixit
dugaLe	16	Dugale
dubaLe	4	Dubale
dumaaLe / duBhaaLe	16	Dumale / Dubhale
dubede	1	Dubede
duvedye / duvedii	1	Duvedye / Duwedi
devasiikar	20	Devasikar
devasthaLii	1, 10, 20	Devasthali, Deosthali
desaaii	1, 4, 7, 10, 16, 17	Desai
deuusakar	7, 8, 16	Deuskar
deuuLakar	10	Deulkar
dev	7, 20	Dev
devaruukhakar	4	Devrukhkar
devadaaruukar	4	Devdarukar
devadharakar	4	Devdharkar
devabhakta	16	Devbhakt
devasakar	20	Devaskar
devasiikar	20	Devasikar
dravid		Dravid
dhaakras	16	Dhakras
dhaamaNakar	2	Dhamankar
dhupakar	4, 7, 20	Dhupkar

dhopeshvarakar	1, 4, 16	Dhopeshwarkar
dhoTe	20	Dhote
dho.nDe, dho.nDye	7, 10, 20	Dhonde
nanashe / namashe	10	Nanshe / Namshe
naLekar	1, 20	Nalekar
naaDig	7	Nadig
naanivaDekar	1	Nanivdekar
naaphaDe	1, 9	Naphde
naara.ngavaaDii	20	Narangvadi
naaraLakar	10	Naralkar
naarlekar	16	Narlekar
naavarlekar / naavalekar	10, 20	Navarlekar / Navalekar
naavilekar		Navilekar
naari.nge	20	Naringe
naari.ngekar	20	Naringekar
navare	16	Navare, Navre
navaathye	20	Navathye, Nawathe
naaiik	1	Naik
naaiik bhaalakar	20	Naik Bhalkar
naakhye	7	Nakhye
naakhare	1, 10	Nakhre
naaTekar	16	Natekar
naa.ndagaavakar	4	Nandgavkar
naanal	1, 7, 10	Nanal
nikate	10	Nikate

nikhaaTye / nikhaaDye	7	Nikhatye, Nikhate, Nikhadye
niguDakar	4	Nigudkar
nivasarakar / nivasaTakar	1	Nivasarkar / Nivasatkar
nivaaLe	8	Nivale
ni.nbaaLakar	9	Nimbalkar
nuulakar	4, 10	Nulkar
nevaaLakar	9, 20	Nevalkar
paLasule	20	Palsule
paTavardhan	4, 11, 16	Patwardhan
patki	4, 7, 16	Patki
paDashe	7	Padshe
paNashiikar	16	Panshikar
parakhaDye	16	Parkhadye, Parkhade
paraaDakar	4, 10, 17	Paradkar
paraa.nDye / paraaDye	10	Parandye, Parande, Paradye, Parade
paraa.nDekar		Parandekar
pareshhTekar	1	Pareshtekar
paaTil	8, 10, 23	Patil
paaDalakar	20	Padalkar
paaDekar	20	Padekar
paatkar	1, 20	Patkar
paatharapoTakar	8	Patharpotkar
paatharakar	15	Patharkar
paanavaLakar	1, 10, 20	Panvalkar
paa.nchaLakar	2, 10	Panchalkar

paalakar	20	Palkar
paakha.nDe	16	Pakhande
paaTekar	1	Patekar
paaTakar	8	Patkar
paaTaNakar	16	Patankar
paadhye	4, 11, 17	Padhye
paavaNasakar	1	Pavanaskar
paaLekar	10	Palekar
paa.ngaarakar	4	Pangarkar
pitre	20	Pitre
pi.nge	16	Pinge
pi.ngaLe	1, 4	Pingle
pi.npalye / pi.npaLye	1, 4	Pimpalye / Pimplye
putilakar	1	Putilakar
puraaNik	1, 16	Puranik
purohit	7, 8	Purohit
pusaaLakar	1	Pusalkar
pe.nTakar / peTakar	1, 16	Pentkar / Petkar
peLapakar	1	Pelpakar
pe.nDharkar, pe.nDhaarkar	16	Pendharkar
pokharaNakar	10	Pokhrankar
poddaar	1	Poddar, Podar, Potdar
pomurlekar, po.nbhurlekar	8	Pomurlekar
povhekar	16	Povhekar
pa.nDit	1, 2, 3, 4, 7, 8, 11, 16, 23	Pandit

prabhugaavakar	19	Prabhugavkar
prabhudesaaii	10, 16, 20	Prabhudesai
prabhumiraashii	16	Prabhumirashi
praaNii	1	Prani
phagare	20	Phagre
phaNase	1, 7, 10, 20	Phanse
phaDaNiis	1	Phadnis
phaNashiikar	16	Phanshikar
phaNasaLakar	1, 10, 16	Phansalkar
phaLaNiikar	10	Phalnikar
bakhale	4, 16	Bakhle
barje, barjye	4	Barje
bahutule	4, 10	Bahutule
ba.ndRye	16	Bandrye
baaraamatiikar	10	Baramatikar
banakar	1, 10, 16	Bankar
baavakar	4, 10, 16	Bavkar
baakare	10, 19	Bakre
baa.ndhekar	4, 20	Bandhekar
baa.ndhe	21	Bandhe
baabuLakar	7	Babulkar
biDavaaDakar	4	Bidvadkar
binivaale	20	Biniwale, Binivale
buge / burge	16	Buge / Burge
bu.ndele	9	Bundele

bejekar	7, 20	Bejekar
beDe	20	Bede
berDe	20	Berde
belavalakar	10, 20	Belvalkar
bedarakar	16, 23	Bedarkar
bokaaDe	1, 20	Bokade
boNakar	4	Bonkar
bo.nDaaLe	20	Bondale
bo.ndaare	16, 20	Bondare
borakar	4	Borkar
boravaNakar	4	Borwankar
be.ndrye	16	Bendrye, Bendre
bo.ndre, bo.ndare	7	Bondre
bhaTT	4, 15, 16, 19	Bhatt
bhaDakamakar	10	Bhadkamkar
bhaasal	10	Bhasal
bhaa.nDaarii	10, 15	Bhandari
bhaa.nDye, bhaa.nDape	9	Bhandye, Bhandpe
bhugaLe	11	Bhugale
bhopaTakar	9	Bhopatkar
bho.nde	10	Bhonde
bhaDabhaDe	14	Bhadbhade
bhaagavat	1, 4, 8, 10, 16, 17, 20	Bhagvat, Bhagwat
bhaaTe / bhaaTye	1, 8, 9, 10, 15	Bhate / Bhatye
bhaasal	10	Bhasal

bhaaTavaDekar	10, 19	Bhatavdekar, Bhatawdekar
maThakar / maTakar	4	Mathkar / Matkar
ma.nDape	20	Mandape, Mandpe
maNekar	4, 11	Manekar
maNerakar	11	Manerkar
maNeriikar	4	Manerikar
matse	10	Matse
masnye	10	Masnye, Masne
mahaajanii	1, 4	Mahajani
maaiiNakar	1	Mainkar
maanakar, maanekar	4	Mankar
maavaLa.ngakar	11	Mavalangkar
maaLavaNakar	7	Malvankar
maajagaavakar	4	Majgavkar
maahuLakar	11	Mahulkar
maaLii	4	Mali
maaDakholakar	4	Madkholkar
mirjolakar	10	Mirjolkar
mirvaNakar	1	Mirvankar
miraashii	4, 8, 16	Mirashi
muchiikar	7	Muchikar
muchiirakar	16	Muchirkar
mujumadar	4	Mujumdar
muTaTakar	7	Mutatkar
muThye	20	Muthye, Muthe

muNagekar	1, 20	Mungekar
muravaNe	10	Muravane
murtavaDakar	20	Murtavadekar, Murtvadekar
mukhaNe	10	Mukhne
muLye	1, 4, 9, 10, 20	Mulye
mu.nDalye / mu.nDale	4, 11	Mundlye / Mundle
memaNye	16	Memanye, Memane
moghe	17	Moghe
ma.nDaliik	4	Mandlik
yuktye	11	Yuktye
yuvet	11	Yuvet
yogii	7	Yogi
raauut	11, 16	Raut
raa.njavaaDakar, raajavaDekar	4	Rajavadekar, Rajvadekar
raatkar	7	Ratkar
raamaayaNe	20, 23	Ramayane
raayakar	20	Raykar, Raikar
ri.nge	6	Ringe
risavaDakar	21	Risvadkar
ruuNakar	10, 20	Runkar
reDe	16	Rede
rele	16	Rele
lavaaTye, laghaaTe	5	Lavate, Laghate
laLiit	7, 20	Lalit
lavakaRye / lava.nkaRye / lavakare	1, 4	Lavankarye / Lavkare

laamagaavakar / laabhagaavakar	16	Lamgavkar / Labhgavkar
laavaganakar / laagavaNakar	1, 2, 21	Lavgankar / Lagvankar
lukatuke	10, 20	Luktuke
laavalakar	10, 20	Lavalkar
lo.nkRye / lokare	20	Lokare
lokras	16	Lokras
lovalekar	1	Lovalekar
vajekar	16	Vajekar
varje	4	Varje
vaDekar / vaDakar	4	Vadekar / Vadkar
varavaDekar	10	Varavdekar
varekar	20	Varekar, Warekar
vahaaLakar	10	Vahalkar
vaLavalakar	10	Valavalkar
vaLaame	1	Valame, Walame
vaLanalakar	10	Valanalkar
vaaravalye	7	Varavlye, Varavle
vaagvare	20	Vagvare
vaaLave	7	Valve
vaakaNakar	1, 16	Vakankar, Wakankar
vaakhare	19	Vakhare / Wakhre
vaakhalye	7	Wakhlye, Wakhle
vaaya.ngaNakar	4	Vaingankar
vaayadhye / vaayadye	11	Vayadhye, Vaydhye, Vaydye, Vayde
vaaLave	7	VaLave

vi.njhe	9	Vinjhe
vejekar	7, 17	Vejekar
vedaa.ntii	7	Vedanti
veLa.nbakar	8	Velambkar
vaidya	7, 11	Vaidya
shahaaNe	4, 23	Shahane
shivekar	1, 4	Shivekar
shiragaa.nvakar		Shirgavkar, Shirgaonkar
shekadaar	7	Shekdar
shejavalakar	1	Shejvalkar, Shejwalkar
sheNolikar	7	Shenolikar
shevaDe, shevaDye	1, 10, 16, 20	Shevde, Shevade
shevyekar	4	Shevyekar
she.njyekar	16	Shenjekar
she.nbDye	20	Shembdye, Shembde
she.nDye	23	Shendye, Shende
she.nbavaNekar / she.nbavaNakar	17	Shembavnekar
she.nbekar	4, 10	Shembekar
sheshhyaka.nd	4, 10, 16	Sheshyakand
shauche	20	Shauche
shriikha.nDe	4	Shrikhande
shrotriiya / shrotrii	1	Shrotriya / Shrotri
shhaanvalyu	1	Shanvalyu
saramaLakar	4	Saramalkar
sapte	1	Sapte

saramokaadam (khanavalkar)	21	Sarmokadam
saravaTe	7, 20	Saravate, Sarawate, Sarwate, Sarvate
sarvaaNye	20	Sarvanye, Sarvane
sarvaapye	20	Sarvapye, Sarvape
saakhare	1	Sakhre
saadhale	1	Sadhale
saavare	16	Savare
saayanekar	16	Saynekar
sarpotdar		Sarpotdar
saradesh kulakarNii	1, 4	Sardesh Kulkarni
saradeshapaa.nDe	4	Sardeshpande
saradesaaii	1, 7, 8	Sardesai
sapre	1	Sapre
sabaniis	1, 10	Sabnis
saramaa.nDalik	10	Sarmandlik
saramaa.nDalye	10	Sarmandlye
saa.ngaLakar	4	Sangalkar
saa.nDuu	10	Sandu
saa.nDye	10, 16, 20	Sandye, Sande
saatavaLekar	20	Satavlekar, Satawlekar
saa.nbarekar	1, 11	Sambarekar
suur	20	Sur
sonaal	10	Sonal
haLagho	16	Halagho, Halgho
haLadye	17	Haldye

haLabe	4, 10, 11	Halbe
harDiikar	9, 16	Hardikar
hayagriiv	16	Hayagriv
harshhe	7	Harshe
haDaNa	8, 20	Hadan
haapaDa	7	Hapad
haaDap	8, 20	Hadap
haativalekar / haa.ntivalekar	1, 13, 16	Hativlekar / Hantivlekar
hi.ngaNakar	1	Hingankar
hujurabaajaar	4	Hujurbajar, Huzurbazar
hirlekar		Hirlekar
herlekar	13, 16	Herlekar
ho.nkaN	4	Homkan, Honkan

Gotra Table

These are names of Rishis and in English would require the first letter to be a Capital. The capital is not used here since we are using Romanized Marathi.

Number	**Gotra**
1	atri
2	a.ngiras
3	upamanyu
4	kaashyap
5	kutsa
6	kau.nDiNya
7	kaushik

8	gaargya
9	gautam
10	jaamadagnya
11	naidhruv
12	paarthiv
13	paarthiv
14	baadaraayaN
15	bhaargav
16	bhaaradwaj
17	mudgal
18	lohitaaksh
19	vatsa
20	vasiShTha
21	vainya
22	vishwamitra
23	shaa.nDilya
24	shaalaaksha

Romanised Marathi

The roman marathi is using ITRANS barakhadi

Vowels (dependent and independent):
----
a aa/A i ii/I u uu/U
RRi/R^i RRI/R^I LLi/L^i LLI/L^I
e ai o au aM aH

Example: aaii or AI

Consonants:

----
k kh g gh ~N
ch Ch j jh ~n
T Th D Dh N
t th d dh n
p ph b bh m
y r l v / w
sh Sh s h L
x / kSh GY / j~n / dny shr
R (for marathi half-RA)
L / ld (marathi LLA)

Example: aaii laaDU sa.npale!

Specials/Accents:

Anusvara: .n / M / .m (dot on top of previous consonant/vowel)
Avagraha: .a (`S' like symbol basically to replace a after o)
Ardhachandra: .c (for vowel sound as in english words `cat' or `talk')
Chandra-Bindu: .N (chandra-bindu on top of previous letter)
Halant: .h (to get half-form of the consonant - no vowel - virama)
Visarga: H (visarga - looks like a colon character)
Om: OM, AUM (Om symbol)

Comments: (1) Both vatsa and Jamadagni Gotras are found in Karhade Brahmins, but there is no Gotra called Jamadagni-Vatsa. (2) There is a Gore family in Karhade Brahmins with Kashyap Gotra (3) From this we have to conclude that Tilak Panchang is right in saying that there is a Gore family with Kashyap gotra among Karhade Brahmins. Unless we come across a Chitpavan Gore, with Kashyap Gotra, we may have to conclude that Dr. Chandrashekhar Gore was wrong in his statement.

2.7.2 The book The Castes and Tribes of the Nizam’s dominion by Syed Siraj Ul Hasan, published by the Times Press, 1920 however says that there are 22 Gotras.

Brahmánd Purána (*Adh.* 11), the Karhádás are said to have been made by Parshuram from a camel's bone, and are accused of carrying out horrid practices. The author of the *Sahyádri Khánd*, who showed hostile feelings towards all rival sub-castes, no doubt based this legend upon the absurd derivation of the word Karhád from *kara* or *karabha*—camel, and *hád*—bone. According to another account, they are believed to be descended from a disciple of Parshuram, who was enjoined by his master to bring flowers of Karhataka (*dhotra*) daily for the worship of Nilkanth (the blue-necked Shiva). The regular performance of his duty procured him the nickname, Karhataka, which was subsequently transmitted to posterity and became the designation of the sub-caste.

Internal Structure.—The Karhada Brahmans are sub-divided into 22 exogamous groups, or *gotras*, which comprise more than five hundred families (surnames). A list of these *gotras* is given below :—

No.	*Gotra*	No. of surnames of each *gotra*.
1.	Kashyapa	90
2.	Shandila	19
3.	Angirasa	1
4.	Gargya	20
5.	Gautama	15
6.	Mudgal	8
7.	Jamadagni	77
8.	Bhargava	2
9.	Vatsa	3
10.	Parthiva	2
11.	Rouhila	1
12.	Bharadwaja	85
13.	Vashistha	90
14.	Koundinya	1
15.	Badrayana	1
16.	Upamanya	2
17.	Wainya	2
18.	Atri	83

No.	Gotra	No. of surnames of each *gotra*.
19.	Koushika	50
20.	Kutcha	6
21.	Vishwamitra	1
22.	Naidhrava	11
		560

This author does not mention Vatsa as a separate Gotra among Karhade Brahmins.

Daivajna Brahmins

3.8 Gotras

'Gotra' may be defined as a concept of patrilineal classification and identification of various families of a caste.

Gotra could be one of the ancient 'Aryanized' Indian traditions. The gotra classification came into existence probably sometime during the Vedic period. The gotra system might have started originally among Brahmins as a system of classification and identification of various families and indicating common descent from a 'rishi'. Rishi means a sage. The Vedas were revealed to them and the respective hymns stand in their names.

But it seems that during the course of time, many castes in Hindu society have adopted the concept of classification and identification (i.e., gotra) of families among themselves.

So the term 'gotra' is applied to that grouping stemming from a rishi as his descendants, or considering that rishi as a priest (or guru) of a clan. Since the word 'gotra' also connotes the association originating from a rishi as a priest (or guru) of a clan, a few other castes also happen to share some of the gotras of Brahmins.

Gotras

Seven Rishis (saptarshi) are recognized as the mind born sons of the creator BrahmaThe ’Shatapatha Brahmana’ gives their names as:

- Atri
- Bharadwaja
- Gautam
- Jamadagni
- Kashyapa
- Vasishtha

- Vishwamitra

Out of these seven rishis, Viaswamitra was basically a Kshatriya king, who chose and rose to become an ascetic rishi.

Over the years the number of gotras increased due to: (1) Descendants of original rishi also started new family lineage or new gotras, (2) By inter marriage with other sub-groups of the same caste, and (3) Inspired by another rishi whose name they bear as their own Gotra.

PRAVARA is a set of the greatest rishis who belonged to the gotra. Usually these are the founding fathers (and in a few cases, founding mothers) of the gotra. In vedic ritual, the importance of the pravara appears to be in its use by the ritualist for extolling his ancestry and proclaiming, "as a descendant of worthy ancestors, I am a fit and proper person to do the act I am performing."

Some authors claim that the rishi Jamadagni was a descendant of rishi Bhrigu while the rishis Gautam and Bharadwaja were the descendants of rishi Angirasa

The 'Pravara' identifies the association of a person with two, three (or sometimes five) of the above-mentioned rishis. It also signifies the 'Sutras' contributed to different Vedas by these rishis.

Marriages and gotras

The desire of the ancient Aryans to avoid cosanguineous marriages [marriages between blood relatives] resulted in the establishment of strict rules determining which lineages could or could not intermarry. This thinking is in tune with the modern day genetic paradigms of hybrid vigor. The concept of gotra-pravara made such systems of exogamy [marriage outside of a specific group especially as required by custom or law] eminently feasible. The gotra is therefore frequently used as an exogamous unit to determine marital compatibility. Marriage is not recommended between two individuals of the same major gotra [i.e. the two individuals should not be able to trace their patrilineal ancestry to one and the same of the 7 primal rishis listed above]. Furthermore, marriage is prohibited between two persons who share even one pravara rishi.

The significant exceptions to this rule are in the cases of the descendents of Bhrigu and {{Angirasa]]. In the cases of the Bhrigu and angirasas, marriage is prohibited only when a majority of the pravara rishis are common to the two individuals. Thus many of the ganas of the Bhrigus and Angirasas are considered individual exogamous units. Overall, there are 18 exogamous groups within Brahmin community.

The reasoning determining this marital incompatibility might be that marrying within one's gotra would be akin to marrying one's sister and would be akin to incest. However, in south India, this definition of incestuousness took some peculiar forms. In some communities, where the gotras passed from father to children, marriages were allowed between uncle and niece. A much more common characteristic of Daivajna community is a marriage between cross-cousins(between

children of brother and sister). Thus, a man may marry his mother's brother's daughter or his father's sister's daughter but could not marry his father's brother's daughter. A father's brother's daughter is treated as a sister. Even this cross-cousin marriage is frowned upon by the rest of the Hindu society.

List of gotras

As described earlier, the word 'gotra' also connotes the association originating from a rishi as a priest (or guru) of a clan, a few other castes also happen to share some of the gotras of Brahmins.

The ten Gotras of the Daivajnas and their respective Pravaras:

Gotras	Pravaras
1. Bharadwaj	: Angirasa, Bhaarhaspathya, Bharadwaaja
2. Kousika	: Viswaamithra, Akhamarshana, Kousika
3. Vatsa	: Bhaargava, Chyavana, Aapthavaana, Ourva, Jaamadagnya
4. Koundinya	: Vaasishta, Maithraavaruna, Koundinya
5. Kashyapa	: Kaasyapa, Aavatsaara, Naidruva
6. Vasishta	: Vaasishta Indrapradama, Aabharaswath
7. Jamadagni	: Bhaargava, Chyavana, Aapthavaanam, Ourva, Jaamadagnya
8. Vishwamithra	: Viswaamithra, Devaraatha, Oudala
9. Gautama	: Amgirasa, Aayasya, Gouthama
10.Atri	: Aathreya, Archanaanasa, Syavaaswa

The following gotras are also found in Daivajnas

Gotras	Pravara
Sanaga	Manu,Vishwadeva,Sanaga
Sanatana	Sanatana,Vishnu,Vamadeva
Ahabhuna	Ahabhuna,Twashta,Vishwarupa
Pratna	Shilpi,Vastuka,Ruchidatta,Pratna,Sanabhasa
Suparna	Suparna,Sark,Vishwadnya

Comments: It can be seen that among Daivajna Brahmins, Vatsa and Jamadagni are shown are separate Gotras, but there isno Jamadagni-Vatsa Gotra. Further the Pravara of Vatsa Gotra contains the name of Jamadagni but not of Vatsa himself. Whereas the Pravara of Jamadagni Gotra contains the name of Jamadagni but not of Vatsa. This can perhaps confirm the statements of Shri. Chaphekar that Vatsa does not hae a separate Gana, they are a part of Jamadagni Gana. Further there is no separate Gotra called Jamadagni-Vatsa.

Chandraseniya Kayastha Prabhu (CKP)

3.9 http://www.ckp.in/home/content/view/2/4/

The Exogamous sub-divisions of the caste are termed as gotras in vernacular language, which is a sub-division of the caste. There are 26 exogamous sub-divisions, termed "Gotras" are as under:

1.Kashyapa 2.Krip 3.Deval 4.Waidhruva 5.Bhargava 6.Shandilya 7.Paingya 8.Atri 9.Vishwamitra 10.Garga 11.Bharadwaja 12.Goutam 13.Jamadagnij 14.Vasishta 15.Bhrigu 16.Agastt 17.Raibha 18.Bhagur 19.Saufehyayana 20.Maitrayana 21.Gandhamadan 22.Vyaghra 23.Kapil 24.Pulah 25.Samir 26.Varun

It can be seen that among CKP there is Jamadagni Gotra but no separate Vatsa Gotra. Incidentally the book "Ethnographic Notes on CKP" published by Shri. T. V. Gupte gives a list of only 25 Gotras. The Gotra "Varun" is missing from Shri. Gupte's list

Vatsa Gotra in other communities of India

3.10 Sarayupareen Brahmins:

These are found in the North. They have 17 major Gotras besides 6 minor ones. The list does not include Jamadagni or Jamadagni-Vatsa as gotras. But there is an independent Gotra called Vatsa. They are followers of Sama Veda (Kothumi Shakha), Gobhila Sutra, Gandharva Upa-veda, Vama shikha, Vama pada. They have 5-pravara: Bhargava, Chyavan, Aapnavanm Aurva, Jamadagni. This is the same as Vatsa Gotra (5-pravar) Gore family of Maharashtra.

3.11 Kanyakubja Brahmins:

There are sixteen Gotras among this class of Brahmins.

They are ***1. Kashyap 2. Bhardwaj 3. Shandilya 4. Saankrit 5. Katyayan 6. Upmanyu 7. Kaashyap 8. Dhananjaya 9. Kavistha 10. Gautam 11. Garg 12. Bhaardwaj 13. Kaushik 14. Vashishtha 15. Vatsa 16. Parashar***

It can be seen that the name Jamadagni is not found, so also the name Jamadagni-Vatsa is not found.

The **Kashyap, Kaushik, Dhananjay, Kaashyap, Vatsa** and **Shandilya** have the **Ved-Saamveda, Upveda-Gaandharva, Deity-Vishnu, Kauthumi Shakha, Gobhil Sutra, Vaam - Shikha** (Left - **Shikha** means shikha will be knotted through left turns),**Vaam Paad** (Left – foot means the left foot will be washed first on all auspicious occasions). It can be seen that these details are the same as those for sarayupareen Brahmins.

From this is obvious that, while Gotra can be same (Vatsa), in North they follow Sama Veda, Kauthumi Shakha, Gobhila Sutra, Gandharva Upa-veda, in Maharashtra they follow Rig Veda, and Asvalayana Sutra.

3.12 Bengali Brahmins

The bulk of Bengali Brahmin gotras are: Agastya, Bharadwaja, Bhargava, Gautama, Kashyapa, Matanga, Shandilya, Vatsa, Viswamitra, Katyana. Besides the above mentioned, other gotras can also be found at low frequencies within the Bengali Brahmin community. It will be seen that the names Jamadagni as well as Jamadagni-Vatsa are not found in the list.

3.13 Dhangar Community

The surname Gore is found in the Dhangar community. But they do not have Vatsa as Rishi Gotra. On the other hand, Chauhans of Dhangar community are said to belong to Vatsa Gotra.

Difference between Vatsa and Sri Vatsa Gotras

3.14 In South India the Bhrugu or Bhargava Gana has three sub-groups:

Brigu a.k.a Bhaargava
(1) Srivatsa: Bhargava, Syaavana, Aplavaana, Aurva, Jamadagni
(2) Vadoola Bhargava, Vitahavya, SavEdasa
(3) Vatsa Bhargava, Syavana, Apanavana
Source: http://www.ibiblio.org/sripedia/srirangasri/archives/srsvol/threads.html

About SriVatsa we find the following entry in Wikipedia;

In Sanskrit, gotra means family, race or lineage that are patriarchal groups. The Brahmin subcastes are grouped under various gotras. Srivatsa is a commonly used surname in Hindu names. Lord Parasurama an avatar of Vishnu was born in this Gotra. Sri-Vatsa is a gotra derived from the existing Vatsa gotra. Srivatsa gotra has 5 pravara rishis (sages) Bhrigu, Chyavana, apnavAna, Aurava and Jamadagni; in other words, people of the srivatsa or vatsa gotra claim to being descent from these sages.[3] Thus, during abhivAdana, one acknowledges the bhArgava chyAvAna, ApnavAna, aurva, jAmadagnya pravaras. Surnames in this Gotra are many and include: Aarya, Chennapragada, chemakuri, Devulapalli, Garudadri, Maalaraju, Machiraju, Mudumbai, Munnangi, Raachavelpula, Saatha, Vellala, Kothapally and Vundi, Tenneti and Bhamidipati also includes in this list. (Source: http://en.wikipedia.org/wiki/Srivatsa)

It can be seen that the pravars of Srivatsa are the same as those of Vatsa as given by Shri. Chaphekar.

3.15 In wiki.answers.com, somebody had raised a question:

Is Srivatsa and Vatsa are the same gotras? If so what is the pravara?

And the answer posted was as under: No, Srivatsa and Vatsa are not same gotra. Vatsa having 3 rishis as pravara whereas Srivatsa having 5 rishis as pravara. Vatsa gotra pravara are *bhargava-chyavana-aapnavan*; whereas Srivatsa *have bhargava-chyavana-aapnavan-aurva-jamadagni* pravara. But they all come under bhargava clan(bhrigu vamsa). So any similarity in pravara rishi should not marry among themselves. Other bhargava clan are bidasya(bida),arstishena gotra which never intermarry vatsa and srivatsa because they are brothers to them due to Bhrigu Vamsa.

(Source:http://wiki.answers.com/Q/Is_srivatsa_and_vatsa_are_the_same_gotras_if_so_what_is_the_pravara)

From this it appears that the author makes a clear distinction between Srivatsa and Vatsa, although both belong to the same Brhugu Gana. SriVatsa are "Pancha-pravari" whereas Vatsa Gotra Brahmins are "tri-pravari".

This view is also supported by another author Sri Gopalakrishna Ramaiyer, (Retired AGM, BSNL) Tambaram, Chennai, who has written a comprehensive article on Gotra sages, which is available on the internet at:

http://www.trsiyengar.com/id276.shtml

The 5 pravars of Srivatsa are the same as those of "panch-pravari Vatsa Gotra Gore families", which in turn are the same as those of Jamadagni Gotra.

3.16 Conclusions: (1) Gore as a surname is found among Karhade and Deshashtha Brahmins also. (2) Vatsa and Jamadagni are given as separate Gotras in all major Brahmin communities. (3) Besides some Gores families in Chitpavan community, only two Deshashtha Brahmins families are found to be giving their Gotra as Jamadagni-Vatsa. (4) In the GSB community, there is a clear indication that Vatsa and Jamadagni Gotras are same or similar. (5) Only Kudaldeshkar Brahmins specifically mention Jamadagni-Vatsa as a separate Gotra.

Chapter-4 Views of Smrutis and Other Authorities

4.1 So far we have examined the occurrence of Vatsa / Jamadagni Vatsa gotra in various communities of Maharashtra. As can be seen the information has been collected from various articles on the internet and some books. Now let us see what some other authors have to say on the subject.

4.2 Before we proceed, let us keep the following facts in mind:

(i) All Chitpavan Brahmins are followers of one of the two Veda_s, viz. Rig Veda or Krishna Yajur Veda. To the best of my knowledge there are no followers of Shukla Yajur Veda or Sama Veda.

(ii) Riv Vedi Chitpavan Brahmins follow the Shakal Shakha of Rig Veda whereas Yajur Vedi Chitpavans follow the Taittiriya Shakha.

(iii) Rig Vedi Chitpavan Brahmins follow the Aswalayana Sutra, whereas Krishna Yajur Vedi Brahmins follow the Satyashadha-Hiranyakeshi Sutra. The names Satyashadha and Hiranyakeshi are often used interchangeably.

(iv) Hiranyakeshi Sutra is considerably similar to Baudhayana and Apastambha Sutra. Some Chitpavan families say that they are followers of either Apastambha

or Baudhayana. But I have been told that this is not correct. In fact followers of Hiranyakeshi Sutra are found only among Chitpavans, in the whole of India.

(v) Chitpavan Gore families are Rig Vedi Brahmins of Shakala Shakha and Followers of Ashwalayana Sutra

4.3 Prof. Max Muller has this to say in his book **"A History of Ancient Sanskrit Literature In-so-far as it illustrates the Ancient Religion of the Brahmans".** Pages 378 to 376 are given below, (except 382 to 384). As can be seen from page 380 **Max Muller has reproduced the Gotras according to Asvalayana Sutra, the one which Gore_s of Vatsa Gotra claim to follow**.

reserve the name of Charaṇa for those ideal successions or fellowships to which all those belonged who read the same śâkhâ.

If it is difficult to describe what a Śâkhâ and a Charaṇa were, it is all the more necessary to state what they were not. Now a Charaṇa was not the same as a Gotra or Kula. Gotra or Kula means a family, and the number of families that had a right to figure in the Brahmanic Peerage of India was very considerable. The Brahmans were proud of their ancestors, and preserved their memory with the most scrupulous care, as may be seen by the numerous treatises on the subject which are preserved to the present day. Mâdhava, for instance, after stating who his father, mother, and brothers were, what Śâkhâ he followed, what Sûtra he had adopted, adds at the end that his family descended from Bhâradvâja.[1] Gotras, or families existed among Kshatriyas and Vaiśyas as well as among Brahmans.[2] Charaṇas were confined to the priestly caste. Gotras depended on a real or imaginary community of blood, and thus correspond to what we call families. Charaṇas depended on the community of sacred texts. They were ideal fellowships, held together by ties, more sacred in the eyes of a Brahman than the mere ties of blood. They were the living depositaries of the most sacred texts, and with the extinction of a

[1] श्रीमती जननी यस्य सुकीर्तिर्मायणः पिता।
सायणो भोगनाथश्च मनोबुद्धी सहोदरौ॥
यस्य बौधायनं सूत्रं शाखा यस्य च याजुषी।
भारद्वाजं कुलं यस्य स ज्ञः स हि माधवः॥

[2] Baudhâyana-sûtra-bhâshya. MS. E. I. H. 104, p. 91.

Charaṇa, the words which were believed to be the breath of God would have been lost without the hope of recovery. Members of different Gotras might belong to the same Charaṇa. Where the member of a Gotra became the founder of a new Charaṇa, the new Charaṇa might bear the name of its founder, and thus become synonymous, but not identical, with a Gotra.

The names of the Charaṇas were naturally preserved as long as the texts which they embodied continued to be studied. The names of the Gotras were liable to confusion, particularly in later times, when their number had become very considerable. But the respect which the Brahmans, from the very earliest time, paid to their ancestors, and the strictness with which they prohibited marriages between members of the same family, lead us to suppose that the genealogical lists, such as we find in the Brâhmaṇas, in the Sûtras, in the Mahâbhârata, in the Purâṇas, and even at the present day, present in their general outlines a correct account of the priestly families of India. All Brahmanic families who keep the sacred fires are supposed to descend from the Seven Ṛishis. These are: —*Bhṛigu*, *Angiras*, *Viśvâmitra*, *Vasishṭha*, *Kâśyapa*, *Atri*, *Agasti*. The real ancestors, however, are eight in number: — *Jamadagni*, *Gautama* and *Bharadvâja*, *Viśvâmitra*, *Vasishṭha*, *Kâśyapa*, *Atri*, *Agastya*. The eight Gotras, which descend from these Ṛishis, are again subdivided into forty-nine Gotras, and these forty-nine branch off into a still larger number of families. The names gotra, vanśa, varga, paksha, and gaṇa are all used in the same sense, to express the larger as well as the smaller families, descended from the eight Ṛishis.

A Brahman, who keeps the sacrificial fire, is obliged by law to know to which of the forty-nine Gotras his own family belongs, and in consecrating his own fire he must invoke the ancestors who founded the Gotra to which he belongs. Each of the forty-nine Gotras claims one, or two, or three, or five ancestors, and the names of these ancestors constitute the distinctive character of each Gotra.[1] A list of these forms part of most of the Kalpa-sûtras, and I here give one of them from the 12th Book of Âśvalâyana's Śrauta-sûtras.[2]

List of the Forty-nine Gotras, according to Âśvalâyana, xii. 10. seq.

1. The Bhṛigus.

Name of Gotra.	No. of Ancestors.	Invocation of Ancestors.
1. Jâmadagnâ Vatsâḥ	5	Bhârgava, Chyâvana, Âpnavâna, Aurva, Jâmadagneti.
2. Jâmadagnyâḥ or Jâmadagnâḥ.	5	Bhârgava, Chyâvana, Âpnavâna, Ârshṭisheṇa, Anûpeti.

[1] सर्वगोत्त्राणि प्रवरगणायत्तानि। गोत्त्राणां तु सहस्राणि प्रयुतान्यर्बुदानि च। ऊनपंचाशदेतेषां प्रवरा ऋषिदर्शनात्॥

[2] These lists vary considerably in the different Sûtras. Purushottama, in his Pravaramanjarî, has made an attempt at collecting and explaining them. He uses the Kalpa-sûtras of Baudhâyana, Âpastamba, Satyâshâḍha, Kuṇḍina, Bharadvâja, Laugâkshi, Kâtyâyana, and Âśvalâyana; the Matsya-purâṇa, the Bhârata, Manu's Law-book and their commentaries. For Baudhâyana he quotes a commentary by Amala; for Âpastamba, Dhûrtasvamin, Kapardisvâmin, Gurudevasvâmin; for Âśvalâyana, Devasvâmin.

Name of Gotra.	No. of Ancestors.	Invocation of Ancestors.
3. Bidâḥ	5	Bhârgava, Chyâvana, Âpnavâna, Aurva, Baideti.
4. Yaska Bâdhaula Mauna Mauka Śârkarâkshi Sârshṭi Sâvarṇi Śâlankâyana Jaimini Devantyâyanâḥ	3	Bhârgava, Vaitahavya, Sâvetaseti.
5. Śyaitâḥ	3	Bhârgava, Vainya, Pârtheti.
6. Mitrayuvaḥ	1 or 3	Bâdhryaśveti. Bhârgava, Daivodâsa, Bâdhryaśveti.
7. Śunakâḥ	1 or 3	Gârtsamadeti. Bhârgava, Śaunahotra, Gârtsamadeti.

II. The Âṅgirasas.

II. *a.* The Gotamas.

Name of Gotra.	No. of Ancestors.	Invocation of Ancestors.
8. Gotamâḥ	3	Âṅgirasa, Âyâsya, Gautameti.
9. Uchathyâḥ	3	Âṅgirasa, Auchathya, Gautameti.
10. Rahûgaṇâḥ	3	Âṅgirasa, Râhûgaṇya, Gautameti.
11. Somarâjakayaḥ	3	Âṅgirasa, Somarâjya, Gautameti.

Name of Gotra.	No. of Ancestors.	Invocation of Ancestors.
44. Śaṇḍilâḥ	3	Śâṇḍila, Âsita, Daivaleti.
	or	
	3	Kâśyapa, Âsita, Daivaleti.

VI. The Vasishṭhas.

45. Vasishṭhâḥ	1	Vâsishṭheti.
46. Upamanyavaḥ	3	Vâsishṭha, Âbharadvasu, Indrapramadeti.
47. Parâśarâḥ	3	Vâsishṭha, Śâktya, Pârâśaryeti.
48. Kuṇḍinâḥ	3	Vâsishṭha, Maitrâvaruṇa, Kauṇḍinyeti.

VII. The Agastis.

49. Agastayaḥ	3	Âgastya, Dârḍhachyuta, Idhmavâheti.
	or	
	3	Âgastya, Dârḍhachyuta, Somavâheti.

There are other lists of much greater extent, which may become useful in time for chronological calculations. In them the first branch of the Bhṛigus, the Vatsas, count 73 names; among them such names as Śaunakâyanâḥ (8), Pailâḥ (13), Paingalâyanâḥ (14), Pâṇiniḥ (29), Vâlmîkayaḥ (30). The Vidas comprise 13, the Ârshṭishenas 8, the Yaskas 20, the Mitrayus 11, the Vainyas 3, and the Śunakas 9 names. It would occupy too much space to print these lists here.

In order to prove that these lists were not merely arbitrary compositions, their practical bearing on two very important acts of the ancient Brahmanic society,

the consecrating of the sacrificial fires, and marriage, should be borne in mind.

When the fire is to be consecrated, Agni Havyavâhana, the god who carries the libations to heaven, must be invoked. This invocation or invitation of Agni, is called *pravara*.[1] Agni himself or the fire is called Ârsheya, the offspring of the Rishis, because the Rishis first lighted him at their sacrifices. He is the Hotṛi as well as the Adhvaryu among the gods. Like the Hotṛi and Adhvaryu priests, he is supposed to invite the gods to the sacrifice, and to carry himself the oblation to the seat of the immortals. When therefore a Brahman has his own fire consecrated, he wishes to declare that he is as worthy as his ancestors to offer sacrifices, and he invites Agni to carry his oblations to the gods as he did for his ancestors. The names of these ancestors must then be added to his invitation, and thus the invitation or invocation of the ancestors came to be called *pravara*. For instance, if a Brahman belongs to the family of the Mâṇḍûkeyas, he must know that the Mâṇḍûkeyas belong to the Vatsas, and that the Vatsas are descended from Bhṛigu, and invoke five ancestors. He must, therefore, like all members of the Vatsa-gotra, invoke Agni by the names of Bhârgava, Chyâvana, Âpnavâna, Aurva, and Jâmadgna. If he belong to the family of Yâjnavalkya, a branch of the Kuśikas, descendants of Viśvâmitra, he must invoke Agni by the name of Viśvâmitra, Devarâta and Udala. This, at least, is

[1] तस्य (अग्नेराहवनीयस्य) प्रकर्षेण प्रार्थनानि तैस्तैर्मंत्रदृग्भिरेकद्वित्रिपंचसंख्याकैर्विशिष्टानि एकार्षेयाद्यार्षेयास्त्र्यार्षेयाः पंचार्षेयाः प्रवरा इत्युच्यंते॥

Reader's attention is specifically drawn to page 380. Luckily for us Max Muller has reproduced the Gotra list from the Asvalayana Shrauta Sutra. It can be seen that there is a Jamadagni-Vatsa Gotra with 5-Pravara and a Jamadagni Gotra with 5-pravara. BUT THERE IS NO MENTION OF AN INDEPENDENT VATSA GOTRA IN THE ASVALAYANA SUTRA!!! At the same time Prof. Max Muller does accept the existence of an independent Vatsa gotra as can be seen from his observations on page 386 given above.

4.4 In the footnote on page 380, Max Muller has observed as under: Purushottama in his Pravaramanjiri has referred to Devasvamin's commentary on Asvalayana Shruata Sutra. So let us see what Asvalayana Sutra actually says:

अथाश्वलायनोक्तं भृगूणां गोत्रकाण्डमुदाहरिष्यामः—

जामदग्न्या वत्सास्तेषां पञ्चार्षेयो भार्गवच्यावनाप्नवानौर्वजामदग्न्येति । अथ ह्यजामदग्न्यानां भार्गवच्यावनाप्नवानेति। आर्ष्टिषेणानां भार्गवच्यावनाप्नवानार्ष्टिषेणानूपेति । विदानां भार्गवच्यावनाप्नवानौर्ववैदेति । यास्कवाधूलमौनमौकशार्कराक्षिसार्ष्टिसावर्णिशालङ्कायनजैमिनिजीवन्त्यायनानां भार्गववैतहव्यसावेदसेति। श्यैतानां भार्गववैन्यपार्थेति। मित्रयुवां वाध्र्यश्वेति । त्रिप्रवरं वा भार्गवदैवोदासवाध्र्यश्वेति । शुनकानां गृत्समदेति । त्रिप्रवरं वा भार्गवशौनहोत्रगार्त्समदेति ॥

इत्याश्वलायनोक्तं भृगूणां गोत्रकाण्डमुदाहृतम् ॥

4.5 Shri. Chentasila Rao had published in 1900 a comprehensive work on Gotra-Pravara. Two pages from that book are reproduced below to confirm the statements by Dr. Max Muller.

I give below the names of the Pravara-Rishis pronounced by all the Bráhmans and I shall try to show how each Pravara-Rishi is connected with the 18 ancestors mentioned above.

Pravaras pronounced by the various descendants of Jamadagni according to the schools they follow :—

1. Jamadagni, Genealogy.*

Bhrigu.
B. Chyavana.
C. Apnavána.
D. Urva.
E. Rishika.
F. Jamadagni.

1. Bhárgava (A), Chyávana (B), A'pnaváua (C), Aurva (D), Jámadagnya (F).
2. Bhárgava (A), Aurva (D), Jámadagnya (F).
3. Bhárgava (A), Chyávana (B), A'pnaváua (C).
4. Bhárgava (A), Chyávana (B), A'pnaváua (C), A'rshtishena,† A'núpa.†
5. Bhárgava (A), A'rshtishena,† A'núpa.†
6. Bhárgava (A), Chyávana (B), A'pnaváua (C), Aurva (D), Baida.‡

आश्वलायनापस्तम्बबोधायनकात्यायनमत्स्योक्ताः

प्रवरदर्पणकारदर्शिताश्च.

प्रवराः, गोत्रगणाश्च.

(१.) प्रथमः प्रवरः—

भार्गव च्यावन आप्नवान और्व जामदग्न्य

इत्येतं प्रवरमाश्वलायनः, आपस्तम्बः, बोधायनः, कात्यायनः, मत्स्यः इत्येते सर्वेऽप्युपदिशन्ति । आपस्तम्बः पुनरस्य विकल्पतया,

भार्गव और्व जामदग्न्य

इत्येतं प्रवरमाह । तत्राश्वलायनापस्तम्बौ जामदग्न्या वत्सा इत्युपक्रम्य एवं प्रवरमाहतुः । बोधायनस्तु वत्सा इत्युपक्रम्य । कात्यायनस्तु जमदग्नयो विदा इत्युपक्रम्य ॥

4.6 In another version of Asvalayana Sutra with commentary of Narayana we the following information: This seems to say that there are two types of Vatsa Gotra, one with Jamadagnya and one without Jamadagnya. Those with Jamadagnya have five pravaras while those without Jamadagnya have three pravaras!

र्षेया इति च स्मरन्ति । अपि चास्माकमङ्गिरोमुख्यः प्रवरोऽष्टादशमुख्यो वेति वचनं स्मरन्ति । अथ चैतेषां ज्ञानस्य स्मरणादन्यत्प्रमाणं नास्ति । आर्षेयवरणाद्वेपेक्षितं चैतज्ज्ञानम् । एवं चेत्कल्पसूत्राणां गोत्रनामधेयभृगुमित्रयुवादिविषया श्रुतिर्लोके उपजीव्या । उद्देशेनास्त्येव एकार्षेयोऽर्षेयो द्व्यार्षेय पञ्चार्षेये त्रयो वा पञ्च वाऽऽर्षेयो वा त्रयो वा पञ्च वेति, अन्यथायं मुनिरोऽयं वेत्येवमादिर्वार्षेयविषयशास्त्रिकदृष्टानां श्रुतिमागच्छन्तोऽयमप्रसङ्गपरिहारार्थं स्वे स्वे कल्पे सूत्रे निबध्नन्ति । प्रवरविदस्तोपसंज्ञाया अपत्यप्रवरानुक्रमस्य प्रयोजनमित्यवगन्तव्यम् ।

इदानीं प्रवरा अनुक्रमिष्यन्ते—

> जामदग्न्या वत्सास्तेषां पञ्चार्षेयो भार्गवच्यावनाप्नवानौर्वजामदग्न्येति । अथ ह्याजामदग्न्यानां भार्गवच्यावनाप्नवानौर्वार्ष्टिषेणानां भार्गवच्यावनाप्नवानार्ष्टिषेणानूपेति ।

द्विविधा वत्सा जामदग्न्या अजामदग्न्याश्च । तत्र ये जामदग्न्या वत्सा इति स्मरन्ति तेषां पञ्चार्षेयः प्रवरो भवति भार्गवच्यावनाप्नवानौर्वजामदग्न्येति । अथ ह्याजामदग्न्यानां भार्गवच्यावनाप्नवानेति । ये तु अजामदग्न्या वत्सा इति तेषां त्र्यार्षेयः प्रवरो भवति भार्गवच्यावनाप्नवानेति । एतेषामजामदग्न्यत्वादौर्वजामदग्न्यशब्दौ न भवतः । अत एव तौ शब्दौ जामदग्न्यत्वप्रयुक्तौ । द्विप्रकाराणां वत्सानां परस्परमविवाहः, त्र्यार्षेयसंनिपातात् । एतदुक्तं भगवता बौधायनेन 'त्र्यार्षेयाणामविवाहः' इति । आर्ष्टिषेणेति । अयमपि पञ्चार्षेयप्रवरः ।

A Calcutta edition with the commentary of Gargya Narayana also gives similar information as can be seen below:

(२) अथ गोत्रप्रवराः—

श्रौतस्मार्तविशुद्धीनां प्रतिष्ठानां च कारणम् ।
गोत्रप्रवरविज्ञानं दिङ्मात्रमिह दर्श्यते ॥ २ ॥

गोत्राणि । तत्र **भृगवः** सप्त—

(१) **वत्साः**—(मार्कण्डेयाः, माण्डूकेयाः, इत्यादयः शतत्रयाधिकाः) ।

एषां प्रवराः—भार्गव, च्यावन, आप्नवान, और्व, जामदग्न्य, इति पञ्च । भार्गव, और्व, जामदग्न्य, इति त्रयो वा । भार्गव, च्यावन, आप्नवान, इति त्रयो वा ।

(२) **विदाः**—(शैलाः, अवटाः, इत्यादयो विंशत्यधिकाः) ।

एषाम्—भार्गव, च्यावन, आप्नवान, और्व, वैद, इति पञ्च । भार्गव, और्व, जामदग्न्य, इति त्रयो वा । **एते जामदग्न्यभृगवः** ॥

(३) **आर्ष्टिषेणाः**–(नैर्ऋतयः, याम्यायणाः, इत्यादयो विंशत्यधिकाः) ।

एषाम्–भार्गव, च्यावन, आप्नवान, आर्ष्टिषेण, अनूप, इति पञ्च । भार्गव, आर्ष्टिषेण, अनूप, इति त्रयो वा ।

(४) **यस्काः**–(मौनाः, मूकाः, इत्यादयस्त्रिपञ्चाशदधिकाः) ।

एषाम्–भार्गव, वैतहव्य, सावेतस, इति त्रयः ।

(५) **मित्रयुवः**–(रौक्षायणाः, सापिण्डिनाः, इत्यादयस्त्रिंशदधिकाः) ।

एषाम्–भार्गव, वाध्र्यश्व, दैवोदास, इति त्रयः । भार्गव, च्यावन, दैवोदास, इति त्रयो वा । वाध्र्यश्व इत्येको वा ।

4.8 On the other hand, John Wilson in his book "Indian Caste Vol-2" gives this list on page 15. This list seems to indicate that there Jamadagni and Vatsa are one and the same.

For comparison with that of A'shvaláyana, and variety's sake, I tabulate the list of the *Nirṇaya-Sindhu*, by Kamalákara Bhaṭṭa, an approved authority in the West of India :—

IV. *The* Bhṛigus, *of Seven Divisions.*

[Jámadagni] Vatsáḥ	...Bhárgava, Chyávana, A'pnavána, Aurva, Jámadagni.
Bidáḥ ...	...Bhárgava, Chyávana, A'pnavána, Aurva, Baida.
A'rṣhṭishéṇáḥ	...Bhárgava, Chyávana, A'pnavána, Arṣhṭishéṇa, Anúpa, *or* Bhárgava, A'rṣhṭiṣhéṇa, Anúpa.
Yaskáḥ. ...	...Bhárgava, Vaitahavya, Sávetasa.
Mitrayuváḥ ...	...Bhárgava, Vádhryashva, Divodása, *or* Bhárgava, Chyávana, Divodása, *or* Vádhryashva.
Vainyáḥ ...	...Bhárgava, Vainya, Pártha.
Shunakáḥ ...	...Shunaka *or* Gártsamada, Gártsamada *or* Bhárgava, *or* Bhárgava Shaunahotra, Gártsamada.

Just to confirm, this is what I found in Nirnaya Sindhu

भृगोः सप्त गणाः ७ ।

वत्साः १, बिदाः २, आर्ष्टिषेणाः ३, यस्काः ४, मित्रयवः ५,
वैन्याः ६, शुनकाः ७। इति ।

वत्साः १—(जामदग्न्याः) मार्कण्डेयमाण्डूकेयमाण्डव्यादीनि षट्सप्तति ७६ गोत्राणि वत्साः । तेषां—भार्गवच्यावनाप्नवानौर्वजामदग्न्येति पञ्च प्रवराः । वा—भार्गवौर्वजामदग्न्येति त्रयः । वा—भार्गवच्यावनाप्नवानेति त्रयः । (कात्यायनलौगाक्षिसूत्रादौ दाम्भोदयश्चतुष्पञ्चाशत् ५४, मात्स्ये—नाडायनादयो द्विचत्वारिंशत् ४२, एवमन्यत्र वक्ष्यमाणयोऽन्येऽपि द्वाविंशतिः, वत्सा ज्ञेयाः) ।

बिदाः २—(जामदग्न्याः) शैलायनबिदशैलेयादीनि त्रयोदश १३ गोत्राणि बिदाः । तेषां—भार्गवच्यावनाप्नवानौर्वबैदेति पञ्च प्रवराः । वा—भार्गवौर्वजामदग्न्येति त्रयः । (कात्यायनोक्ताः पैलस्त्यादयोऽष्ट ८, मात्स्योक्ता जमदग्न्यादयश्चत्वारोऽन्येऽपि च बिदा इति) ।

आर्ष्टिषेणाः ३—(केवलभृगवः) नैरध्यादीनि नव ९ गोत्राण्यार्ष्टिषेणाः । तेषां—भार्गवच्यावनाप्नवानार्ष्टिषेणानूपेति पञ्च प्रवराः । वा—भार्गवार्ष्टिषेणानूपेति त्रयः । (कात्या०—नैकष्यादयः षट् ६, मात्स्योक्ता भृगुनन्दीयादयः पञ्चान्ये चार्ष्टिषेणा इति) वत्सादित्रिगणानां प्रवरत्रयतुल्यत्वात्परस्परमविवाहः ।

Whereas another in another edition of Nirnaya Sindhu by Shri. Panshikar, I found the following table:

ध्ववैवोदासेति, भार्गवच्यावनदैवोदासेति वा, वाध्र्यश्वेत्येको वा । वैन्यानां भार्गववैन्यपार्थेति । एत एव पार्थाः । शुनकानां शौनकेति वा गार्त्समदेति वा भार्गवगार्त्समदेति द्वौ वा । भार्गवशौनहोत्रगार्त्समदेति त्रयो वा । वेदविश्वज्योतिषां भार्गववेदवैश्वज्योतिषेति । शाठरमाठराणां भार्गवशाठरमाठरेति । एतौ द्वौ क्वचित् । यस्कादीनां स्वगणं त्यक्त्वा सर्वैर्विवाहः । तदुक्तं स्मृत्यर्थसारे—'यस्का मित्रयवो वैन्याः शुनकाः प्रवरैक्यतः । स्वं स्वं हित्वा गणं सर्वे विवहेयुः परस्परं ॥' इति ॥

भृगवः सप्त ७

तेच वत्सा विदा आर्ष्टिषेणा यस्का मित्रयुवो वैन्याः शुनका इति ।

वत्साः—मार्कण्डेयेत्यादीनि द्विशताधिकानि गोत्राणि सन्ति तेच वत्सास्तेषां—'भार्गवच्यावनाप्नवानौर्वजामदग्न्येति' पञ्च प्रवराः, अथवा 'भार्गवौर्वजामदग्न्येति' त्रयः, अथवा 'भार्गवच्यावनाप्नवानेति' त्रयः ।

विदाः—शैलकायनादीनि विंशत्यधिकानि गोत्राणि सन्ति तेच विदास्तेषां—'भार्गवच्यावनाप्नवानौर्ववैदेति' पञ्च प्रवराः, अथवा 'भार्गवौर्ववामदग्न्येति' त्रयः ।

आर्ष्टिषेणाः—नैर्ऋतिपाण्ड्यायणेआदि त्रिशताधिका आर्ष्टिषेणास्तेषां—'भार्गवच्यावनाप्नवानार्ष्टिषेणानूपेति' पञ्च प्रवराः, अथवा 'भार्गवार्ष्टिषेणानूपेति' त्रयः । वत्सविदार्ष्टिषेणानां प्रवरत्रयसाम्यात्परस्परं विवाहो न भवति ।

वात्स्याः—'भार्गवच्यावनाप्नवानेति' त्रयः प्रवराः ।

वत्सपुरोधसः—'भार्गवच्यावनाप्नवानवत्सपौरोधसेति' पञ्च ।

बैजमथिताः—'भार्गवच्यावनाप्नवानबैजमथितेति' पञ्च । वात्स्य-वत्सपुरोधस-बैजमथितेति कपिङ्गणत्रयमधिकं । एषां परस्परं उपरिनिर्दिष्टगणत्रयेण च विवाहो न भवति ।

यस्काः—मौनमूकेत्यादित्रिपञ्चाशद्बोऽधिका यस्कास्तेषां—'भार्गववैतहव्यसावेतसेति' त्रयः प्रवराः ।

मित्रयवः—रौक्षायणसापिण्डायनेति त्रिशद्बोऽधिका मित्रयवस्तेषां—'भार्गववाध्र्यश्वदैवोदासेति' त्रयः, अथवा 'भार्गवच्यावनदैवोदासेति' त्रयः, अथवा 'वाध्र्यश्वेति' एकः ।

वैन्याः—पार्थवाष्कलश्येता वैन्यास्तेषां—'भार्गववैन्यपार्थेति' त्रयः प्रवराः ।

शुनकाः—गार्त्समदयस्कपतीत्यादिशतत्रयाधिकाः शुनकास्तेषां—'शौनकेति' एकः, अथवा 'गार्त्समदेति' एकः, अथवा 'भार्गवगार्त्समदेति' द्वौ, अथवा 'भार्गवशौनहोत्रगार्त्समदेति' त्रयः

कपिङ्गणद्वयमधिकम् ।

वेदविश्वज्योतिषः—एषां—'भार्गववेदवैश्वज्योतिषेति' त्रयः ।

शाठरमाठराः—एषां—'भार्गवशाठरमाठरेति' त्रयः ।

4.9 The fact that Vatsa is one of the ancient gotras can be ascertained from the following lines found in "Gaina Sutras" translated by Hermann Jacobi and published as volume 22 in the Series Sacred Books of the East. On page 287 it is mentioned:

The Venerable Ascetic Mahâvîra was of the Kâsyapa gotra. His disciple was:
Ârya *S*ayyambha, father of Manaka, was of the Vatsa gotra;

Wehereas on page 293 we have the sentence:
Ârya *S*ayyambha, father of Manaka, was of the Vatsa gotra;

4.10 I have come across one more Hindi book, **"Virat Bharatiya Brahman Vamsha – Ek Samagra Drishti"** written by **Shrikanta Mani Tripathi**, published from Rewa, Madhya Pradesh. The book contains one complete chapter on Gotra-Pravara. Since the book is still available in the market, I am not re-producing the exact pages. But here is the information, relevant to us from pages 115 to 127:

Gotra	Authority	Pravara
Jamadagni (Vatsa)	Logakshi Sutra, Katyayana Sutra, Matsya Purana	Bhargava, Chyavana, Aapravana, Ourva, Jamadagnya
Jamadagni (A-Vatsa)	Matsya Purana	As above
Jamadagnya	Aapastamba Sutra	As above
Jamadagnya	Aapastamba	Bhargava, Ourva, Jamadagnya
Vatsa	Aapastamba	As above
Vatsa	Aapastamba	Bhargava, Chyavana, Aapravana, Ourva, Jamadagnya

It can be seen that the author quotes different sources or authorities for the Gotra_s and Pravaras. Further he makes a difference between Jamadagni(Vatsa) and Jamadagni(A-Vatsa) जामदग्नि अ-वत्स . But no explanation has been given. My guess is that Jamadagni(Vatsa) means जामदग्नि स-वत्स i.e. they are one and the same, whereas Jamadagni(A-Vatsa) जामदग्नि अ-वत्स means that there is one Jamadagni Gotra which does not agree with Vatsa ! Similarly there is a Vatsa Gotra with 3 Pravaras. I have come across some Gore families who are of Vatsa gotra (3 Pravara).

4.11 There is one book entitled **"Early Brahminical System of Gotra and Pravara"**, by **John Brough**, Professor of Sanskrit in University of London. The book is a detailed translation of "Gotra-Pravara Manjari" by Purushottama Pandit. The book has been published by Cambridge University Press in 1953. In this book, the author explains what Shrikanta Mani Tripathi has said in paragraph 3.9 in a different form. The table is given below. It can be seen that:

He calls the Brhugu Gana the same as Jamadagni. Then he says, for the purpose of our discussion, three Gotras: (1) Vatsa (2) Jamadagni-Vatsa and (3) Vatsas who are non-Jamadagni Vatsas!

I. *Bhṛgus* (*Jamadagnis*)

1.	Vatsas	B Āp, Āśv, K, Mān., M	Bhārgava, Cyāvana, Āpnavāna, Aurva, Jāmadagnya
	Jāmadagnya-Vatsas	(Āp)	Bhārgava, Aurva, Jāmadagnya
1a.	Vatsas who are non-Jamadagnis Vātsyas	Āśv. K	Bhārgava, Cyāvana, Āpnavāna
2.	Bidas	B, Āśv, V	Bhārgava, Cyāvana, Āpnavāna, Aurva, Baida
	Bhārgava-Jamadagnis	V	Bhārgava, Cyāvana, Āpnavāna, Aurva, Baida (MSS. Vaidala)
		(V)	Bhārgava, Cyāvana, Jāmadagnya, Vātsa, Āpnavāna, Aurva, Vaidala[1]
	Jamadagni-Bidas	K	Bhārgava, Aurva, Jāmadagnya (cf. no. 1)
	Jamadagnis	M, Mān.	Bhārgava, Cyāvana, Āpnavāna[2]
3.	Ārṣṭiṣeṇas		Bhārgava, Cyāvana, Āpnavāna, Ārṣṭiṣeṇa, Ānūpa[3]
		(Āp)	Bhārgava, Ārṣṭiṣeṇa, Ānūpa
4.	Vaida-nimathitas	Mān.	Bhārgava, Cyāvana, Āpnavāna, Vaida, Naimathita
5.	Āvadhyāyana-Mauñjāyanas	Mān.	Bhārgava, Cyāvana, Āvadhya
6.	Vatsa-purodhasas	Mān., W	Bhārgava, Cyāvana, Āpnavāna, Vātsa, Paurodhasa
7.	Veda-viśvajyotis	Mān., W	Bhārgava, Cyāvana, Āpnavāna, Veda, Viśvajyotiṣa

[1] Probably the Vatsas and Bidas are here conflated.

[2] This pravara, though attached to the Bidas in these sources, presumably belongs to no. 1a.

[3] The Vaikhānasa, according to Rangachari, op. cit. p. xxxv, has Aindra, Ārṣṭiṣeṇa for the last two names here; India Office MS. Keith 4684 has *drāṣṭiṣeṇa*, and *drāṣṭiṣeṇavat*, *dravat*. It seems likely that they are all corruptions of the normal pravara.

4.12 From the above discussion the following tentative conclusions can be drawn:

(i) We have to conclude that the Gotra lists as published in Datey and Tialk Panchang, at least as far as Chitpavans are concerned, can not be regarded as 100 per cent correct, notwithstanding the fact that both are published by Chitpavan Brahmins!! This is because these lists are neither according to Asvalayana Sutra (which almost 50% of Chitpavan seem to follow), or the Nirnaya Sidhu (which is so popular in Maharashtra).

(ii) It seems there are three different Gotras: (1) An independent Vatsa Gotra, which is 3-Pravar (ii) A vatsa Gotra which agrees with Jamadagni and so can be called Jamadagni-Vatsa or Jamadagni-Sa-Vatsa (iii) an independent Jamadagni Gotra which does not agree with Vatsa, and so can be called either Jamadagni or Jamadagni-A-Vatsa. This will make the number of Gotras among Chitpavans 15 instead of 14.

(iii) None of the Sanskrit authorities quoted seem to mention Sri Vatsa Gotra as a separate Gotra, although it is so common in South India (though not in Maharashtra)

4.13 It is possible to expand this essay by quoting further references from Matsya Purana, Katyayana Sutra, or Apastambha Sutra, the authorities quoted by Shrikant mani Tripathi in paragraph 4.10. Instead I bring to the attention of readers the book, "Dharma Kosha – Samskara Kanda – Vol-3 – Part-1" edited by the famous scholar Tarkateertha Lakshmana Shashtri Joshi. This volume consists of 814 pages, out of which pages from 269 to 410, i.e. almost 140 pages are devoted to the topic of Gotra Pravara. This volume has been compiled by Dr. Joshi by referring to all available books on the subject. I reproduce pages 358 to 383 which deal with Brhugu Gana as Appendix I. All the references from various Smruti Granthas are available here.

It can be seen that all the Gotras in question, (i) stand-alone Jamadagni gotra (ii) stand-alone Vatsa Gotra (iii) Jamadagni-Vatsa gotra (iv) Jamadagni Sa-Vats Gotra **जामदग्नि स-वत्स** (v) and Jamadagni-A-Vatsa **जामदग्नि अ-वत्स** Gotra find a mention in various Smruti Granthas quoted by Shri. Joshi.

It is quite possible, some might say that the list of prevalent 14 Gotras is the correct one and that those who write their Gotra as Jamadagni-Vatsa may not be Chitpavans. This argument can not be convincing because: (i) This Gore family had migrated to North, particularly Banda Sansthan, along with Mastani after the death

of Bajirao Peshwa. (ii) Marriages between this Gore family and other Chitpavan Brahmin families of North India have been taking place for last 2 centuries. (3) These Gore families say that their मुळगाव is गावखेडी near अडिवरे. This area near Rajapur taluka has been the place of origin for several Chitpavan families.

We therefore have to conclude that the something is wrong with the list of currently available 14 Gotras of Chitpavans. **I leave it to the Sanskrit Pandits, Gurujis and Scholars to kindly go through the documents provided, and come up with an authentic list of Gotras in Chitpavan Brahmins.**

Correct knowledge of Gotra and Pravara is important for the purpose of proper identification. This aspect is dealt with in the next chapter.

4.14 As a final indication that there is something wrong with the usual list of 14 Gotras of Chitpavan families, here is some information that I have gathered during my stay in Karnataka.

There is a community of Karnataka Brahmins called Shashtika Brahmins, who are also known as "Aravattu Okkalu" meaning "60 families" in Kanada language. Traditionally these Brahmins believe that they are from North India, who were invited to Badami in Bagalkot Dist of Karnataka, by the king Pulakeshi. When Pulakeshi wanted to perform Ashvamedha Yajna, he needed a site with 60 lakes (water-bodies) at one place. Such a site was not available in Badami whereas it was available in Chiplun in coastal Maharashtra. So some families migrated to Chiplun for the purpose of performing Yajna, and later settled there itself. These families later came to be known as Chitpavan Brahmins. Shashtika Brahmins are of the opinion that there is no difference between them and Chitpavans of Maharashtra! This is indeed surprising since authors like Shri. P.V. Joshi are hell-bent upon thrusting foreign origins on Chitpavan Brahmins.

The point of interest to us is that Shashtika Brahmins also have 14 original Gotras and 60 original surnames. Thus they have among them a surname, Beddad, meaning mountain in Kanada, which is similar to Dongre among Chitpavans. More imjportantly this list of 14 Gotras is NOT identical with the list of 14 Gotras in the Chitpavan Brahmins.

As in the case of Chitpavans, there is very little documented history of migration of Brahmins from North. I have been able to lay my hands on only two documents:

(i) Shashtika Vamsha Pradipa by Korti Srinivasa Rao
(ii) An essay titled "Thalgund and Chiploona Agraharas" by Shri. N.S. Rajapurohita, which was published by the University of Mysore in their publication "Prabuddha Karnataka" in the year 1946.

Shri. Rajpurohit's essay in fact gives a comparative table of the Gotras found in Chitpavans and Shashtika Brahmins:

The common nine gotras of Talagund & Chiploon Brahmin families.	
1 Kashyap Gotra	
2 Atri Gotra	
3 Bharadwaj Gotra	
4 Jamdagnya Gotra	
5 Vashisatha Gotra	
6 Kaundinya Gotra	
7 Shyandilya Gotra	
8 Kaushik Gotra	
9 Shrivatsa Gotra	
Talagund	**Chiploon**
10 Vishwanitra Gotra	10 Kapigotra
11 Gautham Gotra	11 Gargya Gotra
12 Agasthya Gotra	12 Nithyuandan Gotra
13 Haritsa Gotra	13 Bhabravya Gotra
14 Badarayan Gotra	14 Vishnu vrudha Gotra

An interesting feature of this table is that Vatsa Gotra is referred as Srivatsa!

Chapter-5 How to Identify a Brahmin

5.1 These days all Brahmins are classified according to their geographical location. Thus, we have Chitpavan, Deshashtha, Karhade, Gauda Saraswat, Iyer, Iyangar, Kanyakubja, Sharayuparin etc. etc. However strictly speaking Brahmins are identified only on the basis of Gotra, Pravara, Veda and the branch of Veda he follows, and the Sutra that he follows. I have touched upon this topic in another document, "Origin of Chitpavan Brahmins" prepared by me. The important points are reproduced below.

5.2 The full affiliation of a brāhamana consists of (1) gotra , (2) pravaras (3)sutra (4) shakha

(Example :) A brahmana named 'X' introduces himself as follows : I am 'X', of Shrivatsa gotra, of Āpastamba sutra, of Taittiriya shākha of Yajurveda, of five pravaras named Bhārgava, Chyāvana, Āpnavan, Aurva and Jāmdagnya

(**This example is based upon the example given by Pattābhirām Shastri in the introduction to Vedārtha-Pārijata, I have a soft copy of the book**.).

In this connection I found the following interesting post on the internet:

http://ego.randomwalk.in/blog/2009/07/25/the-classification-of-vedas/#comments

Towards the end of the *SandhyAvandanA*, I remember reciting the following:

bhArgava, chyavana, ApnavAn, aurava, jamadajnya, pancha rShi pravarAnvita
vatsa gotrOtpannaha
AshvalAyana sUtra, shAkala shAKhAdhAyih
gautama sharmaH
ahaM bho abhivAdaye

Which translates to:
Hailing from the lineage of the five excellent rShi's namely BhArgava, chyavana, ApnavAn, aurava, jamadajnya,
Born into the vatsa GOtra,

following AshvalAyana's sutras, student of the the shAkala shAKha,
I Gauthama Sharma,
Offer my Salutations.

This abhivAdane is used by a Brahmin while introducing himself to another person. It provides details such as the Pravara and Gotra i.e information about the lineage, the name of the SutrakAra (Author) whose laws he has been following, the Veda Shakha that he has studied/is studying.

5.3 Just to show that I am not the only peson saying so, I give below, an extract from another interesting book:

History of Mediaeval Hindu India, Vol-1, by C. V. Vaidya published in 1921 (Pages 67 to 69)

And the first thing we have to remark is that Brahminn yet formed one caste without subdivision throughout India; the modern distinctions based on territorial di visions had not yet come into existence. The distinctions now known as Pancha Dravidas and Pancha Gaudas had not arisen; not to speak of the many still minor sub-castes, into which Brahmins are at present further subdivided. The only distinction then known, appears to be that of Sakha or Charana i. e. school of Vedic ritual or recitation. The gotra was also always mentioned, and the pravara sometimes. In fact in this matter modern. Brahmins are diametrically different from the Brahmins of the days of Bana. The modern Brahmins scarcely know what their gotra is and to what Vedic Sutra they belong though they can tell at once whether they are Kanojia or Sanadhya, Maratha or Dravida. But the Brahmin of the seventh century A.D. always distinguished himself by his gotra and Sutra. In the Harsha Charita Bana does not tell us whether he was a Kanojia or Magadha Brahmin but simply says that he was of the Vatsyayana gotra. In all inscriptions and copperplate grants of that period we find nowhere Brahmins distinguished as Gauda or Dravida, but as belonging to a particular gotra and studying a particular Sutra. It is unncessary to quote any instances here for the fact is so patent. Any grant or inscription referred to at random will show this. We must, however, refer to one grant because its words have been misunderstood. The Bulandshahar Gazetteer mentions the copper-plate grant found at Indore near Anupshahar as important in that "in it there is reference to the Gauda division of Brahmins." As the grant is dated in 164 G. E. or 465 A. D. it would follow that this division of

Brahmins goes back to the 5th century A. D. or 150 years before the time of Bana. But it seems the word “Gauranvaya Sambhuta” in this grant has been misunderstood by the Gazetteer. For it must be remembered that the divisions Gauda, Dravida etc., are not based on family distinctions but on territorial or provincial distinctions and hence the word “Gauranvaya Sambhuta” can have no reference to the distinctions now known as Gauda,. Dravida and so on. Then again the word is Gora and not Gauda. Of course the family name of Brahmins or what is now called the surname is rarely given in ancient epjgraphic records, and this mention of the family is somewhat strange. **But that there is no reference here to the provincial divisions of Brahmins is beyond question and we may believe that upto the end of the seventh century A. D. such distinctions had not arisen. Brahmins formed one caste throughout India and knew no distinctions except that of gotra and Charana or Sakha.** It is difficult to know if marriages took place then between Brahmins of different countries. But there is nu reason why they should not have. Smritis do noi. prohibit such marriages. Even the present restriction of marriage within the same Sakha is more a matter of custom than of Sastric provision. For as a matterof fact marriages between Rigvedis and Yajurvedis do take place even at present among Maratha Brahmins. Kanojiyas and other subcastes. The mention of the Sakha,, therefore, in early epigraphic records does not import any divisions for prohibition of marriage. The Veda and Sakha were perhaps important as indicating fitness for performing particular worship or religious service. The Atharvavedi Brahmins were, for instance, considered fit to perform the worship of the sun. It may be noted en passant that the words then used to indicate the Veda or Sakha of a Brahmin were in some respects different from those now used Bahvrieha was usually used then instead of Rligvedi and Chandoga instead of Samavedi; Yajurvedi being indicated by Vajasaneyi &c. And it may further be noted that Bharadvaja-sgotra was the usual expression then instead of Bharadvaja-gotra now used.

The second thing to remark about Brahmins is that their names generally ended in particular suffixes only. It appears that in those days particular suffixes or epithets were added to the names of individuals to indicate their caste. These suffixes are mentioned even in Smritis. Sarma was the principal suiffix indicating the Brahmin caste. Besides Sarma the other suffixes or affixes were Bhatta, Deva and Svami.*

(* See the Sloka already quoted from Yaraa as also Manu II 30 and V. P. III. At the present day in Northern India the word Pandit is often prefixed to indicate that the person is -1 Brahmin from the Deccan or Kashmir, while Misra would indicate a Behari or Bengali Brahmin. In the seventh century it does not appear that any differences of country were indicated by these suffixes. Grants from the Fanjab and U. P. show that Bhatta was as favourite a suffix in these provinces as in Gujarat or Deccan. And Bana is often called Bana Bhatta though he came from Magadha. At present, however, this suffix is added or taken up only by Maharashtra Brahmins, while Arya or Ayya is affected by Telagu Brahmins, Acharya by Karnatak Brahmins,)

In the Chammak copper plate grant of Pravarasena II of the Vakatakas of Berars (Corp. Ins. Vol. Ill p. 235 No. 88) we have many names of Brahmin grantees mentioned and the following are some of them viz. Satyayana Ganarya, Vatsya Devarya, Bharadvaja Kumarasarmarya, Parasarya Gahasarma, Kasyapa Devarya, Mahesvararya Bharadvaja Bapparya, Gautamasagotra Matrisarmarya etc. The world Arya is added as a double honorfic or it may indicate that the person came from the southern country where Arya (modern Ayya) was added invariably to Brahmin names by the Dravidian people.

As mentioned before Brahmins sometimes took up the suffixes Varma and Gupta also to indicate that they followed the profession of warriors or traders. For the Brahmins in those days as now followed a diversity of professions besides their principal professions, namely, Yajna and Yajan, Adhyayan and Adhyapan i. e., sacrificing and officiating at sacrifices, learning and teaching. Bana describes his uncles as learned men studying themselves and teaching others, performing great sacrifices, keeping Agnihotra and living a religious life appropriate to Grihastha Brahmins. And yet for himself Bana describes his associates in his young days, as dancers and music teachers, actors and painters, poets and dramatists, servant girls and old women, goldsmiths and chemists, Hindu Sanyasis and Buddhist recluses and other non-descript people. It is not impossible to suppose from the Mrichhakatika where a Brahmin thief is introduced, that Brahmins were good and bad in those days as they are now and followed good and bad professions but the generality of them may be taken to have followed, then as now, either a religious life or the profession of Government servants, a profession in which they often rose to the • position of governors of provinces. The Mandsaur-well-inscription

No. 35 Corp. Ins. Ind. Vol. Ill gives an example of this kind. Abhayadatta, the son of Kavikirti was a ' Riijasthaniya and protected the region containing many countries (presided over by his own upright councillors), which lies between the Vindhya mountains from the summit of which there flow the waters of the Reva and the mountain Pariyatra up to the ocean" p. 157. Similar instances might be quoted from other epigraphic records proving the frequency of such appointments in those days. And such governors eventually often became kings themselves.

5.4 From this it is quite clear that Brahmins all over India form one caste, and they can be differentiated only on the basis of Gotra, Pravara, the Veda and Sutra that they follow, and not on the basis of their language, or the geographical area from which they come. But these days, Chitpavan Brahmins seem to know at best their Gotra but nothing about the other three parameters. While collecting information for Gore Kula Vrutanta, I found that very few were able to tell their Pravara and the Veda and Sutra that they follow!

5.5 Incidentally, the very fact that in ancient times Brahmins were not identified by their geographical location, implies that the list of 14 Gotras of Chitpavan Brahmins or Konkanastha Brahmins must have been a later-day invention.

Appendix: Extracts from Tarkateertha Lakshman Shashtri Joshi's Book

गोत्रप्रवरगणना

भृगुकाण्डम्

मञ्जर्युक्ता गोत्रप्रवरकाण्डविषयानुक्रमणिका

तत्र कल्पसूत्रपुराणस्मृतिकारैः एकेनैव क्रमेण गोत्रप्रवरकाण्डानि उपदिष्टानि। येनैव क्रमेण तान्युपदिष्टानि तेनैव क्रमेण तानि वक्ष्यमाणानि भूदेवानामबहुश्रुतानामुपकाराय सुखग्रहणाय च अनुक्रमिष्यामः।

आदितस्तावद्गोत्रप्रवरोपदेशकर्तव्यताहेतुसंदर्भगर्भाणि परिभाषासूत्रकाण्डान्युपदिष्टानि, तेषु च गोत्रप्रवरतत्संख्याविधिपराः प्रत्यक्षश्रुतयः तैत्तिरीयाः शाखान्तरीयाश्च।

परिभाषासूत्रकाण्डेभ्योऽनन्तरं भृगूणां गोत्रप्रवरतत्संख्योपदेशपराणि सूत्रकाण्डान्युपदिष्टानि। ते वत्सा विदा आर्ष्टिषेणा यस्काः शुनका मित्रयुवा वैन्या इत्येवमाद्या गोत्रगणा उपदिष्टाः। प्रतिगणं च प्रवराः तत्संख्याश्चोपदिष्टाः। वत्सार्ष्टिषेणविदानां त्रयाणां गणानां परस्परं स्वे स्वे गणे चाविवाहश्चोपदिष्टः। यस्कादीनां वैन्यान्तानां स्वं स्वं गणं वर्जयित्वा परस्परं च पूर्वोक्तैः वक्ष्यमाणैश्च सर्वैः सह विवाह उपदिष्टः।

भृगुसूत्रकाण्डेभ्योऽनन्तरं आङ्गिरसानां गोत्रप्रवरोपदेशपराणि सूत्रकाण्डानि त्रिविधान्युपदिष्टानि— गौतमानां गोत्रप्रवरोपदेशपराणि सूत्राणि, तदनन्तरं भरद्वाजगोत्रप्रवरोपदेशपराणि सूत्रकाण्डानि, तदनन्तरं केवलाङ्गिरसानां प्रवरोपदेशपराणि काण्डानि। तत्र गौतमसूत्रकाण्डेषु आयास्या गौतमा औचथ्या गौतमा औषिजा गौतमा राहूगणा गौतमाः सोमराजकयो गौतमा वामदेवा गौतमा बृहदुक्था गौतमा इति बहुभेदा गौतमगणाः, प्रतिगणं च प्रवरास्तत्संख्याश्चोपदिष्टाः। गौतमानां सर्वेषामविवाहश्चोपदिष्टः।

गौतमसूत्रकाण्डेभ्योऽनन्तरं भरद्वाजगोत्रसूत्रकाण्डानि। तेषु च केवलभरद्वाजाः शुङ्गशैशिरयो द्व्यामुष्यायणा ऋक्षाः कपयो गर्गा इत्येवमादयो प्रतिगणं च प्रवरास्तत्संख्याश्चोपदिष्टाः भरद्वाजगणानां सर्वेषां परस्परमविवाहश्चोपदिष्टः।

भरद्वाजगणेभ्योऽनन्तरं केवलाङ्गिरसानां प्रवरोपदेशपराणि सूत्रकाण्डान्युपदिष्टानि। तेषु च हरितकुत्सकण्वरथीतरमुद्गलसंकृतिविष्णुवृद्धादयो गणाः, प्रतिगणं च प्रवरास्तत्संख्याश्चोपदिष्टाः। तेषु च हरितकुत्सानां परस्परमविवाहः, कण्वादीनां परस्परं विवाहश्चोपदिष्टः।

अतः परमत्रीणां गोत्रप्रवरोपदेशपराणि सूत्रकाण्डान्युपदिष्टानि। तेषु केवलात्रयो वाग्भूतका गविष्ठिरा अतिथयः पुत्रिकापुत्राश्चेत्यादयो गोत्रगणाः, प्रतिगणं च प्रवरा उपदिष्टाः। अत्रिगणानां सर्वेषां परस्परमविवाहश्चोपदिष्टः।

अत्रिगणानन्तरं विश्वामित्रगोत्रप्रवरोपदेशपराणि सूत्रकाण्डान्युपदिष्टानि। तेषु च देवराता रौक्षका लोहका लोहिताः श्रौमताः कता धनञ्जया अघमर्षणाः पूरणा इन्द्रकौशिका आजायना रेवणा इत्याद्या गणाः, प्रतिगणं च प्रवरास्तत्संख्याश्चोपदिष्टाः। विश्वामित्रगणानां सर्वेषां परस्परमविवाहश्चोपदिष्टः।

तदनन्तरं काश्यपानां गोत्रप्रवरोपदेशपराणि सूत्रकाण्डान्युपदिष्टानि। तेषु च निध्रुवा रेभाः शाण्डिला लौगाक्षा इत्याद्या गणाः, प्रतिगणं च प्रवरास्तत्संख्याश्चोपदिष्टाः। कश्यपगणानां सर्वेषां परस्परमविवाहश्चोपदिष्टः।

तदनन्तरं वसिष्ठानां गोत्रप्रवरोपदेशपराणि सूत्रकाण्डान्युपदिष्टानि। तेषु च केवलवसिष्ठा उपमन्यवः पराशराः कुण्डिनाः संकृतयश्चेति च गणाः, प्रतिगणं च प्रवरास्तत्संख्याश्चोपदिष्टाः। वसिष्ठगणानां सर्वेषां परस्परमविवाह-

तदनन्तरमगस्तीनां गोत्रप्रवरोपदेशपराणि सूत्रकाण्डान्युपदिष्टानि । तेषु च इध्मवाहाः साम्भवाहाः सोमवाहा यज्ञवाहा माहेन्द्राः पौर्णमासाश्चेति गोत्रगणाः, प्रतिगणं च प्रवरास्तत्संख्याश्चोपदिष्टाः । अगस्तिगणानां सर्वेषां परस्परमविवाहश्चोपदिष्टः ।

तदनन्तरं क्षत्रियाणामात्मीयप्रवरः पुरोहितप्रवरश्चोपदिष्टः । पुरोहितगोत्रैः पुरोहितप्रवरैश्च सह क्षत्रियाणामविवाहो नोपदिष्टः, प्राप्त्यभावात् ।

तदनन्तरं वैश्यानां क्षत्रियवत् आत्मीयप्रवरः पुरोहितप्रवरश्चोपदिष्टः ।

तदनन्तरं सार्ववर्णिकमानवप्रवरोपदेशपराणि सूत्रकाण्डान्युपदिष्टानि । तेषु च त्रयाणां वर्णानामविशेषेण एकार्षेयो मानवः प्रवर उक्तः ।

सर्वान्ते च समानगोत्रसमानप्रवरादियाथार्थ्यविदां प्रवराध्यायाध्ययनस्य च ब्रह्मविदां वेदाध्ययनस्येव ब्रह्मलोकादिफलप्राप्त्युपदेशपराणि शास्त्रसमाप्तिसूत्रकाण्डान्युपदिष्टानि । तेषु चोपदिष्टेषु सत्सु पर्यवसिताः प्रवराध्यायाः ।

अस्यां च काण्डानुक्रमण्यां परिगणितेषु गणेषु एकैकस्मिन् गणे यावन्ति गोत्राणि यन्नामकानि यत्क्रमकानि चान्तर्भवन्ति विद्यन्ते तानि सर्वाणि सूत्रपाठक्रमानुसारेणैव परिगणितानि ज्ञातव्यानीति । तथा प्रवरसंख्या पञ्चार्षेयत्र्यार्षेयद्व्यार्षेयैकार्षेयविभागे सूत्रपाठक्रमानुसारेणैव ज्ञातव्या । इति वक्ष्यमाणं सर्वमनुक्रान्तं जिज्ञासानिवृत्तये सुखग्रहणाय च । गोप्र. २-४

बौधायनश्रौतसूत्रम् ।

वत्साः

भृगूणामादितो व्याख्यास्यामः—

१ (वात्स्याः) २ मार्कण्डेयाः ३ माण्डूकेयाः ४ माण्डव्याः ५ कांसयः ६ आलेखनाः ७ दार्भायणाः ८ शार्कराक्ष्याः ९ दैवतायनाः १० शौनकायनाः ११ माधुकेयाः १२ पार्पिकाः १३ साङ्काः १४ प्रान्तायनाः १५ पैलाः १६ पैङ्गलायनाः १७ दाभ्रेषयः १८ बाह्यकयः १९ वैश्वानरयः २० वैहीनरयः २१ विरोहिताः २२ बार्हाः २३ गौष्ठायनाः २४ यष्टेपयः २५ काशकृत्स्नाः २६ वाग्भूतयाः २७ ऋतभागाः २८ ऐतिशायनाः

---

(१) **बौश्रौप्र.** ; **गोप्र.** २२ ; **संप्र.** ६१६–६१७ ; **संम.** ५५–५६; **प्रद.** ११० ; **संकौ.** १८३ ; **बाल.** १।५३ (पृ. १८३); **संर.** ४२७–४२८.

१ **प्रद.** जामदग्न्या वत्साः ; **बाल.** वत्सः ; **संर.** वत्साः .

३ **बौश्रौप्र.** माण्डूकाः .

४ **संप्र. संम.** ‘ माण्डूकेयाः ’ इत्यस्य पूर्वम् ।

५ **प्रद. बाल. संर.** कांसियाः ; **संप्र.** काशेयाः, कांसयः ; **संम.** काशेयाः, कांसेयाः ; **बाल.** माण्डूकः, कामः, काक्षेयः इत्यधिकम् ।

८ **बौश्रौप्र. गोप्र. संप्र. संम. प्रद. बाल.** शार्कराक्षाः .

९ **गोप्र.** देवतायनाः ; **संप्र.** दैवन्तायनाः ; **प्रद.** देवतापनः ; **संम.** दैवत्यापनाः .

११ **बौश्रौप्र.** माण्डूकेयाः. अन्यग्रन्थेषु माधूकेयाः इति । शतपथब्राह्मणानुसारेण प्रा. जॉन ब्रौमहोदयेन सूचितः पाठोऽयम् ।

१२ **प्रद.** पार्ष्णिकः ; **बाल.** वार्षिकः .

१३ **गोप्र.** सांप्रभायनाः ; **संप्र.** साङ्काः , कांसा इत्यपि क्वचित् ; **संम.** कांसाः ; **बाल.** साम्बः ; **संर.** साकाः .

१४ **संप्र. प्रद.** प्रभायनाः ; **संम.** प्राप्तायनाः ; **संकौ. संर.** प्रात्तायनाः ; **बाल.** प्राक्तनायनः .

१६ **संम.** पैङ्गलानादः ; **बाल.** पिङ्गलायनः .

१७ **गोप्र. संप्र. प्रद.** दाभ्रेपकयः ; **संम.** भ्रेपयः ; **संकौ. बाल.** दाभ्रेपकाः ; **संर.** दार्ध्वेपकयः .

१८ **गोप्र.** वाह्यकयः ; **प्रद.** वाह्याकिः .

१९ **बाल.** वैश्वाहीनरिः .

२१ **संकौ. संर.** वैरोहिताः ; **प्रद.** विलोहितः .

२२ **गोप्र. संम. संकौ. संर.** बाह्याः ; **संप्र.** बाह्याः, भ्राष्ट्राः इत्यपि ; **बाल.** वाहकः . ‘बार्हाः’ इत्यस्यानन्तरं **संकौ.** भ्राष्ट्राः ; **बाल.** बर्हिः, वभ्रः ; **संर.** भ्राष्ट्राः इत्यधिकम् ।

२३ **बौश्रौप्र.** गौष्टायणाः ; **गोप्र.** गौब्जायनाः ; **संप्र.** गौब्जायणाः ; **संम.** गोष्ठायणाः ; **प्रद. संकौ. बाल. संर.** गोष्ठायनाः .

२४ **बौश्रौप्र.** ऐष्टेषयः ; **गोप्र. संप्र. संम.** ष्टैकयः ; **प्रद.** सेषिः ; **संकौ. संर.** टीकयः ; **बाल.** टिकिः .

२६ **गोप्र. संप्र. संम. संकौ. बाल.** वाद्भूतकाः ; **प्रद. संर.** वाद्भुतकाः .

२७ **संप्र. संम. प्रद. संकौ. संर.** कृतभागाः .

२९ जानायनाः ३० पाणिनिः ३१ वाल्मिकिः ३२ स्थौलपिण्डयः ३३ शैखावताः ३४ जिहीतयः ३५ सावर्णिः ३६ वाकायनाः ३७ बालायनाः ३८ सौकृतयः ३९ मण्डवित् ४० सौविष्टयः ४१ हस्त्यम्नयः ४२ शौद्धकयः ४३ वैकर्णाः ४४ द्रौपजिह्वयः ४५ औरशयः ४६ काम्बलोदरयः ४७ काठोरकृत् ४८ वैहलयः ४९ विरूपाक्षाः ५० वृकाश्वाः ५१ उच्चैर्मन्यवः ५२ दैवमत्याः ५३ आर्कायणाः ५४ मार्कायणाः ५५ काह्वायनाः ५६ वायवायनिनः ५७ शार्ङ्गरवाः ५८ कारबवाः ५९ चान्द्रमसाः ६० गाङ्गेयाः ६१ आनूपेयाः ६२ याज्ञेयाः ६३ जाबालिः ६४ पारिमण्डलिः ६५ बाहुमित्रायणाः ६६ आपिशलयः ६७ वैष्टपुरेयाः

२९ **बाल.** तापनायनः ; **संर.** ज्ञानायनाः .

३० **मंर.** पाणिनयः .

३२ **संर.** स्थौलपिण्डायनः .

३३ **गोप्र. संप्र.** सेपानवाः ; **प्रद्. संकौ.** सौपातवाः ; **बाल.** सौधातकिः ; **मंर.** सैवानवाः .

३४ **बाल.** जैहीतिः .

३५ **मंप्र.** सावर्णिकायनाः .

३७ **गोप्र. संप्र. बाल. संर.** वालायनाः ; **प्रद्.** वलायनाः.

३८ **प्रद्. बाल.** मुकृतिः .

३९ **गोप्र. प्रद्. मंकौ. मंर.** मण्डवः. **बाल.** 'मण्डवित्' इत्यस्य पूर्वं धृतवः इत्यधिकम् ।

४० **मंम.** सौविस्तयः ; **प्रद्.** मुविष्ठि ; **मंकौ.** सोविष्टयः ; **बाल.** सौविष्ठिः ; **मंर.** सौविष्चयः .

४१ **बौश्रौप्र.** हस्त्याम्नयः ; **गोप्र. प्रद्. संकौ. बाल.** हस्ताम्नयः ; **मंप्र.** हस्त्यम्नयः, हस्त्याम्नयः ; **संम.** हस्तम्नयः, हस्ताम्नयः ; **संर.** हस्ताम्नः .

४२ **गोप्र.** मौद्धकयः ; **बाल.** सैद्दकः. 'शौद्धकयः' इत्यस्यानन्तरं **संप्र. संकौ.** शौद्धाकयः ; **संम. प्रद्.** सौद्धाकयः ; **संर.** शौर्द्दकयः इत्यधिकम् ।

४३ **गोप्र. संप्र. संकौ.** वैकर्ण्याः ; **संम.** वैकर्णयः .

४४ **बौश्रौप्र.** औपजिह्वयः ; **गोप्र. संप्र. संम. प्रद्.** द्रोणजिह्वयः ; **संकौ. संर.** द्रोणकजिह्वयः ; **बाल.** धोकजिह्वः ; **जेबी.** द्रौपजिह्वाः .

४५ **गोप्र.** अरसयः ; **संप्र. संम. प्रद्. संकौ. संर.** औरसयः ; **बाल.** औरसः .

४६ **गोप्र. संप्र. संम.** काम्बरोदरयः ; **संकौ. संर.** कम्बलोदरयः ; **बाल.** कम्बलोदरः .

४७ **गोप्र.** काम्बोरकृत् ; **संप्र.** कम्बोरकृत् ; **संम.** कण्ठोरकृत् ; **प्रद्.** कठोरकृत ; **संकौ. संर.** वाकारकृतः ; **बाल.** कठोरकृत् .

४८ **बौश्रौप्र. गोप्र. मंप्र. प्रद्.** वैहलिः ; **मंम.** वैहल. 'वैहलयः' इत्यस्यानन्तर **मंकौ. मंर.** साङ्कवाः, कारतम्बराः, कारवाः, तामसाः ; **बाल.** साङ्करवः, काम्नवरः, कारवः, तामसः इत्यधिकम् ।

५० **मंम.** भिकाश्वाः ; **प्रद्.** वृवाश्वः ; **बाल.** वृक्षाश्वः .

५२ **गोप्र. मंप्र. प्रद्. संकौ. मंर.** द्वैमत्याः ; **संम.** वैमत्याः ; **बाल.** द्वैमन्यः .

५३ **गोप्र.** अर्यायणाः ; **संप्र. संम. प्रद्. संकौ. मंर.** आर्यायणाः ; **बाल.** आर्यापणः .

५४ **मंकौ.** यार्कायणाः ; **मंर.** पाकायणाः .

५५ **प्रद्.** काह्वायणः .

५६ **गोप्र.** वायवाः, वयनीनः ; **मंप्र.** वायवाः, वायनीनः ; **संम.** वायवाः, वायानिनः ; **प्रद्.** वायवः, वायनिः ; **संकौ.** वायनयः, वायनिनः ; **बाल.** वायनः, कायनिः ; **मंर.** वानयश्चायनिनः. 'वायवायनिनः' इत्यस्यानन्तरं **संप्र. संम.** दैवमत्याः, आर्कयणाः, काङ्कायनाः ; **प्रद्.** दैवमत्यः, आर्कायणः, काङ्कायनः ; **बाल.** बाह्वायनः, दैवमन्यः, आर्कायणः, काङ्कायनः इत्यधिकम् ।

५७ **बौश्रौप्र.** शाङ्करवाः ; **गोप्र.** शङ्करवाः ; **संम.** शाङ्करवः.

५८ **बौश्रौप्र.** कारबः ; **गोप्र.** खण्टवः ; **मंप्र.** करवचन्द्रमसः ; **प्रद्.** करबचन्द्रमसः .

५९ **गोप्र.** चान्द्रमसः ; **बाल.** चन्द्रमसः . उपरितनं नाम द्रष्टव्यम् ।

६१ **बौश्रौप्र.** अनुपेयाः ; **गोप्र. प्रद्.** नोपेयाः ; **संप्र. संकौ.** नौपेयाः ; **मंम.** तोयेयाः ; **बाल.** गौपयः ; **संर.** नौधेयाः .

६२ **बौश्रौप्र. प्रद्. बाल.** याजिकाः ; **गोप्र.** याज्ञीयाः ; **संप्र. संम. संकौ. मंर.** याज्ञियाः. 'याज्ञेयाः' इत्यस्य पूर्वं **बाल.** तौपेयः इत्यधिकम् ।

६३ **संम.** यावतिः .

६४ **प्रद्. बाल.** इति ग्रन्थद्वये एव इदं नाम समुपलभ्यते

६६ **प्रद्.** आपिशालिः .

६७ **संम.** वैष्टपरेयाः ; **प्रद्.** विष्टपुरिः ; **संकौ.** वैष्टपुरय. ; **बाल.** विष्टूरिः ; **संर.** वैश्वपुरयः .

६८ लोहितायनाः ६९ उष्ट्राक्षाः ७० नाडायनाः ७१ शारद्वतायनाः ७२ राजितवाहाः ७३ वत्साः ७४ वात्स्यायनाः इत्येते वत्साः। तेषां पञ्चार्षेयः प्रवरो भवति। भार्गव-च्यावन-आप्नवान-और्व-जामदग्न्य- इति होता। जमदग्निवद्-ऊर्ववद्-अप्नवानवत्-च्यवनवद्-भृगुवद्-इत्यध्वर्युः ॥

विदाः

१ [1]विदाः-शैलाः २ अवटाः-शैलाः ३ प्राचीनयोग्याः ४ अभयजाताः ५ काण्डरथयः ६ वैदभृताः ७ पुलस्तयः ८ आर्कायणाः ९ मार्कायणाः १० नाष्ट्रायणाः ११ क्रौञ्चायनाः १२ भौञ्जायनाः १३ जामलायनाः इत्येते विदाः। तेषां पञ्चार्षेयः प्रवरो भवति। भार्गव-च्यावन-आप्नवान-और्व- वैद- इति होता। विदवद्-ऊर्ववद्-अप्नवानवत्- च्यवनवद्-भृगुवद्- इत्यध्वर्युः ॥

आर्ष्टिषेणाः

१ आर्ष्टिषेणाः २ नैरथयः ३ ग्राम्यायणयः ४ काण्वायनाः ५ चान्द्रायणाः ६ प्रौढकलायनाः ७ सिद्धाः ८ सुमनायनाः ९ गौराम्भिः १० आम्भिः इत्येत आर्ष्टिषेणाः। तेषां पञ्चार्षेयः प्रवरो भवति। भार्गव-च्यावन-आप्नवान-आर्ष्टिषेण-आनूप-इति होता। अनूपवद्-ऋष्टिषेणवद्-अप्नवानवत्-च्यवनवद्-भृगुवद्-इत्यध्वर्युः। वत्साः विदाः आर्ष्टिषेणाः इत्येतेषामविवाहः। एते पञ्चावत्तिनः ॥

---

६८ **जेबी.** लौहितायनाः.

६९ **बाल.** उष्ट्रान्तः.

७० **गोप्र. प्रद.** मालायनः; **संप्र. संम. संकौ. संर.** मालायनाः; **बाल.** मागायनः.

७२ **गोप्र. संप्र. प्रद. बाल.** राजतवाहाः; **संकौ. संर.** रजनवाहाः.

७३ **गोप्र. संप्र.** वासाः; **संम.** वासाः, वात्साः इति नामद्वयम्; **प्रद.** वासः, वत्सः इति नामद्वयम्; **बाल.** श्रीवत्सः.

७४ **प्रद.** वात्सायनः; **संर.** वात्सायनाः.

(१) **बौश्रौप्र.**, **गोप्र.** २३; **संप्र.** ६१८–६१९; **संम.** ५६; **प्रद.** १११; **संकौ.** १८४; **संर.** ४२९.

१ **संकौ. जेबी.** बिदाः-शैलाः.

२ **संम.** अवयः-शौलाः; **प्रद. संकौ. संर.** अवटाः.

४ **गोप्र.** अभयदाताः; **संप्र. संम. संकौ. संर.** अभयदानाः; **प्रद.** अभयदाता.

५ **संर.** काण्डरथाः.

६ **गोप्र.** वैनभृतयः; **संप्र. संम.** वैतभृताः; **प्रद. संकौ. संर.** वैनभृतः.

७ **संकौ. संर.** पुलस्त्यः.

८ **संप्र.** (०).

९ निबन्धग्रन्थेषु नोपलभ्यते। 'आर्कायणाः' इत्यस्यानन्तरं **गोप्र. संप्र.** ताम्रायणाः; **संम.** तान्त्रायणाः; **संकौ. संर.** ताम्रायणः इत्यधिकम्।

१० **संप्र.** नाष्ट्रयणाः; **प्रद.** ताष्ट्रायणः; **संकौ. संर.** नाष्ट्रायणः; **गोप्र. संम.** (०).

११ **संप्र.** क्रौञ्चायणाः; **प्रद.** क्रौयनः; **संकौ.** क्रौञ्चायसाः; **संर.** क्रौञ्चायणः; **संम.** (०).

१२ **बौश्रौप्र.** भुञ्जायनाः; **संप्र. संकौ. संर.** भृञ्जायनाः; **संम.** (०).

१३ **गोप्र.** लामलाः; **संप्र. संम.** कामलाः; **प्रद. संकौ. संर.** कामलः.

(१) **बौश्रौप्र.**; **गोप्र.** २३; **संप्र.** ६१९; **संम.** ५५; **प्रद.** ११२; **संकौ.** १८४; **संर.** ४३०.

२ **संकौ. संर.** नैर्ऋथयः.

३ **बौश्रौप्र.** ग्राम्यायणाः; **गोप्र.** याम्यायनयः; **प्रद.** ग्राम्यायणः.

४ **बौश्रौप्र.** काण्वयः; **गोप्र.** काणायनाः; **संप्र.** क्वचित् कार्णायनाः क्वचित् कात्यायनाः इति वा पाठः; **संम. प्रद.** कात्यायनाः; **संकौ.** कार्णायणाः; **संर.** कार्णायनाः.

५ **गोप्र.** (०).

६ **गोप्र.** (०); **संप्र. संर.** पौटकलायनाः; **प्रद.** पौठिकलायनः; **संम. संकौ.** पैटकलायनाः.

७ **गोप्र.** (०); **प्रद.** सिद्धः.

८ **गोप्र.** (०); **प्रद.** समुनायनः.

९ **गोप्र.** गौराम्बिः; **संकौ. संर.** गौराभिः.

१० **गोप्र. संकौ.** राभिः; **संप्र. संर.** (०); **प्रद.** राम्भिः.

यस्काः

१ [1]यस्काः २ मौनः ३ मूकः ४ वाधूलः ५ वर्षपुष्पः ६ बालेयः ७ राजिततायिनः ८ दुर्दिनः ९ भास्करः १० जैवन्तायनः ११ वार्केलेयः १२ माध्यमेयाः १३ वाशयः १४ कौशाम्बेयाः १५ कौटिल्याः १६ सत्यकः १७ चित्रसेनाः १८ भागन्तयः १९ वार्काश्वकयः २० औक्थाः २१ औगचितयः २२ भागुरित्थयः इत्येते यस्काः।

तेषां त्र्यार्षेयः प्रवरो भवति। भार्गव-वैतहव्य-सावेतस-इति होता। सवेतोवद्-वीतहव्यवद्-भृगुवद्-इत्यध्वर्युः॥

(१) बौश्रौप्र. ; गोप्र. २३–२४; संप्र. ६२० ; संम. ५५ ; प्रद. ११३ ; संकौ. १८५ ; संर. ४२९.

१ संप्र. यस्कः ; संर. वीतहव्या यास्काः .

३ संर. मौकः .

४ गोप्र. प्रद. संकौ. वाधुलः .

५ गोप्र. संप्र. प्रद. वर्षपुष्यः .

६ गोप्र. मातलयः ; संप्र. प्रद. संकौ. भागलेयः ; संम. मातूलयः ; संर. भागलेपः .

७ संप्र. सका. संर. भागविज्ञेयः ; संम. राजतैनः ; प्रद. राजितापिः, अस्यानन्तरं रोददिनः भागविज्ञेयः इत्यधिकम्।

८ संकौ. दुर्निदः .

१० बौश्रौप्र. दैवन्तायनः ; गोप्र. संकौ. दैवतायनः ; संप्र. देवन्तायनः ; संम. दैवतायनः , जैवन्तायनः इत्यपि ; प्रद. दैवन्तायनः , अस्यानन्तरं जैवतायनः इत्यधिकम् ; संर. दैवजायनः .

११ बौश्रौप्र. बाष्कलेयः ; गोप्र. संम. वाकलयः ; संप्र. वार्कलयः ; प्रद. वार्करेलयः .

१२ प्रद. मध्यमेयः .

१३ गोप्र. संप्र. संम. प्रद. संकौ. संर. वासयः .

१५ संकौ. क्रौविल्याः ; संर. क्रोविल्याः .

१६ संप्र. संकौ. सत्यकयः ; संम. सात्यकेयाः ; प्रद. सात्यकिः ; संर. सत्यकयाः .

१८ गोप्र. संप्र. संकौ. संर. (०).

१९ गोप्र. संप्र. संकौ. संर. (०) ; संम. तार्काश्वकेयाः ; प्रद. वाकाश्वकिः .

२० गोप्र. संप्र. संकौ. संर. (०) ; संम. औतथाः .

२१ बौश्रौप्र. औग्रचितयः ; गोप्र. संप्र. संकौ. संर. (०) ; संम. और्गुवित्रतयः ; प्रद. उर्गवित्रिः .

२२ गोप्र. भागुरिर्नूपः ; संप्र. भागुरिकयः ; संम. भागुरिः ; प्रद. भागुरिः, नूपः ; संकौ. भागुरिः, छयाः ; संर. भागुरिछयः . इत्येते यस्काः। वीतहव्याः इति केचित्।

मित्रयुवः

१ [1]मित्रयुवः २ रौक्षायनाः ३ शायण्डिनाः ४ सापिण्डनाः ५ सुराम्भिनाः ६ माल्याः ७ यावाल्याः ८ महावाल्याः ९ तार्क्ष्यायणाः १० औरुक्ष्यायणाः ११ वाजायनाः १२ मादाघयः

(१) बौश्रौप्र. ; गोप्र. २४ ; संप्र. ६२१ ; संम. ५५ ; प्रद. ११३ ; संकौ. १८५ ; संर. ४३०.

१ संर. वाध्न्यश्वाः . प्रा. जान ब्रौमहोदयेन मित्रयुवः इत्यत्र मित्रयूनां इति पाठः स्वीकृतः। तन्मते मित्रयुवः इति बहुवचनान्तं रूपं व्याकरणशास्त्रदृष्ट्या अशुद्धम्। मित्रयवः इति आवश्यकम्। अस्माभिस्तु सर्वेषु निबन्धग्रन्थेषु मित्रयुवः इति पठितत्वात् तदेव स्वीकृतम्।

२ गोप्र. रौष्टायनः ; संम. रौक्मायणाः, रोष्टायनाः रौक्यायनाः ; प्रद. रौक्यायणः ; संकौ. रैष्णायनाः ; संर. रैष्ठयानाः ; जेबी. रौष्ट्यायननाम्. प्रद. 'रौष्टायनाः' इत्यस्यानन्तरं नाशार्यञ्जनः , गेष्टायनः , रौक्षायनः इत्यधिकम्।

३ गोप्र. संप्र. प्रद. संकौ. संर. (०) ; संम. शायजनाः ; जेबी. शायण्डीनाम्.

४ गोप्र. प्रद. सापिण्डिनः ; संम. सखण्डिनाः ; संकौ. संर. सापिण्डिनाः ; जेबी. (०) .

५ गोप्र. पुराभिनायाः ; संप्र. संम. संकौ. संर. सुरभिनेयाः ; प्रद. सुरभितयः ; जेबी. सुराम्भीनाम्.

६ संप्र. माल्यायाः ; संम. माल्यादयाः .

७ बौश्रौप्र. बाल्याः ; संप्र. संम. वाल्यायाः, बाल्यायाः ; संकौ. संर. (०).

८ बौश्रौप्र. संप्र. संकौ. महाबाल्याः .

९ 'तार्क्ष्यायणाः' इत्यस्यानन्तरं संप्र. रौक्यायणाः इत्यधिकम्।

१० गोप्र. संप्र. उक्षायणाः ; संम. औरक्षायणाः, उक्षायणाः इत्यपि ; प्रद. औरुक्षायणः, उक्षायणः इत्यपि ; संकौ. संर. (०).

११ गोप्र. ओजायनाः ; प्रद. वाज्जायनः ; संकौ. संर. (०).

१२ गोप्र. माजाधयः ; प्रद. माज्ञाधिः ; संप्र. संकौ. संर. (०).

१३ कैतवायनाः इत्येते मित्रयुवः । तेषां त्र्यार्षेयः प्रवरो भवति । भार्गव-वाध्र्यश्व-दैवोदास-इति होता । दिवोदासवद्-वध्र्यश्ववद्-भृगुवद्-इत्यध्वर्युः ॥

वैन्याः

१ [1]वैन्याः २ पार्थाः ३ बाष्कलाः ४ श्यैताः । तेषां त्र्यार्षेयः प्रवरो भवति । भार्गव-वैन्य-पार्थ-इति होता । पृथुवद्-वेनवद्-भृगुवद्-इत्यध्वर्युः ॥

शुनकाः

१ शुनकाः २ गार्त्समदाः ३ यज्ञपयः ४ सौगन्धयः ५ खार्दमायनाः ६ गाङ्गायनाः ७ मत्स्यगन्धाः ८ चौक्षाः ९ श्रोत्रियाः १० तैत्तिरीयाः ११ पल्पूला इत्येते शुनकाः । तेषामेकार्षेयः प्रवरो भवति । शौनक-इति होता । शुनकवद्-इत्यध्वर्युः । गार्त्समद-इति होता । गृत्समदवद्-इत्यध्वर्युरिति वा ॥

आपस्तम्बश्रौतसूत्रम्

वत्साः

[3]भृगूणामेवाग्रे व्याख्यास्यामः- जामदग्न्या(ग्ना) वत्साः । तेषां पञ्चार्षेयः प्रवरो भवति । भार्गव-च्यावन-आप्नवान-और्व-जामदग्न्य-इति । जमदग्निवद्-ऊर्ववद्-अप्नवानवद्-च्यवनवद्-भृगुवद्-इति । त्र्यार्षेयमु हैके भार्गव-और्व-जामदग्न्य- इति । जमदग्निवद्- ऊर्ववद्- भृगुवद्-इति । एष एवाविकृतः । सावर्णि- जीवन्ति- जामाल्य- ऐतिशायन- वैरोहित्य- अवट- मण्डु- प्राचीनयोग्यानाम् ॥

भृगूणामेवेति । प्रवरव्याख्या प्रतिज्ञाता । येषां प्रवरा वक्तव्यास्तेषां मध्ये भृगूणामेव भृगोः संततिजातानामेव ब्राह्मणानामग्रे प्रथमं व्याख्यास्यामः । किमर्थमिदमुच्यते । वक्ष्यमाणाना वत्सप्रभृतीनां वैन्यान्तानां भृगुत्वं यथा स्यात् इति, तेन तेषां 'भृगूणां त्वा' इति यथर्ष्याधानं स्यात् इति, 'भार्गवो होता भवति' इति, 'तेषां भार्गवः प्राशितृणामेकः स्यात्' इत्यत्र च ग्रहणमेषां स्यादिति । उक्तिक्रमादेव च सिद्धे अग्रवचनमग्र एव ये भृगवस्ते इह वक्ष्यन्ते, न द्व्यामुष्यायणत्वेन पश्चात् भृगुत्वमापन्ना इति ख्यापनार्थम् । एवमविद्यमानभृगुशब्दानां मित्रयूनां च भृगुत्वमेवेति ज्ञापनार्थम् । अथवा अग्रग्रहणं प्रथममेषां भृगुणा समाख्यानं पश्चादन्यैर्ऋषिभिश्चेति ख्यापनार्थम् । तेन 'जमदग्नीनाम्' 'और्वो गौतमः' 'यथर्ष्याधानम्' 'भार्गवस्य' इत्येवमादौ तदपत्यानां ग्रहणं समाख्यानसिद्धं भवतीति । एवकारस्य तु पूर्वोक्तमेव प्रयोजनम् ।

जामदग्न्या इति । जामदग्ना भवन्ति वत्साः । तेषां पञ्चार्षेयः प्रवरो भवति । भार्गव च्यावन आप्नवान और्व जामदग्न्य इति होता प्रवृणीते, जमदग्निवद्-ऊर्ववद्-अप्नवानवत्-च्यवनवद्-भृगुवद् इति अध्वर्युः प्रवृणीते । होतुः प्रवरोऽध्वर्योः प्रवर इति वाऽध्याहारः । एवं सर्वत्र ।

त्र्यार्षेयमिति । उ हेत्यवधारणे । इति होता प्रवृणीते- भार्गव और्व जामदग्न्य इति । जमदग्निवद्-ऊर्ववद्-भृगुवद् इत्यध्वर्युः प्रवृणीते । 'अप्यजामदग्न्यो जामदग्न्यमामन्त्र्य' इत्येकवचनान्तेन प्रयोगदर्शनात् बहुवचनान्ते 'जामदग्ना वत्साः' 'जमदग्नीनां तु पञ्चावत्तम्' इति दर्शनात् शिवादिषु गर्गादिषु च पाठोऽनुमेयः । जमदग्निशब्दस्य

---

१३ संकौ. कैतवानयः .

(१) बौश्रौप्र. ; गोप्र. २४ ; संप्र. ६२१ ; संम. ५५ ; प्रद. ११३ ; संकौ. १८५ ; संर. ४२९ .

४ बौश्रौप्र. गोप्र संम. प्रद. (०) ; संकौ. श्यैनाः ; संर. शैताः .

(२) बौश्रौप्र. ९ ; गोप्र. २४ ; संप्र. ६२१ ; प्रद. ११३ ; संकौ. १८५ .

३ प्रद. याज्ञपिः ; संकौ. यज्ञपतयः .

४ प्रद. (०) .

६ गोप्र. गार्भायनाः ; संप्र. गार्भायणाः, भार्गायणाः इति क्वचित्, क्वचित् आङ्गायनाः इत्यपि ; संम. भार्गायणाः इत्यपि । संकौ. गार्भायणाः ; प्रद. गाङ्गायनः, गर्भायणः .

७ प्रद. मात्स्यगन्धः .

८ गोप्र. संप्र. संम. संकौ. (०) ; प्रद. स्वौजः .

९, १० संप्र. (०) .

११ गोप्र. संप्र. संम. संकौ. (०) .

(३) आपश्रौ. २४।५।१०-१६, २४।६।१-९ ; गोप्र. २५ ; प्रद. १११ गोत्रनामान्येव केवलं समुद्धरति , न मूलग्रन्थः.

शिवादिषु पाठाज्जामदग्नः । जमदग्निशब्दस्य गर्गादिषु पाठात् जामदग्न्यशब्दे बहुष्वपत्यप्रत्ययस्य लुक् स्यात् ।

एष एवेति । एष प्रवरोऽविकृतः स्यात् सावर्णि–जीवन्ति–जाबाल्य–ऐतिशायन–वैरोहित्य–अवट–मण्डु–प्राचीनयोग्या इत्येतेषाम्। जाबालशब्दाद्यति (?) जाबाल्याः (जाबाल्यवद्वा एव च)। एवमन्येष्वपि गोत्रप्रत्ययान्तेषु समाधिरूहितव्यः। विरोहितशब्दाद्यञि वैरोहित्याः। एवं प्राचीनयोग्याः। इह 'भृग्वङ्गिरसो भिन्नविवाहं कुर्वते न चेत्समानार्षेया बहवः' इति सर्वेषां प्रवराचार्याणां दर्शनम्। वसिष्ठानां काश्यपानां च भिन्नविवाहं गर्गा इच्छन्ति। कठानां प्रवरे चैवम्। अन्ये तेषां भिन्नविवाहं नेच्छन्ति। तत्र एतेषां त्रयाणां पक्षाणां बहूनामृषीणां समानभावादविवाहः। वत्सा बिदा आर्ष्टिषेणा एते पञ्चावर्त्तिनः, एतेषामविवाह इति बोधायनमतिः। कपर्दि.

आर्ष्टिषेणाः

अथार्ष्टिषेणानां पञ्चार्षेयो भार्गव–च्यावन–आप्नवान–आर्ष्टिषेण–आनूप–इति । अनूपवद्–ऋष्टिषेणवद्–अप्नवानवत्–च्यवनवद्–भृगुवद्–इति । त्र्यार्षेयमु हैके भार्गव–आर्ष्टिषेण–आनूप–इति। अनूपवद्–ऋष्टिषेणवद्–भृगुवद्–इति ॥

यस्काः (वीतहव्याः)

अथ वीतहव्याः यास्क–वाधूल–मौन–मौकाः। तेषां त्र्यार्षेयो भार्गव–वैतहव्य–सावेदस–इति। सवेदोवद्–वीतहव्यवद्–भृगुवद्–इति ॥

अथ वीतहव्यानाम् । यास्क–वाधूल–मौन–मोका इति पाठः। 'यस्कादिभ्यो गोत्रे' इति बहुषु लोपानित्यत्वात् यास्क–वाधूल इत्येवं बभूव प्रवरे पाठः। प्रवरान्त्ये तु मोक इत्येव पाठः। कपर्दि.

शुनकाः (गृत्समदाः)

अथ गृत्समदाः शुनकाः। तेषामेकार्षेयो गार्त्समद–इति होता। गृत्समदवद्–इत्यध्वर्युः ॥

प्रवृणीत इत्युभयोः शेषः। सर्वत्र एकार्षेयेषु होता वाध्र्यश्व इति वध्र्यश्ववदित्यध्वर्युः इति ब्रवीति अन्यत्र अध्याहर्तव्यप्रदर्शनार्थम्। आचार्यशैली चैषा।

कपर्दि.

मित्रयुवः (वाध्र्यश्वाः)

अथ वाध्र्यश्वाः मित्रयुवः। तेषामेकार्षेयो वाध्र्यश्व–इति होता। वध्र्यश्ववद्–इत्यध्वर्युः ॥

मित्रयुवो वाध्र्यश्वा भवन्ति । तेषामेकार्षेयः। वाध्र्यश्व इति होता, वध्र्यश्ववद् इत्यध्वर्युः।

कपर्दि.

वैन्याः (पार्थाः)

अथ वैन्याः पार्थाः। तेषां त्र्यार्षेयो भार्गव–वैन्य–पार्थ–इति । पृथुवद्–वेनवद्–भृगुवद्–इति। इमे भृगवो व्याख्याताः ॥

वैन्याः पार्थाः वृद्धिभूताः। इमे भृगवो व्याख्याताः। तेषां चतुर्णां पक्षाणां ऋषीणामसमानत्वात् अन्योन्यतश्च पूर्वेषां च सह विवाहः। कपर्दि.

सत्याषाढश्रौतसूत्रम्

वत्साः

भृगूनेवाग्रे व्याख्यास्यामः। जामदग्न्या वत्साः। तेषां पञ्चार्षेयः। भार्गव–च्यावन–आप्नवान–और्व–जामदग्न्य–इति । जमदग्निवद्–उर्ववद्–अप्नवानवत्–च्यवनवद्–भृगुवद्–इति। त्र्यार्षेयमु भार्गव–और्व–जामदग्न्य–इति। जमदग्निवद्–उर्ववद्–भृगुवद्–इति। एष एवाविकृतो जामाल्य–ऐतिशायन–विरोहित–माण्डव्य–अवट–मण्डु–वैद–रेतवाह–प्राचीनयोग्यानाम् ॥

आर्ष्टिषेणाः

अथाऽऽर्ष्टिषेणानां पञ्चार्षेयः। भार्गव–च्यावन–आप्नवान–आर्ष्टिषेण–आनूप–इति। अनूपवद्–ऋष्टिषेणवद्–अप्नवानवत्–च्यवनवद्–भृगुवद्–इति। त्र्यार्षेयमु हैके भार्गव–आर्ष्टिषेण–आनूप–इति । अनूपवद्–ऋष्टिषेणवद्–भृगुवद्–इति ॥

---

(१) सश्रौ. २१।३।७–८ ; बाल. १५३ (पृ. १८३) गोत्रनामान्येव केवलं समुद्धरति ; संर. ४१८–४१९.

यस्काः (वीतहव्याः)

अथ वीतहव्याः यास्क-वाधूल-मौन-मौक-राजतवाहाः । तेषां त्र्यार्षेयः । भार्गव-वैतहव्य-सावेदस-इति । सवेदोवद्-वीतहव्यवद्-भृगुवद्-इति ॥

वैन्याः (पार्थाः)

अथ वैन्याः पार्थाः । तेषां त्र्यार्षेयः । भार्गव-वैन्य-पार्थ-इति । पृथुवद्-वेनवद्-भृगुवद्-इति ॥

शुनकाः (गार्त्समदाः)

अथ गार्त्समदाः शुनकाः । तेषामेकार्षेयः । गार्त्समद-इति होता । गृत्समदवद्-इत्यध्वर्युः ॥

मित्रयुवः (वाध्र्यश्वाः)

अथ वाध्र्यश्वाः मित्रयुवः । तेषामेकार्षेयः । वाध्र्यश्व-इति होता । वध्र्यश्ववद्-इत्यध्वर्युः ॥

इतीमे भृगवो व्याख्याताः ॥

अथ प्रवरगणना । तत्रादौ भृगवः— एवकार इतरेषां व्यावृत्त्यर्थः । अग्रे आदौ व्याख्यास्यामः वक्ष्यामः । प्राधान्यादिति शेषः । भृगोः प्राधान्यं तु ‘ महर्षीणां भृगुरहम् ’ इति भगवद्वाक्यात्, मोक्षधर्मेषु भृगोर्वासुदेवांशताश्रवणात्, आधानमन्त्रेषु भृगूणामेवादौ पार्थक्येन मन्त्रकथनाच्च । अथवा एवकारोऽग्रशब्देनान्वेति । अग्रे आदादेव ये भृगुत्वं प्राप्ता भृगवस्तान्वक्ष्यामः, न द्व्यामुष्यायणत्वेन पश्चाद्भृगुत्वमापन्नानिति, द्व्यामुष्यायणानामुत्तरत्र वक्ष्यमाणत्वात् ।

‘ जामदग्न्या वत्साः ’ इत्यत्र वत्सानां जामदग्न्या इति विशेषणं अजामदग्न्यवत्सनिराकरणार्थं, पञ्चावत्तित्वप्राप्त्यर्थं, जामदग्न्याप्रीप्राप्त्यर्थं च । तेषां जामदग्न्यवत्सानां पञ्चार्षेयः प्रवरः, भार्गवच्यावनाप्नवानौर्वजामदग्न्येति । अयं च होतुः ‘ अमुतोऽर्वाचो होता ’ इति वचनात् । अमुतः मूलभूतादृषेरारभ्य अर्वाचः अर्वाग्जातान् मन्त्रदृशः । क्रमेण तदपत्यसंबन्धेन प्रार्थयते तमग्निमित्यर्थः । जमदग्निवदूर्ववदप्नवानवच्च्यवनवद्भृगुवदित्ययं प्रवरोऽध्वर्योः, ‘ अत ऊर्ध्वान्मन्त्रकृतोऽध्वर्युर्वृणीते ’ इति वचनात् । अतः यजमानादूर्ध्वान् मन्त्रदृग्भिरव्यवहितान्मूलभूतात् ऋषेः क्रमेण संकीर्त्य तद्वत्तद्वदिति सादृश्यसंबन्धेन अग्निं वृणीते प्रार्थयते इत्यर्थः । एष एव प्रवरक्रमविशेषो होतुरध्वर्योश्च आ अध्यायपरिसमाप्तेः सर्वत्रोपदेष्टव्यः । त्र्यार्षेयमु हैके, ब्रुवते इति शेषः । त्र्यार्षेयं प्रवरमेके आचार्या ब्रुवते इत्यर्थः । उ ह इति निपातः अवधारणार्थो वाक्यालङ्कारार्थो वा । तं प्रवरं दर्शयति — ‘ भार्गवौर्वजामदग्न्येति, जमदग्निवदुर्ववद्भृगुवदिति ’ इति । एनमेव प्रवरमन्येष्वतिदिशति— एष एवाविकृतो जामाल्यैतिशायनेत्यादिना प्राचीनयोग्यानामित्यन्तेन सूत्रेण । एषोऽनन्तरोक्तः पञ्चार्षेयस्त्र्यार्षेयो वा जामाल्यादीनां नवानां भवतीत्यर्थः ।

अथाऽऽर्ष्टिषेणानामित्यत्र अथशब्दः पृथगयं गण इति ज्ञापनार्थः । एवं सर्वत्र । अन्यद्गतार्थम् । ‘ अथ वीतहव्याः ’ इत्यारभ्य ‘ पृथुवद्वेनवद्भृगुवत् ’ इत्यन्तं सूत्रं स्पष्टार्थम् ।

चतुर्विधा हि शुनकाः । केचिच्छुनकादेव जाताः । केचित् गृत्समदादेव जाताः । केचित् भृगोरपत्यं गृत्समदस्ततो जाताः । केचित् भृगोरपत्यं शुनहोत्रस्तदपत्यं गृत्समदस्ततो जाताः । तत्र गृत्समदादेव ये जातास्तेषामेवायं प्रवरो नान्येषामित्येतदर्थं गृत्समदद्दृष्टाप्रीप्रापणार्थं च गार्त्समदा इति विशेषणम् । इतरेषां तु सूत्रान्तरोक्ताः प्रवरा ज्ञेयाः । तत्र आद्यानां शौनकार्षेयः प्रवरः । तृतीयानां भार्गवगार्त्समदेति द्व्यार्षेयः । चतुर्थानां भार्गवशौनहोत्रगार्त्समदेति त्र्यार्षेय इति । एकार्षेये ‘ अमुतोऽर्वाचो होता ’ ‘ अत ऊर्ध्वान्मन्त्रकृतोऽध्वर्युर्वृणीते ’ इत्यनयोर्विध्योर्व्यवस्थापकत्वाभावात् अव्यवस्थाप्राप्तौ होत्रध्वर्युग्रहणं तद्धितान्तो होतुः प्रवरो वत्प्रत्ययान्तोऽध्वर्योरित्येवं व्यवस्थेति प्रदर्शनार्थम् । मित्रयुवां वाध्र्यश्वा इति विशेषणं वाध्र्यश्वदृष्टाप्रीप्रापणार्थम् । ‘ वाध्र्यश्वेति होता वध्र्यश्ववदित्यध्वर्युः ’ इत्यत्र होत्रध्वर्युग्रहणमुक्तव्यवस्थायास्तत्रैव प्राप्तिशङ्कानिरासार्थम् ।

इतीमे भृगवो व्याख्याता इति । उक्तानुभाषणस्येदं प्रयोजनम्— अविद्यमानभृगुशब्दानामपि शुनकमित्रयुवां भृगुत्वं यथा स्यादिति । तेन ‘ भृगूणां त्वा ’ इति यथर्ष्याधाने ‘ भार्गवो होता भवति ’ इत्यादौ

च उपप्रवेशसिद्धिः । जामदग्न्यवत्सानां जामा(बा)-ल्यादीनां च परस्परमविवाहः, प्रवरैक्यात् सगोत्रत्वाच्च । एवं आर्ष्टिषेणानामपि, त्रिप्रवरसाम्यात् । यद्यपि त्रिप्रवरार्ष्टिषेणानां नान्यैः सह द्विप्रवरसाम्यं तथापि पञ्चार्षेयसंगतमपि प्रवरसाम्यमेष्वविवाहप्रयोजकम्, 'वत्सा विदा आर्ष्टिषेणा इत्येतेषामविवाहः' इति बौधायनोक्तेः । अजामदग्न्यवत्सार्ष्टिषेणाभ्यां सप्रवरत्वादविवाहः । वीतहव्यादीनां तु स्वं स्वं गणं हित्वा परस्परं पूर्वैः सह (च) विवाहो भवत्येव, द्विप्रवरसाम्याभावात् । इति भृगुगोत्रप्रवरकाण्डम् । प्रच.

आश्वलायनश्रौतसूत्रम्

जामदग्न्या वत्साः

जामदग्न्या वत्साः । तेषां पञ्चार्षेयः । भार्गव-च्यावन-आप्रवान-और्व-जामदग्न्य-इति ॥

इदानीं प्रवरा अनुक्रमिष्यन्ते । द्विविधा वत्सा जामदग्न्या अजामदग्न्याश्च । तत्र ये 'जामदग्न्या वत्सा वयम्' इति स्मरन्ति, तेषां पञ्चार्षेयः प्रवरो भवति भार्गव-च्यावन-आप्रवान-और्व-जामदग्न्य-इति ।
गानावृ.

अजामदग्न्या वत्साः

अथ हाजामदग्न्यानां भार्गव-च्यावन-आप्रवान-इति ॥

ये तु 'वयं अजामदग्न्या वत्साः' इति, तेषां त्र्यार्षेयः प्रवरो भवति भार्गव-च्यावन-आप्रवान-इति । एतेषां अजामदग्न्यत्वात् और्वजामदग्न्यशब्दौ न भवतः । अत एव तौ शब्दौ जामदग्न्यत्वप्रयुक्तौ । द्विप्रकाराणां वत्सानां परस्परमविवाहः, त्र्यार्षेयसंनिपातात् । एतदुक्तं भगवता बोधायनेन—'त्र्यार्षेयाणामविवाहः' इति ।
गानावृ.

आर्ष्टिषेणाः

आर्ष्टिषेणानां भार्गव-च्यावन-आप्रवान-आर्ष्टिषेण-आनूप-इति ॥

(१) आश्रौ. २।६।१० ; गोप्र. २८.

आर्ष्टिषेणेति । अयमपि पञ्चार्षेयप्रवरः । गनावृ.

विदाः

विदानां भार्गव-च्यावन-आप्रवान-और्व-वैद-इति ॥

अयमपि पञ्चार्षेय एव । विदानां और्वशब्दसमन्वयात् जमदग्निगोत्रत्वमप्यस्ति । वत्सानां विदानां आर्ष्टिषेणानां च क्वचिदृषिसंनिपातात् क्वचित् सगोत्रत्वाच्च परस्परमविवाहः । सर्वेषु च समानप्रवरत्वादविवाहः । सर्वत्र चैवं समानधर्मेषु । गानावृ.

यस्काः

१ यस्क- २ वाधूल- ३ मौन- ४ मौक- ५ शार्कराक्षि- ६ सार्ष्टि- ७ सावर्णि- ८ शालङ्कायन- ९ जैमिनि- १० जैव(दैव)न्त्यायनानां भार्गव-वैतहव्य-सावेतस-इति ॥

अयं गणः त्र्यार्षेयः । यस्कादीनां दशानां परस्परमविवाहः । प्रवरेषु क्वचिच्छास्त्रान्तरात् पदविपर्यासो वर्णविपर्यासो वा पदान्यत्वं वाऽस्ति, न तेन प्रवरान्यत्वं भवतीत्यवगन्तव्यम् । गानावृ.

श्यैताः (वैन्याः)

श्यैतानां भार्गव-वैन्य-पार्थ-इति ॥

त्र्यार्षेयोऽयम् । गानावृ.

मित्रयुवः

मित्रयुवां वाध्र्यश्व-इति । त्रिप्रवरं वा भार्गव-दैवोदास-वाध्र्यश्व-इति ॥

मित्रयुवां एकार्षेयोऽयं त्र्यार्षेयो वा प्रवरो भवति । अयं प्रवरविकल्पः सर्वेषां मित्रयुवा, भेदेन स्मरणाभावात् । वत्सानां तु स्मरणादेव वत्सभावतद्भेदात् तत्प्रवरस्य व्यवस्था युक्ता । यत्तु तद्विशेषभेदेन प्रवरभेदग्रहणमिति, तदयुक्तम्, अगृह्यमाणस्य भेदस्य सत्त्वे प्रमाणाभावात् । प्रवरभेदः प्रमाणमिति चेत्, नैतत्साधकं, प्रयोगविकल्पेनापि संभवात् । अतो भेदाग्रहणात् व्यवस्थायां प्रमाणं नास्तीति विकल्प एव प्रवरयोः इत्यध्यवसितम् । एवमेव त्र्यार्षेयपञ्चार्षेयविकल्पे आद्यपदविकल्पे वाऽन्यस्मिन्नप्येवं-

विधे ऋषिभेदग्रहणे सति व्यवस्था नास्तीति निश्चीयते ।

गानावृ.

शुनकाः

शुनकानां गृत्समद-इति । त्रिप्रवरं वा, भार्गव-शौनहोत्र-गार्त्समद-इति ॥

एकार्षेयोऽयं त्र्यार्षेयो वा शुनकानां प्रवरः ।

गानावृ.

कात्यायन-लौगाक्षि-श्रौतसूत्रम्

जामदग्न्या वत्साः

भृगूणामादितो व्याख्यास्यामः—

१ * भृगवः २ जमदग्नयः ३ वत्साः ४ दार्भिः ५ नाडायनाः ६ वागायन- ७ आनुसातकि- ८ जैह्यति- ९ पैल-१० शौनकायनि- ११ जीवन्ति- १२ काम्बलोदरि- १३ वैहीनरि- १४ वैरोहित्य- १५ रेखायनि- १६ पार्षति- १७ वैश्वानरि- १८ वैरूपाक्षि- १९ पार्णिलि- २० वृकाश्वकानां २१ उच्चैर्मन्यु- २२ सात्यकर्णि- २३ वैष्टपुरेयि- २४ वालाकि- २५ तौलकेशिनां २६ ऋतभाग- २७ आर्तभाग- २८ मार्कण्डेय- २९ मण्डु- ३० माण्डव्य- ३१ माण्डूकेय- ३२ आजिहीन- ३३ आतिथीनां ३४ स्थौमाङ्गोरि- ३५ स्थौलपिण्डि- ३६ सौखबर्हि- ३७ शार्कराक्षि- ३८ देवमतीनां ३९ आर्कायण- ४० आह्वायन- ४१ गाङ्गायन- ४२ गेह्यायन- ४३ गोष्ठायन- ४४ वैशम्पायन- ४५ शार्ङ्गरव- ४६ गालव- ४७ य-

(१) गोप्र. २५-२६ ; मंप्र. ६१७, ६२४ ; प्रद. ११० ; संकौ. १८३ ; बाल. ११५३ (पृ. १८३) ; संर. ४२८.

* मंप्र. संकौ. बाल. मंर. इत्यादिनिबन्धग्रन्थैः पूर्वोक्तेषु बौधायनोक्तेषु गणेषु संगृहीतानां गोत्रनाम्नां कात्यायनाद्युक्तेषु गणेषु न पुनः सग्रहः कृतः । अतः तानि तानि नामानि तत्र तत्र सन्तीति ऊह्यम् ।

४ संप्र. संकौ. संर. (०).

५ गोप्र. संप्र. प्रद. संकौ. संर. नालायनाः ; बाल. मालायनः.

६ बाल. बागायनः.

७ प्रद. अनुसातकिः ; संकौ. संर. अनुमातकयः ; बाल. आनुशानकिः.

८ प्रद. जैह्वजि ; संकौ. संर. जैह्मतयः ; बाल. जैह्मतिः.

९ गोप्र. पल ; संप्र. पौल.

१० गोप्र. शौनकार्यान.

१३ गोप्र. वैहानरि ; संकौ. संर. वैहायनाः.

१६ गोप्र. पार्वति ; प्रद. बाल. पार्वतिः.

१९ गोप्र. संप्र. पाणिलि ; प्रद. पार्णिनलिः ; संर. पाणिनिः.

२१ गोप्र. उच्चयमान ; संप्र. संकौ. बाल. संर. उच्चयमानाः ; प्रद. रुचमानः.

२२ प्रद. सात्तकर्णिः.

२४ प्रद. बालाकिः ; संकौ. बालाकयः ; बाल. वालकिः ; संर. कालाकयः.

२५ गोप्र. तौलकेशीनाम् ; संर. तालकेशिनः.

२९ गोप्र. मण्ट ; संप्र. माण्डूकेय.

३२,३३ गोप्र. आजिहातिथीनाम् ; संप्र. आजिहीतिथयः, आजिहीतानिथीनाम् ; प्रद. आजिहीतिथिः ; संकौ. आजिहीताः, आतिथयः ; बाल. आजिहितः अतिथिः ; संर. आजीहिताः, आतिथयः.

३४ गोप्र. स्थौमागौरि ; संप्र. संकौ. संर. स्थौमाङ्गिरयः ; प्रद. बाल. स्थौमाङ्गारिः.

३५ गोप्र. स्थौल ; संप्र. स्थौलसौखाः ; प्रद. संकौ. बाल. संर. स्थौलाः.

३६ मंप्र. बर्हिषः ; प्रद. सौखोवाहिः ; संकौ. संर. सौरवाः बर्हिषः ; बाल. सौरवः, बर्हिः.

३८ प्रद. बाल. (०).

४० निबन्धकाराणां मते काह्वायनाः इति ।

४१ गोप्र. गार्भ्यायन ; संप्र. गार्गायणाः ; प्रद. बाल. गार्भायणः ; संकौ. संर. गार्ग्यायणाः.

४२ गोप्र. गोह्यायन ; संप्र. गार्भायणाः ; बाल. गेह्यायणः.

४३ गोप्र. गोष्ठयायन ; संप्र. गोष्ठयायन, गोष्ठायनाः इत्यपि ; बाल. गोष्ठायणः.

४५ गोप्र. सार्भरव.

४६ गोप्र. गौलव.

४७ प्रद. वाणूकेयः ; संकौ. बाल. संर. वाणकेयाः.

४८ वैकर्णि– ४९ साङ्कृत्य– ५० ऐतिशायनानां ५१याज्ञेय–५२ भ्राष्ट्रेय–५३ भ्राक्षेय–५४ लाक्षेय– ५५ लाकुचि– ५६ ललाटि– ५७ पारिमाण्डलीनां ५८ मालायन– ५९ अविगौवि– ६० सौष्मिकीनां ६१ पैङ्गलायन –६२ सात्यकायन– ६३ कौचहस्ति– ६४ चान्द्रमस– ६५ आनुलोमि– ६६ कौटिल्य– ६७ चौक्ष– ६८ क्रौञ्चाक्षि– ६९ कांस– ७० शारद्वति– ७१ वाधापलेपय– ७२ नैकर्षि–

४८ **गोप्र.** रैकणि.

४९ **संकौ. संर.** सांकृतयः .

५० **संप्र.** रैतिकायणाः, इतिकाण्वायनानाम् ; **प्रद. संकौ. बाल. संर.** ऐतिकायनाः .

५३ **प्रद.** बास्त्रेयः ; **बाल. संर.** भास्रेयाः .

५५ **गोप्र.** लाकुञ्चि ; **संप्र.** लाङ्खविः इत्यपि ; **प्रद.** लापुः .

५६ **गोप्र.** लालाटि ; **प्रद.** विलालाटिः ; **संकौ. संर.** लालाटयः .

५७ **संप्र.** पारिमण्डलयः .

५९ **गोप्र.** अतिगौवि ; **संप्र.** अवयः, गौवयः, औत्तुन्धि-भौधि ; **प्रद.** अविः, गौविः ; **संकौ. संर.** आवयः, आङ्गावयः ; **बाल.** अविः, गोविः .

६० **संप्र.** सोल्मिकानां इत्यपि ; **संर.** सैष्पिकयः .

६३ **गोप्र.** कौवहहस्ति ; **प्रद.** कोचिहस्तिः ; **बाल.** कोयष्टिः .

६५ **गोप्र.** आनुलौमि ; **संप्र.** अनुलोमिनः ; **प्रद.** अनुलोमिः ; **संकौ. संर.** आनुलोमिनः ; **बाल.** औडुलोमिः .

६६ **गोप्र.** कौट ; **संप्र.** कोठाः, क्रौञ्चाः ; **प्रद.** क्रौञ्चः ; **संकौ. संर.** क्रौञ्चाः ; **बाल.** कौञ्चः .

६७ **गोप्र.** चक्षु ; **संप्र.** श्रौक्षाः ; **प्रद. बाल.** (०) ; **संकौ.** चैक्षाः ; **संर.** चेक्षाः .

६८ **बाल.** क्रौञ्चवाक्षः .

६९ **गोप्र.** कानां स ; **संप्र. प्रद. संकौ. बाल. संर.** (०) .

७० **गोप्र.** सारध्वजि ; **संप्र.** स्मरध्वजयः, सारध्वजि ; **प्रद. बाल.** सारध्वजिः ; **संकौ.** सौरब्धजयः ; **संर.** सौरध्वजयः .

७१ **संप्र.** वासाः लेपनाः, वाल्यालेपाय ; **प्रद.** वाधालेपः ; **संकौ. संर.** वाध्याल्केयाः ; **बाल.** बान्धलेयः .

७२ **गोप्र.** नैवर्षि ; **बाल.** मैकर्षिः .

७३ शाकल्य– ७४ उष्ट्राक्षि– ७५ वाकायनि– ७६ अनुमति– ७७ जैकजिह्वि– ७८ जैह्वाश्मन्य– ७९ आष्मक्रम– ८० निराणि– ८१ वासि– ८२ मादन– ८३ स्योष– ८४ स्यन्दनि– ८५ काठेरणि– ८६ लावेरणि– ८७ सौगोलि– ८८ काशकृत्स्न– ८९ माध्योदाः इत्येतेषामविवाहः। तेषां पञ्चार्षेयः प्रवरो भवति। भार्गव– च्यावन– आप्रवान– और्व– जामदग्न्य– इति । भृगुवत्– च्यवनवद्– अप्रवानवद्– ऊर्ववद्– जमदग्निवद्– ॥

विदाः

अथ १ जमदग्नयो विदाः २ प्राचीनयोग्याः

७३ **गोप्र.** साककल्प.

७५,७६ **गोप्र.** पाकानुमति ; **संप्र. संकौ. संर.** पाकानु-मतयः ; **प्रद. बाल.** पाकानुमतिः .

७७ **संप्र.** जैकजिह्वयः ; **प्रद.** अजैकजिह्विः ; **संकौ.** जैक-जिह्वयः ; **बाल.** अजैकजिह्विः ; **संर.** कनिष्णयः .

७८ **गोप्र.** वैह्वाश्मन्य ; **संप्र.** जैह्वाश्मनयः ; **प्रद. बाल.** जैह्वायनिः ; **संकौ. संर.** जैह्वाशिनयः .

७९ **गोप्र.** आश्मक्रमणि ; **बाल.** आशाक्रमः .

८० **संकौ. संर.** निरीगयः ; **बाल.** मिगणिः .

८१ **प्रद.** वासिसादनः .

८२ **गोप्र.** मादान ; **संप्र. बाल. संर.** सादनाः ; **संकौ.** सदनाः . उपरितनं नाम द्रष्टव्यम् ।

८३ **संकौ.** स्पोषाः ; **संर.** स्योयाः .

८४ **प्रद. बाल.** स्पन्दतिः .

८५ **गोप्र. बाल. संर.** कटेरणि ; **संप्र.** कण्ठेरणयः ; **प्रद.** कण्ठेरणिः ; **संकौ.** कठेरणयः .

८६ **गोप्र. संकौ. संर.** लवेरणि ; **संप्र.** भवेरणयः ; **प्रद. बाल.** गवेरणिः .

८७ **गोप्र.** सौगौलि ; **संर.** यौगोलयः .

८८ **गोप्र.** कासकृत्स्न.

८९ **बाल.** मध्योदः .

(१) **गोप्र.** २६.; **संप्र.** ६१८, ६२४ ; **प्रद.** १११ ; **संकौ.** १६४ ; **संर.** ४२९.

१ **जेबी.** अथ जमदग्नयो विदाः .

३ पौलस्त्याः ४ वैदभृताः ५ क्रौञ्चायनाः ६ अभयजाताः ७ त्रैकायनाः ८ अवटाः ९ भ्राजत्याः इत्येतेषामविवाहः । तेषां त्र्यार्षेयः प्रवरो भवति। भार्गव-और्व-जामदग्न्य-इति। भृगुवद्-ऊर्ववद्-जमदग्निवद्-इति ॥

वात्स्याः (अजामदग्न्या वत्साः)

वात्स्यानां त्र्यार्षेयः प्रवरो भवति । भार्गव-च्यावन-आप्नवान-इति । भृगुवत्-च्यवनवद्-अप्नवानवद्-इति ॥

आर्ष्टिषेणाः

१ भृग्वन्दीपाः २ मार्गपथाः ३ ग्राम्यायणिः ४ अध्वनैकसिः ५ आपस्तम्बिः ६ भाल्विः ७ कार्दमायन- ८ आर्ष्टिषेण- ९ गर्दभयः १० अनूपाः इत्येतेषामविवाहः । तेषां पञ्चार्षेयः प्रवरो भवति । भार्गव-च्यावन- आप्नवान- आर्ष्टिषेण- आनूप- इति । भृगुवत्-च्यवनवद्-अप्नवानवद्-ऋष्टिषेणवद्-अनूपवद्-इति ॥

मित्रयुवः

१ खालायनाः २ शाकटाक्षाः ३ मैत्रेयाः अथ ४ साञ्चर्यः ५ द्रौणायनाः ६ रौक्ष्यायणाः ७ आपिशलाः ८ पाटिकायनाः ९ हांसजिह्वाः इत्येतेषामविवाहः । तेषां त्र्यार्षेयः प्रवरो भवति । भार्गव- वाध्र्यश्व- दैवोदास- इति । भृगुवद्-वध्र्यश्ववद्-दिवोदासवद्-इति ॥

यस्काः

१ वीतहव्याः २ यस्क- ३ वाधूल- ४ मौन- ५ मौक- ६ जीवन्त्यायन- ७ अर्थलेखयः

४ गोप्र. संप्र. वेदभृतः ; प्रद. संकौ. संर. वेदभृत् .

५ प्रद. क्रौञ्चायनः .

७ प्रद. ऐकायनः .

९ गोप्र. भ्राजः ; संप्र. भ्राजोत्याः , भ्राजन्त्याः, अस्यानन्तरं मादन्त्याः, ऐकायनाः इत्यधिकम् ; प्रद. भ्राजः, भ्रदत्यः ; संकौ. भ्राजः, भ्रादन्त्याः, अनन्तरं वैकायनाः इत्यधिकम् ; संर. भ्राजाः, भ्रादन्त्याः, अनन्तरं ऐकायनाः इत्यधिकम् .

(१) गोप्र. २६ ; संप्र. ६२४.

(२) गोप्र. २६ ; संप्र. ६१९, ६२४ ; प्रद. ११२ ; संकौ. १८४ ; संर. ४३०.

१ गोप्र. भृगवेदियाः ; संप्र. भृग्वन्दीयः, भृग्वन्दायाः ; संकौ. भृग्वन्दीयः ; संर. मृट्वन्नीयः .

२ संप्र. संकौ. प्रद. संर. मार्गपथः .

३ गोप्र. ग्राम्यायनिः .

४ संप्र. नैकसिः, अध्वनैकशिः ; प्रद. नेकसिः ; संकौ. संर. नैकर्षिः .

६ गोप्र. भ्रालिः ; संप्र. भाल्विः , बाल्विः इत्यपि ; प्रद. माल्लविः ; संकौ. वाल्विः ; संर. वाल्मिः .

७ संप्र. प्रद. संकौ. संर. कार्दमायनिः .

९ संप्र. संकौ. गार्दभिः ; प्रद. गादर्भिः ; संर. गार्लभिः .

१० संप्र. अनूपः, आनूपाः इत्यपि.

(१) गोप्र. २७ ; संप्र. ६२१, ६२५ ; प्रद. ११३ ; संकौ. १८५ ; संर. ४३०.

१ गोप्र. आश्वलायनाः ; संप्र. खालायनाः, आश्वलायनाः ; संकौ. (०).

२ गोप्र. साकिताक्षाः ; संप्र. शाकटाक्षाः साकिताक्षाः ; प्रद. शाकटाक्षः ; संकौ. शाकटाक्ष्याः ; संर. शाकटायनाः .

३ गोप्र. मेक्रयाः ; संप्र. मैत्रेयाः, मेक्रयाः .

४ संप्र. साचर्याः असाञ्चर्याः ; प्रद. साचर्यः ; संकौ. साञ्चर्याः ; संर. साचर्याः .

५ गोप्र. प्रद. संकौ. द्रोणायनाः ; संप्र. दैनायनाः द्रोणायनाः .

६ गोप्र. (०) ; संप्र. गोष्ठायनाः ; प्रद. गोपायनः ; संकौ. रौक्श्यायनाः ; संर. रौक्थायनाः .

७ गोप्र. संर. अपिशलाः ; संकौ. (०).

८ गोप्र. आठिकायनाः ; संप्र. आठिकायनाः, पाटिकायनाः इत्यपि ; संकौ. संर. आटिकायनाः .

९ गोप्र. संप्र. हासजिह्वाः ; प्रद. संकौ. संर. हंसजिह्वाः .

(२) गोप्र. २७ ; संप्र. ६२०, ६२५ ; प्रद. ११३ ; संकौ. १८५ ; संर. ४२९.

३ गोप्र. वधूला.

४ गोप्र. माधून ; संप्र. माधुलाः माधूलाः ; प्रद. माधुलः ; संकौ. संर. माधूलाः .

५ गोप्र. मौद्ग ; संप्र. मौसलाः मौद्गलाः ; संकौ. संर. मौसलाः .

६ गोप्र. लान्त्यायन ; प्रद. (०) ; संर. जीवन्तायनाः .

७ गोप्र. अर्थलेखाः ; प्रद. अर्थलेभिः ; संर. अर्थलेखयः .

८ भागलेय— ९ भागविज्ञेय— १० कोशाम्बेय— ११ वृकाश्वकि— १२ मदोकि— १३ बालेय— १४ गौरिक्षित— १५ दैर्घ्यचित— १६ पञ्चालव— १७ पौष्णावतार— १८ मोदायनाः इत्येतेषाम-विवाहः। तेषां त्र्यार्षेयः प्रवरो भवति। भार्गव- वैतहव्य- सावेदस- इति। भृगुवद्- वीतहव्य-वत्- सवेदसवद्- इति ॥

शुनकाः

१ याज्ञपयः २ सौकराः ३ मांसगन्धाः ४ कार्द-मायनाः ५ चौक्षाः ६ श्रोत्रियाः ७ प्रत्यूषाः ८ गृत्समदाः ९ शुनकाः इत्येतेषामविवाहः। तेषा-मेकार्षेयः प्रवरो भवति। गार्त्समद— इति। गृत्स-मदवद्—इति। त्र्यार्षेयो वा। भार्गव-गार्त्समद— इति। भृगुवद्-गृत्समदवद्-इति ॥

मानवश्रौतसूत्रम्

वत्साः

भृगूनेवाग्रे व्याख्यास्यामः—

१ जामदग्न्याः— २ वात्स्याः ३ आनुशातकि— ४ वैहति— ५ पैल— ६ शौनकायनि— ७ जीवन्ति— ८ काम्बलोदरि— ९ वैहीनरि— १० वैरोहित्य— ११ लेख्ययनि— १२ वैशाकि— १३ वैश्वानर— १४ वैरूपाक्षि— १५ पौकाशेरलानां १६ पार्णिलि— १७ वृकाश्वकानां १८ उर्ध्वमन्यु— १९ सावर्णि— २० वाल्मीकि— २१ शेरलानां २२ वैष्टपुरेय— २३ पालाक्षि—२४ तौलकेशिनां २५ असं २६ ऋत-भाग— २७ आर्तभाग— २८ मार्कण्डेय २९ मण्डु— ३० माण्डव्य— ३१ विभाण्डक— ३२ माण्डूकेय— ३३ अर्चनामां ३४ स्फेनमद्भूती— ३५ स्थौल-पिण्डि— ३६ शैपापत्य— ३७ शार्कराक्ष— ३८ देव-मतीनां ३९ आयण— ४० आर्चायन— ४१ आह्वा-यन— ४२ गाङ्गायन— ४३ वैशम्पायन— ४४ वाय-व्यायन— ४५ औदुन्व्यायन— ४६ सौरयी— ४७ दार्भि— ४८ मालायन— ४९ शार्ङ्गरव— ५० गालव— ५१ चाणूकेय— ५२ वैकर्णि— ५३ शौनकर्णि— ५४ शौण्डकर्णि— ५५ सांकृत्य— ५६ ऐतिशायनानां ५७ याज्ञेय— ५८ भ्राष्ट्रेय— ५९ क्ष्माला— ६० अण्ड— ६१ पारिमण्डलायन— ६२ अलुन्धि— ६३ क्रौरित— ६४ सौधकीनां ६५ पैङ्गलायन— ६६ सात्यकायन— ६७ कौचहस्ति— ६८कोवहूण्डिम्— ६९ सांख्यमित्र— ७० चान्द्रमित्र— ७१ चान्द्रमसि— ७२ आनुलोमि— ७३ कौटिल्य— ७४ कांस्य— ७५ शारद्वत— ७६ मौद्गडयो— ७७ वाद्यालेह्यि— ७८ निमिथि— ७९ शाकल्य— ८० उष्ट्राक्षि— ८१ वाकायनि— ८२ अनुमति— ८३ जैह्याशम— ८४ शोकजिह्व— ८५ आत्म-दमनि— ८६ वाटार— ८७ किराणि— ८८ माजा-नाति— ८९ काशकृत्स्न— ९० औषु— ९१ स्रुचतो— ९२ त्रान— ९३ वैहीकारि— ९४ शौक्रायणाः ९५ शकुणिः ९६ शाकट्यायनाः ९७ गोष्ठायनाः ९८ गोलायनाः ९९ डाकव्यायना इति ॥ (प्रवराः कात्यायन—लौगाक्षिवत्।)

---

११ गोप्र. वृकाश्चवि ; संप्र. वृकाश्ववि, वृकाश्मकयः ; प्रद. संकौ. संर. वृकाश्मकयः .

१२ संकौ. संर. मदोकधः .

१३ गोप्र. वारेय ; संप्र. वरेयः वारेयि; प्रद. मञ्चारेयः ; कौ. संर. वारेयाः .

१४ संप्र. गौरीक्षिताः ; प्रद. संर. गैरिक्षिताः .

१५ संप्र. दैर्घचिताः दीर्घचिताः ; प्रद. संकौ. संर. दैर्घ-चित्ताः .

१७ गोप्र. पौस्रावरार ; संप्र. पौवलाः ; प्रद. पाण्यवत्तः, पौष्णावतः इत्यपि ; संकौ. पौष्णावताः ; संर. पौष्पावताः .

१८ संप्र. गोदायनाः मौदायनाः ; प्रद. संकौ. संर. गोदा-यनाः .

(१) गोप्र. २७ ; संप्र. ६२१,६२५ ; प्रद. ११३ ; संकौ. १८५.

२ प्रद. (०).

३ संप्र. संकौ. मासगन्धाः ; प्रद. मात्स्यगन्धः .

४ गोप्र. कर्दमायनाः .

५ संकौ. चोक्षाः .

(२) मानवश्रौतसूत्रोक्तो गोत्रप्रवरविचारः प्रा. जॉन ब्रौमहा-श्र्येन संपादितात् ' गोत्रप्रवरमञ्जरी 'पुस्तकात्संगृहीतः ।

निमथिताः

वैदा निमथिताः। तेषां पञ्चार्षेयः प्रवरो भवति। भार्गव- च्यावन- आप्नवान- वैद- नैमथित- इति होता। निमथितवद्- विदवद्- अप्नवानवत्- च्यवनवद्- भृगुवद्- इत्यध्वर्युः॥

आवध्याः

आवध्यायना मौञ्ज्यायनाः। तेषां त्र्यार्षेयः प्रवरो भवति। भार्गव- च्यावन- आवध्य- इति होता। अवध्यवत्- च्यवनवद्- भृगुवद्-इत्यध्वर्युः॥

विदाः

अथ १ जमदग्नीनाम्। २ प्राचीनयोग्याः ३ पुलस्त्याः ४ वैदभृताः ५ कौश्चायन- ६ अभयजाताः ७ तौगायनाः ८ आवटाः ९ शाकर्णिनाः १० भाल्वशयः ११ भार्गवाः इति॥ (प्रवराः- भार्गव-च्यावन-आप्नवान-।)

आर्ष्टिषेणाः

१ श्रौधेयाः २ मार्गपथाः ३ ग्राम्यायणिः अथ ४ नैकसी- ५ आपस्तम्बिः ६ विभील्लि कार्णि- ७ कार्दमिः ८ आर्ष्टिषेण- ९ गर्दभ- १० शातपथि- इति॥

मित्रयुवः

१ आपिशायनाः २ कापिशायनाः ३ द्रौणायनाः ४ खालायनाः ५ अविचक्षाः ६ मैत्रेयाः अथ ७ इयः ८ आमोदायनाः ९ आपिशलाः इति॥

यस्काः

१ वैतहव्य- २ यास्क- ३ माधून- ४ मौक- ५ जीवन्त्यायनः ६ अथले- ७ भागलेय- ८ भागविज्ञेय- ९ कौशाम्बेय- १० वृकाश्वकि- ११ मादाहि- १२ गौरिक्षित- १३ दैर्घ्यचित- १४ वालेयम् - १५ पाञ्चधनाः १६ पौष्णावताः इति॥ (प्रवराः-भार्गव-वैतहव्य-सावेदस-।)

शुनकाः

१ गार्त्समदः २ शुनकाः ३ यज्ञवचाः ४ सौकरिः ५ कार्दमायनाः ६ राजबाधव्याः ७ चौक्षाः ८ चोराः ९ श्रोत्रियाः १० प्रत्यराः इत्येते शुनकाः। इत्येतेषां ......इत्यादि॥ (प्रवराः कात्यायन-लौगाक्षिवत्।)

वत्सपुरोधसाः

वत्सपुरोधसानां पञ्चार्षेयः प्रवरो भवति। भार्गव - च्यावन- आप्नवान- वात्स- पौरोधस- इति होता। पुरोधसवद्- वत्सवद्- अप्नवानवत्- च्यवनवद्- भृगुवद्- इत्यध्वर्युः॥

वेद-विश्वज्योतिषाः

वेद-विश्वज्योतिषाः। तेषां त्र्यार्षेयः प्रवरो भवति। भार्गव- वेद- विश्वज्योतिष-इति होता। विश्वज्योतिषवद्- वेदवद्- भृगुवद्- इत्यध्वर्युः॥

वैन्याः

पार्थवैन्यानां त्र्यार्षेयः प्रवरो भवति। भार्गव- वैन्य- पार्थ- इति होता। पृथुवद्- वेनवद्- भृगुवद्- इत्यध्वर्युः॥

शुक्लयजुर्वेदपरिशिष्टम्

आर्ष्टिषेणाः

...था १ ग्राम्यायणिः २ अप्यतेकेसि- ३ आपस्तम्बिः ४ भार्णि- ५ कार्दमिः ६ आर्ष्टिषेण- ७ गर्दभः च ८ अनूपाः इति॥

मित्रयुवः

१ आपिशायनाः २ कापिशायनाः ३ नारोपायनाः ४ रौद्रायण- ५ आश्वलायनाः ६ अपिकक्षाः ७ मैत्रेयाः ८ अनण्डय्यः ९ आमोदायनाः १० आपिशलाः ११ वाध्र्यश्वाः इति॥

यस्काः

१ वैतहव्य- २ यास्क- ३ माधून- ४ मौन- ५ मौक- ६ जैवन्त्यायन- ७ औप्यले- ८ वालेय- ९ भालेय- १० पान्यचत- ११ प्रोदडव्याजाः इति॥

शुनकाः

१ गार्त्समदाः २ शुनकाः ३ यज्ञवच- ४ सौकरी- ५ कार्दमायनाः ६ राजवाधव्याः ७ चौक्षाः

(१) शुक्लयजुर्वेदपरिशिष्टोक्तो गोत्रप्रवरविचारः प्रा. जॉन ब्रौमहाशयेन संपादितात् 'गोत्रप्रवरमञ्जरी' पुस्तकात् संगृहीतः।

८ चौराः ९ श्रौत्रियाः १० प्रत्युराः इति ॥

(प्रवरा.– कात्यायन–लौगाक्षिवत् । भार्गव– शौन-होत्र– गार्त्समद– इति वा इत्यधिकम् ।)

मत्स्यपुराणम्

* सूत उवाच–

[१]इत्याकर्ण्य स राजेन्द्र ओङ्कारस्याभिवर्णनम् ।
ततः पप्रच्छ देवेशं मत्स्यरूपं जलार्णवे ॥

मनुरुवाच–

[२]ऋषीणां नाम-गोत्राणि वंशावतरणं तथा ।
प्रवराणां तथा साम्यमसाम्यं विस्तराद्वद ॥
[३]महादेवेन ऋषयः शप्ताः स्वायम्भुवेऽन्तरे ।
तेषां वैवस्वते प्राप्ते संभवं मम कीर्तय ॥
[४]दाक्षायणीनां च तथा प्रजाः कीर्तय मे प्रभो ।
ऋषीणां च तथा वंशं भृगुवंशविवर्धनम् ॥

मत्स्य उवाच–

[५]मन्वन्तरेऽस्मिन् संप्राप्ते पूर्वं वैवस्वते तथा ।
अश्वमेधे सुवितते ब्रह्मणः परमेष्ठिनः ॥
[६]महादेवस्य शापेन त्यक्त्वा देहान् स्वयं ततः ।
ऋषयस्ते समुद्भूता हुते शुक्रे महात्मना ॥

* मत्स्य. १९५।१–४६ ; गोप्र. २८–३३ ; संप्र. ६६२–६६५. [गोत्रप्रवरऋषिनामसंग्रहः संप्र. ६१८–६२१ ; प्रद. १११–११३ ; संकौ. १८३–१८५ ; बाल. १।५३ (पृ. १८४–१८५) ; संर. ४२८–४३१ इत्यत्र द्रष्टव्यः ।].

(१) मत्स्य. १९५।१ ; गोप्र. २८ ; संप्र. ६६२ रस्याभि (रस्य च).

(२) मत्स्य. १९५।२ ; गोप्र. २८–२९ ; संप्र. ६६२.

(३) मत्स्य. १९५।३ ; गोप्र. २९ ; संप्र. ६६२.

(४) मत्स्य. १९५।४ ; गोप्र. २९ ; संप्र. ६६२ दाक्षायणीनां (दाक्षायणानां).

(५) मत्स्य. १९५।५ अश्वमेधे सुवितते (चरित्रं कथ्यते राजन्) ; गोप्र. २९ ; संप्र. ६६२ पूर्वं वैवस्वते तथा (प्राप्ते वैवस्वते पुरा) सुवितते (तु वितते).

(६) मत्स्य. १९५।६ देहान् (देहं) ततः (तथा) ऋषयस्ते (ऋषयश्च) ; गोप्र. २९ महात्मना (यथेच्छया) ; संप्र. ६६२ स्वयं ततः (समन्ततः) ऋषयस्ते (ऋषयश्च) महात्मना (यथेच्छया).

[१]देवानां मातरो दृष्ट्वा देवपत्न्यस्तथैव च ।
स्कन्नं शुक्रं महाराज ब्रह्मणः परमेष्ठिनः ॥
[२]तज्जुहाव ततो ब्रह्मा ततो जातो हुताशनः ।
ततो जातो महातेजा भृगुश्च तपसां निधिः ॥
[३]अङ्गारेष्वङ्गिरा जातो ह्यर्चिभ्योऽत्रिस्तथैव च ।
मरीचिभ्यो मरीचिस्तु ततो जातो महातपाः ॥
[४]केशैस्तु कपिशैर्जातः पुलस्त्यश्च महातपाः ।
केशैः प्रलम्बैः पुलहस्ततो जातो महायशाः ॥
[५]वसुमध्यात्समुत्पन्नो वसिष्ठश्च तपोधनः ।
भृगुः पुलोम्नस्तु सुतां दिव्यां भार्यामविन्दत ॥
[६]तस्यामस्य सुता जाता देवा द्वादश याज्ञिकाः ।
भुवनो भौवनश्चैव सुजन्यः सुजनस्तथा ॥
[७]शुचिः क्रतुश्च मूर्धा च याज्यश्च वसुदश्च ह ।
प्रभवश्चाव्ययश्चैव दक्षोऽथ द्वादशस्तथा ॥
[८]इत्येते भृगवो नाम देवा द्वादश कीर्तिताः ।
पौलोम्यजनयद्विप्रं देवानां तु कनीयसम् ॥

(१) मत्स्य. १९५।७ ; गोप्र. २९ ; संप्र. ६६२.

(२) मत्स्य. १९५।८ जातो हुताशनः (जाता हुताशनात्) ; गोप्र. २९ ; संप्र. ६६२ तज्जुहाव (तं जुहाव) भृगुश्च (भृगुः स).

(३) मत्स्य. १९५।९ ; गोप्र. २९ ; संप्र. ६६२ जातो ह्यर्चिभ्योऽत्रि (जातस्तृतीयोऽत्रि) मरीचिस्तु (मरीचिश्च).

(४) मत्स्य. १९५।१० कपिशैर्जातः (कपिशो जातः) महायशाः (महातपाः) ; गोप्र. २९ पुलस्त्यश्च (पुलस्त्यस्तु) ; संप्र. ६६२ (कुशैस्तु कपिलैर्जातः पुलस्त्यस्तु महातपाः ।) पू.

(५) मत्स्य. १९५।११ वसिष्ठश्च (वसिष्ठस्तु) ; गोप्र. २९ पुलोम्नस्तु (पुलोम्नश्च) ; संप्र. ५९८ पुलोम्नस्तु (पुलोम्नश्च) उत्त. : ६६२ गोप्रवत्.

(६) मत्स्य. १९५।१२ ; गोप्र. २९–३० तस्यामस्य (यस्यामस्मात्) ; संप्र. ५९८ (यस्यामस्मात्ततोऽपत्यभूता द्वादश देवताः ।) पू. : ६६२ पूर्वार्धे (यस्यामस्मात्ततो जाता देवास्तु द्वादशात्मकाः ।) भौवनश्चैव (भानवश्चैव) सुजन (सुजव).

(७) मत्स्य. १९५।१३ शुचिः क्रतुश्च (क्रतुर्वसुश्च) याज्यश्च (त्याज्यश्च) ; गोप्र. ३० दक्षोऽथ द्वादश (दक्षो द्वादशम) ; संप्र. ६६३ याज्यश्च (याजश्च) शेषं गोप्रवत्.

(८) मत्स्य. १९५।१४ उत्तरार्धे (पौलोम्यां जनयन् विप्रा देवानां तु कनीयसः ।) ; गोप्र. ३० देवा द्वादश कीर्तिताः

१ च्यवनं च महाभागमप्रवानं तथैव च ।
अप्रवानात्मजश्चौर्वो जमदग्निस्तदात्मजः ॥
२ और्वो गोत्रकरस्तेषां भार्गवाणां महात्मनाम् ।
तत्र गोत्रकरान् वक्ष्ये भृगोर्दीप्तौजसस्त्वहम् ॥

वत्साः

३ *भृगु[1]श्च च्यवन[2]श्चैव अप्रवान[3]स्तथैव च ।
और्व[4]श्च जमदग्नि[5]श्च वात्स्यो[6] दण्डि[7]र्नडायनः[8] ॥
४ वैगा[9]यनो वीतिहव्य[10]ः [11]पैलश्चैवानुशौ[12]तकिः ।
शौनका[13]यनि–जीवन्ति[14]–का[15]म्बोदाः पा[16]र्षतिस्तथा ॥
१ [17]वैहीनरिर्वि[18]रूपा[19]क्षो रौहि[19]त्यायनिरेव च ।
वैश्वा[20]नरिस्तथा [21]नीलो सा[22]वर्णिश्च वृकौ[23]श्वकः ॥
२ वैष्ट[24]पुरेयिर्वा[25]लाकिस्तौलकेश्[26]यो[27]र्तभागिनः ।
ऋतभा[28]गोऽथ मा[29]र्कण्डिर्[30]जिहीनोऽतिथि[31]स्तथा ॥

(देवाग्तु द्वादशात्मकाः) ; **संप्र.** ५९८ द्विप्रं (द्विप्रान्) कनीयसम् (कनीयसः) उत्त. : ६६३ कनीयसम् (कनीयसाम्) .

(१) **मत्स्य.** १९५।१५ च्यवनं च (च्यवनं तु) मप्रवानं (माप्नुवानं) अप्नवा (आप्नुवा) ; **गोप्र.** ३० तथैव च (तथाप्यसौ) ; **संप्र.** ५९८ च्यवनं च (च्यवनं तु) तथैव च (तथाप्यसौ) अप्नवानात्मजश्चौर्वो (आप्नवानात्मजश्चैव) : ६६३ (च्यवनं तु महाभागमाप्नवानं तथाप्यसौ । आप्नवानात्मजश्चौर्वो जमदग्निस्तथाऽऽत्मजः ॥) .

(२) **मत्स्य.** १९५।१६. भृगोर्दीप्तौजसस्त्वहम् (भृगोर्वै दीप्ततेजसा ।) ; **गोप्र.** ३० तत्र गोत्रकरान् (तद्गोत्रप्रवरान्) ; **संप्र.** ६६३ और्वो गोत्रकरस्तेषां (और्वगोत्रकरस्तस्य) शेषं गोप्रवत् .

(३) **मत्स्य.** १९५।१७ ; **गोप्र.** ३० ; **संप्र.** ६६३.

*** इतः परं यैर्निबन्धकारैः गोत्रप्रवरनाम्नां संग्रहः कृतः, तेषां स्थलनिर्देशः प्रथममेव एकत्र दत्तः। पाठभेदाश्च तत्र तत्र द्रष्टव्याः। संप्र.** ६१८ ; **प्रद.** १११ ; **संकौ.** १८४ ; **बाल.** १।५३ पृ. १८३ ; **संर.** ४२८.

३ **मत्स्य.** आप्नुवानः ; **संप्र.** आप्नवानः .

४ **संप्र.** ऊर्वश्च.

६ **गोप्र. संप्र.** वत्सः ; **संकौ.** भात्स्यः ; **संर.** मात्स्याः .

७ **मत्स्य.** दण्डिः ; **गोप्र.** दर्भिः .

८ **प्रद. संकौ. बाल. संर. जेबी.** नाडायनः .

(४) **मत्स्य.** १९५।१८ ; **गोप्र.** ३० ; **संप्र.** ६६३.

९ **गोप्र.** वैरायनः ; **संप्र.** वैशयनः , वैरायणः ; **प्रद. संकौ.** वैरायणः ; **बाल.** (०) ; **संर.** वैरायणाः .

१० **गोप्र.** वीतहव्यः ; **संप्र.** वैतिहयः , वैन्यः ; **प्रद.** वैतिहयः ; **संकौ.** वैन्यः ; **बाल.** वैतिहव्यः ; **संर.** वैन्याः .

१२ **मत्स्य.** चैवात्र शौनकः ; **गोप्र.** आनुसारकिः ; **संप्र.** चैवाथ सात्यकिः .

१३ **मत्स्य.** शौनकायन.

१५ **मत्स्य.** आवेदः ; **संप्र.** कम्बोदाः .

१६ **मत्स्य.** कार्षणिः .

(१) **मत्स्य.** १९५।१९ ; **गोप्र.** ३० ; **संप्र.** ६६३.

१९ **गोप्र.** रौहीत्यायनिः ; **प्रद.** रोहित्यायनः ; **बाल.** रौहित्यायनः .

२१ **गोप्र.** कपानीलुः ; **संप्र.** कथानीलुः, कपानीलुः ; **प्रद.** कपाली ; **संकौ. संर.** कृपानीलुः ; **बाल.** कामालिविः ; **जेबी.** उच्चैर्मन्युः .

२२,२३ **मत्स्य.** लुब्धः सावर्णिकः च सः । ; **गोप्र.** वासावर्णि—विकश्वरुः ; **संप्र.** वसावर्णिः, विवस्वरुः, सावर्णिः, विकस्वरुः ; **प्रद.** विसावर्णिः, विकस्वरः ; **संकौ.** सावर्णिः, निकस्वरुः ; **बाल.** सावर्णिः, विकस्वरः ; **संर.** सावर्णिः, पिकस्वरः .

(२) **मत्स्य.** १९५।२० **गोप्र.** ३० ; **संप्र.** ६६३.

२४ **मत्स्य.** विष्णुः पौरोऽपि ; **गोप्र.** विष्णुः, पैलोऽपि ; **संप्र.** विष्णुः, पौलोभि ; **प्रद. संकौ. संर.** विष्णुः ; **बाल.** विकः .

२५ **गोप्र.** वलाकिः ; **संप्र.** बालाकि.

२६ **मत्स्य.** ऐलिकः ; **गोप्र.** नौलिकः ; **संप्र.** नौलिकेल, तौलकेशिः ; **प्रद.** तौलिकेशिः ; **संकौ. संर.** तौलकेशिः ; **बाल.** जौलिकेशिः .

२७ **मत्स्य.** अनन्तभागिनः ; **गोप्र.** नान्तभागिनः ; **संप्र.** अन्तभाविनः .

२८ **मत्स्य.** मृगमार्गेय ; **गोप्र.** सृतो भार्गोऽथ ; **संप्र.** ऋताभागोऽथ.

२९ **मत्स्य.** मार्कण्ड ; **गोप्र.** मार्कण्डुः ; **जेबी.** मार्कण्डेयाः .

३० **मत्स्य.** जविनः ; **गोप्र. संकौ. संर.** जहिनः ; **संप्र.** अह्निनः , जहतः ; **प्रद. बाल.** जहिमः .

३१ **मत्स्य.** नीतिनः ; **गोप्र. प्रद. संकौ. बाल. संर.** वीतिनः ; **संप्र.** वीतितः, बीजिनः ; **जेबी.** आतिथिः .

१ [३२]मण्डु–[३३]मौण्डव्य–[३४]मौण्डूक–[३५]फेनपाः [३६]स्तनितस्तथा ।
[३७]स्थौलपिण्डिः [३८]शिखापत्तिः [३९]शार्कराक्षिस्तथैव च ॥
२ [४०]जलधिः [४१]सेनजित्[४२]कृत्स्नः [४३]कुत्सोऽन्यो [४४]मौद्गलायनः ।
[४५]आर्कायणो [४६]देवमतिः [४७]मण्डूकि[४८]ऋषभः [४९]सुतः ॥
३ [५०]सांकृत्य[५१]श्वातकिः [५२]सौपिर्यि[५३]यज्ञपिण्डायनस्तथा ।
[५४]गार्ग्यायणो [५५]गायनश्च ऋषि[५६]गार्हायणस्तथा ॥

१ [५७]गोष्ठायनो [५८]वाह्ययनो [५९]वैशम्पायन[६०]गालवौ ।
वैकर्णेयः[६१] [६२]शाङ्गरवो [६३]याज्ञेयि[६४]भ्राष्ट्रकायनिः ॥

२ [६५]लालाटि[६६]लौकुचिश्चैव [६७]लाक्षेयः परि[६८]मण्डलः ।
[६९]आलुकिः [७०]सौचकिः [७१]कौत्सस्तथान्यः [७२]पैङ्गलायनिः ॥

३ शाल्[७३]यायनिमौल्[७४]यायनिः कौटि[७५]ल्यः कौ[७६]चहस्तिकः ।

---

(१) **मत्स्य.** १९५।२१ ; **गोप्र.** ३० ; **संप्र.** ६६३.

३२ **मत्स्य.** मण्ड ; **संप्र.** मण्डू.

३४ **गोप्र.** मण्डूक.

३५, ३६ **गोप्र. जेबी.** स्फेनपागनिभः ; **संप्र.** फेनपा गनिभः, फेनपाः, स्थलिनः ; **प्रद.** फेनपास्तलिनः ; **संकौ.** केनयाः, तलिनः ; **बाल.** फेनयः, ललिनः ; **संर.** फेनयाः, तलिनः .

३७ **मत्स्य.** स्थलपिण्डः .

३८ **मत्स्य.** शिखावर्णः ; **गोप्र.** शिषापत्तिः ; **प्रद.** शिखापत्रिः ; **संकौ.** शिखापतिः ; **बाल.** शिखायतिः .

३९ **गोप्र. संप्र.** शर्कराक्षिः .

(२) **मत्स्य.** १९५।२२ ; **गोप्र.** ३०–३१ ; **संप्र.** ६६३.

४० **मत्स्य.** जालधिः ; **गोप्र.** जलुपि. प्रा. जॉन ब्रौमहाशयः सूचयति यत् इदमर्धं प्रमादेनात्र पठितम् । वस्तुतस्तु पञ्चविंशतितमश्लोकस्य पूर्वार्धादनन्तरं पठनीयमिति ।

४१ **मत्स्य.** सौधिकः ; **गोप्र.** ध्वजकृत् ; **संप्र.** सौध्वजिः ; **प्रद.** सैन्यजित् ; **संकौ. संर.** सेनाजित् ; **बाल.** सैम्यजित् .

४२ **मत्स्य.** क्षुभ्यः ; **गोप्र.** सन्यौ .

४३, ४४ **गोप्र.** तथाऽन्यः पौगलायनिः ; **संप्र.** तथाऽन्यः पागलायनिः, पौङ्गल्यायनिः ; **प्रद. संकौ. बाल. संर.** पैङ्गलायनिः .

४५ **मत्स्य.** माङ्कायनः ; **गोप्र. संप्र.** मार्कायणः .

४६ **मत्स्य.** देवपतिः ; **गोप्र. संप्र.** दिवपतिः ; **प्रद.** दिवपीतिः ; **संकौ. संर.** दिवःपतिः ; **बाल.** दिवस्मतिः .

४७ **मत्स्य.** पाण्डुरोचिः ; **गोप्र.** माण्डूम.

४८,४९ **मत्स्य.** सगालवः ; **गोप्र.** वृषभिः स च; **संप्र.** वर्षभिः स च. अन्ये निबन्धकाराः उपरिदर्शितं पाठमनुसरन्ति ।

(३) **मत्स्य.** १९५।२३ ; **गोप्र.** ३१ ; **संप्र.** ६६३. गोत्रप्रवरमञ्जर्यां संस्कारप्रकाशे च अत्र ' लवः सांकृत्यशालाकिस्तथा चैवानुशातकिः । कोपियज्ञो मित्रयज्ञस्तथा चैवामिलायनः ॥ ' इति श्लोकः पठ्यते । तदनुसारेण निबन्धकारैर्गोत्रनामसंग्रहोऽपि कृतः ।

लवः— **प्रद.** प्लवः ; **संकौ.** पलवः ; **बाल.** स्तनः ; **संर.** पलतः पलवः .

कोपियज्ञः— **प्रद. बाल.** कापयज्ञः .

आमिलायनः— **गोप्र.** मित्रलायनः .

५४ **गोप्र.** मार्गायनः ; **जेबी.** गाङ्गायन.

५५ **गोप्र.** हायनिः ; **संप्र.** हायनः , हायनिः ; **प्रद. बाल.** हायनिः ; **संकौ.** हायतिः ; **संर.** हापत्तिः ; **जेबी.** आह्वायनः .

५६ **गोप्र.** गोत्सायनः ; **संप्र. जेबी.** गोदायनः .

(१) **मत्स्य.** १९५।२४; **गोप्र.** ३१; **संप्र.** ६६३.

५७ **गोप्र.** गोष्ठयायनः .

५८ **गोप्र. संप्र.** हायनिः च; **जेबी.** चाणुकिः च.

५९, ६० **मत्स्य.** वैशम्पायन एव च.

६१ **मत्स्य. गोप्र. संर.** वैकर्णिनिः ; **संप्र.** वैकर्णेयः, वैकर्णेयिः ; **प्रद.** कैलवर्णधिः ; **संकौ. बाल.** वैकर्णिपिः .

६३ **गोप्र.** यज्ञेयिः .

६४ **मत्स्य.** भ्राष्टकायणिः ; **गोप्र.** भार्ष्टकायनिः ; **संप्र.** भाण्यकायनिः भाल्लकायनिः .

(२) **मत्स्य.** १९५।२५; **गोप्र.** ३१ ; **संप्र.** ६६४.

६५ **गोप्र.** लालविः ; **संप्र.** लालादिः .

६६ **मत्स्य.** नाकुलिः ; **गोप्र.** लाभूतिः ; **संप्र.** लाकुविः .

६७ **मत्स्य.** लौक्षिण्यो ; **गोप्र.** लल्यानः ; **संप्र.** लक्ष्मण्य, लाक्षण्यः ; **प्रद. बाल.** ललामः ; **संकौ. संर.** लाक्ष्मणः .

६९,७०,७१,७२. **गोप्र. संप्र.** (०).

(३) **मत्स्य.** १९५।२६ ; **गोप्र.** ३१; **संप्र.** ६६४.

७३ **मत्स्य.** सात्यायनिः ; **बाल.** शाक्यायतिः .

७४ **मत्स्य.** मालयनिः ; **गोप्र.** मलायनिः ; **संप्र.** नालायनिः, माल्यायनिः ; **प्रद. बाल.** मलपतिः .

७५ **मत्स्य. गोप्र.** कौटिलिः ; **संप्र.** कौटलः , **प्रद. संर.** कौटलिः ; **संकौ.** कौटालिः ; **बाल.** कौलिः.

७६ **गोप्र.** कोचहस्तिकः ; **संप्र.** चलहस्तिकः .

सौह[77]सौक्तिः सकौ[78]क्षिः [79]कौंसिश्चान्द्र[80]मसिस्तथा ॥
१नैकजिह्वो[81] जिह्व[82]शून्यः केह्व[83]लेटिर्हिक[84]श्वरिः ।
[85]शौरद्रुतिः स नैमि[86]श्यो लोष्टा[87]क्षिश्च [88]गवेरणिः ॥
२वार्गा[89]यनिश्चानु[90]मतिः [91]पौर्णसौगन्धि[92]काशकृ[93]त् ।
[94]समाध्योदास्तथैवैषां पञ्चार्षः प्रवरो मतः ॥

---

७७ **मत्स्य.** सौहः सोक्तिः ; **गोप्र.** सौक्तिः ; **संप्र.** शौक्तिः, सौक्तिः ; **प्रद.** शौक्ति ; **संकौ. संर.** सौक्तिः ; **बाल.** (०).

७८ **मत्स्य.** सकौवाक्षिः ; **गोप्र.** तकोटरश्चैव; **संप्र.** सकोटरश्चैव, कोटरः ; **प्रद. बाल. संर.** कोटरः ; **संकौ.** कोठरः .

७९ **मत्स्य.** कौसिः ; **गोप्र.** साक्षी ; **संप्र.** साक्षि, साक्षी ; **प्रद. बाल.** साक्षिः ; **संकौ. संर.** साक्षी.

८० **गोप्र. संप्र. प्रद. संकौ. बाल. संर.** सान्द्रमणिः .

(१) **मत्स्य.** १९५।२७ ; **गोप्र.** ३१ ; **संप्र.** ६६४.

८१ **गोप्र.** नैकजिह्वः ; **संप्र.** जेकजिह्विः .

८२ **मत्स्य.** जिह्वकः च ; **संप्र.** जैकशून्यः ; **संकौ. बाल. संर.** जिह्वाशून्यः .

८३ **मत्स्य.** व्याधाज्यः ; **गोप्र.** केसलेढिः ; **संप्र.** केह्वलेठिः, केयलेढिः ; **प्रद.** केझलेटिः ; **संकौ.** केल्लेढिः ; **बाल.** केह्वलैटिः ; **संर.** केल्लेटिः ;

८४ **मत्स्य.** लौहवैरिणः ; **संप्र.** हिकस्वरः, हिकश्वरिः ; **प्रद.** हिकश्मरिः ; **बाल.** हिकश्वः ; **संर.** हिकश्वरिः .

८५ **मत्स्य.** शारद्वतिकः ; **गोप्र.** सौरद्धतिः ; **संप्र.** सौरद्वतिः, सारध्वजिः ; **प्रद.** सौरद्वतिः ; **संकौ. संर.** सारध्वजिः ; **बाल.** सौरः .

८६ **मत्स्य.** नेतिष्यः ; **प्रद. बाल.** नैमिष्यः ; **जेबी.** नैकर्षिः .

८७ **मत्स्य.** लोलाक्षिः ; **संप्र.** लोष्ठाक्षिः, लोष्टाक्षिः ; **प्रद. संकौ.** लोष्ठाक्षिः ; **बाल.** लौगाक्षिः ; **जेबी.** उष्ट्राक्षिः .

८८ **मत्स्य.** चलकुण्डलः ; **गोप्र.** भवेरणिः ; **संप्र.** भवेरणिः, गवेरणिः ; **संकौ. संर.** गरेवणिः .

(२) **मत्स्य.** १९५।२८ ; **गोप्र.** ३१ ; **संप्र.** ६६४.

८९ **मत्स्य.** वाङ्गायनिः .

९० **गोप्र. संप्र.** स्वानुमतिः .

९१, ९२, ९३ **मत्स्य.** पूर्णिमागतिकोऽसकृत् ; **गोप्र.** पौर्णिसौगन्धिकासिकृत् ; **संप्र.** पौर्णसौगन्धिकासिकृत्, पौर्णसौगन्धिः, काशकृत् ; **प्रद. बाल.** पौर्णसौगन्धिः, कान्तिकृत् ; **संकौ. संर.** पौर्णसौगन्धिः, काशकृत् .

९४ **मत्स्य.** सामान्येन यथा तेषां पञ्चैते प्रवरा मताः । ; **गोप्र.** सामान्यतस्तथैवैषां पञ्चार्षः प्रवरो मतः । ; **संप्र.** समध्यगस्तथैतेषां पञ्चार्षः प्रवरो मतः ।

१ भृगुश्च च्यवनश्चैव अप्नवानस्तथैव च ।
और्वश्च जमदग्निश्च पञ्चैते प्रवरा मताः ॥

(१) **मत्स्य.** १९५।२९ अप्नवान (आप्नुवान) ; **गोप्र.** ३१ ; **संप्र.** ६६४ अप्नवान (आप्नवान).

वत्सगणे संप्र. प्रद. संकौ. बाल. संर. एषु ग्रन्थेषु अधिकानि नामानि समुपलभ्यन्ते । तानि यथा—

१ **बिलभृत्—** **बाल.** विलभृत् ; **संर** बिलभृत्.

२ **सौमदायनाः—** **प्रद. बाल.** सोमदायनः .

३ **वैरायणाः—** **प्रद. संकौ. बाल. संर.** (०).

४ **स्वानुमतयः—** सर्वग्रन्थेषु समानम् ।

५ **मण्डचित्राः—** **संप्र.** मण्डवित्राः .

६ **शौक्रायणाः—** सर्वग्रन्थेषु समानम् ।

७ **त्वाष्ट्रेयाः—** **बाल.** त्वाष्ट्रिः .

८ **कौवहुण्डयः—** **प्रद बाल.** कोचहुण्डिः ; **संकौ.** कोचहुण्डयः ; **संर.** कोवहुण्डयः .

९ **शौनायनाः—** सर्वग्रन्थेषु समानम् ।

१० **शाकपौर्णयः—** **प्रद. बाल.** शाकपूणिः ; **संर.** शाकपौणयः .

११ **व्रीहिमतयः—** **संप्र.** व्रीहमतयः ; **प्रद.** व्रीहमतिः ; **बाल.** व्रीहंमतिः .

१२ **मायामतिः—** **प्रद.** (०); **बाल.** मायामरिः .

१३ **आभ्रेवकिः—** **प्रद बाल.** (०); **संकौ.** राभ्रेवकिः ; **संर.** राभ्रेवकिः .

१४ **कोशनः—** **संप्र.** कौशनः, अशोकनः इत्यपि क्वचित् ; **बाल.** क्रोशनः .

१५ **मौद्गल्यः—** सर्वग्रन्थेषु समानम् ।

१६ **कारवचः—** **संकौ.** कारकारवचः .

१७ **सान्तपनायनाः—** **प्रद.** शान्तपायनः .

१८ **गेह्वः—** **संर.** गेह्विः .

१९ **सेलार्कः—** **संप्र. प्रद. संकौ. संर.** (०).

२० **भेह्विः—** **संप्र.** भेहिकि ; **प्रद.** भेह्व ; **बाल.** भेह्वकः .

२१ **किरुषः—** **प्रद.** कितुषः ; **बाल.** सतुषः .

२२ **स्तन्वतः—** **संप्र.** तत्त्वतः ; **प्रद. बाल.** तत्त्वः .

२३ **औलन्धिः—** **संप्र.** औल्यन्धिः ; **प्रद.** औपधिः ; **बाल.** औलन्थिः .

२४ **वायर्गिराणिः—** **संप्र.** वारार्गिराणिः ; **प्रद.** वागर्गिराणिः ; **बाल.** वाटार्गिः, रागिः ; **संर.** वायर्गिरायणिः .

विदाः

१अतः परं प्रवक्ष्यामि शृणु त्वन्यान् भृगूद्वहान् ।
जमदग्निर्विदश्चैव पौलस्त्यो वैदभृत्तथा ॥

२ऋषिश्चाभयजातश्च कायनिः शार्कटायनः ।
और्वेया मारुताश्चैव सर्वेषां प्रवराः शुभाः ॥

३भृगुश्च च्यवनश्चैव अप्नवानस्तथैव च ।
परस्परमवैवाह्या ऋषयः परिकीर्तिताः ॥

आर्ष्टिषेणाः

४भृग्वन्दीपो मार्गपथो ग्राम्यायनिकटायनी ।
आपस्तम्बिस्तथा भाल्विनैकर्षिः कपिरेव च ॥

२५ श्येनयागातिः– संप्र. श्येनपागातिः .
२६ नैकषिः– प्रद. बाल. (०) ; संर. नैकष्यिः .
२७ शौद्धकर्णिः– संर. शौककर्णिः .
२८ निडायनाः– प्रद. बाल. (०).
२९ श्रीवत्समण्डूकाः– प्रद. संकौ. बाल. संर. (०).

एतेषु कानिचिन्नामानि मानवश्रौतसूत्रे शुक्लयजुर्वेदपरिशिष्टे च पाठभेदेनोपलभ्यन्ते ।

(१) मत्स्य. १९५।३० ; गोप्र. ३१.
२ मत्स्य. बिदः .
४ मत्स्य. बैजभृत् ; गोप्र. वैजभृत् .

(२) मत्स्य. १९५।३१; गोप्र. ३१.
५ मत्स्य. उभयजातः ; गोप्र. भवजातः .
६ प्रद कटायनिः .
८ प्रद. आर्षेय. .
९ प्रद. मरुतः .

(३) मत्स्य. १९५।३२ अप्नवान (आप्नुवान) ; गोप्र. ३१–३२ ; संप्र. ६६४ मवैवाह्या (मविवाह्या).

(४) मत्स्य. १९५।३३; गोप्र. ३२; संप्र. ६६४.
१ मत्स्य. भृगुदासः ; गोप्र. संप्र. भृग्वन्दीयः .
३ मत्स्य. ग्राम्यायणि.
४ संप्र. रथायनी, चट्टायनिः ; प्रद. चटायनिः ; संकौ. चट्टायनिः ; संर. वदायनिः .
५ संप्र. आपस्तम्बः .
६ मत्स्य. बिल्विः ; गोप्र. भल्विः .
७ मत्स्य. नैकशिः ; गोप्र. नैकसिः .
८ गोप्र. कसिः ; संप्र. कविः, कपिः ; प्रद. संकौ. संर. कविः.

१आर्ष्टिषेणो गार्दभिश्च कार्दमायनिरेव च ।
आश्वायनिस्तथाऽनूपः पञ्चार्षेयाः प्रकीर्तिताः ॥

२भृगुश्च च्यवनश्चैव अप्रवानस्तथैव च ।
आर्ष्टिषणस्तथाऽनूपः प्रवराः पञ्च कीर्तिताः ॥

३परस्परमवैवाह्या ऋषयः परिकीर्तिताः ॥

यस्काः

४यस्कस्तथा वीतहव्यो माधूलश्चण्डमो दमः ॥

५जीवन्त्यायनिर्मौनश्च पिलिश्चैव खलिस्तथा ।
भागलिर्भागवित्तिश्च कौशाम्बेयिश्च काश्यपिः ॥

(१) मत्स्य. १९५।३४ ; गोप्र. ३२ ; संप्र. ६६४.
१२ गोप्र. आश्वाभिः ; संप्र. आश्वलायनिः, आश्वाभिः ; प्रद. आश्वायतिः ; संकौ. संर. आश्वभिः .
१३ मत्स्य. तथा रूपिः ; गोप्र. अधिनायिः च ; संप्र. अथानूपः, अधितापिः .

(२) मत्स्य. १९५।३५ अप्नवान (आप्नुवान) स्तथाऽनूपः (स्तथा रूपिः) ; गोप्र. ३२ स्तथाऽनूपः (स्तथाऽनूपिः) ; संप्र. ६६४ अप्नवान (आप्नवान).

(३) मत्स्य. १९५।३६ ; गोप्र. ३२ ; संप्र. ६६४ मवैवाह्या (मविवाह्या).

(४) मत्स्य. १९५।३६ ; गोप्र. ३२ ; संप्र. ६६४.
१,२ मत्स्य. यस्को वा वीतहव्यो वा ; गोप्र. यस्को वचो वीतहव्यो ; संप्र. यास्का वाचो वीतहव्याः .
३ मत्स्य. मथितः तु ; गोप्र. माधवः ; संप्र. मागन्धः .
४,५ मत्स्य. तथा दमः ; संप्र. प्रद. संर. चण्डमोदनः ; संकौ. चन्दुमोदनः .

(५) मत्स्य. १९५।३७ ; गोप्र. ३२ ; संप्र. ६६४.
६ मत्स्य. जैवन्त्यायनिः ; प्रद. जैवत्यायनः .
७ मत्स्य. मौजश्च ; गोप्र. मौलिश्च ; संप्र. मौपिलिश्च ; प्रद. मौसलि.
८ संप्र. शालिः चैव, पिलिङ्खिलिः .
९ मत्स्य. चलिः. उपरितनं नाम द्रष्टव्यम् ।
१० मत्स्य. भागिलः ; गोप्र. भर्गेलिः .
११ गोप्र. भार्गवत्विः च ; संप्र. गार्गवीतिः, भागवित्तिः ; संकौ. भागवतिः ; जेबी. भागविज्ञयः .
१२ मत्स्य. कौशापिस्त्वथ.
१३ प्रद. कश्यपिः ; जेबी. वृकाश्वकिः .

१ बालेयः[14] समदागेयिः[15] सौरिर्ज्वरिस्तथैव[16] च।
गार्गीयस्त्वथ[17] जाबालिस्तथा[18] पौष्णायनो[19] ह्यृषिः ॥
२ मोदायनस्तथैतेषामार्षेयाः[20] प्रवरा मताः ॥
३ भृगुश्च वीतहव्यश्च तथा चैव सवेदसः।
परस्परमवैवाह्या ऋषयः परिकीर्तिताः ॥

(१) मत्स्य. १९५।३८ ; गोप्र. ३२ ; संप्र. ६६४.

१४ मत्स्य. बालपिः ; गोप्र. बालेयिः ; संप्र. वासेयिः, वालेयिः ; प्रद. वालेयः ; संकौ. बाल्लेपिः ; संर. (०).

१५ मत्स्य. श्रमदागेपिः ; प्रद. समदोगेयिः ; संकौ. संर. समदागपिः.

१६ मत्स्य. सौरस्थितिः ; गोप्र. सौज्वरिः च ; प्रद. संकौ. संर. सौरिः, ज्वरिः ; जेबी. दैर्घ्यचितः.

१७ जेबी. गौरिक्षितः.

१८ संप्र. प्रद. संकौ. संर. (०) ; जेबी. पञ्चालवः.

१९ मत्स्य. पौष्ण्यायनः ; संप्र. प्रद. संकौ. संर. (०) ; जेबी. पौष्णावतः.

(२) मत्स्य. १९५।३९ ; गोप्र. ३२.

२० मत्स्य. रामोदश्च ; गोप्र. ग्रामदश्च ; संप्र. प्रद. संकौ. संर. (०).

(३) मत्स्य. १९५।३९–४० ; पूर्वार्धे (भृगुश्च वीतिहव्यश्च तथा रवसवैवसौ) ; गोप्र. ३२ चैव सवेदसः (रवसवैवसौ) ; संप्र. ६६४ मवैवाह्या (मविवाह्या) उक्त.

यस्कगणे संप्र. प्रद. संकौ. संर. एषु ग्रन्थेषु अधिकानि नामानि समुपलभ्यन्ते। तानि यथा–

१ **भागन्तयः**– प्रद. भाङ्गनिः ; संर. भागान्तपः.

२ **सानुष्टयः**– प्रद. सानुष्टिः ; संर. सानुस्वयः.

३ **मादायनाः**– सर्वग्रन्थेषु समानम्।

४ **शालङ्कायनाः**– ,, ,,

५ **तार्काः**– संप्र. तर्काः.

६ **प्रावारेयाः**– प्रद. प्रवारेयः ; संकौ. संर. प्रावरेयाः.

७ **शार्कराक्षिः**– सर्वग्रन्थेषु समानम्।

८ **कौटिल्यः**– ,, ,,

९ **विलेभिः**– ,, ,,

१० **वाह्लयः**– प्रद. वाह्लिः ; संकौ. वाह्लियः ; संर. वाह्लियः.

११ **हालेयः**– सर्वग्रन्थेषु समानम्।

१२ **दीर्घचितः**– प्रद. दीर्घवित्तः ; संकौ. दीर्घचित्तः ; संर. दीर्घचित्ताः.

मित्रयुवः

१ खालायनिः[1] शार्कटाक्षो[2] मैत्रेयः[3] सौख्ययस्तथा[4] ॥
२ द्रौणायनो[5] रौक्ष्यायणापिशली[6] चापिर्कायनिः।
हंसजिह्वस्तथैतेषामार्षेयाः प्रवरा मताः ॥
३ भृगुश्चैवाथ वध्र्यश्वो दिवोदासस्तथैव च।
परस्परमवैवाह्या ऋषयः परिकीर्तिताः ॥

१३ सार्ष्टिः– } प्रद. सार्ष्टिसावर्णी द्वावधिकावाश्वलायनोक्तौ ; संकौ. संर. (०).
१४ सावेतमः– }

एतेषु कानिचिन्नामानि मानवश्रौतसूत्रे शुक्लयजुर्वेदपरिशिष्टे च पाठभेदेनोपलभ्यन्ते।

(१) मत्स्य. १९५।४० ; गोप्र. ३२.

१ मत्स्य. गोप्र. शालायनिः.

४ मत्स्य. गोप्र. खाण्डवः ; प्रद. सान्वयः.

(२) मत्स्य. १९५।४१ ; गोप्र. ३२.

६ मत्स्य. रौक्मायणिः ; गोप्र. रौक्मायनः ; प्रद. रौक्थायनः.

७ मत्स्य. आपिशिः ; गोप्र. पिशली.

८ गोप्र. चापि कायनिः ; प्रद. आपिकायनः.

(३) मत्स्य. १९५।४२ ; गोप्र. ३२–३३.

मित्रयुगणे (वाध्र्यश्वगणे) संप्र. प्रद. संकौ. संर. एषु ग्रन्थेषु अधिकानि नामानि समुपलभ्यन्ते। तानि यथा–

१ **रौप्यायणाः**– सर्वग्रन्थेषु समानम्।

२ **रौक्मायणः**– संप्र. संकौ. संर. (०).

३ **सापिण्डिनः**– प्रद. सात्यकिः ; संकौ. संर. सात्यण्डिनः.

४ **पिकाक्षाः**– संकौ. संर. पिण्डिकाक्षाः.

५ **मौदायनाः**– संर. मौदायनाः.

६ **कापिशायनाः**– सर्वग्रन्थेषु समानम्।

७ **शाण्डेयाः**– संर. शाडेयाः.

८ **सक्षिताः**– संकौ. संर. साक्षिताः.

९ **मित्रयुजः**– संर. मित्रयतः.

१० **आपिशायनाः**– सर्वग्रन्थेषु समानम्।

११ **पाटिकायनाः**– प्रद. (०).

१२ **वाध्र्यश्वाः**– संप्र. माध्र्यश्वाः, वाध्र्यश्व इत्यपि क्वचित्।

१३ **दिवोदासः**– संर. मित्रयुवो दिवोदासाः.

एतेषु कानिचिन्नामानि मानवश्रौतसूत्रे शुक्लयजुर्वेदपरिशिष्टे च पाठभेदेनोपलभ्यन्ते।

शुनकाः

१शाक्त्यायनो यज्ञपयो मत्स्यगन्धिस्तथैव च ।
प्रत्यूर्षश्च श्रोत्रियश्च चौक्षिर्वै कार्दमायनिः ॥
२तथा गृत्समदो राजन् शुनकश्च महानृषिः ।
प्रवरास्तु तथोक्तानामार्षेयाः परिकीर्तिताः ॥
३भृगुर्गृत्समदश्चैव आर्षावेतौ प्रकीर्तितौ ।
परस्परमवैवाह्या इत्येते परिकीर्तिताः ॥
४एते तवोक्ता भृगुवंशजाता
महानुभावा नृप गोत्रकाराः ।
येषां तु नाम्नां परिकीर्तनेन
पापं समग्रं विजहाति जन्तुः ॥

(१) अथ इदानीमेतानि काण्डानि व्याख्यास्यामः । इहोदाहृतेषु गोत्रगणेष्वपि एकेन सूत्रकारेण अन्यैरनुक्तमधिकं यत्किञ्चित् गोत्रं वा गोत्रगणो वा गणान्तर्भूतानि वा गोत्रान्तराणि गोत्रसंख्या वा प्रवरे ऋषिक्रमविशेषो वा प्रवरविकल्पो वा तत्कृतौ विवाहाविवाहौ विशेषान्तरं वा (यदुक्तं) तत्सर्वं सर्वैः सूत्रकारैरुक्तमेवेति मन्तव्यं, प्रामाण्याविशेषादेकत्रोक्त्यैवार्थसिद्धेरविरोधाच्च, स्मृतिशास्त्रेषु प्रायश्चित्ताशौचदायविभागव्यवहारकाण्डेषु यद्वत् । तथा— गोत्रगणेषु परिगणितानामृषीणां नामधेयानि मात्रासंख्याक्रमेयत्तासंदेहात् संदिह्यमानरूपाणि निगमनिरुक्तव्याकरणमन्त्रार्थवादेतिहासपुराणलोकतर्केभ्यः सम्यगवधार्य तत्त्वतो यथाप्रज्ञं विभजनीयानि । तथा— यत्रयत्रैव नामधेयमेकस्मिन्नेव गणे गणान्तरे वा द्विकृत्वस्त्रिकृत्वो वा पठितं, तत्रतत्र नामधेयैकत्वेऽपि तद्वाच्यस्यर्षेर्भेदोऽध्यवसातव्यः, अभेदे सति अभ्यासानर्थक्यात् एकस्मिन्नेव गणे, गणान्तरे च प्रवरभेदात् । न ह्येकस्यैव प्रवरभेदो युक्तो विना वचनेन । दृश्यते च लोके बहूनां पुरुषाणां एकमेव नामधेयं देवदत्तादिवत् । तथा यत्रयत्र एकर्षिनामधेयमेकस्मिन्नेव गणे अक्षरसंख्यामात्राक्रमाणामेकतमेनैकेन द्वाभ्यां वा विकृतं तेन सूत्रकारेण पठ्यते, तत्रतत्र नामैकदेशविकारेऽपि नामैकत्वात् नामवाच्यस्य चैकत्वं द्रष्टव्यम्, ' एकदेशविकृतमनन्यवद्भवति ' इति न्यायात् । एकत्र एकप्रवरसत्त्वादन्यत्र तस्याध्याहारविपरिणामव्यत्यासव्यवहितकल्पनाभिः करणैः (?) सर्वाणि गोत्रकाण्डानि उक्तानि वक्ष्यमाणानि च समान्येवेति कृत्वा व्याख्यास्यामः ।

भृगूणामादितो व्याख्यास्याम इति । भृगोः प्राधान्यात् । प्राधान्यं च ' महर्षीणां भृगुरहम् ' इति स्मृतेः, मोक्षधर्मेषु च भृगोर्वासुदेवांशतास्मरणात् । आदितो ये भृगवस्तान् वक्ष्यामः, न ह्यामुष्यायणत्वेन पश्चात् भृगुत्वमापन्नानिति दर्शयितुं वा, ह्यामुष्यायणानामुत्तरत्र वक्ष्यमाणत्वात् । इह गणाः प्रवराश्च निगदव्याख्याता इति न व्याख्येयाः । जामदग्न्यवत्सा इत्यत्र वत्सानां जमदग्निविशेषणं पञ्चावत्तप्रापणार्थम्, ' जमदग्नीनां पञ्चावत्तम् ' इत्यापस्तम्बवचनात् । ' वत्सा विदा आर्ष्टिषेणा इत्येतेषामविवाहः । एते पञ्चावत्तिनः ' इत्यत्र पञ्चावत्तविधिपरे सूत्रे पूर्वोक्तोऽविवाहश्चोन्नेय इति दर्शयति । इह वत्सादीनां त्रयाणां गणानां परस्परमविवाहः, पञ्चार्षेयत्वात् त्र्यार्षेयसंनिपाताच्च । ये च तत्र वैकल्पिकाः वत्सार्ष्टिषेणाः त्र्यार्षेयप्रवरास्तेषां परस्परमविवाहः, त्र्यार्षेयत्वात् द्व्यार्षेयसंनिपाताच्च । तदुक्तमधस्तात्— ' त्र्यार्षेयसंनिपातेऽविवाहः पञ्चार्षेयाणां द्व्यार्षेयसंनिपातेऽविवाहस्त्र्यार्षेयाणाम् ' इति । अत्र श्लोकः— ' वत्सार्ष्टिषेणविदगोत्रभाजां पञ्चार्षेयप्रवरत्रये स्वे । भृग्वप्नवानच्यवनाः समाना यतस्ततो नास्ति मिथो विवाहः ॥ ' परेषां यस्कादीनां गणानां स्वस्व

(१) मत्स्य. १९५।४३ ; गोप्र. ३३ ; संप्र. ६६४.
१ मत्स्य. गोप्र. एकायनः .
२ मत्स्य. गोप्र. यज्ञपतिः ; संप्र. यक्षपतिः .
३ मत्स्य. मत्स्यगन्धः .
४ मत्स्य. प्रत्यहः ; गोप्र. संप्र. प्रत्यूहः .
५ मत्स्य. तथा सौरिः ; गोप्र. तथा श्रोण्यः ; संप्र. तथा श्रौण्यः, श्रोण्याः ; प्रद. श्रोण्यः .
६ गोप्र. चक्षुर्वा ; संप्र. चाक्षिश्च .
(२) मत्स्य. १९५।४४ ; गोप्र. ३३ ; संप्र. ६६४.
९ मत्स्य. सनकः ; गोप्र. सनयश्च महर्षिकः ; संप्र. शुनकश्च महर्षिकः .
(३) मत्स्य. १९५।४५ ; गोप्र. ३३ ; संप्र. ६६५ उत्तरार्धे (परस्परमविवाह्या ऋषयः परिकीर्तिताः ।).
(४) मत्स्य. १९५।४६ येषां (एषां) ; गोप्र. ३३ विजहाति जन्तुः (पुरुषो जहाति) ; संप्र. ६६५ येषां (तेषां).

गणं समानप्रवरत्वाद्विहाय परस्परं पूर्वोक्तैर्वक्ष्यमाणैश्च सह विवाहोऽस्ति, सगोत्रत्वसमानप्रवरत्वयोरभावात् । इति भृगूणां विवाहाविवाहौ व्याख्यातौ ।

अत्र सूत्रकारैश्चत्वारः प्रवराः शुनकानामुक्ताः । एकस्तावत् शुनक इत्येकार्षेयः । गार्त्समद इत्येकार्षेयोऽपरः । भार्गव गार्त्समद इति द्व्यार्षेयोऽन्यः । भार्गव शौनकहोत्र गार्त्समद इति त्र्यार्षेयश्चतुर्थः । कथमेते प्रवरविकल्पा इति विचारयन्ति बहुविदः । तत्र व्रीहियवयोरिव विकल्पमेके मन्यन्ते । वंशव्यवस्थया व्यवस्थितविकल्पमपरे । कथं पुनरत्र वंशव्यवस्था ? अत्राहुः- चतुर्विधाः शुनकाः परस्परं भिन्नाः सन्ति । शुनकादेव जाताः केचित् । गृत्समदादेव जाताः केचित् । * केचिद् भृगोरपत्यं शुनकहोत्रः तदपत्यं गृत्समदः तस्मादेव जाता इति । तत्र शुनकनामधेयमात्रमेकं, वंशास्तु भिन्नाः । तेषां चतुर्विधानां शुनकानामिमे प्रवरा इति ।

ननु एवं कस्मान्न कल्प्यते- भृगोरपत्यं शुनकः, तदपत्यं शुनकहोत्रः, तदपत्यं गृत्समदः, तदपत्यं शुनकः § इत्येक एव वंश इति । नैवं युक्तम् । कुतः ? सत्याषाढवचनविरोधात् । तथाहि सत्याषाढो वदति- 'त्रीननन्तरानित ऊर्ध्वान् मन्त्रकृतोऽध्वर्युर्वृणीते, अमुतोऽर्वाचो होता' इति । अत्र अनन्तरानित्यस्यायमर्थो व्याख्यातो भाष्यकारेण मातृदत्तेन- 'मन्त्रदृग्भिरन्यैरव्यवहितान्' इति । तत्र एकवंशत्वे सति मन्त्रदृग्भिरेव व्यवधानं कल्पितं स्यात् । तस्मादुक्तो व्यवस्थितविकल्पः । एवं वक्ष्यमाणानामपि गर्गहरितकण्वरथीतरशाण्डिलादीनां वंशभेदकल्पनया प्रवरविकल्पा व्याख्येयाः । व्याख्याता भृगव इति उक्तानुभाषणस्य च प्रयोजनमविद्यमानभृगुशब्दानामपि शुनकमित्रयुवां भृगुत्वं यथा स्यादिति । तेन च प्रयोजनं 'भृगूणां त्वेति यथर्ष्याधानम्' 'भार्गवो होता भवति' इत्यादावुपप्रवेशसिद्धिरिति ।

ननु इह किमर्थं कात्यायनलौगाक्षी तत्रतत्र प्रतिगणं इत्येतेषामविवाह इति, न पुनरेकत्रैवाऽऽहतुः । असमानप्रवरैर्विवाह इति गौतमवदेकत्रैव युक्तं वक्तुम्, ग्रन्थलाघवात् । अत्र प्रवराध्यायसंप्रदायविदः परिहारमाहुः- मत्स्यपुराणे मत्स्यरूपं भगवन्तं विष्णुं तत्रतत्र गणानुक्त्वा प्रतिगणं 'एतेषामविवाहः' इति वदन्तं श्रुत्वा तत्संप्रदायात्कात्यायनलौगाक्षी तथैवाऽऽहतुरिति । अन्ये वदन्ति- बोधायनादिभिरन्यैः सूत्रकारैः समानगोत्राणामविवाह उक्तः, न समानप्रवराणामिति तद्दृढीकरणार्थं तत्रतत्राऽऽहतुरिति । अपरे वदन्ति- बहुकृत्वोऽपि तथा वेदितव्यमिति । तथाऽन्ये वदन्ति- सूत्रकारयोः शैली सेति । अवश्यमेव हि कस्यचित् काचिच्छैली भवति । यथा बोधायनः प्रथमकाण्ड एव 'इत ऊर्ध्वानध्वर्युर्वृणीतेऽमुतोऽर्वाचो होतेत्येष एवोभयोः सर्वत्रोद्देशः' इत्युक्त्वाऽपि तत्रतत्र प्रतिगणं 'होता, अध्वर्युः' इति वदति ग्रन्थगौरवभयं त्यक्त्वा । तथा च आपस्तम्बादयोऽपि एकार्षेयवसिष्ठशुनकादीनां प्रवरेष्वेव 'होता, अध्वर्युः' इति वदन्ति । तथा आश्वलायनः प्रवरमात्रमेव सर्वत्र वदति, नान्यत् किञ्चित् । तथा कात्यायनलौगाक्षी चेति । अपरे वदन्ति- यथा भिन्नगोत्रात्समानगोत्राः संनिकृष्टा इति कृत्वा तत्रतत्र विवाहे दोषा उक्तास्तथा सगोत्रादपि समान(गोत्रः ?) गणः संनिकृष्टतरः, एकर्ष्यपत्यत्वेन भ्रातृतुल्यत्वात्, तत्रतत्र विवाहे ततोऽपि गुरुतरो दोष इति दर्शयितुं तत्रतत्राऽऽहतुरिति । अपरे पण्डितम्मन्याः स्वमनीषया व्याचक्षते- एतेषामेवाविवाहोऽस्मिन् गणे, नान्येषामिति मत्वा तत्रतत्राऽऽहतुरिति । एवं तर्हि सूत्रकारयोः *श्रोत्रियत्वमापादितं स्यात् । कथम् ? तथा सति गणान्तरोक्तानां समानगोत्राणामपि सतां तस्मिन्नेव गणे विवाहप्रतिषेधो

* अत्र 'भृगोरपत्यं गृत्समदः, तस्मादेव जाताः केचित्' इत्ययं ग्रन्थस्त्रुटितः, अन्यथा प्रवरचतुष्ट्वोपपादकस्य वंशचतुष्टयस्यासंपत्तेः । प्रा. जॉन ब्रौ-महाशयेन तु यथाश्रुत एव ग्रन्थोऽनूदितः, नापि तत्र टिप्पणी विहिता ।

§ अत्र शुनकद्वयकल्पनं चिन्त्यं, 'भृगोरपत्यं शुनकः, तदपत्यं शुनहोत्रः, तदपत्यं गृत्समदः' इति वा, 'भृगोरपत्यं शुनहोत्रः, तदपत्यं गृत्समदः, तदपत्यं शुनकः' इति वा एकेनैव शुनकेन अभिप्रेतार्थसिद्धेः । एकवंशत्वात् येनकेनाप्येकेनैव एतद्वंश्यानां 'शुनकाः' इति समाख्याऽपि सिध्यत्येव ।

* अत्र 'अश्रोत्रियत्वमापादितम्' इति वा, 'श्रोत्रियत्वं व्यापादितम्' इति वा भवितुं युक्तम् । अथवा 'आपादितम्' इत्यस्यैव 'व्यापादितम्' इत्यर्थो बोध्यः ।

न स्यात्। इष्यते च प्रतिषेधः। तस्माद्यथोक्त एवाभिप्राय इति। गोप्र. ३३–३६

(२) इदानीं गोत्राणि तद्गणाश्च संख्याविशेषविशिष्टास्तथा तत्प्रवराश्च स्वरूपतत्संख्याविकल्पविशिष्टा निरूप्यन्ते।

ननु– गोत्रप्रवराणां शाखोपशाखाभेदेनानन्त्यात् बौधायनापस्तम्बकात्यायनाश्वलायनकल्पसूत्रमत्स्यपुराणादिषु च एकत्राश्रुतानामपि अन्यत्र श्रवणात् आनन्त्यावगमात् तत्तन्महर्षिगणान्तर्गतानां गोत्राणां प्रवराणामपि स्वरूपक्रमविशेषेषु गोत्रप्रवरऋषिनामधेयवर्णेषु च संवादाभावाच्च अशक्यं सामस्त्येन निरूपणम्– इति चेत्, न, ' गोत्राणां तु सहस्राणि प्रयुतान्यर्बुदानि च। ऊनपञ्चाशदेवैषां प्रवरा ऋषिदर्शनात् ॥' इति बौधायनोक्तप्रवरसंख्यानुसारेणैव निरूपणात्। अत एव स्मृत्यर्थसारकृता बौधायनानुसरणमेव कृतम्– ' मुनिप्रणीतप्रवरैरूनपञ्चाशता वयम्। अनन्तान्यपि गोत्राणि वर्गीकृत्याभिदध्महे॥' इत्यादिना। बौधायनवाक्यस्यार्थो मञ्जर्यां कृतः– दशगुणितं सहस्रं अयुतमुच्यते। दशगुणितं अयुतं लक्षात्मकं नियुतमुच्यते। दशगुणितं नियुतं प्रयुतमुच्यते। दशगुणितं प्रयुतं अर्बुदं कोट्यपरपर्यायमुच्यते। सहस्रप्रयुतार्बुदशब्देषु बहुत्वविशेषविवक्षायां त्रिष्वपि त्रिगुणीकृतेषु तदर्थेषु गोत्राणां तिस्रः कोटिसंख्या भवन्ति। तदविवक्षायां पुनरधिकान्यपि तानि भविष्यन्तीति कियत्यः कोटिसंख्या इति नावधारयितुं शक्यते। अत्र संख्याविवक्षायां गोत्राणां सान्तत्वेऽपि अनन्तानीत्यभ्युपेत्यवादतया अपिशब्दो व्याख्येयः। मुनिप्रणीतेत्यनेन ऋषिदर्शनात् इत्यस्यार्थ उक्तः। ततश्च यद्यपि अपत्यापत्यवद्भावेन साक्षात्परंपरयाऽवस्थितेषु ऋषिषु एतानि एतावन्ति च गोत्राणि, एते एतावन्तश्च प्रवरा इति विवेकेन शीघ्रं निरूपयितुं न शक्यन्ते, तथापि प्रवराध्यायकर्तृभिर्ऋषिभिर्ये प्रणीताः प्रणयनेन नियमिताः ऊनपञ्चाशत्संख्यया भार्गवादिरूपेण स्वरूपविशेषतश्च परिच्छिन्नाः प्रवराः, तैर्वर्गीकृत्य अवान्तरभेदभिन्नानि कृत्वा अनन्तान्यपि गोत्राणि अभिदध्महे इति स्मृत्यर्थसारवचनस्यार्थः। वर्गाः वंशा गणा इति पर्यायाः। ननु– प्रवराणां ऊनपञ्चाशत्त्वं न नामतो नियन्तुं शक्यम्, अष्टनवतिसंख्यया आश्वलायनेन प्रतिपादनात्, आपस्तम्बकात्यायनसत्याषाढादिभिः न्यूनाधिकसंज्ञाभिरपि अभिधानात्– इति चेत्, नैष दोषः। बौधायनक्रममाश्रित्यैव ऊनपञ्चाशदिति संख्योच्यते। तत्क्रमे च वक्ष्यमाणगणानां मध्ये तत्तद्गणे व्रियमाणत्वेन समुदायीकृत्योक्तानां प्रवराणां तादृशान् समुदायानाश्रित्येति अन्यत्र गणानां न्यूनाधिकसंख्ययाऽभिधानेऽपि न काचित् क्षतिरिति बहवः। अस्माभिस्तु आश्वलायनादिप्रणीतानां सर्वेषामपि गोत्रप्रवरनिबन्धनानां प्रामाण्याविशेषात् प्रसिद्ध्यविशेषाच्च बौधायनेन अनुक्तमपि क्वचित्क्वचित् गोत्रतद्गणप्रवरविकल्पादिकं आश्वलायनादिसूत्रान्तराद्युक्तोपसंहारेण (गोत्राणि प्रवराश्चोच्यन्ते ?) उच्यते।

तत्र पूर्वं भृगुगणाङ्गिरोगणौ महागणौ निरूप्येते। तत्र भृगवो द्विविधाः, जामदग्न्या अजामदग्न्याश्च। तत्र जामदग्न्येषु वत्सविदौ द्वौ गणौ। द्वितीये तु पञ्च गणाः। ते च आर्ष्टिषेणाः यस्काः मित्रयुवो वैन्याः शुनका इति। एते एव केवलभृगव इति व्यवह्रियन्ते। तत्र अस्मिन् गणसप्तके पञ्चार्षेयं गणत्रयं, ततस्त्र्यार्षेयं गणत्रयं, तत एक एकार्षेयः। पृ. ६१५–६१६

तत्र ये जामदग्न्या वत्सास्तेषां पञ्चार्षेयः प्रवरः। अजामदग्न्यानां वत्सानां त्र्यार्षेय एव भार्गव च्यावन आप्नवानेति। पृ. ६१८

द्विविधा * अप्येते विदा जामदग्न्या एव, पञ्चार्षेयेष्वपि और्वशब्दसमन्वयात् जमदग्नेः सत्तयाऽनुवृत्तिप्रतीतेः, तस्य जामदग्न्येष्वेव दृष्टत्वात्। तथा च ' और्वजामदग्न्यशब्दौ जामदग्न्यत्वप्रयुक्तौ ' इत्याश्वलायनसूत्रवृत्तिकारेणोक्तम्।

वत्सविदार्ष्टिषेणान परस्परमविवाहः। कुतः ? पञ्चार्षेयाणां भार्गवच्यावनाप्नवानेति त्र्यार्षेयसाम्यात्, त्र्यार्षेयाणां द्व्यार्षेयसाम्यात्। वत्सविदयोर्जामदग्न्यत्वेन सगोत्रत्वात् पञ्चप्रवरे त्रिप्रवरसाम्येन च न विवाहः। तत्रागस्त्याष्टमसप्तर्षेर्जमदग्नेः वत्सेषु व्रियमाणतयाऽनुवृत्तेः,

* पञ्चार्षेयप्रवरास्त्र्यार्षेयप्रवराश्च।

जमदग्निमुपक्रम्य विदानामप्युक्तत्वात् सत्तया तस्यैवानुवृत्तेः तेषां सगोत्रत्वम् । ननु– वत्सविदाभ्यामार्ष्टिषेणस्यानुद्वाहनिमित्तं न सगोत्रत्वम्, अस्याजामदग्न्यत्वात् । नापि प्रवरसाम्यम्, वत्सविदयोर्भार्गवौर्वजामदग्न्येति, आर्ष्टिषेणानां भार्गवार्ष्टिषेणानूपेति त्रिप्रवरपक्षे भेदादिति चेत् न, 'वत्सा विदा आर्ष्टिषेणा इत्येतेषामविवाहः' इति बौधायनोक्तेः । अजामदग्न्यत्वेऽप्येषाम् 'एते पञ्चावत्तिनः' इति बौधायनोक्त्यैव पञ्चावत्तिनो भवन्ति । यस्तु आर्ष्टिषेणेष्वपि केषांचित् जामदग्न्यत्वव्यवहारः, स पञ्चावत्तित्वसाम्यादविवाहसाम्याच्च । न त्वेषां वस्तुतस्तत्त्वम्, तथात्वे मानाभावात् । स्वे स्वे गणे सर्वत्राविवाह इति स्पष्टमेवेति न विचारार्हम् ।

पृ. ६१९–६२०

अत्र केचित्– शुनकानां जनकभेदेन चतुर्विधत्वात् तत्तच्छुनकवंश्यानां तत्तत्प्रवरकल्प इत्येवं व्यवस्थितविकल्प इति । शुनकादेवोत्पन्नाः केचित्, गृत्समदादेव केचित्, भृगोरपत्यं गृत्समदः, तस्मादेव केचित्, भृगोरपत्यं शुनहोत्रः, तदपत्यं गृत्समदः, तस्मादेव केचित् इति । तत्र शुनकनामधेयमात्रं एकम्, वंशास्तु भिन्ना एव । नन्वेवं भृगोरपत्यं शुनकः, तदपत्यं शुनहोत्रः, तदपत्यं गृत्समदः, तदपत्यं शुनकः इत्येक एव वंशः कस्मान्न कल्प्यते । नैतत् सुष्ठूच्यते । सत्याषाढवचनविरोधात् । तथाहि– सत्याषाढो वदति–'त्रीननन्तरानत ऊर्ध्वान् मन्त्रकृतोऽध्वर्युर्वृणीते, अमुतोऽर्वाञ्चो होता' इति । अत्र अनन्तरानित्यस्य अयमर्थो व्याख्यातो भाष्यकारेण मातृदत्तेन–'मन्त्रदृग्भिः अन्यैः अव्यवहितान्' इति । तत्र एकवंशत्वे सति मन्त्रदृग्भिरेव व्यवधानं कल्पितं स्यात् । तस्माद्युक्तो व्यवस्थितविकल्पः । एवं वक्ष्यमाणानामपि गर्गहरितकण्वरथीतरशाण्डिल्यादीनां वंशभेदकल्पनया प्रवरविकल्पा व्याख्येया इति ।

तदसत् । तत्र हि वंशभेदः कल्प्यते, यत्र अनादिपरंपरया अविगीता स्मृतिः । यथा वत्सानां 'वयं जामदग्न्या वत्साः, वयं अजामदग्न्याः' इति । नैवं शुनकेषु तादृशी स्मृतिरस्ति । न च प्रवरभेद एव तत्कल्पकः, तस्य प्रयोगभेदादेवोपपत्तेः व्रीहियवयोरिव । न च तत्कल्पकमन्यत्प्रमाणमस्ति । तस्मात् अव्यवस्थित एवायं विकल्प इति वृत्तिकारः । इदानींतनेषु तु पूर्वपूर्वपरिग्रहवशात् व्यवस्था युक्ता । एतेन सर्वे विकल्पा व्याख्याताः ।

एते चत्वारोऽपि भिन्नगोत्राः स्वस्वगणे सगोत्राः सर्वप्रवरसाम्यादविवाह्याः । प्रवरविकल्पेऽपि एकत्र द्विप्रवरसाम्यं सर्वत्राविवाहप्रयोजकम् । विकल्पाभिधायिभिरपि कात्यायनादिभिरेतेषां अविवाह इत्युक्तत्वाच्च । अत एव साम्यात् एवंजातीयकेष्वपि गोत्रत्वप्रसिद्धिर्लौकिकानाम् ।

वैदविश्वज्योतिषां त्र्यार्षेयः प्रवरः, भार्गववैदविश्वज्योतिषेति । शाठरमाठराणां त्र्यार्षेयः प्रवरः, भार्गवशाठरमाठरेति । क्वचिदेतद्गणद्वयम् । इति बौधायनोक्तो भृगुगणनिर्णयः । संप्र. ६२२–६२३

प्रवरसग्रहकारः

जामदग्न्यो वीतहव्यो वैन्यो गृत्समदाह्वयः ।
वाध्र्यश्वो गौतमाख्यश्च भरद्वाजाह्वयः कपिः ॥
हारीतो मौद्गल्यकण्वौ विरूपो विष्णुवृद्धकः ।
अत्रिर्विश्वामित्रकश्च वसिष्ठः कश्यपाह्वयः ।
अगस्त्यश्चेति मुनयो ह्यष्टादश गणाः स्मृताः ॥

जामदग्न्याः

जामदग्न्यश्च वत्सश्च श्रीवत्सश्च्यवनाह्वयः ।
आप्नवानौर्वसावर्णिजीवन्ता देवरातकः ॥

(१) **प्रपा.** ३०९ माख्यश्च (माख्योऽपि); **विपा.** ७०१ वैन्यो (वैण्यो) उत्तरार्धे (वाध्र्यश्वो गौतमश्चैव भरद्वाजः कपिस्तथा ।); **ज्योनि.** १३३; **बाल.** १।५३ पृ. १७६; **संग.** १७७.

(२) **प्रपा.** ३०९ प्रथमार्धे (हारीतः कण्वो मौद्गल्यो विरूपो विष्णुवर्धकः ।); **विपा.** ७०२ अत्रिर्विश्वामित्रकश्च (अत्रिर्विश्वामित्रकौ च); **ज्योनि.** १३३ प्रथमार्धे (हरितो मौद्गलः कण्वो विरूपो विष्णुवृद्धकः ।) अत्रिर्विश्वामित्रकश्च (अत्रिविश्वामित्रकौ च); **बाल.** १।५३ पृ. १७६ हारीतो (हरितो) अत्रिर्विश्वामित्रकश्च (अत्रिविश्वामित्रकौ च); **संग.** १७७–१७८ मौद्गल्यकण्वौ (मौद्गलः काण्वो) मित्रकश्च (मित्रः कौत्सो).

(३) **प्रपा.** ३०९ जामदग्न्यश्च वत्सश्च (जामदग्न्यश्चवत्सश्च) सावर्णिजीवन्ता (सावर्णिजीवन्तो); **विपा.** ७०२ जीवन्ता

[1]वीतशायनशाखाख्यौ वैरोहित्योऽवटाह्वयः।
मण्डुः प्राचीनयोग्यः स्यादार्ष्टिषेणस्त्वनूपकः॥
एतानि भार्गवाख्यानि दश सप्तोत्तराणि च।
जामदग्न्यगणे त्वस्मिन्न विवाहः परस्परम्॥

वीतहव्याः (यस्काः)

[3]वीतहव्या यस्कमौनमौकवाधूलसंज्ञकाः।
सावेतसः षडेतानि भार्गवाख्यो ह्ययं गणः॥
[4]वीतहव्यस्य चान्योन्यं न कार्यं पाणिपीडनम्॥

वैन्याः

[5]वैन्यः पार्थश्च गोत्रे द्वे भवतो, भार्गवाह्वयः।
एष वैन्यगणस्तस्मिन्न चान्योन्यं करग्रहः॥

(जीवन्तो); ज्योनि. १३३ सावर्णिजीवन्ता (सावर्णी जीवन्तो) ; बाल. १।५३ पृ. १७७ ज्योनिवत् ; संग. १७८ सावार्णिजीवन्ता (सावर्णिर्जीवन्तो).

(१) प्रपा. ३०९ पूर्वार्धे (वीतशौर्यश्च शाखाख्यो वैरोहितवटाह्वयः) मण्डुः (मन्दू); विपा. ७०२ शाखाख्यौ (शाखाख्यो) त्योऽवटा (त्यो वटा) मण्डुः (मन्तुः) ; ज्योनि. १३३ पूर्वार्धे (शीतशायनशाखाख्यो वैरोहित्यो वटाह्वयः।) मण्डुः (मण्डः) स्त्वनूपकः (स्त्वरूपकः); बाल. १।५३ पृ. १७७ पूर्वार्धे (वीतस्सायनशाखाख्यो वैरोहित्यो वटाह्वयः) स्यादार्ष्टि (स्यादर्ष्टि) ; संग. १७८ पूर्वार्धं विपावत्, मण्डुः (मण्डः).

(२) प्रपा. ३०९ त्वस्मिन्न (तस्मिन्न); विपा. ७०२ ; ज्योनि. १३३ प्रपावत्; बाल. १।५३ पृ. १७७ प्रपावत्; संग. १७८ प्रपावत्.

(३) प्रपा. ३०९ (वीतहव्या मौनमौकावपि वाधूलसंज्ञकाः। सावेदश्च षडेतानि भार्गवाख्यान्वये गणाः॥) ; विपा. ७०२ वीतहव्या यस्क (वीतहव्यो यास्क) ख्यो ह्ययं (ख्यान्वयो) ; ज्योनि. १३३ (वीतहव्ययस्कमौनमौकवाधूलसंज्ञकाः। सावेदश्च षडेतानि भार्गवाख्यान्वये गणः॥) ; बाल. १।५३ पृ. १७७ सावेतसः (सावेदश्च) ; संग. १७८ पूर्वार्धं विपावत् , ख्यो ह्ययं (ख्यान्वये).

(४) प्रपा. ३०९ ; विपा. ७०२ ; ज्योनि. १३३ चान्योन्यं (वाऽन्योन्यं) ; बाल. १।५३ पृ. १७७; संग. १७८.

(५) प्रपा. ३०९ भार्गवाह्वयः (भार्गवाह्वकौ) उत्तरार्धे (एष वैन्यगणस्तत्र ह्यन्योन्यं न करग्रहः।); विपा. ७०२ वैन्यः (वैण्यः) उत्तरार्धे (एष वैण्यगणस्तत्र नान्योन्यं वै करग्रहः।); ज्योनि. १३३ उत्तरार्धे (एष वैन्यगणस्तत्र अन्योन्यं न करग्रहः।); बाल. १।५३ पृ. १७७ भार्गवाह्वयः (भार्गवाह्वकः) ; संग. १७८ उत्तरार्धे (एष वैन्यगणस्तत्र नान्योन्यं च करग्रहः।).

गृत्समदाः (शुनकाः)

[1]उभे गोत्रे गृत्समदः शौनको भार्गवाह्वयः।
गणे गृत्समदे तस्मिन् नान्योन्यं पाणिपीडनम्॥

वाध्र्यश्वाः (मित्रयुवः)

[2]वाध्र्यश्वो मित्रयुश्चैव गोत्रे भार्गवनामकौ।
वाध्र्यश्वस्य गणस्तस्मिन्नुद्वाहो न परस्परम्॥
[3]जामदग्न्यादयः पञ्च गणा भृगुगणाः स्मृताः।
तथाप्येषां गणानां तु विवाहः स्यात्परस्परम्॥
[4]जमदग्निगणस्यापि विश्वामित्रगणस्य च।
न देवरातगोत्रेण विवाहः स्यात् परस्परम्॥

स्मृत्यर्थसारः

[5]मुनिप्रणितप्रवरैरूनपञ्चाशता वयम्।
अनन्तान्यपि गोत्राणि वर्गीकृत्याभिदध्महे॥

(१) प्रपा. ३०९ ; विपा. ७०२ तस्मिन् (चास्मिन्) ; ज्योनि. १३३ गणे गृत्समदे (गणो गृत्समदः); बाल. १।५३ पृ. १७७ भार्गवाह्वयः (भार्गवाह्वकः) ; संग. १७८ उभे गोत्रे (उभगो वै).

(२) प्रपा. ३०९ पूर्वार्धे (वाध्र्यश्वो मित्रयुतो वै गोत्रे भार्गवनामकः।) ; विपा. ७०२-७०३ गोत्रे (उभौ) ; ज्योनि. १३३ पूर्वार्धे (द्वे वाध्र्यश्वो मित्रयुग्मो गोत्रे भार्गवनामकः।) ; बाल. १।५३ पृ. १७७ पूर्वार्धे (द्वे वाध्र्यश्वो मित्रयुग्यो गोत्रे भार्गवनामकः।); संग. १७८ मित्रयुश्चैव गोत्रे (मित्रयुक्चैव उभौ) गणस्त (गणे त).

(३) प्रपा. ३०९ तथाप्येषां (न चाप्येषां) ; विपा. ७०३ ; ज्योनि. १३३ तथाप्येषां (न चैतेषां) ; बाल. १।५३ पृ. १७७ प्रपावत् ; संग. १७८.

(४) प्रपा. ३१० (विश्वामित्रा जामदग्न्या दैवरातविवर्जिताः। परस्परं विवाह्याः स्युः सर्वत्रेति विनिश्चयः॥) ; संप्र. ६५४ प्रयोगपारिजाते इत्युक्तम् ; चम. १०६ (=) ; संम. ६१ प्रयोगपारिजाते संग्रहे इति ; प्रद. १२९ प्रयोगपारिजाते यथा संग्रहे इति ; विपा. ७०६ ; ज्योनि. १३४ ; प्रका. ३४९ ; बाल. १।५३ पृ. १७८, १८८ : १८६ (देवराता विवाह्याः स्युः सर्वत्रेति च संमताः। विश्वामित्रान् जामदग्न्यान् वर्जयित्वा ततोऽन्यतः॥) कृष्णीये इत्युक्तम् ; संग. १८१ पू. ; कृभ. १०५१ (=) ; संर. ४४९.

(५) स्मृसार. १५ ; संप्र. ६१५ ; संम. ६२ वर्गीकृ (चाङ्गीकृ).

जामदग्न्यौ वत्सविदावार्ष्टिषेणाः परस्परम् ।
नान्वियुः प्रवरैक्येन सगोत्रत्वेन चादिमौ ॥
यस्का मित्रयवो वैन्याः शुनकाः प्रवरैक्यतः ।
स्वं स्वं हित्वा गणं सर्वे विवहेयुः परावरैः ॥
उक्ताः सप्त भृगोर्वंशाः ॥

मण्डनः

जैमदग्निर्भरद्वाजो विश्वामित्रोऽत्रिगौतमौ ।
वसिष्ठः कश्यपोऽगस्तिरेषां येष्वनुवर्तनम् ।
येषां तुल्यर्षिभूयस्त्वं नोद्वहन्ति मिथश्च ते ॥

एषामष्टानां एकस्यापि येषु प्रवरेष्वनुवर्तनं साम्यं, येषां प्रवराणां त्र्यार्षे द्वयोः पञ्चार्षे त्रयाणामैक्यं तत्राविवाहः स्फुट एव । निप्र. २७७

(१) स्मृसार. १५ जामदग्न्यौ (जामदग्न्या); चम. १०० (=); संम. ६२ ; कृभ. १०३७ (=).
(२) स्मृसार. १५ ; चम. १०१ (=) यस्का (यास्का); संम. ६२ मित्रयवो (मित्रयुवो) ; संकौ. १८५ मित्रयवो वैन्याः (मित्रयुवो वेन्याः) ; कृभ. १०३८ ; संर. ४३१ संमवत्.
(३) स्मृसार. १५ ; संम. ६२.
(४) निप्र. २७७ मिथश्च ते (मिथस्ततः) ; संर. ४३१.

भृगूणां वीतहव्यात्प्राग्विवाहो न परस्परम् ।
वीतहव्यादयः स्वं स्वं गणं हित्वा परावरैः ॥
विवाहं कुर्वते सर्वे तेभ्यः प्राक्पठिता अपि ।
लौगाक्षीणां दिवोदासा वीतहव्याः सधर्मिणः ॥

अनिर्दिष्टकर्तृकवचनानि

भृगूणां न विवाहोऽस्ति चतुर्णामादितो मिथः ।
श्यैतादयस्त्रयस्तेषां विवाहो मिथ इष्यते ॥
भृग्वङ्गिरोऽन्यं (न्यद्) यत्किंचिद्दृषेर्योवस्तु वर्तनम् ।
तावत्समानगोत्रत्वमिति केचित्समूचिरे ॥
तन्नैवं सति सर्वत्र सगोत्रत्वनिबन्धने ।
अनुद्वाहे तु कुत्र स्यात्प्रवरैक्यं प्रयोजकम् ? ॥
कौत्यायनेन तु गणा भृगोर्द्वादश कीर्तिताः ।
जामदग्न्याश्चतुर्भेदास्तथैवाजामदग्न्यकाः ॥
वात्स्यायना अवात्स्याश्च बैजवाः शाव (ठ)-रादिकाः ।
बिदार्ष्टिषेणा वत्सादि वेदविश्वादयस्तथा ।
पार्थश्यैता आपिशला वीतहव्याह्वगृत्समाः ॥

(१) संर. ४३१. (२) विपा. ७१४.
(३) कृभ. १०३०. (४) कृभ. १०३९.

गौतमकाण्डम्

[अङ्गिरसस्त्रिविधाः— गौतमाः भरद्वाजाः केवलाङ्गिरसश्चेति ।]

बौधायनश्रौतसूत्रम्

आयास्याः

अङ्गिरसो व्याख्यास्यामः—
१ आयास्याः २ श्रोणीवेधाः ३ काचाक्षयः ४ मूढरथाः ५ सात्यकयः ६ तौडेयाः ७ कौमारवत्याः ८ तौडिः ९ दार्भिः १० देवकिः ११ सात्य-

(१) बौश्रौप्र. ; गोप्र. ३६ ; संप्र. ६२६–६२७; संम. ५८; प्रद. ११४ ; संकौ. १८५–१८६ ; संर. ४३१–४३२.
२ बौश्रौप्र. आणीवेयाः ; गोप्र. संप्र. आणिवेयाः ; संम. आणिवेयाः ; प्रद. श्रोणीवेषकः ; संकौ. संर. श्रोणिवेधाः .
३ संम. कावाक्षयः ; प्रद. वाक्षिः ; संकौ. संर. (०).
४ बौश्रौप्र. मूढाः.
५ गोप्र. प्रद. संकौ. संर. सत्यकयः ; संप्र. संम. (०).
६ बौश्रौप्र. तैदेहाः ; गोप्र. स्वैदाहाः ; संप्र. प्रद. संकौ. स्वैदेहाः ; संम. संर. वैदेहाः .
७ गोप्र. कौमाश्वत्याः .
८,९ गोप्र. तौडिः दर्भिः; संप्र. ताडिः तौडेत्यपि कश्चित्, दर्भिः ; संम. प्रद. ताण्डिः, दर्भिः ; संकौ. तौडन्दर्भिः ; संर. त्रौण्डदर्भिः ; जेबी. तौण्डिः , दार्भिः .
१० संकौ. संर. दैवकिः .
११ गोप्र. सात्यकः; संप्र. सात्यमुग्रिकः ; प्रद. सात्यमुग्रीकः .